

T A R T A L O M

▶	3	TÓTH ERZSÉBET	
		Bérlet a repülésre, napfüggő, kultúra nyet	(versek)
▶	6	ACZÉL GÉZA	
		(szino)líra: adagol, adakozik, adalék, adófizetés, adófizető, adogat	(versek)
▶	9	BALLA D. KÁROLY	
		Merengtél őszön, Régi mondat, régi tánc, régi képlet, Hullik	(versek)
▶	11	ZALÁN TIBOR	
		Szöveg(töredék)ek	(próza)
▶	20	VELEMI NÉVTELEN (KÖZZÉTESZI: GYŐREI ZSOLT)	
		Kettőspontok, Czakó Kata balladája, A nyoszolya dicsérete	(versek)
▶	23	SZEPESI ATTILA	
		Kópédalok: Asszonyok tükre, Remete Péter, Kékszakáll, Fáni néne fogadója, Szegény Anakreon	(versek)
▶	30	TÓZSÉR ÁRPÁD	
		Magyar szentimentalizmus, Dal egy kis szatócsboltról, A Vég és az Egész, Odi	(versek)
▶	33	FEKETE VINCE	
		Bestiárium siculane – Hasznos tippek	(próza)
▶	36	JÁNK KÁROLY	
		A helyszín, Kód	(versek)
▶	38	UNGVÁRI LÁSZLÓ ZSOLT	
		Napóra – Csontig átvilágít, Percekként a hangyák, Ezeréves csigaházként	(versek)
▶	41	DUDÁS SÁNDOR	
		Siketek tánca, Félnap, Számvetés	(versek)
▶	44	SASS ERVIN	
		Liszt íme itt van	(versek)
▶	46	CSÍK MÓNIKA	
		Jégbe fagyott hal, A kis Emma, Sörgyár, Tükröződés, Virágáros néni...	(prózák)
▶	53	BÍRÓ LÁSZLÓ	
		Sinka hangszere zeng, Rozsdásodik a vérem, A múláson nincsen fék, Jött egyszer..., Kéne egy sors	(versek)
▶	55	NAGY MIHÁLY TIBOR	
		énvelem, én meg én, ügyis elshuan	(versek)
▶	57	ARDAMICA ZORÁN	
		visszaveszi, helyére macska, karodon szárad, miként az emlék	(versek)
▶	59	GYÖRFFI RÉKA	
		Azúrban gázolsz, Nyári tó, Lyukas dió	(versek)
▶	61	SZEPESI DÓRA	
		Ima-Amore, Kirándulás, Kor-res-pon-dance, Füstös, Sejtés	(versek)
▶	63	SARUSI MIHÁLY	
		Dézsza bácsi	(Részlet a Kópírat című, készülő regényből)

		MŰHELY
75	PAPP ISTVÁN „Xavier” – avagy a magyar politikai rendőrség Kovács Imre nyomában (tanulmány)	
80	ILIA MIHÁLY Egy régi jelentés és elé néhány szó (dokumentumközlés)	
88	ERDÉSZ ÁDÁM Források 1989 „titkos történetéből” (tanulmány) * * *	
92	BANNER ZOLTÁN A rend romantikusa – Fajó János művészetéről (esszé)	
97	GRASL BERNADETT Még a Mesén is túl – Farkas Zsuzsa képgrafikái a békéscsabai Jankay Galériában (esszé)	
98	SZOMBATHY BÁLINT Sámánok ivadéka – Baji Miklós Zoltánt faggatja Szombathy Bálint (beszélgetés)	
		SZÍNHÁZ
103	BRETYÁNSZKI BOROS ROZÁLIA Csörte (zenés szocreál)	
		FIGYELŐ
117	FAZEKAS IBOLYA „hatalmas havazásokban éltem” – Tóth Erzsébet: Aliz már nem lakik itt (kritika)	
120	EKLER ANDREA Az idő célkeresztjében – Ágh István: Hívás valahonnan; Szepesi Attila: Lyukas kétfilléres (kritika)	
124	MOLNÁR ILLÉS A kórteremben sztorizni végig – Három Új Vizeken-kötetről: Magyar Andrea: sztori, Lázár Bence András: A teraszról nézni végig, Szöllősi Máttyás: Aktív kórterem (kritika)	
128	SZAKÁCS ISTVÁN PÉTER Kis magyar csendélet – Nagy Koppány Zsolt: Amelyben Ekler Ágostra – emlékezünk (kritika)	

Lapunk a következő internetcímen érhető el:
www.barkaonline.hu

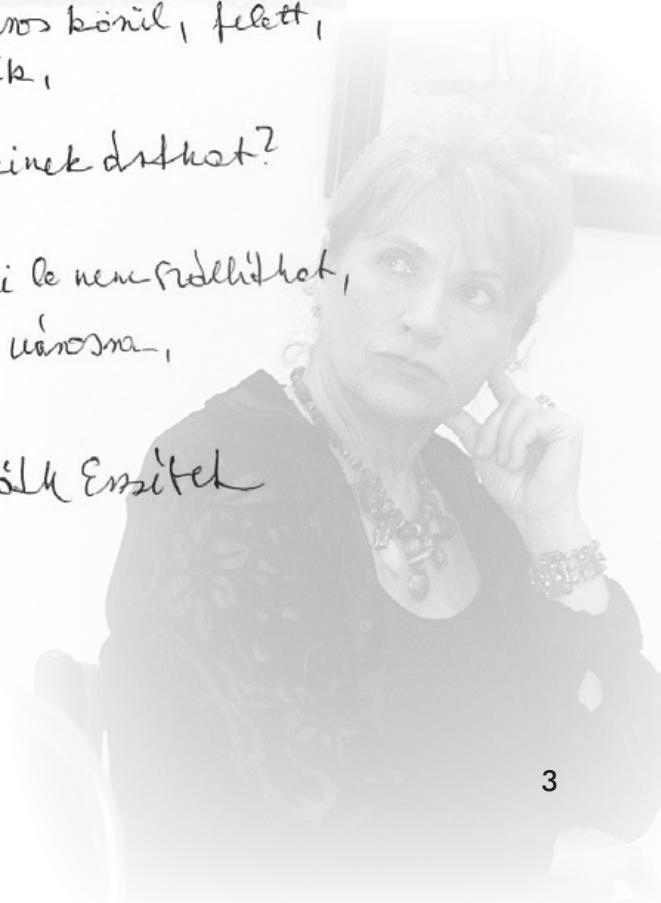


TÓTH ERZSÉBET ◀

Bérlés a repülésre

Délután késő órák, délután randevu.
Villamos röptet át a városon, a körmöket,
a Dunán.
Homlokodon göngyök, közeledsz a lenálláskor.
Biztonsági övezetet bekapcsolod.
A megállóban már éppen testetben remegsz,
mi lenne, ha kinéznél az ablakon,
és véletlenül meglátnád, véletlenül meglátnád.
Kicsit később már kinézel,
évek múltán tudod majd csak felidézni az akkor
homályosan látottakat. Nem sádelm le,
tenel még néhány kört a város körül, felett,
a repülőknél már röptettedik,
hinn, kedved hozamenni,
Egy utolsó próbakör még kinek dráthat?
Bérlésed van,
erről a járattól téged zenki le nem sádelhíthat,
bérlésed van a repülésre, a városra,
bérlésed van a sádelmre.

Tóth Erzsébet



napfüggő*

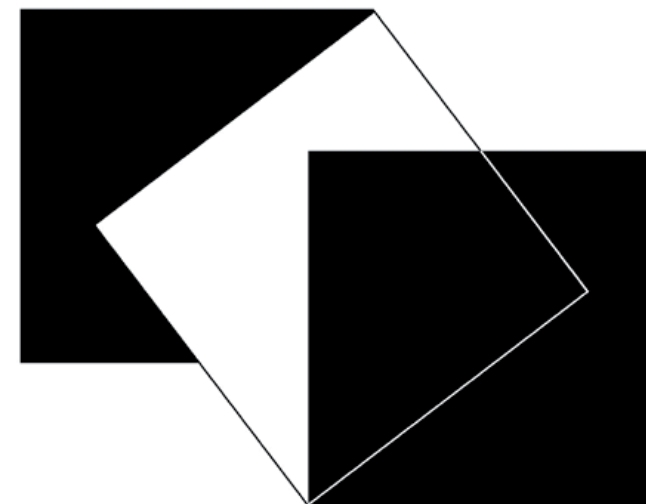
lám, lám / kilép a sorból, sántikál, mintha fájna, pedig most épp nem fáj, hurrá nap
 bujdosik az árva madár / szervusz nap, látod napfüggő barátnődet? látlak
 napfürdőzik a napfüggő, napdrogos, napsütötte boldog bőre / te segítesz csak te
 nem ér máshoz csak a naphoz / a hátam hűsöl, a börtönfalhoz oltott méz szaga, illat
 bársonyfinom tűszúrások érnek mézpólyába tekernek / mindjárt megyek, jövök
 csak még egy percet így csak még egy másodpercet / vissza a sorba, a sorba
 miért nem lehet üvegcsébe zárva árulni a napfényt / azért hogy rend legyen
 hogy legyen mivel büntetni a bűnösöket / séta közben is ér a nap, nyugi
 hogy ne lássam többé Isten drága napját / ez a drágán kiporciózott drága
 a kintiek boldogok a napfény nem kerül semmibe / csak arra jó, hogy jobban
 vagy ki tudja, lehet, hogy azóta már napadó is van / fájjon a hiánya, emlék legyen
 ezektől minden kitelik, mindent elvesznek tőlünk / legyen a sötétség a miénk
 a kintiektől is, csak egy kis száználmas tűzijátékot kapnak / a poshadt füledt
 minden volt az csak nem tűzijáték, na persze tévén / dögmeg, estére nyirkos páncél
 ki kéne lépni megint / arcomon a veríték, az ostobáknak ott a tűzijáték a dobozba
 elmegyek hozok neked egy szeletet a nemzet tortájából / zárt szemfényvesztés
 mondom julinak, piát hozzá, bazmeg, ha kérhetlek / megígérted hogy ezt nem
 különben is az ország tortája nem a nemzeté / mondod többé, ne csatlakozz
 a nemzet kenyerével keverted össze és mind a kettő kinyalhatja / a hadhoz
 egyáltalán, tudod mi a különbség a nemzet és ország között? / a bárgyú bánatos
 persze, hülyének nézel? a nemzetet István király teremtette / barmokhoz
 az országot meg bánom is én, mondja juli, ennyit kapisgál / ostobákhoz
 én mégis hozok az ország tortájából / hanem választékosan káromkodsz
 neked meg legyen elég az a ramaty tea, amit kotyvasztasz örökké / szenvedsz
 neked is adtam nem? / ha már nincs semmid, legalább szókinced legyen
 persze olyan volt, mint a lóhúgy / kaptam egy marék mogyorót és egy marék diót
 honnan tudod, ittál már lóhúgyot? / de nem tudtam megpirítani, sosincs hely
 igenis ittam, mindennap azt iszom / a rezsón, ezt nem hiszem el
 akkor egészségedre és edd az országpiskótádat / nincs hely a nap alatt sem
 menjél, támaszd magad a napnak, nem vagy még eléggé megpörkölt / nem

kultúra nyet

régen volt / jajistenem, most megint hallgatni kell
 még voltak filmrendező barátaim / most megint nagyzol
 az egyik mesélte, a moszkvai filmfesztiválon éppen / azt képzelem, hogy a filmrendező
 a tízezer napot mutatták be / számít valamit ebben a közegben
 szobájában egy szörnyű / hogy valaki tudja, mi az a filmrendező
 szocreál festmény lógott a falon / hogy tudja, mi az a szocreál

a rendező, aki aztán a fődíjat kapta / édes bogaram, ne figyelj oda
 nem bírta nézni a festményt / te lennél a legszebb, ha valaki lefestene
 minden este levette és a falnak fordította / soha nem fordítanak falnak
 reggel meg elfelejtette az egészet / nem lenne játék, te mindig az lennél, aki
 nem tudom, mond e valakinek valamit / nem változtatnánk meg a nevedet
 a szépséges kifejezés: gyezsurnaja / gyönyörűségem, te nem lennél más
 olyan szobalányféle / csak aki vagy, a mezők vadvirága
 nem olyan, akiket mostanában kergetnek meg / ma már őket is árulják, eladják
 mindenféle hotelokban / magyarománok, magyaromák, díszmagyarok,
 aztán ripsz-ropsz újsághír az egész / de valami kéne, valami megélhetési élnetés
 dollármilliókban mérik őket / mert másképp nem tudják eltartani egymást
 bármilyen csúnyák is / anya árulja lányát, fiú barátnőjét
 inkább nagytestű, félelmetes asszonyságfélének / a lavórról lepattogzott a zománc
 gondoltuk akkoriban a gyezsurnaját / hát kiállt az út szélére
 nem tett semmit / hamar megtalálták, gyere babám jó lesz neked
 csak amit kell a szobalálynak egy hotelban / aztán addig verték, amíg már jó lett
 és ez a gyezsurnaja / ez még mindig a képről beszél
 mindig visszatette a képet a falra / még szerencse hogy
 hogy minden rendben legyen / most nem a költészetről
 nem is volt baj / hogy a költő barátjának nem adnak pénzt a verseiért
 de végül találkozott a lázadóval / megbűnhődte már a versírást ő is
 aki megpróbálta helyreigazítani a világnézetét / költő létére itt ül ő is a hűvösön
 és pluszmunkát adott neki / most legalább írhat, nem zavarja senki
 amikor összefutott a képfordítgató fantommal / de csak zümmög mint egy méhecske
 a rendező kezében már a bördöndjei / hogy vége a kultúrának, vége a kézírásnak
 a gyezsurnaja megállt előtte jelentőségteljesen / a kéz a papír a lélek eltávolodnak
 az ujját fölemelve és meglendítve / barátokozz meg a gépekkel, különben véged
 annyit mondott: kultúra nyet? / kultúra nyet

*részletek a *Kőrözsa c. versregényből*



Négyzetek (1987; tempera, papír; 125x160 mm)

▶ ACZÉL GÉZA



(szino)líra

torzósztár

adagol

talán azért nem vittem egész életemben sokra mivel nekem mindig az tetszett legjobban mikor a helyzetbe került ember gondosan kimérten adagolta a materiális és szellemi javait gallovcis bácsi sárospataki szatócsboltjában a savanyú cukrot sztojka bácsi nyíregyházán a hajnaltájban kelesztett meleg házikenyeret a szódás gunyecz erősen nyikorgó stráfkocsijáról akkurátusan a homályos szódásüveget kulcsár gabi bácsi unalmas tavaszi latin órákon az ötféle deklinációt mi lassan fölértük mindezt a nyugalmas valót természetes ritmusban épültek növekedésünkbe a kisvárosi koordináták s mire kiértünk a lázas terekre különös bohócoknak tüntek az izgágák szárnalmasaknak a karrierért toladók agresszív pöcsöknek a politikusok persze sok hasznom nem lett ebből a békességből mint temető szemétyűjtőjében az elszáradt koszorúk örökös vesztesékként hoztuk a borút a terror a rablás egyetemes törvényeit nem ismerve készületlen bolyongott huzatos áramlatokkal kaszabolt tereken az önmagát feladó elme sorsát rezignáltan mérlegelve s függöny mögül lesve hogy húznak az utakon a gengszterek magas térdemeléssel

adakozik

a történelmi indulatok jórészt megítélhetetlenek nézed a térképen birodalmak vélhető bukását majdnem olybá tűnik mint az egyszeregy átrajzolt határok kipusztult népek aztán egy roppant kavarodás fölülírja az egészet a tégelyből kimászik valami más hol hun hol gót hol éppen alán s akkor még itt csak a köldökünket nézzük fogalmunk sincs hogyan támad a berbereknek ősi ellenségük s miként török óceániában aprócska korallzátonyokra a nemzeti öntudat kik hiszik harcos etalonnak rég elnyugodott ükanyjukat s hová írod ha ínycenc barátod a polipot zabálja s neked már a tengeri hal is olyan mint a bálna a csigától összerándulsz de megkönnyebbülten már a közös borozásra bámulsz melyben az ízlés szétesett horizontja a szokás közös zenitjén barátságosan újra összeér holnap együtt rajongtok a kacsaszírral locsolt tejfölös tojásban bő rakott krumpliért majd szidjátok a nőt ha túlságosan adakozik rögtön föl is háborodva mikor távolabb kövekkel agyonverik mert végül is zárva termőkkel milyen lenne a magányos férfi sorsa vagy ha szörnyű nejét más erkölcs nyikorgó ágyadba tolja szabad lelkű hová menekülsz

adalék

a naményi udvarban hol huszonhét szilvafa volt s a lepotyogó szilvákon kiterített szárnyakkal vitorláztak azóta sem látott gyönyörű pillangók s noha az emlékezésekkel csínján illik bánni a visszapillantásban rejlő mesekertet összezúzhatja bármikor akárki ha a tett fátyolosan lengő színhelyére visszatéved a látottakat máig nem morzsolta szét bennem az enyészet nem hiába lábatlankodtam a rotyogó rézüst körül kora reggeltől bársonyos estig élvezve ahogy a szürkén szálldogáló pernye a semmibe feslik amíg anyuka és a szomszéd néni egy roppant fakanállal óvatosan kevergette a feketülő masszát tudtommal nem volt abban semmi adalék se cukor se rögzítő szer tartósító szulfát aszkorbinsav vagy antipasszát csupán a gyümölcs fonsége kezdett lassan elválni a fém forrongó peremétől különös minőséget szülve ebből az aszúsodó lekváros egészből melyből aztán nem úgy ízlett egy megkent szelet kenyér megtömött prézlis gombóc elvarázsolt sápadt tészta ahogy máma a sok mirelit és zagy között nem lelve már a gyümölcs illatára miként a boldog ifjúságra mely mögött valami igaz anyagszerűség is végleg elveszett

*

adófizetés

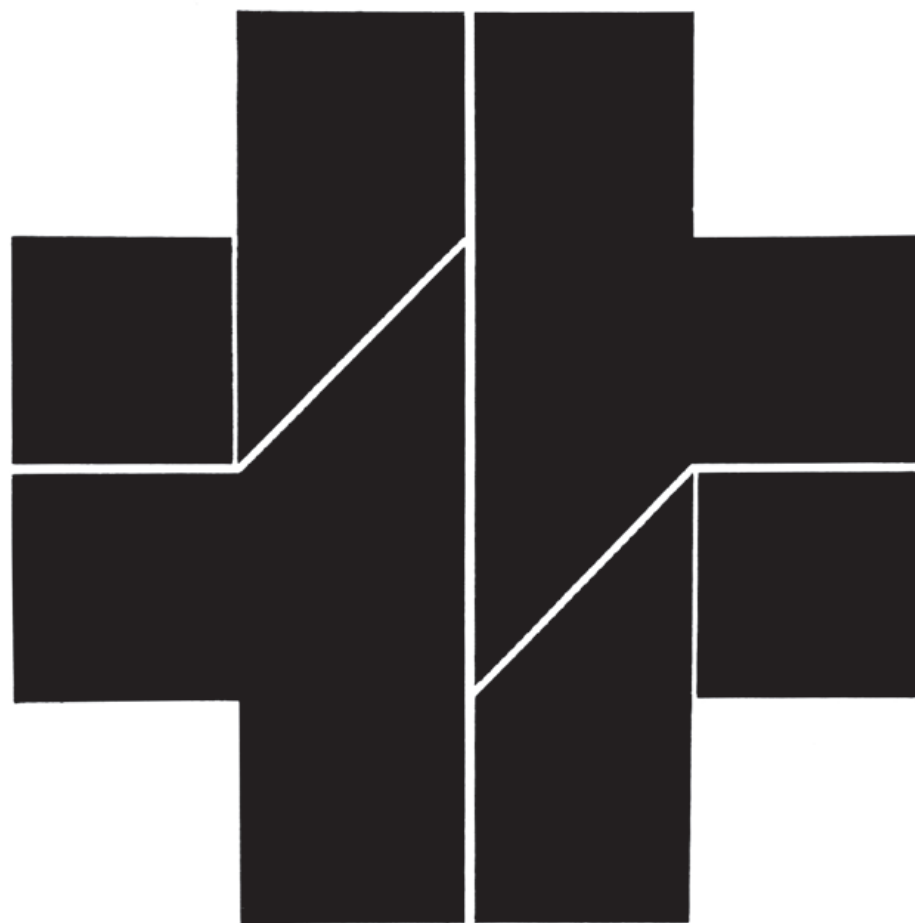
a konkrét fogalomtól eltekeregni most nehéz hisz ősrégi táptalajból bokrosodik az adófizetés csúszson bár mohón feneketlen zsebbe a józan belátásnál a fegyver leeresztve hisz fizetni illik a mamut agyaráért ha már némelyik hősködő annyira ráér bombáztatni a roppant állatot a vár körül is áldatlan állapot ha nem övezi cölöpös vizesárok s az ellenség csak úgy kacagva ráront a megszeppent népre majd városokban is előbb-utóbb ívelő híd közlekedés kéne a lápot sűrűn behálózó vasutak hívőknek templomok unatkozónak víg játszóterek ez ügyekben okos még versben sem lehetsz csak hát mindenek mögött dolgainknak ott a vak indulata mikor vigyorral tömi feneketlen zsákjába dézsmáját a pasa s vastag baksisért pokoli érveket gyárt lopásokhoz a zúg jogtanácsos s míg veled a hatalom a folyosót nyalatja mindeneknek nyála-taknya atyja önelégülten szórja a közöst s egy idő után megszeppenne állsz önmagad ásta sírgödöröd fölött mert utódaidon ezt a fekete munkát egyszer még valamelyik cinikus barom behajtja ugyanis nem volt pályázatva a szegény pára miként akarta itt hagyni ezt a gusztustalan árnyékvilágot

adófizető

hagyjuk most a papi dézsmát szemforgatás van itt még száz kövessük lépésben nyomon a mai napot mikor hősünk megkapja a paksamétát s már hozza is elő hátulról a kis házi létrát minek magasából a szöveg ömlenybe hátha belelát valamit mivel a sanda szándék mögött mégis csak legmaradandóbb amit anyanyelv gyanánt a törvényt szövegező alakít mivel nincs az a dekon s a hermeneutikának radikális ága mit a szerencsétlen adófizető meg ne kívánna az ősnymat után így aztán marad hogy bután s az utolsó fillérek elvesztésétől szorongva nekiül borongva a pontokba szedett hottentottának a laikusról beszélek akire az adósok virtuális rozsdás ajtaja évente rácsap mivel könyörületes pénze nemhogy beszédre szemetekből kutyult evésre sem volt elég míg másokat a bűnöző feledés az összekacsintás gyilkos bája behív pezsgőre fekete kaviárra s ha netán politikai bandaháborúban rákaparnak a lopásra néhány évre elterpeszkedik honoluluban a költő pedig ide gyors rímet nem találva belesüpped végtelen magába és a világ aljasságain elborong tényleg csak az enyím s a tied lármája előtt lehattunk igazán boldogok

adogat

kimegy hajnalban a kamasz szemközt a tölgyerdő széli tenispályára egyedül van de mégsem árva körben madarak fityeregnek míg kinézi magának a legszebb süllyesztett pályát melynek meredek oldalán vakít a fű ám lent az élénk vörös salak tegnap estéről még bántón összevágva lomhán elcammog hát a hátulsó szertárba a panírozó hálóval az egyenetlen küzdőterre néhány futurisztikus ellipszist rátol s már ez a látvány is riadt lelket ápol akár egy üde impresszionista festmény a feljövő napban az élénkség derűi már-már jól becsapnak de érzed valami hiányzik nagyon ezért gondosan megtömöd finom hófehér mézporral a sokáig keresett apró vonalazó kocsit melyet a tett helyéig ölben viszel így fölösleges jelzéseket kívülrre nem borít s óvatosan húzni kezded az egyéninek és párosnak való egyeneseket az étellel telítődött konstrukciónak örülsz mint egy kisgyerek s már csak a háló igazítása van hátra a kurblival oldalról gondosan megtekered hogy középen ne lehessen fáradt lankadása aztán jólesően leülsz s várod a szelíd ellenfelet ki megérkezve homorítva adogat tenyeresről visszaadsz sokat csak a fonák ne lenne



Kereszt III. (1981; tempera, papír; 170x170 mm)



BALLA D. KÁROLY ◀

Merengtél őszön

merengtél őszön, elmúláson épp elégszer
miközben készült már a hegy mögött a fagy
és alkuvásba hányszor vitt a könnyű kényszer
hiába hitted, fennkölt elvek híve vagy

és újra itt az ünnepélyes színű évszak
de eltűnődni fényén nincsen már idő
mert ölni inkább tudnál most, a nyers erőszak
erélye győzne meg a törvények előtt

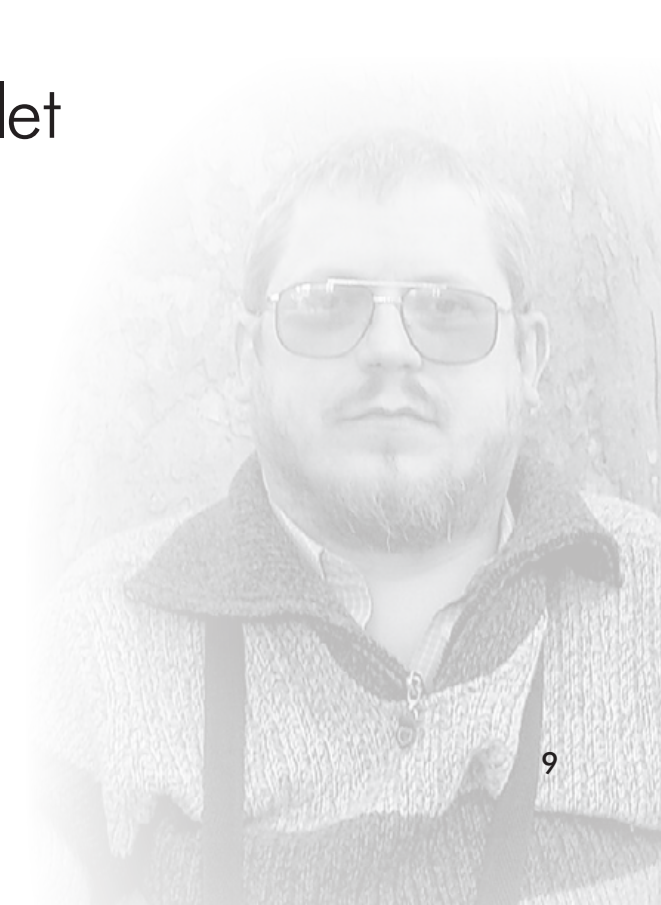
ám nincs, kit öl, hiába vársz az áldozatra
kihalt a táj, üres a baljós nagyvilág
egy költőt látsz csupán, a friss sarat dagasztja
– őszön mereng, s a mélybe húzza le az ág

Régi mondat,
régi tánc, régi képlet

teremthetsz új és új világot
a régít el nem hagyhatod
amelyben buzgó féreg rágott
magának széles járatot

s amelyben dicsre, glóriára
az ősbaram is számot tart
s ha ugrik fel a tőzsde ára
növeszthet szárnyat és agyart

hiába írod át a könyvet
a régi mondat megkísért
az ablakon a múlt bezörget
és elküldet az ordasért



teremthetsz új és új világot
a táncok rendje mind avítt
és elbukik, ki jobbra vágyott
a szendeség elandalít

a szándék szép, csak rossz a képlet
hát úgy lesz jobb, ha megszokod
hogyan körbejárnak lusta évek
jussát veszi az ősi jog

maradj te veszteg, mozdulatlan
ne érdekeljen új világ
s ha szóba hozzák indulattal
csak ásításra tátsd a szád

hullik

a készítésben nem látod a véget
csak feltolul és elmúlik a vágy
egy perced sincs hogy kőbe jelet égess
már fáradt éjek csendje hullik rád

a hallgatásnak nincsen ékes magva
és indulatból sem nyitod a szád
már semmi kedved éltető haragra
hagyod hogy hulljon rád a sanda vád

és nem riaszt már elmúlás, enyészet
az álmaidban holt anyád bolyong
meguntad rég a rád szabott egészet
egedről porba hull a holdkorong



Szöveg(töredék)ek

Pál leszállt az idegen városban. Hazudott magának. Járt már itt. Nem is egyszer. Elindult, elhadt a templom mellett, elment sok ház mellett és keresztezett sok utcát. Egy pizzériában kötött ki. Az igazság az, soha nem szerette igazán a pizzát. De ilyenkor, az ajtó mellett, a kijáratnak háttal, mindig egy fiatal és szép nő ült, és mindig négysajtos pizzát evett. A hodály kongott az ürességtől, mint valahányszor – ilyenkor. Leülhetek Önhöz, kérdezte a férfi, és a nő csak megvonta a vállát. Később, talán, bólintott is, hogy igen. Vegye lejjebb a zenét, rendelkezett a pincérnőnek, aki szó nélkül engedelmeskedett. Hozzon még egy tányért! Hozott. A nő pizzája negyedét áttolta Pál tányérjára. Egyék! Ezt azért szépen mondta. Nem beszélgettek, ettek. Hiányzik, mondta a nő váratlanul Pálnak. Maga is nekem, köhögte föl valahonnan a lelkéből. Ettek tovább. Nem boldog, kérdezte a férfi. Nem. Én sem, tűnődött Pál. Ettek. Olyan nagyon nagy ma a naplemente, észrevette, kérdezte a nő, amikor Pál fizetett, és kiléptek az utcára. Nagyon nagy és rejtélyes. Csöppet sem rejtélyes, nevetett bele közélről a férfi arcába a nő. Az erős vörös napban olyanok voltak, mint akik megcsókolják egymást. Vigyem a táskáját, kérdezte később a nő. Egy nő egy férfi táskáját? Ne röhögtesse ki! Pál szenvedett tovább nehéz csomagjaival. Kávé? A templom közelében volt egy kis kávézó. Ilyenkor mindig oda ültek be. A hölgynek mézzel! Mézzel, csodálkozott a régies fityulát viselő felszolgálónő. Kávét mézzel? Ja, vetette oda, mert bosszantotta a kérdés. Maga már soha nem lesz boldog, kérdezte, miközben a kávé itták. Maga nélkül soha. Maga pedig mindig csak megérkezik, megesszük egy negyed pizzát, mindig csak egy negyedet, iszik egy ásványvizet, később egy kávé üresen, feláll, kimegy, felül egy vonatra. És elmegy. Mintha itt se lett volna. És ha egyszer itt maradnék örökre, kérdezte váratlanul a férfi. Na, akkor lennék csak igazán boldogtalan, mészázott el valahová a nő. Majd az órájára pillantott. Megy a vonata. Az állomás előtt a nő felült a biciklijére, és a nélkül, hogy visszanézett volna Pálra, szótlanul elkarikázott. A férfi sokáig nézett utána, mintha arra várt volna, visszajön, pedig a nő soha nem jött még vissza – ilyenkor. Belekapaszkodott a csomagjaiba, és nyugtalanul várni kezdte a következő hetet.

*

Egy őszi, elhagyott fürdőhelyen húznám meg most legszívesebben magamat. Olyan helyen, ahol nincs már senki, amolyan öreg Firszként szemlélődve kifelé a lehúzott spaletták réseitől, otffejtve, mindenkitől elhagyatva, bezárva tavaszig, bezáródva a halálig. Ilyenek csak az őszi fürdőhelyek lehetnek. A parton, a fák között, már vörös és sárga levelek sodródnak, a nyár itt felejtett szilánkjait elmosták a hideg esők, felfalta őket a hajnali köd, az ágakat megmintázó dér. A hinták, mintha kísértetek lovagolnák őket, meg-meglendülnek még, de legfeljebb a semmit ringatják öbleikben.

Ezen a fürdőhelyen nem járnak emberek, csak messzebb látni belőlük néhányat, annyival messzebb, hogy a sziluettjüket ki tudom venni a távolságtól keletkezett homályból. Egymásba karoló emberek, nők és férfiak járkálnak a vízparton, és a régi villa ablakai időnként megnyikordulnak a szélben. Sötétedik. A víz fölött árnyak táncolnak, nem tudom levenni róluk a szememet, így nem veszem észre, mikor ütődik a parthoz halkán a csónak. Valaki kilép belőle, valaki elindul a ház felé, valaki megáll az ajtó előtt, de nem kopog, csak áll, sokáig áll ott. És vár. De én a víz felett táncoló árnyakat nézem. Aztán arra figyelek fel, elindul egy csónak a parttól, lustán távolodik, egy alak áll rajta, hosszú köpenyt visel, nem tudom kivenni, nő-e vagy férfi, csak abban vagyok biztos, ott áll, és háttal áll nekem. Nem várom meg, hogy felfalja a köd és a távolság a látványt. Összehúrom a spalettákat,

romok között elrejteti magát és a szégyenét végre, de mielőtt elrejtőzhetett volna, egy mosógép roncsából szimatolva elősündörgött a vakond isten, a giliszta ekkor, hosszú idő után először, mozdulatlanságba dermedt a megismert rettenettől, de a vakond isten nem bántotta őt, csak nézte, nézte mereven, mintha szobor lett volna, puha fényes vastag bundájú szobor, vaksi szemcét látta, melyekkel szigorúan és szeretetlennül nézte őt, nem bántotta, ám mielőtt visszahúzódott volna mosógéproncs belébe, másodszor is az arcába köpött

*

Életemben egyszer jártam dzsungelben. San Joséban, ami Puerto Rico fővárosa, nem a gyöngébbek kedvéért, csak mert ha nem vagyok ott valamikor, akkor én sem tudnám most, mi Puerto Rico fővárosa, Ferdinandy György író vendégeként lézengtem a pálmák és a Cuba Livrék között, írtam a Papírváros és átvizionáltam egy hetet – míg egyszer a vendéglátómnak az az ötlete támadt, hogy menjünk el a dzsungelbe, mert nekik még dzsungelük is van. Menjünk!

A dzsungelt én még Molnár Gábor vadászkönyveiből ismerem, gyermekkorom legfontosabb olvasmányélményei közé tartoztak az ő vadászat-leírásai, a dzsungel nagy, rettenetes, veszélyes, buja, átláthatatlan, kiismerhetetlen, kegyetlen és felkínálkozó, titokzatos, a mindenség végtelenül gazdag tenyészeté behatárolt földrajzi területen – szóval, a dzsungel nem olyan, mint bármi más egyéb, hanem másfajta, egyszerűen, mint nem akármilyen más: leírhatatlan.

A mi dzsungelünkben ösvények vezettek föl-le a dombokra, hegyekre, korlátokkal behatárolva a mozgásterünket és kikavicsozottan, nehogy sárba lépjünk, mert az igazi dzsungelben sár is van, akár mocsár, ahol elmerül ember és lélek és a tapír, és arrafelé alligátorok tanyáznak, a vízben pedig piranhák rágják le a csontokról a húst. A dzsungel igazi volt, csak a benne való machetés lét romantikáját szedte ki belőle az emberi számítás, amit legjobb esetben üzletnek hívunk, mert ebbe a dzsungelbe volt belépődíj is.

Megvallom, féltem, mert az őserdőkben mérges- és óriáskígyók vannak, hatalmas leopárdok és párducok, sőt, jaguárok is, de akár még egy varacskos disznó is felhasíthatja az ember oldalát, lásd szegény Zrínyit, akit ha nem az osztrák ármány pusztított ki az árnyékvilágból, akkor valóban valami vaddisznó értette félre, vagy értette meg épp a helyzetét egy vadászaton. Rengetegünk kijáratánál, mert ennek hivatalos és egyetlen kinevezett kijárat is volt, kellő számú és minőségű dzsungelshoppal ellátva, megvallottam a nagyvadaktóli szorongásomat Ferdinandy írónak, aki csak nevetett, komám, csapott a vállamra, ez egy sziget, itt a legnagyobb állat talán a kutya, vadállatok pedig egyáltalán nincsenek, és nem is voltak soha. Ez egy ilyen dzsungel.

Miért jutott eszembe? A napokban olyat tettem, amit két éve egyszer sem: sétálni kezdtem Békéscsabán. Egy tölcseres, erdei gyümölcsös gombócokkal megrakott fagyalattal a kezemben. (Tölcseres fagyalattot gyermekkoromban ettem utoljára, talán, az Andorka fagyaltos – Andorka, szarok a markodba, kiabáltuk neki, mi, gyerekek – háromkerekű masináján elhelyezett fehér tartályból származóan. Most megkívántam, az ember az én koromban akár legyen már kívánós is. És elbolyongtam a panelházak között, ott, a színészháznak is nevezett tízemeletes monstrum környékén. Egyszerre olyat éreztem, amit még Puerto Ricóban sem: dzsungelben vagyok. Két lepukkant panelház között rátaláltam egy teljesen rendezetlen parkra, nem is park, növényzuhatag, minden emberi beavatkozás nélkül nőnek itt fenyők, ciprusok, lombos fák, bokrok, ágak, virágok, nincsen nyírott gyep, nincsenek virágágyások és parcellák, kitaposott – vagy főleg kikavicsozott, legfőleg kibetonozott – utak. De vannak benne nem szétvert, szétégetett, szétfirkált és szétszart padok, viszonylag újak, amiből azt gondolom, ennek a városi igazi dzsungelnek vannak lakói, csak nem látom őket. Egy padon megcsodálok egy nyújtózzkodó zöld párducot, és megsimogatom egy pipacs szirmát, amelyik egyedül piroslik a mindenféle sok színes vadvirág között egy tisztáson. Csönd van, talán még a közeli utcák és a nagyút zaját is elnyelik az egymásba fonódó mindenféle zöldben bujálkodó lombok. Hirtelen boldogság fog el, a boldogságtól szívdobogás. Hiszen én mindig ide vágytam, ezt a helyet képzeltem el magamnak! Minden nap eljövök ide, határozottan el, megnézni a zöld párducot, megsimogatni a pipacs szirmát. Részegen a felfedezés élményétől tántorogtam vissza a nagyház hetedik emeletére, ahol lakom. Másnap pedig, természetesen, nem volt erőm visszamenni a dzsungelbe, ültem a teraszon, bámultam a semmisségek hajnali, majd délelőtti, aztán délutáni, később alkonyi, legkésőbb éjszakai panorámáját,

és közben megállás nélkül a dzsungelre gondoltam. Majd rájöttem, mennyire jól csináltam, hogy nem mozdultam el a teraszról. Mert a dzsungel eljött hozzám közben, belém költözött, most benne lakik. És megértettem egy sort. „Nagy, álmos dzsungel volt a lelkem, s háltak” benne. De kik? A zöld párduc és a dzsungelpipacs? Meg fogom tudni, ha addig ülök is. Összel fogok csak visszamenni az igazi rengetegembe, a panelek közé. Amikor még, amikor ha, amikor már nem nekem nyílnak az őszi dzsungel.

*

Fölöttem már tíz ég ragyog. Mind elhasználtam, mindben föllángoltam és elégtem, mindből kihullottam, mind kilökött magából egyszer. Aki tízszer születik meg, az egyszer sem. Könnyű lesz átlépni a tizenegyedik égbe, hisz hazaérek oda, ahonnan el sem indultam soha, az leszek, ami eddig is voltam, semmi. A tizenegyedik ég nem ragyog. A tizenegyedik ég feketén és jégesen, velem és nekem ég.

*

Éjszaka ruhástól aludtam. Csak úgy, eldőlve, előző éjjel talán két órát, ha alhattam. Még magam számára sem megérthető helyzet. Hazaértem a meddő tanításból, eldőlttem, báméskodtam egy keveset, néztem a tetőablakon át az eget, és egyszerre elment a világ. Így ébredek most, hajnalban. Tolnai Ottó jut azonnal az eszembe, aki egyszer valami olyasmit írt le, *ma két nadrágban alszom, szégyellnék gatyában meghalni*. A dolgok ismétlődnek. Vagy csak a véletlenek. Vagy csak a. Vagy csak. Vagy?

*

Egy kopasz vörös ribanc állt fölém álmomban, keresztben állt fölöttem, szétvetett combokkal. Egy folyóparton feküdtem, félmeztelenül, tiszta sár volt a mellem, és vér is keveredett bele ebbe a sárba. Nem volt szívhangom, nem is értettem, miért élek még. Mindene vékony volt, ahogy állt fölöttem, fölnéztem, és ráláttam meztelen hasadéka, följebb gyerekmellei remegtek, de nem éreztem szégyent ezért, és feltehetően ő se érzett semmi ilyesfélét. Vártam, hogy mit akar. Csizmája akkor már könnyörtelen taposott a torkomon, fuldokoltam, hörögtem, de nem védekeztem. Azután elővett egy nagy kést, és egyszerűen a szívembe szúrta. Reccsent a mellkasom, éreztem, ahogy áthatol a hideg penge a forró öklömnyi semmimen, majd átütö a hátamat, és odaszegez a földhöz. A szemem még működött, néztem, és nem értettem, miért mosolyog. Valahonnan ismertem, mert nem éreztem idegenséget abban, ahogy megöl. Azután fölém térdelt, és a torkomat vágta át. A vér magasra spriccelt, már amennyi még maradt bennem. Tiszta vér lett az ég, már nem láttam a Göncölszekeket, vérben ázott az arca, a haja, a karja. Azután, ahogy a filmekben szokás, belém rúgott, leköpött és ott hagyott. Így feküdtem ott halva, kihűlve, hetekig, talán hónapokig, azután lassan belesüllyedtem, beleolvadtam a fűbe, földbe, sárba, vízbe. Utoljára az arcom merült el. Ekkor már nem volt emberi az arcom. Valaki azt mondta nem sokkal ezelőtt, szép férfi voltam, amíg éltem. Ami elsüllyedt utoljára, kék volt, zöld volt, és lezabálták róla a húst a férgek. Ha tükörbe nézek, már csak ezt az utóbbi arcomat látom...

*

Tete egy kis piros bicikli. Olyan, mint egy piros kiskutya – egyfolytában a gazdája körül akar ugrálni. Tete olyan, mint egy kis piros ló – ha teheti, nyihogva nyargal gazdájával Békéscsaba összes útjain. Tete olyan volt, mint egy kis piros bicikli, piros kiskutya, piros lovacska. Egy hétfőig bolyongott a színészház és a világ között, megszoktuk és megszerettük őt. Azután eltűnt. Tetét nem lophatták el, mert Tetét nem lehet ellopní. Tetének a gazdája tűnt el. Tete sírt, Tete éjszakákon keresztül vonyított utána. Azután hirtelen csönd lett, s Tete nem ácsorgott többé a színészház előtt. Én tudom, erősen érzem, hogy Tete valahol él. Tete valahol a gazdáját várja.

Mint a magára hagyott piros kiskutya.
Mint az egyedül hagyott piros lovacska.
Csak már nem vonyít, nem sír.
Némán, fegyelmezetten vár.
S egyszer visszahozza a hátán, körbeviháncolva visszavezeti közénk a gazdáját.
Húsvét van.
Sok szeretet hiányzik az ünnepünkből.
És feltámadás...
Tete! Te! Akárhog vagy! Dobbanjon meg kis piros szíved...!
Bárhog dobban, meg fogjuk hallani!

*

Délután. Ropog valami az ég felől, pedig süt a nap, tavasz van, gyönyörűm, mondta valaki valakinek. Unalmas vagyok magamnak, alig dolgoztam valamit, csak fontoskodtam a gép előtt. Beteg vagyok még, de már nem annyira, hogy ebben tetszelegjek. Isten a szemembe nézett az elmúlt napokban, de nem üzent semmit azon kívül, hogy minden okom megvan a félelemre. Nem félek, tőle se félek már. Ahogy lassan elmúlik bennem az az egzisztenciális félelem is, ami miatt érdemes élni. Olyan ez, mint a hazugok puzzle-játéka, hiányoznak az elemek, és soha nem lesz összerakható a kép. Rá kell jönnöm végre, hogy átvert, aki azt akarta, hogy a világon legyek. S nekem kell a szemébe néznem, amikor ismét közeledik, és meg kell üzennem a tekintetemmel, már soha többé nem akarok találkozni vele. Ott kell lennem pedig a találkozáson, ez elkerülhetetlen, lelkész nagybátyánk azt mondaná erre, nem az én dolgom annak az eldöntése, hogy igaz-e vagy jó-e, aki arra a találkozásra eljön – vagy meghív rettentő asztalához. Lyuk van a világűrben, azon keresztül is eljuthatunk a semmibe. A semmibe, ami a lényegünk és a kiterjedésünk értelme.

*

Ezek a hajnalok még mindig megaláznak. Valamitől szennyes a levegő, az ég, a vonatablakon túli világ látványa. Nem tudom érinteni, ami körülvesz, nem érint, amiben benne vagyok. Lehet, nem is értem. Ilyen lehet a halál állapota. Amikor – Isten a szemedbe néz. Homály..

*

Valami sokk ért jópár évvel ezelőtt, szorongások, rettegéssé fokozódó félelmek szakadtak rám, hirtelen öszülni kezdtem, befelé fordultam, és elszökött belőlem az életkedv. Nem játszottak ebben szerepet a meghurcoltatásaim, kirúgattatásaim, a balesetem se. Mindegy is már, mi volt az oka, depresszióból depresszióba zuhantam, napokig aludtam öntudatlan állapotban hol Békéscsabán, a kis színészlakásban, hol otthon, pár négyzetméteres dolgozószobámban. Kommunikációra képtelen voltam, ha valamiben mégis megállapodtam bárkivel, azt azonnal elfelejtettem, találkozásokra nem mentem el, fellépéseket mondtam le, nem mondtam le őket, de nem mentem el rájuk, nem jelentem meg a bemutatóimon színházakban... (Meg is akartam írni a depresszió nagykönyvét, mint költői-tudományos kísérletet, össze is gyűjtött nekem Kriza Bora (a titokzatos ismeretlen olvasó) egy egész szép anyagot, egyszer, majd egyszer, talán, lesz hozzá erőm. A Papírváros harmadik részeként...) A napokban ugyanazon a neuralgikus pontomon ellensokk ért, nem több, mint az, hogy a régi sokkot kiváltó ok nem létezett, csak képzeltem, vagy ha létezett, akkor sem úgy, ahogy elképzeltem, akár élhettem volna eddig is ugyanúgy, mint bárki más. És ez az új sokk is ágyának döntött. Most itt fekszem a hévízi kórházban, ahová hidegrázással, lázak között érkeztem meg, egyedül egy szobában, nézek ki az ablakon, nézek el a gyógyfürdő felé, és messzire ellátok, ellátok egészen Istenig, kérdőn bámulok rá, eldönthetné végre, mit akar velem, megölni, vagy csak megszégyeníteni, de már nagyon unom, hogy a visszakapott életemmel sem tudok mit kezdeni, pedig megint itt a föld fölött vágyom a nyugalom álmára...

*

Alkonyodik
Milyen magas az ég!
Most minden narancssárga és meleg
Milyen messze a föld, még így, behavazva is, ahogy az állomás felé botorkálok vakcin, befelé dideregve

Milyen jó lenne, ha az élet után nem lenne élet, és a halál után nem lenne halál
Csak lebegés lenne, mint anyám méhében, még tudattalanul, már emlékek nélkül
alkonyodiK

*

Nyári Elekről akarok gondolkodni.
A hévízi cigányprímásról.
A barátomról.
S hogy a barátom, ezt büszkeséggel írom le.
Én tehát bizonyára az a jobboldali liberálbolsevik vagyok, akinek vannak cigány és zsidó barátai.
Vannak. De nincsenek – egyik oldalról sem – rasszista barátai.
Nem lehetnek, mert mindkét oldalt utálok, és ezért, nyilván, mindkét oldal vissza is utál engem.
Azaz, majdnem mindenki innen-onnan, mert ahol oldal van, ott pénz és hatalom van, meg vélt igazságok vannak.
De akiket szeretek, azok szeretnek engem is.
Nincs ez másként Nyári Elekkel sem. Remélem, így is marad.
Zárójel. Gyermekkoromban volt egy Csoki bece- vagy gúnynevű barátom. Szegény cigánygyerek.
Barátja egy talán még szegényebb magyar gyereknek. Ma már értem, miért kapta a Csoki nevet.
Obama becenevet akkor még nem kaphatott. Ettük a zsíros kenyeret. Az egy karéj kenyeret ketten.
Nem megfelelően, felváltva. Egyiket haraptam én, a másikat ő. Akkor még nem tudta, hogy félni kell tőlem, mert én kirekesztem, én meg azt nem, hogy le kell néznie őt, hogy kirekesszem. És, hogy más a nyálunk. Valahogy, más volt a világ is. Zárójel.
Pár hónappal ezelőtt, Nyári Elek mesélt nekem egy hegedűről.
A híres ötösben voltunk, Balogh Öcsi kocsmájában, Horváth Béla, a Csokonai Társaság elnöke, meg én, meg a tulaj, Balogh János, akit én soha nem öcsiztem le, valamiért nem állt rá a szám, meg ő, a prímás..
Egy hegedűről beszélt, amit interneten keresztül vett, mert azt elfelejtettem fölemlíteni, hogy mellesleg hegedűszakértő is, meg a zenei korokban úgy tájékozódik, meg gondolkodik, ahogy én talán soha a színházi korokban nem fogok, jóllehet, két évtizede mást sem tanítok, és mással sem foglalkozom, amúgy, komolyan, mint a drámával és a színházzal.
Vett egy hegedűt.
Talán kétszáz euróért, ha többért, kevesebbért, legyen is itt, most, hic et nunc, mondják a nyelvekben nálam járatosabbak és fogalmazásban bölcsebbek, mindegy.
Ezt a hegedűt – úgy tűnhet, már nem is Nyári Elekről szól a történet, pedig igen – kézbe vette, megszólaltatta, meséli pár hónappal előbb, és azt gondolta, hogy olyan hangja van, mint egy Stradivarinak.
Egy hegedűművésznő – mert a hegedűsök is tudják egymásról, hogy ki a zenész, és ki, akinek csak papírja van róla – éppen Hévízen járt, megkóstolta a csúnya kis hegedűt, és azonnal elcserélte a magáéval, melyen addig becsülettel dolgozott meg a pénzéért és a művészetéért.
Nyári Elek – és ez már majdnem novellává kezd kerekedni, pedig igaz történet – egy napig húzta a hegedűművésznő hegedűjén a magáét egy vendéglőben, azután fölkerekedett, és visszakérte a csúnya kis másik hegedűt. Mert – az szólt neki. És szólt hozzá. Vagy, hozzá szólt.
A zenészek pontosan tudják, hogy ha egy hangszernek lelke van, akkor azt nem szabad megcsalni.
Mert más lélek nem adatik számukra.
A művésznő aztán, mert a művész erkölcsi lény is, ha ez még nem felejtődött el teljesen, elvitte Nyári Elek, hévízi cigányprímás hegedűjét magával Londonba, ahol megtisztogattatta a hegedűk ma élő legértőbb ismerőjének – a helyettesével. A második leggel. Különös, hogy ő is egy nő. Akárcsak a hegedűk lelke.
És mit mondott, hajoltam előre, majdnem feldöntve a jéghideg fehér fröccsömet, amire öregségem fenyegető közeledtével szokok rá egyre. (Ikes ige no, tudom, de ebben az esetben ez más. És – egyébként is...). Stradivari?
Nem, restelkedett Nyári Elek, csak Giuseppe Guarneri del Gesu (1698–1744), hangszere. A mester

egy több generáción át a szakmában dolgozó família legismertebb tagja. Valószínűleg apjánál kezdte a szakmát tanulni, írja a krónika róla, aki viszont – mármint az apa – akárcsak Stradivari, Amati műhelyében volt inas. Giuseppe Guarneri gyakran írta keresztnevét a német írásmód szerint a hangszerbe ragasztott cédulára: „Joseph filius Andreae”. Írja a krónika. Bár, ebbe a hangszerbe nem ragasztott cédulát. Vagy, az idő lekoptatta róla.

Hol van most a hegedű, kérdeztem. Még Londonban. Akkor te milliárdos lettél, álmélkodom.

A fröccsötöket azért még továbbra is én fizetem, mondja Horváth doktor Béla elnök, akinek csak nagyon ritkán tudtam fizetni, bármit is, eddigi életemben – a fogaimért, azok megreperálásáért, persze, soha. Amúgy, Balogh Jánoska – mert a Jánoskát szeretem rajta, az Öcsin – úgysem hagyja, hogy majd kifizesse. Más világ ez.

Eltelt a hónap – nem akarom a történetet húzni-vonni, de végiggondolnom jól esik. Feleségemmel, húgommal, aki szemészorvos, egyik sógorommal, aki fül-orr-gégész – annyi orvos van tehát körülöttem, hogy akár nyugodtan meg is halhatnék már tőlük –, az Őrségből hazafelé tartva, megállunk Hévízen.

Ők mennek a tóba, én Horváth elnökkel whiskyket iszom, azután lemegyünk az ötösbe, Jánoshoz.

Ott ül Nyári Elek, épp egy hideg fehér fröccs mögött.

Hol a hegedű, kérdezem, a poén kedvéért.

Itt, teszi rá a kezét maga mellett egy tokra. Ma jött meg.

Megdermedek.

Mutasd!

Előveszi.

Gyönyörű, cirmos kis jószág.

Elmagyarázza, honnan lehet tudni, hogy ki készítette, mutatja az eredeti pác színét.

Hogy szól, kockáztatom meg. Délután van, a vendéglő előtt sétafikálnak az emberek. Egy primást nem illik ilyenkor, ilyen helyzetbe hozni.

Nyári Elek kibontja a tokjából, majd az álla alá illeszti a hangszeret, és játszani kezd rajta.

Csak úgy. Hogy megmutassa nekem.

Álom a hang, a dallam meg nagyon ismerős.

Megáll Hévízen a levegő, az élet.

Valami olyasmi szólalt meg, amit addig nem tudtak volna beleképzelni a városba a hangos német turisták, vagy, a vékonypénzű magyar beutaltak.

Ebbe a hangba akár bele is lehetne halni.

A Schindler listája-film nyitódala volt, mondja Nyári Elek, miután féltő gonddal visszateszi tokjába a híres hegedűt.

Egymásra nézünk.

Egy zsidó fogadós, aki büszke a származására, és vállalja, két tisztázatlan személy, akikben tót vértől az oroszok minden folyhat a magyar mellett, meg egy cigány, aki ébren álmodik és most álmodtatja őket.

Akik valamennyien tudják, hogy ez már nem Magyarország.

Mert Magyarország innen nagyon messzire van...

*

Vérhányás. Mint műfaj. Hajnal. A bonyolultabb, a nehezebb másik. Vérezni már semmi. Nézem a kézmosó fehér porcelánján a tulajdon véremet, ahogy frissen ragyog, vörösén gőzölög a lehűlt levegőben. És békésen csordogál. Nem alvadt. Én vagyok kialvatlan. Nem italtól. Nem ételtől. Élettől. Mint műfaj. A harmadik. Szobácskám ajtaja fölött a csengő kikapcsolva. A halál egyszer sem csenget.

*

A szorongásról töprengek. A szorongásomról. Hajnal van, a fekete lassan szürkébe oldódik át. Ülök hetedik emeleti kis lakásom teraszán, és bámulom alattam az üres várost. Fölöttem az üres eget. Bámulom. Mérhető idő lehet-e a zuhanás, innentől a földig? Mérhetetlen, ahogy a halál is. A test kavarta örvényben hiába kapkod levegőért a száj. Zsibbad a karom, a gyomrom összeszorul. Hiába kapkodok levegőért. Nincs oka a szorongásomnak, tehát iránya sem lehet. *A fokozott felelős-*

ség, munkaterhelés, teljesítménykényszer, kiszámíthatatlanság mind megterhelést, stresszt jelentenek. A distressz a káros stressz. Olyan intenzív, vagy ismétlődő hosszantartó ingerek összessége, melyek az egyensúlyt tartósan megbontják. Eredményük: elégedetlenség, kiégés, kontroll- és önbizalomvesztés, állandó késztettség, nyugtalanság, izgalom. A vegetatív idegrendszeren keresztül ezek szív és keringési zavarokat, a zsír- és a cukorháztartás zavarait, a gyomor és a bélrendszer betegségeit okozhatják. A személyiségtől függ, hogy kinél mi a gyenge láncszem.

A félelemről töprengek. A félelem nem azonos a féléssel, vagy a gyávasággal. Nem tudom, mitől félek, de hirtelen, nagy erővel tör rám az érzés, annyira erősen, hogy ezzel egy időben nagyon kívülről tudom figyelni saját vergődésemet a teraszon, a hajnalban, az ürességben. Bogár, amelyik a fekete bársonypárnába szúrt gombostűn vergődik. Menekülne, de nem tud. Élne, de már nem tud. Halna, de nincs még készen hozzá. A félelem majd alaktalaná tesz, belemosódom a szürkéségbe. Kívül dobog a hetedik emeleten egyedül maradt szívem. *Félelem és szorongás, Freud megkülönböztetése. Kül- ső objektív szorongás (a félelem szinonimája): külső fenyegetésre adott reális válasz (konkrét); neurotikus szorongás: belső, tudattalan konfliktusból ered. Mai különbségtétel: félelem: konkrét - szorongás: diffúz. Élettanilag a kettő nem különböztethető meg tisztán. Élményben: az emberek különböző mértékben képe- sek tudatosítani kellemetlen érzésük okait. Kevésbé tudatosított ok: szorongás.*

A magányról töprengek, mely nem azonos az egyedülléttel, sem a szorongással, sem a félelemmel. Határos velük. Kiválthatja őket. De kiválthatják ők is. Őt, a magányt. Jövömtől félek, vagy a múltamtól? Mert jelen nincs, attól nincs is miért félnem. Persze, amazoktól sincs. Jövöm a nincs, múltam a nincs. Néha feldereng a volt, de igyekszem betemetni a földézzel keletkezett véres árkokat. Belemenekülök most a nézésbe, mely nem irányul semmi felé. A semmi felé irányul. A kép éles, a tudat nem értelmezi. Vagy a város nincs tehát, vagy én nem vagyok ismét. A képlet egyszerű és tragikus. Vagy inkább komikus. Vagy csak képtelenség. Még, legfeljebb, a teljes éntelenség.

Ami lehetetlen. Ráveszem magam a gondolkodásra. Tegnap megnéztem a Kőmanó elő-fő-próbáját a színházban. Sultz Sándor-darab, mese és horror, gyermekelődás, felnőtteteket is felkavaró mozzanatokkal. Jancsi és Juliska-sztori, a történet a maga brutalitásában tálalva a színpadon. A gyerekek félnek, gondolom, amikor Tarsoly Krisztina, aki a boszorkányt alakítja, a színpad előterébe jön, és a visszafojtott lélegzetek közé suttogja: *gyermekhúst akarok enni*. Félfelhetnek, tételezem, mert én féltem. Felnőttként. Felnőttként félni egy gyerekdarabon - ennek több oka lehet. Az előadás átélhető, benne vagyok a történésben, az én húsomat akarja csábos szájába venni a boszorka. Kiválthatja a félelmet a fölismerés, hogy a boszorkák nem csúnya, rozzant, öreg és bűdös vénasszonyok, hanem démonikusan szép fiatal nők. (Dézsi Szilárd, a rendező, pár évvel ezelőtt Gyergyószentmiklóson állította egy mesémet színpadra. Az akkori boszorka is gyönyörű nő volt, a rendező tehát gyönyörű nőkben tudja meglátni, rajtuk keresztül tudja kifejezni a rontást. Van ebben valami.) Félelmet okozhat, hogy közben combtőig meztelen e beszéd közben a színpadi boszorka lába, a tudat alatt, mögött fölidézve a születés horrorját, a szeretkezés kishalálát, a halál nagy kalandját, amikor visszatérünk (végre) a virtuális anyaölbé.

Mármost, jó-e, ha a gyerekek félnek? Bruno Bettelheim villan eszembe, aki annak szentelte a munkásságát, hogy kiderítse, rögzítse, hogyan lehet csökkenteni a sérült gyermekek belső szenvedését, érzelmi zűrzavarát; a mesékből kiáradó félelemkeltést pozitív ellenreakciók kiváltásaként kezelte. A léleknek szüksége van a harcra, a küzdelemre, a győzelemre, a meghaladás kiváltotta mámoros érzélemre, mely felkészíti őt az újabb védekezésre, avagy, a további erőszaktételekre.

A gyerekek tehát csak féljenek! De mi lesz velem, ötvenegynéhány évesen, egy teraszon, mert nem akar múlni a hajnal, múlni a szorongás, múlni a félelem. És dermedt a magány. A magány, mint forma, a lét formája, a lét számomra lassan egyetlen lehetséges formája, ugyanakkor vonz és csábít is. És rettegéssel tölt el. Egy függönylebenés talán eloldana most dermedtségemtől. De a függöny nem lebben meg – mert nem lebbenhet meg. Elöttem, mögöttem senki. És a semmi.



Közzéteszi: Győrei Zsolt

Kettőspontok

Van kebel, mi apró-cseprő,
 Ám a csücske friss szamóca,
 Ha ízleled: felmered,
 Majd' megböki nyelvedet,
 Lédús bogyó lesz a szeplő,
 S fölizzik kedved kanóca.
 Valljuk fennen: nincs baj itt!
 Nem kell csupa csupor, korsó,
 Harapjuk – mind cukorborsó –
 Apró mellek bimbait!

Van cici nagy, barna pöttyel...
 Ha húzzák a gráci lutrit,
 S bizton érzed: te nyered,
 Úgy izzad a tenyered,
 Ha ráteszed, s a pötty fölkel,

Nagy-hirtelen ráncba ugrik.
 Valljuk fennen: nincs baj itt!
 Nem kell csupa csupor, korsó,
 Harapjuk – mind cukorborsó –
 Apró mellek bimbait!

*A Velemi Névtelenről

A régi magyar irodalom jelentős lírikusának sem születési, sem halálozási dátumát nem ismerjük pontosan – ilyesformán akár Velemi Évtelennek is nevezhetnénk. A 16. század első felében élt és alkotott Nyugat-Magyarországon, jelen volt Kőszeg ostrománál is. Noha szívesen alkalmaz ütemhangsúlyos verselést (In laudem praepulorum című, feltehetően korai Muhadzser-fordítását például a később Balassiról elnevezett strófákban írja!), egyik versében Sylvester Jánossal közös leleményének tulajdonítja a klasszikus időmérték meghonosítását. Nyilván ezért is esett rosszul neki, hogy Sylvester, immár újszigei nyomdászként – pajzánosságokra és istentelenségükre hivatkozva – megtagadta verseinek kinyomtatását. A kortárs nyugati líra formáit meglepő magabiztossággal felhasználó Névtelen költeményei így kézirat formában lappangtak a Codex Meci lapjai közt. A sokáig rejtélyes kódexnév titka végül kitudódott: a Meci a latin maecum (azaz velem) kifejezés genitívusi formája, így sikerült a kódex és a benne felbukkanó költő szűkebb pátriájaként Velem községet megjelölni. Közben folytatjuk a kutatást az életmű esetleg még fennmaradt darabjai és a pontos életrajzi adatok után, az eddig fellelt harmincnégy versből közlünk párat. (Gy. Zs.)

Van halvány, mi elsetétül,
 Van, mi tú lesz, van, mi gyűszű,
 Van, mi megnő, mint a hold,
 Vagy árkuson tintafolt,
 Van kemény, mi lággyá békül –
 Ajkra, magyar! Amíg győzzük!
 Valljuk fennen: nincs baj itt!
 Nem kell csupa csupor, korsó,
 Harapjuk – mind cukorborsó –
 Apró mellek bimbait!

Czakó Kata balladája

A nyári hajnalon homályos zug a fészker,
 A földön minta fut: pár fényes, ferde csík.
 Túlról hátsó falát ijedten verdesik
 Az ébredő tikok. (Nem jó álmodni késsel!)
 Ha eljött: nem hagyom, ha kényszer kell, ha szépszer!
 A szája, mint a kút – bandzsán fölé hajoltam...
 Nem is nyit ránk, ha lát szegény, vak ótata,
 De nem lát, s ránk nyitott – tojásért ment az ólba:
 Először így nem lett enyém Czakó Kata!

Halottra sohse hűlt reményt rajzolva szikráz
 A pörge korcsolya fehér, fagyott tavon.
 Frog velem, nevet, húzhatom-vonhatom,
 Terelnem is szabad a partig: ott, alig száz
 Lépésre ki-bedült falakkal vár a kisház,
 S forralt bor korsaja, egy asztal, rakva jóval,
 Egy puha kerevet... És vár a sóhaja!
 Beléptünk, s ránk szakadt a ház! Nyakamba' hóval
 Hetedszer így nem lett enyém Czakó Kata!

Kardvágás-keskenyen, skarlátszínben világít –
 A hold szemét lesem, míg elfekszem hanyatt.
 A meggyújtott kepék lángolnak, mint a nap.
 Soká késett. S mikor lassan elért a számig,
 A széna-fekhelyen ránk zúdultak a szpáhik.
 Fetrengék véresen feléje, hátha él még.
 Megbillentem fejét. Hátrahull holt haja.
 A szája tárt sikoly. Foga közt dárdanyél-vég.
 Utolszor így nem lett enyém Czakó Kata.

A bőr alatt lakik, mint jég alatt a pisztráng,
 Palánta hó alatt s a hold alatt a csend.
 Hiánya undorít, akár a csecsre kent
 Beléndek zöld leve, hogy ellökött a pesztrám.
 Mint csúszós csopakit, kortyolom néha tisztán,
 Mint fácánmadarat, zabálom őt a tálról.
 S midőn az úton int új, izgató csata,
 Fülemben nyög neve, liheg, buján viháncol:

Czakó Kata, enyém-se-volt Czakó Kata...

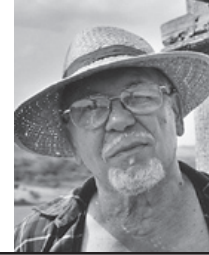
A nyoszolya dicsérete

Van úgy: az ember, hirtelen hevében,
 Egy sziklaszirten töcsköl,
 Avagy, ha éppen ott mered a pöcs föl,
 Egy sombokor tövében.
 Van úgy, hogy jókor jó egy szénaboglya,
 Vagy egy bitang dereglye,
 Templomban szekrény, benne szent ereklye,
 Útfélen vén saroglya.

Mégis: kiket mozdít e tettvágy,
 Azoknak legjobb a vetett ágy.

A zombokon pogány muri a fekvés:
 Csalán bök, szúr a torzsa,
 A fű alatt hideg víz lakta tócsa,
 A hátadon: rekettyés.
 A templomban meg rád borul a tömjén,
 Út mentén jár a hangya,
 Férgektől hemzseg az arany kalangya,
 Folyón leránt az örvény.

Kik szőröst-bőröst dugnak össze,
 Csinálják azt dunna közte!



Kópédalok

(részletek)

Szupra aggnő! Szökj fel kabla!
 Hazajött férjed, tombj Kató!
 A te szép palástodban,
 Gombos sarudban –
 Haja, haja, virágom!

(Körmöcbányai táncszó, 1505.)

Asszonyok tükre

Anni mamó vénecske,
 mégis többet bír az ágyon,
 mint hat dévaj menyecske.

Éjfélt kondít az óra,
 serteperte Sári szökken
 égre-meredt karóra.

Bögyös Babó félrejár,
 búbolója nyolcig bírja,
 döföldő vadszamár.

Cserfes Zsuzska marasztal,
 bús kedvedben alád pördül,
 bundás öle vigasztal.

Kankós Terus, virgonc Verus
 bika-lesni párban jár –
 ölük mint a kárbunkulus.

Náni napja vígan telik,
 bárki úzi, nekifordul,
 dús tompora domborodik.

Piri hált már száz bolonddal,
kislegénnyel, aszott vénnel,
löttyedt löccsel, vasdoronggal...

Anni mamó vénecske,
mégis többet bír az ágyon,
mint hat dévaj menyecske.

Remete Péter

Remete Péter
nagy kópé,
farka, mint a
ménlőé.

Beszökken a
faluba,
támad szörnyű
galiba.

Durva daróc
fityeg rajta,
a lányokat
úzi-hajtja:

faros Böskét,
bögyös Terit –
a harangot
félreverik.

Nagy szakálla
rezgő kapor,
szende szüzet
fűbe tipor.

Kisasszonyt dönt
kerevetre,
pórleánykát
puha gyepre.

Sikoltoz a
kántorné,

farkalja a
bősz kópé.

Bírja rőffel,
bírja szusszal:
minden lukba
belecsusszan.

A papnét is
megkergeti,
bokor alá
terelgeti.

Csupa sár lesz
hímzett blúza,
míg a kópé
nyársra húzza.

Kékszakáll

Casanova,
kékszakáll,
asszonyokkal
félrejár.

Szüzek róla
álmodoznak,
szotyákák űzik
utca-hosszat.

Hét asszonyt
egyszerre bír e
roppant csődör –
nagy a híre.

Ajka vágytól
tűzpiros,
parókája
rizsporos.

Magát ugyan
veti-hányja,
nőttön nő a
legendája.

Mondják, ha karót
meresztget,
minden asszony
belereszket.

Mindnek viszket
a pinája,
Casanovát
megkínálja.

Nagy kan hírért
messze viszik,
holott farka
kókadozik.

Meghasad bár
szűzek vászna,
Casanova
rest a nászra.

Nagy hím volna
állítólag –
férfi-éket
búsan lógat.

Vérmes lovag?
Bősz dalia?
Nem kell néki
forró pina.

Farka nem tud
égre nyúlni,
megtanult rég
lekonyulni.

Fityeg félszeg,
kornyad veszteg,
prütykölődött
egykor bezzeg!

Hetykén többé
föl nem áll –
Casanova,
kékszakáll



nem bír többé
bibirkélni –
mégis sorra
elregéli

minden felsült
locska nő,
hogy micsoda
nagy kan ő.

Fáni néne fogadója

Fáni néne fogadója
sarkig ki van tárva,
zimmebele-zummebele,
nem apácázárda.

Szöszke lányok laknak ott,
mellük kitakarják,
zimmebele-zummebele,
feketék meg barnák.

Mári kövér szotyka,
három a porontya,
zimmebele-zummebele,
bakját lovagolja.

Boroshordó Klára,
ne hengeredj rája,
zimmebele-zummebele,
szájába kívánja.

Fonnyadt és csunyuska
bicebóca Zsuzska,
zimmebele-zummebele,
cicerélni lusta.

Évi hasa domborodik,
huncut haja kunkorodik,
zimmebele-zummebele
lovagjának térde-rogyik.

Átabota Panna
cirmos macska-fajta,

zimbebe-zumbebe,
lukát is nyalatja.

Ugrifüles Trézsi
lottyadt lőcsöd nézi,
zimbebe-zumbebe,
doronggá igézi.

Lili farát rázza,
meg is megcifrázza,
zimbebe-zumbebe,
bakját leigázza.

Nagyot kíván Julka,
mint a kocsi rúdja,
zimbebe-zumbebe,
a parányit únja.

Dőre Dorka finnyás,
mindig csak egy, nincs más,
zimbebe-zumbebe,
lába-köze bundás.

Pöttöm lány a Borka,
ugrifüles bolha,
zimbebe-zumbebe,
mindig kupakolna.

Hol úrinő, hol szolgál,
bokorugró Olga,
zimbebe-zumbebe,
ficergés a dolga...

Ordas lányok laknak ott,
szotykos bakamárik,
zimbebe-zumbebe,
tőgyes Bözsik, Sárik.

Ahol zsibog, ahol viszket
lőccsel megvakarják,
zimbebe-zumbebe,
mellük kitakarják.

Fáni néne fogadója
sarkig ki van tárva,
zimbebe-zumbebe,
nem apácázárda.

Szegény Anakreon

Anakreon tatácska
lányok mesélik rólad,
a nyálad még kicsordul,
de farkad már lekókad.

Bár kacsingatni tudsz még
és hetykén fütyörészel,
kikapós asszonynépet
vidáman csöcsörészel.

A bársonypuha részbe
a nyelved még besiklik,
mégis, ha szoknya libben
és bársony öl kinyílik,

nincs fegyvered döfölni,
lefittyed csak konyultan,
nem meredez, mint egykor
hetyke legény-korodban.

Nyüszög pucér menyecske,
fara ring, szeme lángol,
hiába veti-hányja
magát a puha ágyon.

Rezgeti körtemellét
és vörös nyelvvel izgat –
pihés ölet kitarva
tettre hiába bíztat.

Időd bizony telőben
Anakreon tatácska,
nem mégy Vénusszal többé
hancúros víg csatába.

Locsi-fecsi leánykák
sandán mesélik rólad:
a nyálad még kicsordul,
de farkad már lekókad.



Magyar szentimentalizmus

Miért sír, kedves jó Kármán?
Féltés gyötri vagy ármány?
Túl földi bajon és lármán,
fellegek ormain járván,
sármányként zokog itt, árván.

Grófné, ön!, ön az az ármány:
párjáért zokog a sármány!
Ó jaj!, hogy karomba zárnám!
Arca nyáj', de keble márvány:
nem lesz az soha a párnám.

Dal egy kis szatócsboltról

Tar Lőrinc vára tán soha nem volt
vár, romnak készült – úri hóbort!
Laktam itt, gyermek, a harmadkorban,
ide lökött a sors, a kóbort.

A gőgös tariak „kicsi tótnak”
csúfoltak. – Sebaj! – mondta sógor –,
én olasz vagyok. – Én meg zsidó! –
szólt ki a boltjából Tari Tódor.

Nem maradt meg a régi Tarból
csak a várrom. S a kis szatócsbolt.
Mít árult benne Tódor bácsi?
Élesztőt, mesét, vészkort, ókort.

Engem szó nélkül eleresztett
a falu. Nem úgy Tari Tódort. –
Őt Buchenwaldból hazahozta,
azt hiszem, az a kis szatócsbolt.

A Vég és az Egész

Arisztotelész-variációk

A balga tettet
(te, a bűsz jellem)
mindig úgy vetted:
személyes ellen.

Valaki, s máshol
szűkíti téred,
eléd áll, gátol,
nem enged élned.

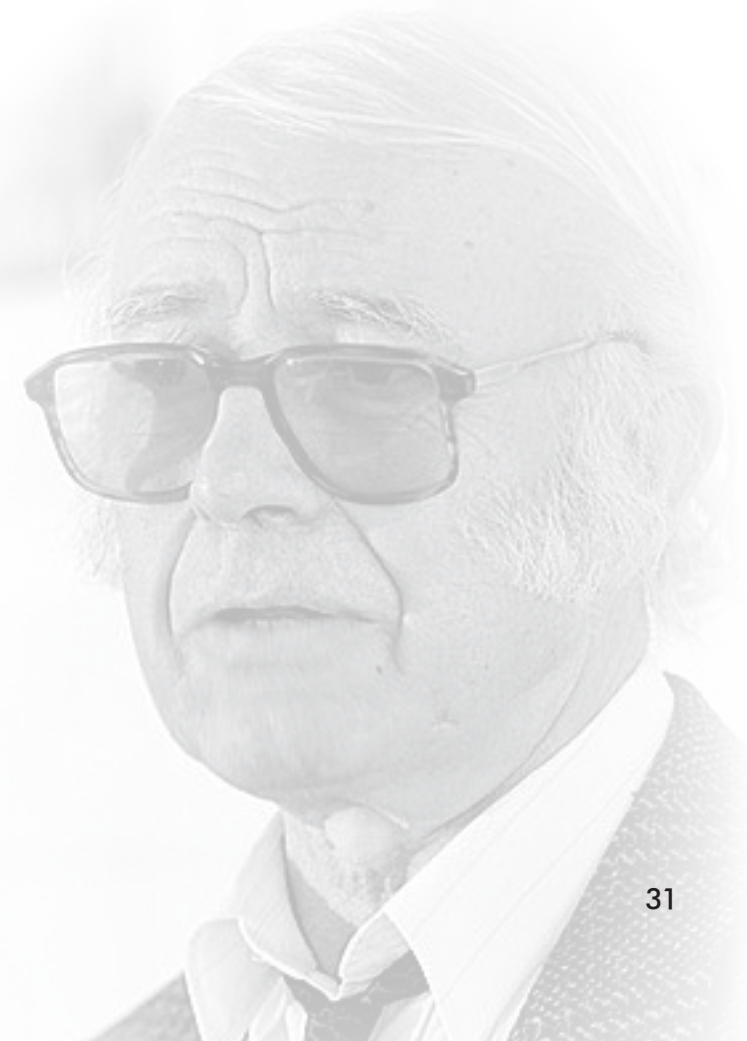
S ím, vén korodra
már te magad vagy
magad béklyója:
fele agyadnak.

S a másik fél ész?
Fél-észlelsz? Mit, hol?
Mit lát a Révész
a fél ladikból?

Félnótás kérdés,
felel fél nóta.
Felesel fél ész
s szó-libikóka:

A Vég az éjfé:
fele a Térnek. –
Fél tér is térfél,
eltelt egy élet.

S az agg bár elejt
ezt-azt: ha felejt,
csak félig, s más fele
elillan másfele.

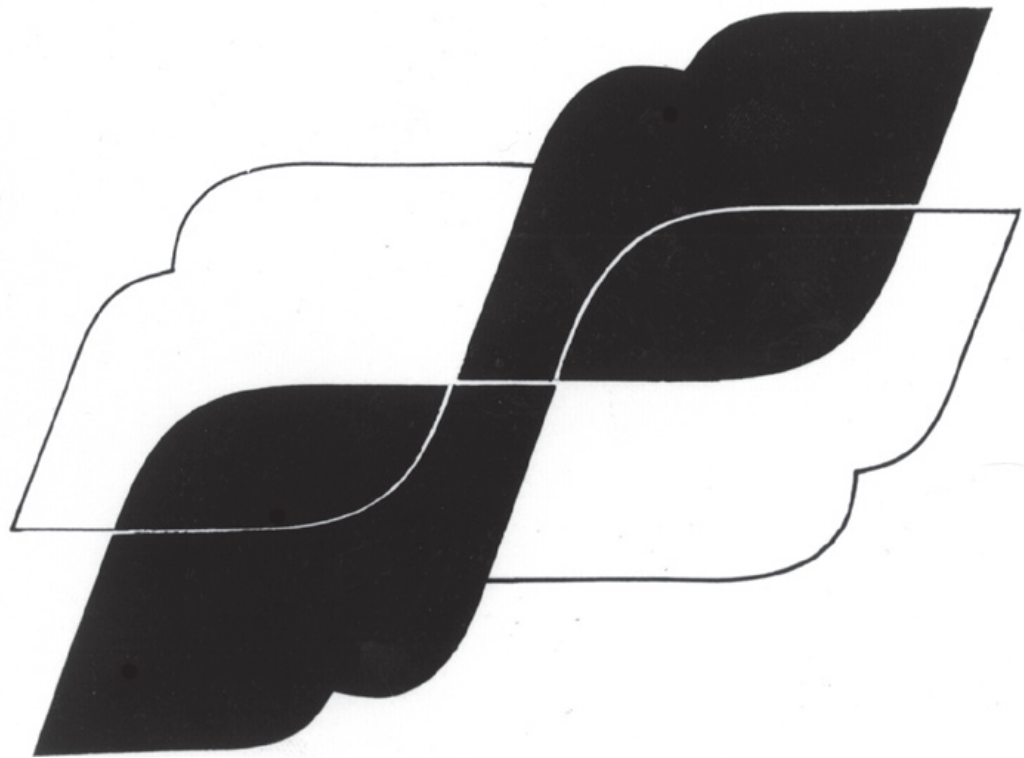


Odi

Jó költő volt? Lehet!
Catullusba vert csap,
de csak félig, mert csak
gyűlölt s nem szeretett.

„Rosszhiszeműsége”
habzott, mart, mint a lúg.
Égettett s kialudt,
csont-létig leégve.

(S mégis: ha előtűnt,
mennyi szép patakot,
dühöt és attakot
fakasztott belőlünk!)



Szájak (1988; tus, papír; 158x115 mm)



Bestiarium Siculanae

Hasznos tippek

HA MOZOG A SZÉK LÁBA

Azt jelenti, hogy – rossz szokásunk szerint – a tévét bámulva, hintázni szoktunk a széken. Ne nézzünk tévét, hagyjuk az annyira imádott szeriálokat. Foglaljuk el magunkat valami egyébvel. Így a székünknak nem lesz semmi baja. És nem kell arra fordítanunk a drága időnket, hogy a székláb csapjára nejlonszálat tekerve, minduntalan javítgassuk, szinte hetenként enyvezzük ülőalkalmatosságaink lábait. Ha mégsem tudnánk lemondani rossz szokásunkról, a széken való hintázásról, mert nem tudunk, az biztos, akkor cserélgessük a székeket. Hetekbe, sőt egy hónapba is beletelhet, amíg a konyhaszékektől az asszony hozományáig, a nagyszoba furnézott, párnázott székeiig mindeniket sorra vesszük.

HA AKADNAK A FIÓKOK

Ne hívjunk rögtön asztalost, csináljuk meg magunk. A nehezen járó részeket gyertyaviasszal vagy szappannal kenjük be. Szinte két-három naponta elfoglalhatjuk magunkat ezzel az unaloműző művelettel. Persze, ha van bőven szappan vagy gyertya a lakásban.

HA A CSAVAR MEGLAZUL

Tegyünk a lyukba gyufaszálakat, majd mielőtt a csavarokat visszacsavarnánk a helyükre, a gyufaszálak végét gyújtjuk meg, hangulatos apró fényeket varázsolhatunk ilyenkor a lakásban.

JEGYEZZÜK MEG!

Balra kicsavarni, jobbra becsavarni! Ám kitűnően elszórakoztathatjuk magunkat a fordítottjával is. Nagyszerű türelem- és kitartás-próba.

HA A BÚTORFOGANTYÚ LÖTYÖG

Becsavarozás előtt kenjük be az asszony legdrágább körömlakkjával. Nem kár érte, s egy-két napig biztosan kotyogás-lötyögés nélkül nyithatjuk-csukhatjuk a bútoraink ajtóit.

HA A CIPZÁR AKADOZIK

A cipzár akadozása is olyan, mint amikor akadozva működik a kapcsolatunk. Ha a cipzáron végighúzzunk egy szappant, rögtön engedelmesebb lesz. Az asszonnyal pedig próbálkozhatunk egy életen át, ott semmi nem segít, az engedelmisséget ki kell várni. Ez a különbség a cipzár és a fehérnép között.

KÉZTÖRLŐNEK

Ne vásároljunk drága kéztörölköt, se bizonytalan eredetű turkálós dolgokat. Ott van kéznél a szétszakadt ing, amit amúgy egy-egy ritka pásztoróránk után is előszeretettel használtunk: az úgynevezett inghát-tabletta, a székely ötletesség legjobb gyógyszere; egy-egy régi ingünk hátából jó néhány ilyen kéztörölköt gyárthatunk.

HOGY A DÖRZSPAPÍR TOVÁBB TARTSON

Hátlapját megnedvesítve rátekerjük egy darab fára. Ha csak egyet-kettőt súrolunk vele, akár hónapokig is eltarthat. De ha a hátlapját is használjuk időnként dörzspapír gyanánt, mondjuk dörzsölésre, hónapokkal meghosszabbíthatjuk dörzspapírunk életét. Gyengébb helyeken a vécpapír esetén, mindkét oldali hasznosítása is felvetődhet az emberek fantáziájában. Mi idáig soha ne jussunk! Ez már – takarékoság ide, válság oda! – gamaty munka volna, semmiképp ne éljünk vele!

HA A VÁZÁBÓL SZIVÁROG A VÍZ

Vonhatjuk a belsejét be parafinnal, csinálhatunk akármit, mert az előbb-utóbb úgyis szivárogni fog. Ne sajnáljuk, dobjuk el! A kukába dobott váza csörömpölő hangja hajdani háztartási, konyhai csataink emlékét idézheti fel az emlékezetünkben.

MIRE ÜGYELJÜNK A MOSÓGÉPNÉL?

Időnként tisztítsuk ki a mosógépet. Töltsük fel langyos vízzel, öntsünk bele – ilyesmi, dugiban, minden igazi, előrelátó székely háziasszonynál van – négy liter megecetesedett bort. Forgassuk végig az egyik programot. Az ecet feloldja a vízkövet, és leszedi a mosópormaradékot, plusz nem kell tartanunk attól, hogy azok a „mocsok, iszákos férfiak” valamelyike, leghamarabb a férj, a rejték helyén előbb-utóbb megtalálja, és megissza még a dugi ecetet is.

A BÁRSONYNADRÁG KEZELÉSE

A kissé megszurkült fekete bársonynadrág színe felfrissül, ha félbevágott vöröshagymával – szálirányban! – átdörzsöljük. Azon kívül, hogy friss színt kap a nadrágunk, napokig nem kell használnunk semmiféle dezodort.

HOGYAN FRISSÍTÜNK FEL A TOLLPÁRNÁT?

Forgassuk meg néhányszor a centrifugában. Ha a párnahuzaton előzőleg egy kis lyukat vágunk a bicskával, úgy egy egész centrifuga friss, bolyhos tollat nyerhetünk. Ha meleg nyárrban sűrű hópelyhekkel pilinkélő, télies élményre vágyunk, nyissuk fel a centrifuga tetejét, majd tartsuk be a hajszárító csövét a centrifuga belsejébe. Fehér karácsonyi élményben lehet részünk augusztusban.

HA A FÜGGÖNY MEGSÁRGUL

A fehér függöny – főként, ha műanyag, és mi, ugye, leginkább a műanyagot szeretjük – a hosszan tartó használat után megsárgul, és bármivel kezeljük, mossuk, az istennek se lesz többé kifogástalanul fehér. Főzzünk egy jó erős teát a zölddió héjából, annyit, hogy a frissen mosott függönyünket ellepje. Mártssuk az anyagot a meleg tealébe, forgassuk át egy tiszta és jól lecsiszolt fakanállal, hogy mindenütt egyformán érje a folyadék. A szokásos módon, csavarás nélkül csöpögtessük ki, és félszárazon akaszszuk a helyére. Így egy mindig divatos, szép barna függönyünk lesz. Plusz nyertünk egy szép, csillogó barnára pácolt fakanalat is. Most már csak azon kell agyalnunk, hogy mitévők legyünk a narancssárga meg világoskék bútorainkkal meg a fehér meszeléssel.

HA A LAKÁSBA TÉLEN IS SZÉP ÜDE VIRÁGOKAT SZERETNÉNK

Mert szeretjük a természetet, és azt is, ha az a lakásunkban van, és még takarékoskodni is szeretnénk ezáltal, vegyük ki a vázából a nagy csokor mürózsát, műszegfűt meg műtulipánt.

Áztassuk meg langyos, ecetes vízben, majd lecsöpögtetve, helyezzük vissza a vázába.

A FOLTOK ELTÜNTETÉSE

A világos ruhákból a fű- és gyümölcsfoltokat eltüntethetjük, ha azokat 12 órán át aludttejben áztatjuk, utána pedig meleg vízben kimossuk. Ha este túl fáradtak voltunk, és elfelejtettük eltenni a konyhaasztalról az aludttejjel az edényt, s másnap reggel üresen találnánk, ne firtassuk, hogy ki volt a tettes. Tegyük némasági fogadalmat. Azzal pedig, aki a családtagok közül aznap sűrűbben megfordul majd a mellékhelyiségben, legyünk együttérzőek.

HOGYAN SZÜNTESSÜK MEG A DOHOS SZAGOT

A szekrényeket erős ecetes oldattal – minden pontján! – alaposan átmoszuk. Az oldatot közben cseréljük tisztára. De hogy ne kelljen az ecetes oldattal annyit bajlódni, tegyük a szekrénybe egy szilvapálinkás palackot. Napi hét-nyolc bekukkintás a szekrénybe, plusz egy-egy kortyintás a palackból, a szilva semmivel össze nem téveszthető, kellemes illatát kölcsönzi úgy a szekrényünknek, mint a benne tárolt ruháinknak. De ugyanez fenyővízzel is elérhető.

HOGYAN KEZELJÜK A GUMICSIZMÁT

Gumicsizmát leggyorsabban hajszárító segítségével száríthatjuk ki: a hajszárítót a csizma szárába irányítjuk, és addig járatjuk, míg a csizma meg nem szárad. Ha például egy egésznapos hegyi túráról érkezünk haza, szárítás közben eszünkbe juthatnak a kis hegyi esztenák, a kedves, barátságos csobánokkal, és azzal a félreismerhetetlen szaggal, amelyet ezek a kedves, borostás bácsik árasztottak. Ajánlatos közben lekapcsolni a szárítót és néhányszor meglóbálni a csizmát, így a gőz jobban eltávozik és a lakásunk minden sarkáig eljut a csobánok kellemes, semmivel össze nem téveszthető, átható szaga.

A CIPŐ KEZELÉSE

Vízhatlanná teszi a cipőtalpukat, ha csukamáj és ricinusolaj keverékével bekenjük. Ha véletlenül a ricinusolajos palackot a kamrába a többi palackok, flakonok közé tesszük be, és figyelmetlenségből kortyintunk belőle egy nyelésnyit, még a legmakacsabb gyomrúak is hosszan tartó délelőtti vagy délutáni foglalatosságra számíthatnak a mellékhelyiségben.

A CIPŐKRÉM TÁROLÁSA

Semmiképp ne tároljuk a kenceficéink, a mindenféle bőrápoló krémjeink társaságában. Könnyen előfordulhat – egy apró figyelmetlenség, oda nem figyelés, és meg is történik a baj –, hogy a férjünk a neszesszerünkben kutakodva a tubusból, félálomban, még félig, vagy tán egészen ébren, arcápoló helyett magára ken egy emberes adagot. Rögtön igazi szerecsent láthat szegény a tükörben, amikor a masszát alaposan eldörgölvén a pofázmányán, szemét kinyitja és szembenéz a saját ábrázatával. Ilyenkor ne szégyelljünk a dühöngő bika elől elszaladni.

HA ŐSZÜL A HAJUNK

És nem szeretjük az ősz hajszálakat formás, igazi székely üstökünkön, nézzük meg jól, hogy mit is ír a tubus oldalán, mielőtt a hajfestéket a hajunkra kennők. Könnyen előfordulhat, hogy éppen egy fontos családi eseményre, mondjuk esküvőre készülődés előtt a kökörös-fekete szín helyett, véletlenül, szórakozottságból a róka legrikítóbb árnyalatát dörzsöljük a hajszálaink közé. Gondoljunk csak bele, milyen kellemetlen dolog násznagyasszonyként, ráadásul a forró cserépkályha mellett ülve, egy egész éjszakát vastag bundasapkával a fejünkön tölteni. Ha még nem volnának a sapka alól árulkodóan kikandikáló, jobbról-balról szinte kiabálóan kigöndörödő, rikító vörös színű szálak.



A helyszín

Cigarettszomag az el-
hagyott padon, a ház falánál,
ahol órákig ült
háttal az ablaknak

Lábánál piszkos lavór
várná el koszlott gönceit
amik a testet ideiglenesen
még, de erre már nem
kerül sor

Lelógó kézfejen
a feltárt erek
pirosra festenek mind
a maradékot,
ha hagyná valami más erő,
egy más idő hullámverése –

Azon túl semmi szín,
csak szürke-szürke kontraszt,
és a kép szélén a félig
kiürült, felborult szódás-
üveg már mindenről
lemondott

Köd

A romos padláson
szárad meg ruhád,
zörög a tejeszacskó

Évekig, évekig terjed
a köd – mész föl a fog-
híjas létrán

Két keresztbe tett
szál cigaretta,
egy holtszezon nyitánya:
egyedül és egyedül

Harminc csikk, harminc
évad, talán harminc
cigarettaparázs az ég –

még mindig számolom

Évek telnek el, mire
észreveszem a kerti
fenyőről nagy levelekre
csepegő halálod





NAPÓRA

Részletek egy ciklusból

Csontig átvilágít

Óriás homokóra a múltidő,
mint az est végtelen, magányos mondatai,
futó napszakok fehér galambjai
szállnak életem felezőidejében,
nappalok verébszárnyú betűi,
őszi metszet a vetkőző erdő,
tükörben összefutott higany a szürkület,
csontig átvilágít a meztelenítő idő,
a szomorúság hegedűhangjai zsongnak a fülben,
fehér billentyűket üt a közelgő tél a zongorán.
Magába bújt magzattá fagy a szó,
arcképet készít kettőnkről
az emlékek tárházában,
zenedobozba zárva énekeid.
A múlt napórájának forgó,
kérdőjeles mutatóján ott a várakozás,
elhagyott zárokban forognak
az emlékezés kulcsai,
kísértet-éles, villogó őszben,
elsuhant évek józanító fényében,
s a teljesség – kitöltendő hiány.
A karddal elmetszett éjszakában
a test órája félreüt,
gazdátlan perceket mér,
s *Te* kápolnában ülsz,
eltűnik múltam kútjában tükörképed,
egyenlő vagy a gondolattal –
misztérium,
kimondhatalan.

Percekként a hangyák

Elszunnyad, mint sirályban a hang,
a meztelenített lélek,
elindítja lázas, lebegő vonataink
időtlen álomba, porzó kékségbe
az ég úrhideg óceánján;
fűszálak kardjai tövén
öntörvényű percekként futnak a hangyák –
közös időnk hadserege ez.
Éjjel a csillogó vízen pisztrángok
ezüst áramvonalai világítanak;
a part mellől álmos, egy lábú fák
indulnak el a holdfényben,
vigyázzák tenyérbe rejtett álmunk,
csukott szempillák alatt.
A kábító, részegítő nyáréjben
frissül, vibrál a lég,
s fehér szirmokat röpít a szellő
nyitott ablakon át az ágyig.
Forog fehér úrben a döbbenet,
forró kard,
kettős létünk iszonyú dísze,
találkozás pogány fároszokkal
az éj labirintusában,
s te dobod el a fonalat,
hogyan megtaláljalak,
ha fehér cipőben jön a virradat.

Ezeréves csigaházként

Kacagva hintázunk, e gondtalanságba,
fecskeröpülésbe lengő délutánon,
lengetsz óriás labdaként, dobsz az égig,
a felhők apró, fehér foltjai – mint vásznon
kobaltkék ecsetnyomok között forró hó.
A fák tövén vöröslik a fény, tücsökhang cirpen,
szélben sziszegnek az akácok,
hallgatnak tövükön a repedt, száraz, szürke göröngyök,
mint a rézszínű teljességbe nőtt öregek.

Az ősidőből kiszakítottan
 figyeljük, hogy halványul az ég kékje,
 sűrűsödik az esti árnyék.
 Apró kezed féltő tenyeremben,
 békességes csönd van,
 a vonatfütty tétova harci kürtjel,
 távol a hadszíntértől,
 hol nem dől el most semmi.
 Ezeréves csigaház a földön,
 billegő időtlenség juharlevélen,
 ahogy kinéz a fa a lassan esteledő fénybe.
 Ez a hosszú délután örökre tart,
 mint magas hangok őszi hegedűn,
 volt árnyaink játéka múltidő már,
 de te itt ragyogsz most is – lelked
 halhatatlan ország.



Fészek Klub / plakátterv (1970; tus, papír; 165x165 mm)



Siketek tánca

Látjuk a zenét, toronyként omlik,
 tengerhullámként lelkünkig verve,
 járnak a párok, egymástól távol,
 más pillanatban test tapad testre.

Beállunk közéjük, elragadt a ritmus,
 s mi ketten vagyunk a mozgó gát!
 Senki se tudja, ahogy ott járjuk
 a hang, a hullám – nem zúdul át!

Csontok rezegnek, hangot vezetnek,
 vérünkig ér el a vad lázadás!
 S visszazetűlve a négy fal-hálón,
 lassan gyűrűző halk csobbanás!

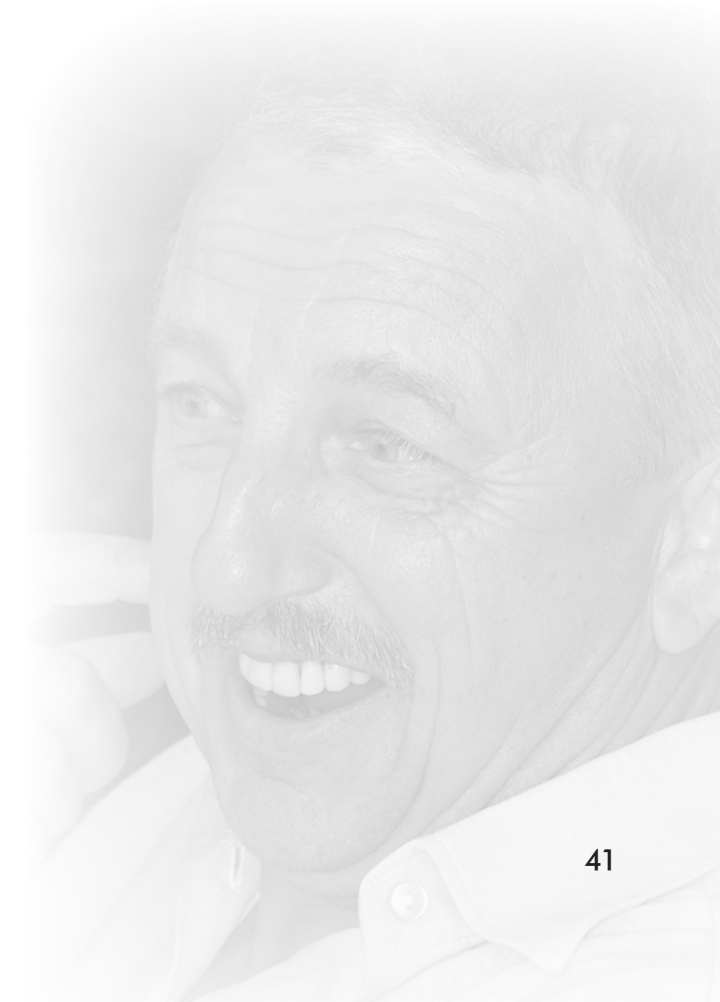
Lényeg a mozgás! Omolhat torony,
 látvány-zenével jöhet hang-ár,
 zúdulhat lágyan, halál-kegyetlen,
 járjuk csak csendben, nem törhet át!

Félnap

Fényt terített a Nap.
 Szorongtam is, pedig
 anyám fogta kezem.

Homokúton mentünk,
 hol néha tengelyig
 süllyedt a lovas kocsi.

Amerre a szem lát
 csenevész fák, csendben
 szél nógatta a gazt.



Igyekezz majd haza!
Csókpecsét: anyaszív
igaza arcomon.

Hol járok? Házak itt,
villanyvezetékek,
s előttem forgalom!

Aszfalton zebra-jel.
Sok volt a kitérő.
Elszállt az aggodalom

változások letűnt
emberi dolgain.
Észrevétlen belém

karol most valaki.
Nézem, fiatal lány,
szeme távoli Nap.

Hová tetszik, bácsi?
Jöjjön, átsegítem.
Kösz, még nézelődnék!

Számvetés

Ha kilátásaimra nézek
be kell lássam,
szűkösek a lehetőségek.

Nem sirám ez. Éltem
a múlt század
első és második felében.

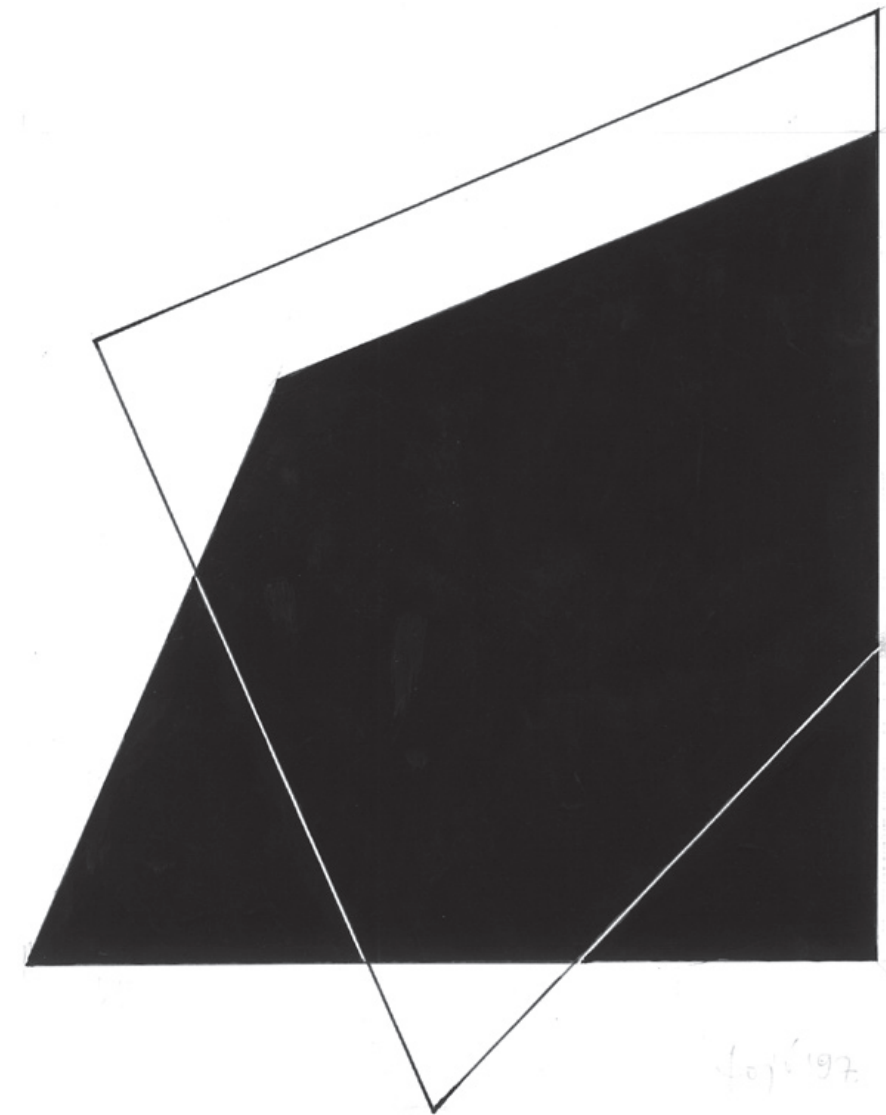
S tíz évet az új évezredből!
Hajam fehérül...
De függetlenül ettől,

meg-megcsókolja a múzsa
homlokom, a vers-kötés
nem lelke gúzsza!

Pénzem van annyi,
s lesz tán: se éhen,
se szomjan nem fogok halni.

Erősítem a hitet:
hisz néha szíve betölti lelkét:
asszonyom szeret.

Emlékszem, boldog perceimben
mindent feledve tudtam,
kedvére teremtett az Isten.



Két forma (1996; tempera, papír; 120x160 mm)



Liszt íme itt van

mindenki barát
a hajó örökútra
viszi utasát

a kert felett száll
egy lélek egy gondolat
egy szó kire vár

közelebb a Hold
rémítő lett az arca
nem az ami volt

különös napok
a világ holnap merre
fut vagy andalog

ne gondolj arra
hogymire gondolnál egy
veszett parancsra

szárguldó zene
Liszt megjött íme itt van
rohanj el vele

ülünk csak most még
hallgatunk hogy mi is volt
amikor az ég

hé komám ne mondd
bábéli a hangzavar
pörög a korong

valami ami
igaz is meg nem is az
kár meghallani

ezek a falak
látták az embert egykor
most mit mondanak

áldás szerencse
se nem több vagy kevesebb
a jel lehetne

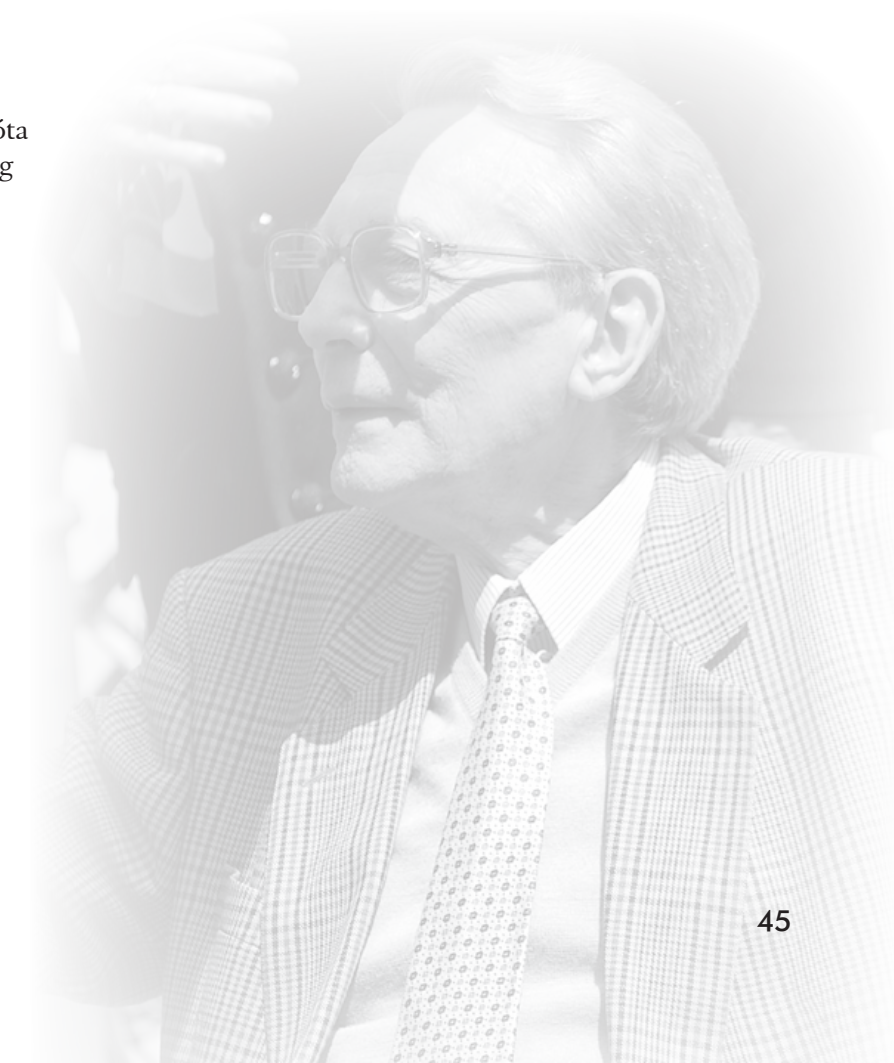
vagy én változtam
vagy a nagyvilág maga
vagy csak álmodtam

lila akácok
ez már a tavasz talán
de mitől fázok

álmodunk hidd el
a világ másról se szól
álmokat hint el

távol a parttól
éjszakai alagút
csak a szó harcol

egy hegedű még
benne ezernyi nóta
vagy csak egy elég





Jégbe fagyott hal

Hogy lehet az, hogy lassan beköszönt az első fagy, és maga még mindig nem pörölte le a muskátlikat, ott hervadoznak, szégyenszemre, Ómama, néha az jut eszembe, hogy maga a legnagyobb szemfényvesztő, akit csak ismerek, a Buendiákat kísértették meg efféle népek, a hegyeken túlról érkeztek, és mindenféle varázsos dolgot mutattak, azt akarták elhíttetni, hogy léteznek csodák, ha így magára nézek, Ómama, egy aszalódott kis Jonatán alma jut az eszembe, barnás, a csumájánál levéllel, talán az almárium tetején felejtődött, vagy valahogy belegurult a fiókba, a bársonyszalaggal átkötött szerelmes levelek mögé, melyeket a kapitánytól kapott, Fiuméből, ahová mindig is vágyakozott, de képtelen volt kitenni a lábát a szikesről, fogva tartotta a Tisza meg a járás, a csodakút vize, aztán elfonnyadt itt, csendesen, elkallódott az almáriumfiókban, ahogy a megunt gyerekjátékok, és már csak jobb napjaiban tesz úgy, mint aki mindent bír, tündérléptekkel takarít a gangon, pitét süt ebédre, vacsorára meg halászlét főz, ha kiolvad a jégből a hal, közben mindenkivel elhítteti, hogy örökké fog élni, és a dolgok változatlanok, maga a legnagyobb szemfényvesztő, akit ismerek, Ómama.

A kis Emma

Mondja, doktor úr, hallott ön a szabadkőművesekről, azt beszélük, egymás véréit itták, és kivágták annak a nyelvét, aki megszegte a titoktartás szabályait, a vérivás rettentő bűn, tiltja a Biblia is, anyám mindig szájon vágott, amikor nem tartottam rendesen az edényt a csirke elvágott nyaka alá, és melécsorgott egy része, jó lett volna kirántva, hagymával, szidott anyám sokáig, bennem meg mint egy szőrös golyó, nőtt az iszonyat, hogy pokolra kerülünk ezért, mert valaki úgyis látja, hogy a szánkba vettük, hiába bújok el a komód mögé, égeti a számat a falat, hátamban érzem a mident látó tekintetet, nagy és zöld, akár a bagoly kivájt szeme, ami pálcára tűzve ottmaradt a padlás gerendáján, erősödik a huzat, süvít itt belül, a fejemben, a kalmopirinnel lehet-e hippermangánt keverni, csak ez a kérdés, és ihatok-e rá snapszot, esetleg tavalyi barackpálinkát, úgy látszik, már soha nem múlik el ez a remegés, legfurcsább az akasztottak tekintete, üveges és kifejezéstelen, három percnél tovább nem kapálózik senki, csak leng, mint a harang nyelve, tudta ezt ön, Brenner úr?

Sörgyár

A malátáshordók mögé még soha nem rántotta be egyikőjüket sem. Érdekes, eddig fel sem tűnt neki ez a prima kis hely. Talán, mert szem előtt van, szinte kínálja magát, ő meg nem szereti a magától értetődő, túl egyszerű megoldásokat. Az erjesztőkádak mellett, vagy hátul, a raktáraknál vannak a kedvenc, jól bevált helyei. A farosabbjait a kádszélekre dönti, hasmánt, és úgy fog hozzá, hátulról, csak a bőrkötényt kell kicsit félrehúznia, hogy könnyebben nyíljon a slicc. A raktáraknál meg a rekeszekre lehet hengeredni, csak egy pokróc kell alulra, és kész a vacok. Ott ki lehet próbálni a ficánkolósabbakkal lovaglóban is. Mikor a nyugdíjba vonuló Kováctól átvette ezt a művezetői posztot, még nem értette, mért mondja az öreg, hogy legyen annyi öröme benne, mint neki volt negyven évig. Csak amikor a lassúbb kezűek a szalag mellől kiszóltak, hogy akkor hol rendezzék le a főnök úrral, ami hibádzik a normából, akkor fogta fel.

Tükröződés

Amikor elvette az édes leheletű asszonyt, még nem sejtette, miféle szörny rejtőzik a bensőjében. A borzalom a vádliján meg a combjain ütközött ki először. Mintha hennával rajzolta volna teli a bőrét egy belőtt hippo vándorgrafikus. Hepehupák, zsírgöbök és megereszkedett bőrredők rejtekéből nőttek ki néhány hét alatt a seprűvéna-virágok. A második kölyök után a cipőfar is háromszorosára kelt meg, szép, kemény mellei ellöttyedtek, ellaposodtak. Lopva vizslatta reggelente a még szendergő nőt. Lopva és rettenettel. Csak a pillantásával tapogatta végig az idegen domborulatokat, melyek magukba habzolták az őzikelábat, a sóvár köldököt, a törekeny derekat. Volt, hogy a Homokosig űzte ilyenkor a vére, az öltözőkabinok s a bokrok közé, ahonnan a mólón sütkérező sellőcskékre látni. Pipiskedve pompásan kivethető, ahogy az ölü háromszögében megülő vízen visszatükröződik a Nap.

Virágárus néni

Az efféléket utálta leginkább, az ilyen simanyelvű széptevőket, akik lehúztak Nyugaton harminc-negyven nyomorúságos évet, hazulról kicsempészett disznókörm-pörköltön és kocsonyán éltek, szétmarta az ujjait meg a körmüket a gépzsír, pár pfenninges kukkolókba jártak vasárnaponként, hogy levezzék a feszültséget, még a kielégülésük is olyan nyomorúságos lehetett, mint a pénz, amit kipengettek érte, és a kuporgatásban csak az adott erőt nekik, hogy nyugdíjasként hazajöve majd urasan élnek, tán pazarlóan is néha, és hogy mindezért megéri eltűnniük, hogy mások kapcái legyenek, mások nemszeretem munkájában kopjon a gerincük, s most, túl a hatvanon, itt korzóznak, teli zsebbel, gyöngyvirágillatú nyakkendőben, másodosztályú rózsát kérnek csokorba kötve, aztán ahelyett, hogy magukhoz illő párt keresnének, a cukrászda előtt topognak, miniszoknyás pénztároslányokra várva.

Tésztatestű asszonyok

A magukra valamicskét is adó boltos kisasszonyok a reggeli perccel mellé apró, cakkos szélű csészéből kortyolgatják a török kávét. Az elegáns csésze mégiscsak más, ízlésre vall, ehhez kopogós papucs meg selyemfényű, likrás harisnyanadrág dukál, amin már végigszalad a bogárfekete, dudorászós pék szeme. Kacsint is, míg a perccel árából a visszajárót a fehér kis kacsókba számolja. Állítólag több felesége is van ott, ahol a családja él. Asszonyai szikár, csontos arcú feketék, amilyenek a hegyeket lakják, igénytelenek, sós túrón meg kukoricakenyéren élnek és évente szülnek, itt meg a szőke hajú, szelíd, kissé álmatag nők a gyengéi, akik palacsintát sütnék neki baracklevéllel, ágyba viszik a szalonnás tojást, és a testük akár a kelesztett kenyértészta, puha és hófehér.

Hóban

A kondér felé tántorogva könyékig felgyűrt zubbonyujjába törölte zsíros bajuszát a férfi. Míg az újabb adagot merete magának, a sarokban gubbasztó lányt figyelte. Csettintése elárulta, mi a szándéka. Ezt a lányomért, tett le egy szakajtónyi tojást a demizson bor mellé az asszony az asztalra. Csak tizenkét éves. Gyerek még. A férfi, félretolva a szakajtót, gombolkozni kezdett. A sliccét befűző madzagot bogozta, mikor szétzúzta tarkóját a tükrörre fényesített rézmozsár. A veteményeskert hátsó végébe vonszolták a testet, ketten a lánnyal. Beleizzadtak. Nehéz volt nagyon. A puskáját is melléfektették.

Befedték szarízikkal, nem lehetett ásni a fagy miatt. Takaros kúpot raktak fölé, hogy ne döntse szét a szél. A többit elvégzi a tél meg az egerek, mondta az asszony. Tavaszra olyan lesz, akár a sajt.

Birkanyáj

A legöregebbel kell kezdeni, gondolta, azzal a csimbókos vén kossal, utána könnyebb lesz elbánni a többivel is, megriadnak a vezér nélkül, a kolomp szava nélkül, csak ezen kell túlesni, a többi gyerekjáték. Balról kerülte meg az állatot, amerről barna folt volt a gyapján. Háta mögé rejtett jobb kézzel közelitett, markában a késsel. A kos megneszelt valamit. Orrlyukai kitágultak, szarvaival bele-belekapott a levegőbe. A nyaki ütőerébe dőföm, döntötte el. Ha eltalálok, azonnal lerogy. Teljesen körbemetszem a gegáját, hogy mind kispricceljen a vére, aztán a diófa ágára húzom, felkötöm a hátsó lábainál fogva, és lefejtetem róla a gyapját. Hosszanti hasítással nyitom majd fel, úgy könnyebb kipucolni a belsejét. Mint a kivénhedt toportyánok, horkantva vetette magát a kosra, inai megfeszültek, ahogy dőfésre lendült, de hátra is hanyatlott tüstént a kéz. A törszerű, erős szarv a bekecset átszúrva akkora sebet ejtett, hogy rövid zuttyanással, akár egy fazéknyi kiborult nudli, az elejtett késre omlottak a juhász gőzölgő belei.

Árnyék

A legutolsó átdorbézolt éjszaka után ébredve tudta, eljött a nap. Elővette a legénykori ünneplő ruháját, átkefelte, zsebéből kihalászta s a szemétkébe dobta a borsmentával tömött, molyok elleni vászontasakokat. Kivikszelte a fekete cipőt is, a kalap és a bot mellé készítette a fogas alá. Lefürdött, megborotválkozott, gyöngyvirág illatú kölnivel átprésolta az arcát és gondosan öltözködni kezdett. Akárcsak vőlegény koromban, gondolta a tükörbe pillantva, és pödrött egyet a bajuszán. Egy ócska kis kuplé dallamát füttyülve, a botjával koppintgatva ballagott végig a nagyúton, át a piactéren, le a Kálvária lejtőjén a járási gát felé. A kalapja és a botja a fövényen maradt, mondták, de a cipőjét is a levethette, mert a jobb lábásra a falu alatti iszapos kanyarodónál találtak rá, szépen befűzve, masnira kötve, ahogy egy úriember lábbelijéhez dukál.

Garbo

Senki nem akarta többé varkocsba fonva viselni a haját. Hiába méltatlankodtak az öregasszonyok, hogy mivégre ez a bolondéria, úgy áll szépen a főkötő, a hátul megkötött fejkendő, ha van, ami tartsa. Mindenki vágatni, bodoríttatni, szőkíttetni jött. A nők egymást túlkiabálva vitakoztak a tanácstalan borbélyal, nagyvilági frizurát követeltek az öregtől, aki legfeljebb barkót nyírni, borotválni tudott, a férfiak meg csapatokba verődve, dohánnyal, a pénzesebbjei cigarettával a szájukban ácsorogtak a mozi ajtajára szegezett plakát előtt, nem is igen hitték, hogy létezik efféle nő, ilyen gyönyörűség, mézsárga hajjal.

Memento mori

Cudar volt már a házasságunk elején is. Kivárta, hogy ágyneműt váltsak, csak akkor hengeredett borgőzősen a derékaljra, felrakta a csizmáit a slingelt lepedőre, az istállóból jött, bokáig megmerülve, egy napig kellett utána áztatni a damasztot, súrolni, fehéríteni, lúgos szappannal sikálva, hogy enne le a fene

a lábad, mondtam egyszer neki, mikor hasba rúgott, várandós voltam a harmadikkal, másnap majdnem levitte neki a cséplőgépet, kaptam is tőle este, hogy megátkozta, átkoz az élet így is, mondtam neki, sokra mennék ennyi kölökkel meg egy részeges sántával, aztán mégiscsak a lába lett a vesztes, azt roncsolta szét a traktorkerék, amikor alászaladt a kismotorral, behívatott az orvos a kórházba, hogy mi legyen a levágott lábbal, megőrzöm-e én, míg az öreg bevégzi, vagy fagyasszák le ők addig, hát hazahoztam, nehogy elkeveredjen, ott van a hűtőben a tavalyi borsó meg a májas hurka mellett, szépen becsavartam alufóliával, mégiscsak úgy illene, ha a koporsóban ezzel együtt temetnék el, hogyan bicékelne odaára fél lábbal.

Hídsirató 1999

A Duna-parton tébláboltak, kavicsokat, fadarabkákat meg más apró vackokat dobáltak a hullámok közé, míg bámulták a robusztus hajókat, ahogy vedlett tetemként sodorta őket az ár. A szél átható halszaga körülfont mindent, szinte beleivódott a bőrbé, nemcsak a testnek, a szavaknak, sőt a gondolatoknak is halszaga lett. Ha a magányt akarnám megfesteni, hajókat festenek, a mozgás örök misztériumait, távoli, idegen testeket, melyek nem kötődnek helyhez, célhoz, sehová és senkihez sem tartoznak igazán, mondta a lánynak, s elhajította az utolsó követ. A móló sarkán túl csapódott a vízbe, vég nélküli koncentrikus körök jelezték a csobbanás nyomát.

Kastély

Mint agg férficselédre a díszes cylinder, úgy borul a vedlő, ódon téglafalakra a mázas cukorsüveg-tető. Gyermeki lélek lakott a tervezőjében, mondják, Andersent olvasott naphosszat, és bécsi habos kávé szürcsölgetett, mialatt valcert hallgatott. Angolkertet is álmodott a kastély köré, gótikus szobor formájú bokrokkal, egzotikus, távoli országokból vásárolt fákkal, pufók puttókkal a szökőkút kávján, rózsasalugassal, fülledt légyottok titkait rejtő pavilonnal, és hófehér dakszlival a küszöb előtt.

Legkedvesebb fája, a göcsörtös japán birs még ma is ott áll a kert végében, csak az alsó ága hibádzik, amelyet egy hajnalon a himbálózó kötéllel együtt lemetszettek az arra járó fuvarosok.

Szabadkai galambok

A torony cserepeit tíciai vörössel festette meg, hogy olyan színűek legyenek, mint a velencei leányok sóvár ajka. Az ablakok fölötti cikornyás stukkókat garronai tojáshej-fehérral színezte, mint a bordélyok keleti szépségeinek kecses, póre válla. A falfülkék virágindáit mohazölddel árnyalta, amilyen a spanyol kasztanyettás táncoslányok igéző tekintete. Az ablakpárkányok díszei pedig kékkagylók héjából nyert kobaltszínűek lettek, hogy a buja, mór rabnők testére rajzolt ábrák színére emlékeztessék. De a galambokat, a burukkoló, lustán röpködő galambokat képtelen volt vásznára festeni, nem tudott mit kezdeni e furcsa, kopott, feketebe hajló apácaszürkével.

Anyám

Csak arcának részleteire emlékszem. Főként a jobb arcélére. Mintha kizárólag azt fordította volna a világ felé. Volt valami idegenekre jellemző, távolságtartó vonása, mentes minden nyersességtől, finomság és kellemő összhangjával. Reneszánsz domborműveket faragtak ilyené. A kontyba feltűzött hajcsigák bodrai jobb

vállára futottak, és az akkoriban divatos frufut is jobb felé kunkorítva viselte. Régi, fakeretes medalionban találtam egy leánykori, egészalakos képet róla. A nagyszoba ablakából az utcára kémlel, jobb kezével földig érő, dísztelen szoknyája hajtását emelinti, a baljában lévő legyezőjével némafilmekből ellesett mozdulatot imitál. Úgy áll ott, mint egy búcsúzó vendég, aki épp csak beköszönt, de máris tovább kell utaznia.

Túloldal

A temető melletti domb néha korgó gyomrú, nyűgös, prűszkölő óriássá változik. Bozontos szakállából ilyenkor riadt pillangók ropognak ki, nyomukban hullnak a falevelek, gallyak, csorba kagylóhéjak, madárszárnyak, virágok. A felvert por sokára ül le ismét a füvekre, az akácokra, a gyertyánok felé vezető dűlőútra, s az akasztottak sírhantjainál álló kereszten, a feltámadunk felirat alatt még nyikorodul néhányat az odaszegezett, lötyögő, rozsdás megváltó.

Szertartás

Imádom ezeket a pőre reggeleket. Kulcsra zárom a kaput, az ajtót, néhány órára enyém a lakás. Sorjában kibújok minden ruhadarabomból, lassan, szertartásosan, csigolyáim közt kellemes bizsergés, ahogy utolsóként bugyim is legörgetem a combomon. Pajzán hercegnőset játszom. Puha léptekkel járom körbe a birodalmam, egyenes derékkal, büszke főtartással, forgácsolódik bennem a szemérem, újszerű a meztelenség. Figyelem a testem, milyen. A kávéfőző csiszolt oldala viccesen megnyújt, karcsú derekam cipőszerű domborulatba fut hátul, szép, ahogy a hullámvölgyből feltörő vonal ívet ír. A járólapok hűvöse finoman szivárogoz át a talpamon a bokáimig, lúdbőrzöm kissé, mire a tálcával az ebédlőasztalhoz zsonglörködöm. A giccses kávékészletet vettem elő, a nehezen mosogatható aranyszínű díszítésűt, amit ízléses ember nem használna köznap, de most kell a külön kanna kávénak, tejnek, tartó a kockacukornak, a porcelán kanál, a légies karlendítés, hogy a kávé sugar elegáns-magasról csoroghasson alá, kell a finom csuklómozdulat, a lassú kavargatás, a csésze alatt a kézzel horgolt csipketerítő, hátamnak a faragott, díszszegecsekkel vert támla támasza, a bársony ülőpárna simasága, ahogy minden apró feszengéskor csiklandja a bőrömet finoman, puhán.

Vakablak

Az otromba bérkaszánya után palotának tűnik ez a Baross utcai földszintes, két és fél szobás. Kissé leharcolt ugyan, de a vakolatot helyre lehet hozni, a vízvezeték cseréje – Bandika, a májszter úr szerint – gyerekjáték, sőt a parketta púposodása is szigeteléssel, csiszolással megoldható. Mindössze a vakablak zavar. Az előző tulaj falaztatta be a régi kétszárnyast, amolyan zsidó házakra jellemző, díszes faragásút, a keret és az ablakszárnyak még megvannak a pincében, penészfoltos függönybe csavarva. Fura figura lehetett az előző. Állítólag egy reggel közölte a szomszédokkal, hogy kiveteti az utcafrontra néző ablakot, mert a síkos üvegen nagyon nehezebb esik a mozgás, és arra kérte őket, hogy azontúl Ferenc helyett szólítsák Gregornak

A varázsló kertje

A legvakmerőbbek is csak suttogva beszéltek róla, szájugból hullajtott szófoszlányokat rejtettek az odakapott tenyerek, köhintések, biccentések jelezték, hogy arról van szó, a ki nem mondhatóról, melynek még a tájára sem lopakodott szívesen senki, állítólag idomított, piros szemű patkányok őrzik

a bejáratát, az ágyásokban hűsevő virágok nyílnak, gyerekálmokkal és ellopott csecsemők porhanyós húsával táplálja őket az örült, szadista varázsló, aki éjszakánként, olajlámpa mellett, roppant asztalára borulva vaskos könyveibe mélyed, druida átkokat fordít és vérrel írja őket cserzett emberbőr-tekercesekre, madarakat és hullókat boncol fel, fűrészporral tömi ki a testüket, a koponyájukba zöld üvegszemet illeszt, nappal meg festővásznat fog, a fejére kalapot biggyeszt, amelyet a spanyol infánsnők viselnek a régi olajfestményeken, és a kert sarkában ülve viszi vászonra veszedelmes virágait, csak mélybördöt vegyít feketével, s gyakorta a kertkapu felé sandít, mint aki vár valakire, aki jelezte ugyan érkezését, de az időpontot nem ígérte biztosan, csak úgy hozzátvetőleg.

Kedves barátom

Hallotta, hogy az állatkertbe rózsaszínű flamingók érkeztek a tavasszal, hát nem különös, a nád-gubókkal körített Palicsi-tóhoz, békanyálszigetek és buta képű naphalak mellé efféle egzotikum, ki is lúgozta ez a táj a szépségüket, kifakultak, mint a tömni való fehér kacsák, amiknek olyan isteni sütte a májuk, szóval horgosi piros paprikával etetik a boldogtalanokat azóta, hátha kapna egy kis pirt a tolluk, de így is csak alig-rózsaszínek, akár a süldő malacok barázdált garatja, vagy az újvidéki vonatállomás várótermének mennyezete, az oda érkezőnek úgy tűnhet, hogy egy sertés tátott szájában lépdel, bizarr ötlet, elvégre a sertések szoktak az emberi garattal ismerkedni, nem fordítva, talán léteznek kozmikus rendezői elvek, melyek szabályozzák az egyensúlyt is néha, a Limánon jártam a múltkor, odatévedtem egy gazzal benőtt vakvágányra, a talpfák egészen elkorhadtak rajta, oldalt, az árokba lökve hevert egy döglött vonat, itt még az öngyilkosoknak sem jönne össze semmi, gondoltam, hiába az elhatározás, nem adatik meg a halálnem-választás lehetősége, azért is döntenek sokan a kötél mellett, kézenfekvő, kaptam postán egy képeslapot, kikötőt ábrázolt, combnyi vastag hajókötelekkel, na ez nem szakadna el még egy másfél mázsás test alatt sem, gondoltam, az Adria valószínűtlenül kék volt a képen, sosem láttam ilyennek, arannyal vegyült a bögreazúr.

Esti

Látta magát valaki a múltkor Pesten, egy bérház lépcsőfordulójában, Kornélka, hiába mondtam az illető hölgynek, hogy tévedett, kizárt, hogy magával találkozott volna, de esküdzött, nem lehet eltéveszteni azt a viseltes, kissé meggyűrt ballonkabátot, bal oldalán a kézzel fércelt zsebbel, lejjebb egy zsírpecséttel, az állig feltűrt gallért meg a szürkés, nyúlászó, divatjamúlt kürtőkalapot, még a cigaretta is ott égett a szájában, az aranyvégű Pannónia, mondta, és hogy ezer közül is magára ismerne, hisz körbelengi valami alföldi spleen, olyan jellegzetes világfájdalom, ami rendületlenül rágja a lelket, és nincs is talán tőle szabadulás, mintha láthatatlan gyökerekkel szívna magába a földből, az alföldi porból mindenki, aki innen származik, ez az életidegenség felismerhetőbb, mint a szégyenbélyeg, beleégett a génjeinkbe, cipeljük magukkal, amíg orra nem bukunk, mondja, mi újság a kedvenc kiskocsmánkban, rég jártam arra, ki vagyok már éhezve egy kis bunyóra, emlékszik, egyszer a pultnak dőlve beszélgettünk az élet rejtelméről, akkor még egyikünk sem hitte volna, hogy magáról köteteket fognak írni.

Limani lakótömb

A pinceablak méretű oldalnyíláson mindössze annyi fény szüremkedett be, amennyi az alsó lépcsősort és a korlát markolófáját megvilágította. Sokszor csukott szemmel tette meg ezt a távot, számolva a lépéseket és lépcsőfokokat a bejárat és a lakásajtó között. A méretek, számok, arányok racionalitá-

sát oldja a kiszámíthatatlan esetlegesség. Izgalmas oly módon hatolni a térbe, hogy annak minden kis részletét a memória építi. Egyfajta vakrepülés. Az ajtón belépve megcsapta orrát a lakás fanyar szaga. Penész, csótányürülék, póce és bableves. Helyükre tolta a biztonsági zárat. Émelyegve botorkált a fürdőszobába. Remélte, hogy idővel megszokható, hogy bele lehet simulni mindebbe, de hiába, nem tudott a lakás részévé válni, különálló, idegen entitás maradt a hat fal határolta térben, mely izolált, akár egy kolerabarakk. Lakás. Tizenöt lépés a hat fal mentén. Pontosan tizenöt. Megszámolta.

Vonatállomás

A macskaköves utcán jövő-menő kalapok, kabátok előbb csak megmártóznak, akár a félénk állatok, majd fel is szívódnak a hajnali ködben. Gallérig húzódnak a vállak, a lépések kimértebbek, csoszogók, mégis van valami légies az imbolygó alakok igyekezetében. Valami valószerűtlen és hátborzongató. Az állomás felől hallani csak némi zajt. Induló-érkező vonatok sípolása nyomja el a hangosbemondó baritonját. A restiben visszajára fordítják a piros-fehér kockás abroszokat, savanyú bort főznek fel vízzel és cukorral, bűzlő kis batyujukkal fejük alatt haldokolnak a szakálas angyalok.

Kafka, Prága

Tisztes, jól szabott öltönyt viselő kispolgárként soha nem kísérelte meg, hogy blicceljen a villamoson. Titkon irigyelte is a suhancokat, akik félrebillentett pörge kalapban nagy hangon tették a szépet a lenge muszlinruhát viselő kalauz kisasszonynak, Dantét idéztek neki, pontatlanul, meg hitvány emlékkönyvbe illő elkoptatott versikéket, közben vizslatták a parfümmel behintett keblek halmát, hadartak, csak hadartak, csepegtetve az olcsó bókokat, hogy mindenképp kitartsanak a következő leszállóig, letről még azért visszaintegtetve, viszonzásképp, a megspórolt menetjegy fejében ennyi igazán kijárt.

A szövegek Bartis Attila, Lennert Géza, Molnár Edvárd és Vicai Olivér fotói alapján/ihletésére íródtak.



Sinka hangszere zeng

életemet rakosgatom
egy fehér lapon hasztalan
elkerül öröm és éden
bennem a jónak csöndje van

minden reszket ami éltet
itt csupán a hiány merész
az örökös semmittevés
magányomra dalolva néz

ami a sorsból hátra van
mindig az a legnehezebb
ha a bajom fúvogatom
Sinka István hangszere zeng

Rozsdásodik a vérem

lehet Szalonta Vésztő vagy Sarkad
bennem a jelen szüntelen szakad
a csönd idomítja a végtelent
s pár gond gubbaszt a létben idelent

a baj báltermét szavakkal mérem
versekben rozsdásodik a vérem
csodára várok de ami hív más
magányfényben kis lámpa a sírás



A múltáson nincsen fék

nem használ itt sem vers sem mise
nem vigasztal engem semmise

az örök múltáson nincsen fék
születés s halál közt fut a vég

ami nincs azt folyton akarom
szavakkal terítem asztalom

...még felrémlik néha mosolyod
mikor a csönd szívemig csobog

Jött egyszer...

jött egyszer egy szép gondolat
de kiderült csak gombolyag
s bárhogyan fonom álmomat
csak én vagyok az áldozat

ágyamon nagy ihletsávok
asszonyt szavakból formázok
s ha versem kéjáram rázza
betűt lövelek a nászba

Kéne egy sors

kéne egy sors ami könnyed
ám „jólétre” nincsen ötlet
gondtálban a világ ernyed
amit főztél azt kell enned

mikor a szavak loholnak
lelkemben a csönd kiolvad
de kevés a napi ihlet
ami boldoggá segíthet



NAGY MIHÁLY TIBOR ◀

énvelem

ha szembejönnék énvelem az utcán
biccentenék egy félmosollyal számon
ha nem tudnám a nevetem megsúgnám
miképp is hívnak ezen a világon

ha bezárnának engem egy napon
álkulcsokat reszelnék úgy magamnak
ha beteg lennék kicsit vagy nagyon
ápolnám magamat hogy megmaradjak

de énvelem ha nem találkozom
azt gondolom hogy jobb is így nekem
mert senkinek se rossz ha távozom
és senkinek se jó ha érkezem

időhintákon hogyha lengenék
világok száz szele se fújna szét

én meg én

– hová is indulok ha indulok
– akárhová de meg nem érkezel
– zavarba hozhat bármi kis dolog
– ha apróságokon elvérezel

– mit kellene sosem csinálom végig
– ha mégis annál rosszabb az neked
– a régen vágyott győzelem megérint
– a vereséged jó lesz rejtened

– semmit sem ér a megszenvedett szándék
– hiába volna bármi másban hinned
– ha meg nem érti szívem amit átélt
– és föl se foghat semmit amit hírdet

– hová is indulok ha elmegyek
– nem tudhatom de ott leszek veled

úgyis elsuhan

ahol vagyok ott sem vagyok egészen
hol nem vagyok ott is vagyok szerintem
a változás talányos térnyerésem
s a változásnak vége-hossza nincsen

nem érem el hová elindulok
és nem akarom azt amit elérek
gyűlölni és szeretni sem tudok
jobb lenne félredobni az egészet

jobb lenne hogyha megnyugodnék abban
hogy fény és árnyék úgyis elsuhan
a teljességet hordoztam magamban
de széthullt bennem minden ami van

nem is tudom miért és mit keresnék
szivárványálmom hétszínű üresség



Napraforgó (1965; szén, papír; Ø 780 mm)



visszaveszi

a szabadító holnap jön
azt mondják holnap

leveti majd a kabátját
lerázza róla az esőcseppeket

ráborítja a lámpára
hogy sötétebb legyen

szürke ujjával gyúr egy picit
galacsint egy szaftos vérrögöt

agyi erekbe küldi
hadd ússzon kedvére

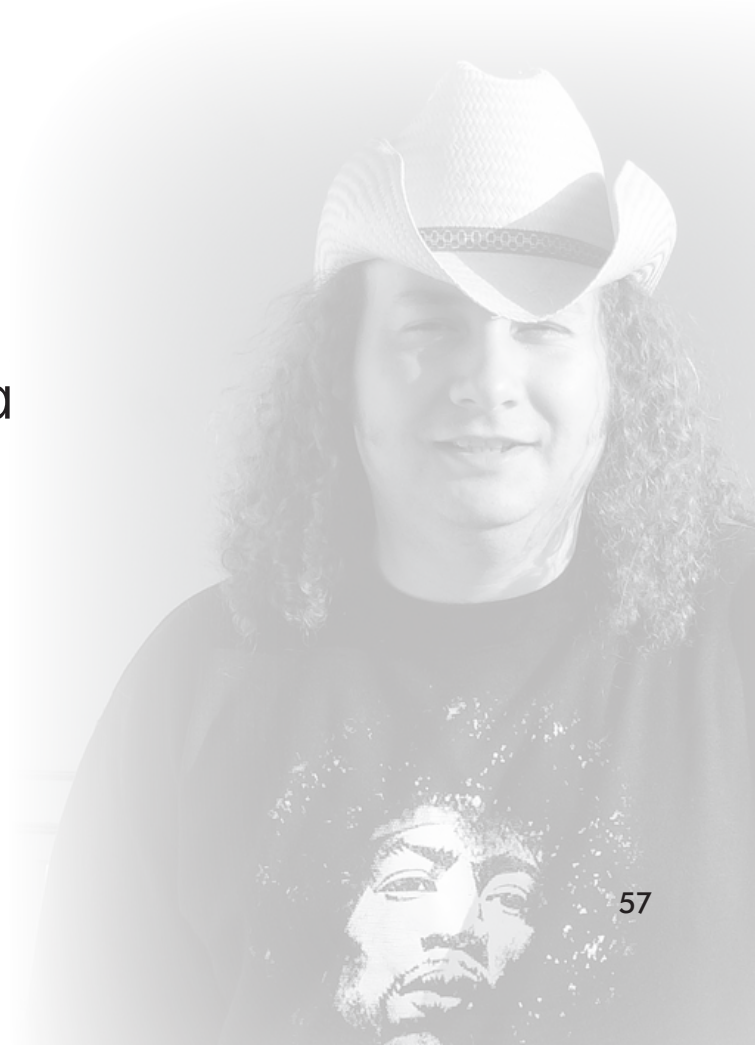
nyelvével csettint
visszaveszi a kabátját

s a villanykörte ismét
bevilágítja a szobát

helyére macska

körvonalaid megrezzenek árnyék
hirtelen felfénylő napsugárban
pupillám becsap – remény
történelem atkákkal teli ágyakon

vágyaink bűze elpárolog lassan
helyére cirmos macska ül és
elrágicsálja rothadó emlékeid
mint szerelem boldog hónapokat



karodon szárad

magába roskad recsegve a lélek
kárhozatba a gyengeség
nem találsz erre megfelelő rímet
marad a nyegle felismerés

nem fogalmazod meg az értelmét
csak érzed ahogyan megtörténik
csak bámulsz mint azt a mozdulatlan testet
akkor az összepréselt véres kaszniban

nincs segítség és te tudod hogy nincsen
mit kezdenél most a büszke erővel
ereidből kifolyik a lüktetés
fekete zacc szárad karodon

miként az emlék

miként az emlék semmivé lesz olykor
szép időm fekszik szürke szarkofágba
vége megdőglött mint büszke komondor
nem fut s nem harap gyáva farpofákba

nem nyargal végig udvart s fél világot
nem lóg a nyelve nem suhint a farka
csimbókban göndör mint a magyar átok
felhíztak régen a kullancsok rajta

hús szarkofágban múmiahús mellett
aszalt időm már porló bűz a csonton
a kőlap is csak eltakarni kellett
az összhatáson utólag se rontson



GYÖRFFI RÉKA ◀

Azúrban gázolsz

Vállad holdpalást alatt melegszik,
keserű kezed lassan mozdítod.

Egyszer a nap árnyékot lódít,
átmelegszik a cserép a tetőn.
Aztán párát szusszan az erdő,
kerti dohányvirág függönye lebben.

Majd meghasad az éjszaka,
nem lehet áttörni a rendet,
nem mozdulhatnak már soha,
Akik a földben lepihentek.

Nyári tó

Leszálltak a víztükörrre a hattyúk,
lódultak a felhők dél-nyugat felé.
Kishalak úsztak be a tenyerembe,
parázsvörösbe hunyt sugarak között
szerelmem borzongva törölközött.

Lába hosszú ujja besüppedt a fűbe.
Figyeltem az égi szobrász remekét,
mint tűnik el a hosszú ing alatt.

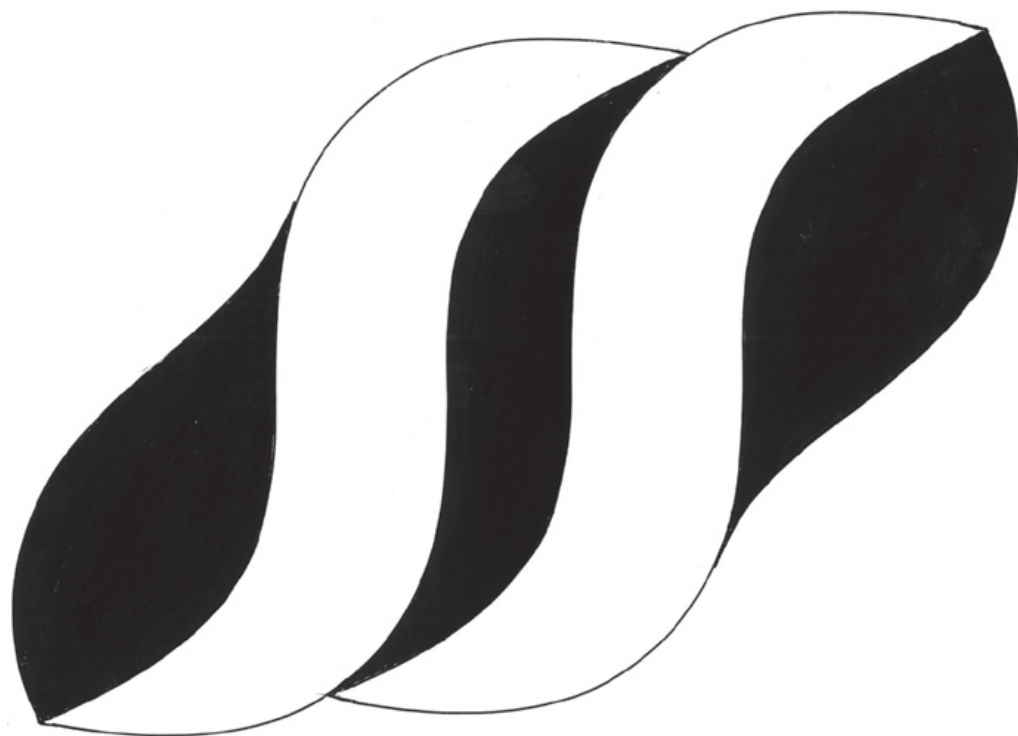
Másra nincs idő, mert ha lekéssük az
utolsó gyorsot, itt kint maradunk,
s vége a törhegynyi, finom sajdulásnak,
lentről a hideg jön, fentről szúnyogok.

Lyukas dió

Októberi avarban lyukas dió,
Szarka bucskázik a szélben.
Szűk konyhánkban
csikorog a rádió.

Ajtóban állsz, már délután van,
Szakadt atlétád messze világlik,
Ha nem is jövök, úgyis vársz,
fél oldalunk egyre hiányzik.

Nem kiabálsz, magadba fojtasz.
S én leteszlek lassan, mint a keresztet.
Vékony zsinóron a napot
egyre lejjebb-lejjebb ereszted.



Összefonódás (1970; tus, papír; 100x280 mm)



Ima-Amore

Gyűrt papírlap, lepkeszárny
Ki transzban térdepel.
Kit érdekel?
Szép szatori összetöri, ringat.
Így csak palacsinta teker magába.
Tenger hajszál fuvoláz a fején,
Kicsi halszáj tengeri tehén tején.
Ima-Amore.
Ó a szó! Hol övé, hol enyém.

Kirándulás

színre szín
délután
belje-beljebb
tulipán
csóksátoreste
lángra láng
mélyre mély
mérhetetlen
súlytalan
szívközelben
sziklaszép
lávaláng
arca van

Kor-res-pon-dance

Galambszín vakolat hullott,
kicsit porlott, szellő ölelt,
amikor Érosz kilégett.



És csupa surrogás kísérte,
amint Pszüché parfümje
itt a partot érte.

Füstös

Már tíz előtt megrepedt a reggel,
Gyümölcse csendesen gyöngyözött.
A kertben alma meg dió van, a legjobb früstök!
Befűtünk. Illatoznak a füstök.
Bűneink is így égnek a napon.
S mintha az enyém, a tiéd is benne volna,
jázminnal kevert forró rózsa.

Sejtés

Csillagot ér a langyos éj.
Hatalmasabb a jázmin,
Hatalmasabb a nyár,
És nagyobb, nagyobb vagy, vagyok,
Mint gondolnál.
Micsoda? Mekkora?
A sejtés érvénytelen.
Van a jázmin illata. A világ.
Vajon hány csésze tea?



SARUSI MIHÁLY ◀

Dézsza bácsi*

A végén kezdtem, de egyszer sorba kell venni. Hogy tőlem tudjátok meg! Ne mástól. Ne a kopóiratokból. Abból, amit egykor rólatok firkáltam. Írni kényszerültem. Papírra vetni rávettek. Miközben – néhanap – egy szó sem volt igaz az egészből. Kitaláltam. Kitaláltam. Rátettem egy lapáttal.

Mert mi mást tehettem volna? Ha nem én követem el, ráhajt más. Azt hiszitek, nélkülem megúsztatok volna?

Kis oktondiak. Az országra – mit az országra, a fél világra, az egész Földre, a világmindenségre, magára az Életre! – hálót borítottak. S aki alákerült (ne félj, senki sem úszta meg), bekerült az ellenőrzöttek közé.

Ne mondd, hogy mindenkit szemmel tartottak!

Tartottak? Tartottunk! Olyan nem volt, hogy valaki kicsússzon. Hogy az ember elnézte volna, hogy akárki kicsússzon a hálóból. A háló rájuk terítése előtt, közben, után, a háló résein, nem. Nekieshettél a nagykéssel, hiába vágtad ki magad, utolértünk! A mi kopóérzékünk... -érzékeink! És akkor nem volt kegyelem.

De hát a lavórmunkát nem mi végeztük. Voltak erre szakosodott szaktársak. Az elhárítástól, az elhárításán kívül. Mindenütt. Pártban, párton kívül. Az irodalomban is, főfő területemen, az irodalmi elhárításban is. Előbb csak nyakon csíptük az illetőt, majd behálóztuk. Volt, akiről az asszonya jelentett, másról a csókos cimborája, avagy éppen a legnagyobb vitapartner. Mert adtunk a látszatra is. Ha úgy hozta a sora. Ki hogy. Kivel miképpen. Sokféle módon! Ezer és egy változatot dolgoztunk ki!... Dolgoztak ki az elvtársak. A főnökeink. Mi csak besegítettünk nekik. Végeztük a lavórmunkát. Na, a legpizkosabbat azért nem ránk bízták, azzal maguk rendelkeztek. Többnyire azt sem tudtuk, mi lett az általunk ellenőrzött, lehallgatott, kihallgatott, lefűlelt, beugrasztott, kibelezett célszeméllyel.

Ők. A többi nem föltétlen tudott róla. Én mindenről. Gondolod, hogy nem jutottam hozzá minden szükséges ismerethez? Könyvtárosként. A baráti körömmek köszönhetően.

Baráti? Inkább érdekvédelmi. Mert 'barát'... Az utolsó barátot rég eltemettem. Akiben valóban megbízhattam. Akivel szinte testvérek voltunk. Testvérebbek az igazi testvéreknél.

Akad olyan gazember, aki szerint azt is én jelentettem föl. Ami sok, az nagyon! Hogy tehettem volna? Egyszer valóban szóba kellett hoznom az aznapi jelentésemben, de hogy árultam volna el? Amiről magam sem tudtam. Hogy beállt.

Igen, segítette az ellenforradalmat, a készülőt. A legújabbat.

Nem is gyanítottam.

Valami sejtelmem volt róla.

Nem róla, csak úgy általában. Általánosságban! Hogy valamire készülnek a fiúk, nem azok a Fiúk, a Szervnél, hanem ezek a fiúk, a Zaránd-vize mentén. Mert kezdték unni a kommunizmus nevezetű nem is kommunizmust. Hiába igyekeztem őket meggyőzni arról, hogy ez még nem a kommunizmus, ez csak annak a legalsó, szinte még csak szocialista foka, az pedig alig több a burzsuj szociáldemokrata álmódosásnál!

Ezzel buktam le. Az engem ellenőrző marha – keresztbeszervezett önellenőrző titkosszolga környezetembéli „János” – nem beírta a rólam jelentő firkálmányába, hogy Kocsis György (AZAZ „BARÁTH”, MONDOM „BARÁTH”! – SZÁZADOS) szerint a szocializmus a burzsuj szocdemvilág csenevész leképzése...

*Részlet a Kopóirat c., készülő regényből

Leírtad? Leróttam.

Hogy így fogalmaztam volna, lehetséges. Mert az ember egyféleképpen beszél, másféleképp ír. Nem azért, mert a mi jelentésíró nyelvünk irodalmi nyelv volna, nem. Csak mert át kell fogalmazni, a Szervnél használatos bikkfanyelven szükséges előadni.

Máskor ezt a 'bikkfanyelv'-et szúrták ki az engem ellenőrző ügynökök beszámolóiban. Hogy mérszel ez a „Baráth” így ugatni?! Na, várjál csak.

Kaptam is a pofámra! Pardon, a képemre. Abban a fél évben nem vittem haza BM-jutalmat.

De továbbra is megúsztam a hancúrozásaimat. Mert abból semmi sem volt elég. Azt hogy hagyhatam volna abba? Félbe, én, valamit?

Eltörték a kezét. A környezetünkben azt terjesztették, hogy az ávósok hülyére verték! Addig ütötték, amíg szusz volt benne. Akkor tört el a bal keze.

Hogy vertek volna az elvtársak! Akarom mondani az ávósok. Már én is belehülyülök, a III/III-asok. Azok sem, akkor én sem így mondtam, a belügyisek. Így jó. Pontos, meg beazonosíthatatlan. Mert pontosan tudtam, megvoltak a jó kapcsolataim, a kapcsolati rendszerem – sőt, tőkém - mindig az erősségem volt, kik törték össze a csontját a legjobb barátomnak.

Volt, a legjobb barátom, csak volt. Mert amikor kikerült a börtönből, többé felém sem nézett. Nézetem én, kezdeményeztem volna, ha összefutottunk az utcán, nem ment át a másik oldalra, nem igyekezett elkerülni, de elhidegült tőlem. Én nem, én tartottam volna vele a szoros, meleg baráti kapcsolatot! A legjobb barátját hogy hagyhatná cserben a magamfajta magyar ember?!

Az ő szavajárása volt, és valóban nem lett volna ezzel semmi bajom, nem is kötekedtem vele, ráhagytam, mert közben persze én annyira nem magyarkodtam, meghagytam neki, de jobb a békesség. Engedtem. Szamár szenved! Okos enged. Engedtem.

Ez volt mindig a bajom, hogy túl érzélgős vagyok. Ahelyett, hogy.

Ha magyar, hát magyar. És valóban, hát nem magyarok vagyunk? És hogy magyarok, nem emberek?

Úgyhogy.

Emiatt megszólaltak a Szerv emberei. Ezt is túlzásnak vették, beilleszkedésem, színváltásom környezetbe illeszkedő túlzásnak tekintették. Először, de hogy sikerre vittem, le a kalappal, emelte meg a micisapkáját az ellenőrzésünkre a titkos találkahelyen megjelenő őrnagy, aki nem is olyan rég végzett a KGB-akadémián. Azt mondta, te egész jó ügynökké válhatsz, ha így haladsz! És kaptam aznap száz (írd 120.-) forint jutalomra szóló utalványt, amit a kasszában válthattam be.

Egyszer véletlenül az OTP felé vettem az irányt a BM-pénzesutalvánnyal, hogy a lépcsőjükre lépve jusson eszembe, pár házzal arrébb van dolgom.

Talán amiatt vagyok ilyen szórakozott szinte egyfolytában, mert az Alosztály – máskor Oszdtály (hol így mondták, hol sehogy, nyilván hogy megkeverjenek, belezavarjanak, nehogy már megjegyezzenek is valamit a működésükről, a rendszerről, rendjükéről, kilétük milétéről) –, szóval a politikai ügyosztály a kulturális-művelődési elhárítás területén vetett be. Utóbb pontosították, vették olybá, látva sikeres buzgólkodásomat az irodalom és az irodalomtudomány, valamint az irodalmi, helytörténeti, tudományos és népszerűsítő művelődési szaksajtó terén, hogy ott a helyem! Kimondatlanul is levonták a következtetést, azzal kell foglalkoznom. Az irodalom-elhárítással. Meg mindazzal persze, ami utamba kerül, nekik sürgős feladat, szinte már teendő (MIT EMLEGETI EZ MEGINT LENINT?! – ALES).

Hogy mondtam, milétünk? Kár, hogy nem vettem komolyan az irodalmi pályát, kitalál valaki ilyet? Mekkora író lehettem volna! Kár értem. Mire nem fecsérelem a drága időmet! Ami, tudjuk, mennyi. Annyi, amennyi. Több-kevesebb. És egyszer véget ér.

Ezt kellene megelőzni. Nem azt, hogy úgyis el kell patkolnunk, azt egyszerűen lehetetlen, csak hogy mielőtt ez bekövetkeznék, letegyük az asztalra a cáfolhatatlan bizonyítékot. Vallomásunkat a kopóságot illetően.

Kopó. Ez bántott a legkevésbé. Mert aztán csak visszajutott hozzám is a rossz hírem. A kopó volt a legenyhébb, amivel illettek. Még hízelgett is. Akkor, a rendszerváltás előtti években. Amikor már – ráadásul, de ezt honnan sejtették volna, honnan a francból tudták volna? – már rég nem jelentettem. Kiléptem a szolgálatból. Elég volt, éreztem, csökken a figyelmem, az összpontosító képességem, az erőm. Már nem voltam olyan fiatalos, mint egykor! Hogy lettem volna. Csoda? Az Oszdtály még tartott

volna, nekem viszont elegendő lett. Nem a lelepleződés miatt, állítólag az már rég megtörtént. Amit a Fiúk sem vettek komolyan. Azt hitték – hittem? (a fene tudja) –, bárhová beférkőzhetem, bárkit le tudok leplezni, akiről le kell rántani a leplet. Az ellenforradalmat valóban nem szerettem. Nem ötvenhatot, mert azt lehet így is, úgy is venni, de úgy általában az ellenforradalmat. A fehérek rémuralmát. Annyit olvasott, hallott és a moziban, tévében látott az ember, hogy mi mást gondolhat róluk az ember? Hogy gyűlölni kell, a visszarendeződést szervezőket el kell kapni!!!

Elkapni.

Néhányat sikerült.

De a java valahogy kicsúszott a kezemből.

Kezükből.

Markunkból.

Most látom, hogy megtörtént a rendszerváltás, hányan átverték! Csak bámulok, ő is utált bennünket? Pedig olyan semleges volt. Amaz kimondottan barátságos. Az? Éppen ő volt a legnagyobb ellenfelünk. Honnan a búsból tudtam volna? Például a Varga nevű nagy zarándi író. Valójában csak a rendszerváltás előtti években leplezte le magát. Akkor lett teljesen őszinte, addig annyit mismásolt, hogy még engem is megtévesztett.

Megáll az ész.

Megállhatna, de nem fog, ne félj.

Én nem tudtam, de a Fiúk csak összerakhatták volna a mozaikot? Nekem nem állt a rendelkezésemre annyi adat, ismeret, nyomozati tény, miegymás, mint nekik? Ha őket annyian átverték, nekem hogy sikerülhetett volna megakadályozni a változást?

Szerettem volna.

Nagyon rettegtem. Mi lesz így velünk? Oda jutunk, mint ötvenhatban a két teherkocsi közé kötött és széttépett ávósok.

– Ávós, kapd el!

Istenkém.

Az asszony akkor még élt, a rák később vitte el. Nyugodjék békében a drága kis tiszta nő! Szerencsére semmit sem vett észre. Még jó, hogy nem tudott több gyereket szülni, szeretett volna, de nem sikerült. Most négy gyermek szemébe kellene néznom.

Négy gyermekem? Ennyire fáj a foga. Én egy kicsit ellene voltam, lesz nekünk arra elég pénzünk? De ő kitarított eredeti elképzelése mellett, négy kell neki! Nem annyi, amennyit az Ég ad, mint a vallásosaknál, de valamiért megmakacsolta magát. Talán a klerikális dédöreganyja hatása.

Több mint harminc évig volt a feleségem. Hogy fáj a búcsú! De akkor már túl voltunk a nehezén. Nem lepleződünk le.

Nyilvánosan, az újságban nem, de amúgy igen. Néha úgy éreztem, ujjal mutogatnak rám.

Pedig szó sem volt róla. Boross belügyér azt mondta, kell nekik a jó szakember, szakmabeliek nélkül mire mennének a belügyükkel, elhárításukkal, titkosszolgálatukkal? Szó, mi szó. Ha tudnátok, mire nem vagyok képes! Voltam, míg megtehettem.

Az erő, az erőm hagy el.

Meg a kedvem.

Annyira azért nem, hogy ne álljak neki tisztázni. Tisztára mosni magunk. Magunk nem, de ön-magam igen.

Ennél szebb feladat... Sem égen, sem földön.

Az unokáim végett. Hogy nekik ne fájjon, ami nekem nem okoz fejfájást, min kéne túltennem magam? Amit tettem, kényszerből követtem el, még azt sem ítélik halálra, aki parancsra gyilkolt, mert Parancsra tettem! Én mit gondolsz, mire. Miért? Minek? Kiért?

A hazáért.

Ezt szeretik elhallgatni, hogy mindezt a hazánkért tettük. A Magyar Népköztársaságért. (Ebbe se köss bele, nevezheted ma Magyar Köztársaságnak, nem egyre megy! Magyarorszáért!) A Magyar Népköztársaság társadalmi rendjének a megvédéséért. A Magyar Népköztársaság nevében: halál! Ilyen is volt, benne volt a pakliban. Ma hasonlót azért nem hallasz, mert nincs halálbüntetés,

egyébként ebben a tekintetben mi változna? Aki halált érdemel, annak halál jár minden rendszerben. Ha meg nem, hát nem. De inkább olyan, már ami minket, engem illet: a Magyar Népköztársaság a hazánk, ezért bármire készek vagyunk. Képesek. Szolgálni. Ha ügynökként, hát úgy. A rendszerváltozást megelőzően már csak szolgálaton kívüli, leépített emberként, akire azért suttymban számított az elhárítás, csak-csak rám kérdeztek néhanap a Zaránd-folyó parti öreg fűzfa jókora lombja alatti félsötétben, ha szorult a kapca, mit hallottam, láttam, tapasztaltam, gyanakszom-e valamire, ami őket is izgatja? Hogyne lett volna. Azt hiszem, olybá vették, hogy informatorként kapcsolatban maradtam velük. Mondván, hogy különben utólag is megütöm a bokámat ezért- azért. De szerencsére ezek az iratok végleg eltűntek. Híre, hamva.

Hamva lenne, de rég elfújta a szél.

Szinte költői vagy, 'miháj'!

(BEFOGNÁ EZ A TÖKÉLETLEN IROGATÓ SZEMÉLY A SZÁJÁT?! A LÉNYEGRE, FIA-IM – EZREDES.) (NEM KÉNE BEFOGNI? – FŐHADNAGY.) (MÁR KÉSŐ – EZREDES.)

Többen megpendítették már, biztosan én sem tudom, de szinte bizonyos: az utolsó pillanatban – 1989 végén, 1990 elején? – a Szolgálatok eltüntették az összes folyó ügy iratanyagát. Be a zúzdába, irataprítóba, irat-megsemmisítőbe, kályhába! Tűzre vele. Nehogy már. Még kiderüljön, mivel foglalkoztunk az utolsó hetekben-hónapokban, egy-két évben. Az maradt fenn, amit korábban irattárba küldtek. Ami a Szerv levéltárába került. A helyibe, meg az országosba. Hogy utóbb abba is belenyúljanak. Belepiszkáljon az, akinek érdeke eltüntetni egy-egy számára fontos iratot. Ami leleplezné. Leleplezne bennünket. Hogy még az utolsó percekben is szorgalmasan tettük a dolgunkat. Tették, akik tehettek.

Mit gondolsz, kik alapították városkánkban is a.

Az illető párt nevét még most, itt sem merem leírni. Még a végén megütöm a bokámat. (DE MEG ÁM – ŐRNAGY.) (NEM IS OLYAN HÜLYE EZ A „BARÁTH” – ALEZREDES.)

Mindegyikbe elküldték az embereiket!

Mérget vennék rá.

Mit gondolsz, én nem ezt tettem volna a helyükben?

Magam nem léptem be egyikbe sem.

Az első időben – úgy 1988-tól – el nem mentem volna egy ellenzéki gyűlésre! Kissé berezeltem. Az ismerős belügyisek is óvatosságra intettek. Volt persze közülük egy-egy, aki odaóvakodott. Főleg akiről a város nem gyanított semmit. Aki még nem lepleződött le. (DEKONSPIRÁLÓDOTT! MIÉRT NEM TANÍJTÁJOK MEG RENDESEN A SZAVAJÁRÁSUNKRA?! – SZÁZADOS.) Persze hogy beépítettek valamennyibe annyit, amennyit csak lehet! Egy-kettő éppen elég volt. Ha elég ügyes, egymaga megroggyaszthatja őket.

Mégsem sikerült. Nem akadályozhattuk meg a történeteket. Sajnos, nem sajnós, tudomásul kell venni. Alkalmazkodni. Beépülni. Kiszorítani az igazi, vérbeli, született demokratákat.

Miért, mi nem voltunk demokraták? Népi demokraták!

Hagyjuk, lapozzunk.

'Nemzeti', az hiányzott volna, nem a fenéken billentés. Még a 'világpolgár' úgy-ahogy.

Nekem már késő. Sajnálom, pedig örömet részt vennék ebben a játékban is! Úgy gondolom, a Kisgazdapártba léptem volna! Mondtam is a szomszédnak, terjesztettem, ahol merészeltem, már a nagyapám is a kisgazdákkal tartott! Apám nem különben. Nekünk hol lenne a helyünk?

Kész kabaré, közéjük állt az a koma is, aki a pártban kezdte – pontosabban előbb a KISZ-ben, a járásnál, onnan került az MSZMP városi bizottságára előadónak. Aztán kirúgták valami nőügy miatt, meg sem állt a városi tanács közmvéledési csoportjáig, ahonnan megalapította az Ifjú Szívekben Élek (ISzÉ) – az ózarándi fiatalság köznyelvében csak Izé – nevű helybéli ifjúsági író-költő csoportosulást, amelyet az ifjúkommunista szervezet is támogatott. Sőt, állítólag indított újtára a párt és az elhárítás (hogy melyik volt az első, már nem tudom) kezdeményezésére. Mondván – mondom, állítólag, holt biztos nem vagyok benne, de ez a legvalószínűbb –, teret kell adni a fiatalok kezdeményező kedvének, hogy megelőzzük a kimondottan ellenzéki szerveződéseket. Eléjük vágjunk! Mondhatom, sikerült is nekik. A végén be kellett csukni – a szerveződést, mielőtt az egész tagságot kell Recskre vinni. Z. Kapás, tudod, ki az.

Jól megjárták ezzel is.

Mert ebben már alig vettem részt. Az elején, igen, de aztán kiszálltam.

Ott voltak a fiatalok? Pontosán.

Elszálltam? Túl kemény voltam? Mást küldtek közéjük helyettem.

Akkor léptem le. Kértem fölmentésemet.

– Kilépünk, kilépünk, amikor baj van, olajra lépünk? És az elvtársiasság? A néphatalomba vetett hit? Ezért hagyunk téged békén? Ez a hála? – vetette a szememre a volt járási állambiztonsági helyettes (utóbb megyei alosztályvezető), aki ma már nyugdíjas éveit morzsolja a félhektáros családi szőlőben előkészítve magát és baráti társaságát a pincemélyi borozásra.

Most mondjam azt, hogy mi közöm hozzátok?

Nem tehettem.

Nem is válaszoltam.

Úgy meglepett a számonkérés, hogy többet nem mentem feléjük sem. A lelépésemet követően még eljárógattam a könyvbemutatókra, író-olvasó találkozókra, a helyi íróegyletbe, a félig-meddig irodalminak is nevezhető városi hat havi folyóirat szerkesztőségébe, de e megszólás után ez is abbamaradt.

Berezeltem? Hogy már erről az oldalról sem érezhetem magam biztonságban. Ezért vállaltam annyit, de mennyit?! Hogy most így nyakon csördítsenek.

Kinek higgyen az ember?

Senkinek sem.

Mert, ne feledjem, a nyugalmazott állambiztonsági főkapitány-helyettes persze megjegyezte:

– Vigyázz, visszajövünk! Lesz még itt konszolidáció.

Az kéne nekem.

Ezekre ráférne! Egy kis rendteremtés. Mint ötvenhat után.

A majdnem a legjobb barátaim egyike – pártújságíró, aztán nem ő is ezek közé állt? – azt találta az egyik nagyokos (inkább csak bugris) komcsi szemébe mondani, amikor az megkérdezte, ki fog győzni, az amerikaiak vagy a szovjetek, azt mondta:

– Amelyiknek többet ér a pénze.

Puff neki. Paff lett a vén komcsija. Persze hogy tudta, mi ér többet, melyik húzza tovább, a rubel, vagy a dollár.

Ennyi.

Annyi sem, hogy békében megöregedhessünk.

Hogy végre nekiállhassak megírni életem regényét! Eredetileg azt terveztem, *A végén csattan az ostor, a kúpleráj nem kolostor* lesz a címe. Nem eredeti, de jópofa! Fölhívná magára a figyelmet. Csak a harmadik oldal alján elakadtam, és tovább nem ment. Mert az élet valóban nem fenékgig tejföl, nem. És az ávó, akarom mondani a titkosszolgálat, az, a III/per/akárhány éppen nem orsolyita rendház! (MIT NEM TUD EZ AZ EMBER! HA TUDTUK VOLNA, OTT VETJÜK BE! – HADNAGY.) (JÓ HOGY NEM, SZŰZEN EGY SEM MARADT VOLNA – ALES.) A piros lámpás ház mifelénk sem erényes hölgyeket foglalkoztatott, ahogy a politikai rendőrség sem volt nevezetes a szűziesség pártolásáról.

Ne is mondjuk, azokat a föladatokat szerettem a legjobban, nyomban túl is teljesítettem, ahol hölgyekkel kellett foglalkozni! Nem maszek, hanem a kollektíva érdekében! A Magyar Népköztársaság Nevében... vettem be egy-egy ágyat. Azazhogy. Ágyba való pipit.

Persze az ilyesmiről az ember szőrmentén írogatott! Mindent bele, az ágyban, de az íróasztalnál hogy lehetne.

Szőrmentén... Ez sem lenne rossz életműregény! És ha ezt adnám neki címül? Nagyon jó, találó! Szőr, mentén. Nem bele, durr, a közepébe, csak óvatosan, körbejárni-körbecsalogatni (A NYALOGATÁST EZÚTTAL HAGY MEG A HADNAGYODNAK – EZREDES), valamennyit udvarolni, tenni a szépet, a rusnyát csak a végén elővenni. Ajaj, de ment ez nekünk! De ment.

Elvtársak, már ezért megérte! Hogy hányszor szabadítottatok ügyes nőkre... de még mennyire. Ha ti azt tudtátok volna. (NEM TUDTÁTOK?! – ŐRNAGY.) (KÉSŐ BÁNAT – FŐHADNAGY.) A maszek ügyekről nem beszélve.

Maszek, háztáji. A szocbrigádot ez esetben mellőztem. A könyvtárban nem, én szerveztem meg elsőnek Nagy-Zarándban, tartományunkban a könyvtáros szocialista brigád! Hogy mit kaptam érte... A kartársaimtól. Nem az elvtársaktól, azok örültek neki, mint majom a micsodájának, végső soron, de hamar rájöttek, megint eltúloztam a lelkesedéssel. Már-már leleplezem magam a hajszolt rendszerpártisággal.

– Robbantsd föl azt a kurva női szocbrigád, mert arúl kódulsz! – ordított rám, elég meglepő őszinteséggel a tartótisztem, mert rászólt a főnöke, hogy ami sok, az nem megy, vissza kell fogni ezt az örültet. – Be akarsz kerülni a dutyiba az újabb liliomtiprás miatt? Be?

Akart az a. De hogy honnan tudta? Ja, persze, ezek előtt nem volt titkod.

A könyvtáros szocialista brigádba bevettem mindenkit, hogy banda kinézete legyen! Létszámra is úgy fessen, mintha. Mintha a közéletiség meg a munka dandárja lett volna a lényeg. Hógyisne. Egy-más közt mondván. Még egy kis jutalom, plusz ez, ami belefér az addig minket megillető munkahelyi fizetségeken túl. Ami elég sovány volt! Mit keresett egy szocialista könyvtáros a Szocialista Magyar Népköztársaságban, na, mit? Alig többet a semminél. Ezért is kellett végül aztán osztályvezetővé, utána majdnem igazgatóhelyettesé válnom. A szocbrigád még rájöhetett pár száz forinttal. Ha nagyon igyekezett az ember. Annyi olvasót – meg persze rendezvényt, közös színházlátogatást sat. – írt be a naplóba, amennyit akart, és máris ő nyerte meg előbb a városi, majd a járási, a megyei, legutoljára a tartományi brigádvadalt! A vörös csillagos oklevél mellé csak leesett valami jutt.

– De szépen beszélünk, elvtársam – szólt ilyenkor vissza a párttitkárom, a könyvkötőüzem vezetője, mert hogy ők is hozzánk tartoztak.

Ők üzemeltették a stencilgépet is, ami akkoriban szigorúan bizalmi dolog volt, nehogy illetéktelen használhassa, ne adj isten befogja röpcédula-készítésre a masinát. Nem véletlen lett ő a párttitkár. Abban a világban mindennek megvolt a valódi oka.

Mert a pártba jó darabig valamiért nem akartak fölvenni. Csak '88-ban sikerült beverekednem magam. Láthattam a széthullását mindannak, amiben egykor annyian hittek.

Én nem, én csak tettem, amit tehettem.

És elkaptam, akit csak lehetett.

– Csak nem ez a párt-főladatod? – kérdezte egyszer a harmadik szomszéd a mi utcánkból.

Rokkant, otthon ül álló nap, tolokocsijában tanyázva az ablakból lesi, mi nem történik a házuk előtt a mi csendes kis utcánkban.

Hogy lehetne párt-főladat, amikor nem is léptem be.

– Te, nem?

Hogy hitte volna. Többször olyan helyzetben vett észre, amit szerettem volna elkerülni. Nem akartam én a falu szájára kerülni! Kinek mi köze hozzá, mikor csalom meg az asszonykámat! És kivel. Mettől meddig. Ez meg nem kifigyelt? Már épp azon gondolkodtam, nem talállok-e benne valami jó kis jelenteni való hibát. Ha meg nincs, lehet egyet (ahányat akarsz!) keríteni.

Egyszer a feleségemnek is mondtam, ez nem igazi megcsalás! Az igazi az lenne, ha te vetemednél valami hasonlóra. Erre a cicám, eszem a zúzóját, megnyugodott. Ő, hogy gondolna ő ilyesmire. És azzal úgy vette, akkor nyilván én sem. Lát, amit lát, de az csalóka, félrevezető. Hogyne lett volna az.

Hát, én mondom nektek, nem volt leányálom. A BM sem.

– Te a BM-ben dolgozol?

Melőztem!

– Ne mondd! És.

Gyorsan leállítod, el ne kotyogjunk valamit. Ami örök titok. Ahogy fogadalmat tetettek velünk. Sem elevenen, sem holtan. Sem szép szóra, sem verésre. Sem előmenetelért, sem a világon semmiért. Még hogy.

Jól érted. Azért ha most hetvennégy évesen elém varázsolnák azt a minapi tizenhét éves nagylányt, szerelmi vallomásként bevallanék neki mindent! Még azt is, amit gondolni sem mertem, nem hogy elkövetni! Érte, mondom, bármit. (HÜJE! VÉN MARHÁJA – ALES.) De hát hiú ábránd, merő lehetlenség. Több okból is.

Miattuk kerültem bajba, miattuk jutnék a mennyországba. Mert menten végem. Ha csak rágon-

dolok, az akárhanyadikra, úgy ver a szívem. Mert így elpatkolni?! Csodák csodája. Semmiféle évekgig tartó kínlődés, csak a gyönyörből halálba forduló élet! (IDŐBEN KELLETT VOLNA LEÁLLÍTANI – EZREDES.)

És az is tévedés, hogy gyereklány miatt kerültem bajba. Lánynak lány volt, de nem gyerek! Éppen arra való. Ahogy a kilső-zarándszéki első titkár szokta mondogatni: golyóérett volt. Őt mért nem kapták el? Vele miért nem foglalkozott az elhárítás? Ezeknek mindent szabad?

Na, jó, úgymond gondolkodtam már azon, hogy beadom a partizánkérvényem. Ma vitézséginek mondják? Jelentéseimről úgysem igen tud senki, legföljebb gyanítják, mit követtem el, annál többnek mutatom, mekkora demokrata vagyok! Hát, nagyon. Be nem áll a szám, ha a konzervatívokat kell szidni. A szabad madarak, azok igen, vagy a szocik, akik már nem komcsik, nem, szocdemek! A véreim. Kár, hogy folytatták a lopkodást. Most a fél párt rács mögött csücsül. Itt Kilső-, ott Közép-, amoda Belső-Zarándban is.

Szerencsétlen belső-zarándi Simonyi! Egyszer róla is jelentenem kellett. Elvonatoztam túl a Tiszán, be Belső-Zarándban – valaha állítólag az volt az igazi Zaránd, mi itt a nyugati gyepűnél hamar lejjebb adtuk, őket csak az 1800-as években tudták beolvasztani a környező vármegyékbe –, és éppen azt kaptam, amire számítottam. Hogy a tiszt urak mit képzeltek, az az ő dolguk. Ady beszélt volna így, ha megéri a huszadik század hatvanas, hetvenes éveit, mint ahogy Imre ugatott. Kiállt szálfatermetével, mennydörgő mély hangjával, oldalán oltári csinos fiatal színésznő, a nevét elfelejtettem, annyira rajta felejtettem a szemem, hogy aztán szinte csak a kulcsszavakat hallottam. Szabadság, magyar, demokrácia. Polgár. Körös. Szerelem. Űzöttség. De ő, ha kell, egyedül. Amazok a túlparton, ő emitt egymaga. Zarándban.

Addig a Zaránd szót sem nagyon hallottam. Néhány irredenta író hozná vissza. Venné olybá.

Erre ijedtem föl. Mert elmerengve, a színésznő kebleinek rejtelmibe (kigúvadt szabad szemmel) merülve csak megütötték a fülem a hasonló szavak. Azt mondják, ma már a távrecsegőbe mondott szavak is ilyen hatással vannak a világ végére telepített lehallgató-ellenőrző készülékekre: mondod, mondod, csak akkor kezdik el rögzíteni, a helyet és a személyt azonosítani, ha elhangzik az a bizonyos szó. Jenki, terror, robbantunk, szabadság, ellenállás, forradalom.

Nem azért mondom, de ezt mondják.

Úgyhogy jól gondold meg.

Könnyű a mai elhárítóknak! Csak bekapcsolják a berendezést, és akár el is alukálhatnak! Nekünk mennyit kellett gürizni... Mást ne mondjak, egy poloska beszerelése micsoda óvatosságot igényelt! Hány embert kellett mozgósítani, ellenőrizni, eltávolítani, kiküldeni, beküldeni, beültetni, kizárni, hadrendbe állítani, hogy semmi gikszer ne legyen. Kész örület. Az egyikben részt vettem.

Lapozz, 'miháj', lapozz. (JOBBAN JÁRSZ – FŐHADNAGY.)

...Majdnem megmondtam. Hogy kinek az ellenőrzésében, leleplezésében vettem ilyen módon részt. Száz év meg egy nap. Ennyi időre titkosítottuk. Hogy ők hány esztendőre, az ő gondjuk. Én így döntöttem. Ha túlélem, bemondom az unalmast. Kimondom a nevét.

A nevüket? Amikor telefon-lehallgatást szerveztetek? Persze, mert a kutyüt be kellett telepíteni. Ház kutatás sikeréhez járultatok hozzá? Megadtad nekik előre a ház részletes alaprajzát, megjelölve, hol van elrejtve a nyílt polcon a Szentírás! Angolul! Ettől lett a dolog izgalmas. Hátha mögé dugta a.

Mit, mit, elvtárskám, mit? – dörrent rám az alezredes, amikor őt is behívták a megbeszélésre, olyan izgalmasnak találták a tiszt urak a bejelentésemet. Fordulat a „Z” ügyben! Ki hitte volna.

Kapott pár évet.

Azóta kerül. Nem én őt, ő engem, hogy kiszabadult.

Próbálta volna itthon újrakezdeni. Még ki sem jött, már eltanácsolták Zarándból – családostul, mert a feleségével és a két porontyával kezdték. Mind a három Zarándból! Abból is, amelyik már nem létezik. Csak a nacionalista-soviniszta-náci-nyilas-briganti ellenzék képzeletében!

Na, jó, „Baráth”, ne gurulj dühbe. Tudjuk, hajlamos vagy rá. Ha a tyúkszemedre lépnek.

Lépett az a radai, nem ezek a tökéletlen ellenzékiek.

Kár, hogy nem tudtam mind elkapni.

Azt hiszem, a java rácson kívül maradt. Éppen a legkeményebbeket nem sikerült nyakon csípni.

Túljárta az eszünkön. Különben honnan jött volna elő, nem a föld alól, innen, mellőlünk, az a tenger 'ellenzéki' '89-ben? A gatyá tele lett.

Nem az enyém. De hogy láttam, a tiszt urak is cserben hagynak, lelépnek, eloldalognak, eltűntetik tevékenységük – igaz, működésünk – nyomait, előkészítik beépülésüket az új világba... Hogy az egész le van szarva!

Először begorombultam. Hogy merik, hogy merészelnek bennünket benne hagyni a trutyiban? Amit ráadásul ők csináltak! Beleültettek bennünket és ott hagytak, nyakig!

Nem, ebből nem esztek! És elsőre magam is járnai kezdtem az ellenzéki gyűlésekre. Azaz hogy a legelsőre még odaóvakodtam!

A másodikra már nem mentem el. Olyan sandán méregetett egy koma, hogy jobbnak láttam olajra lépni. Az első szünetben kámfort játszottam.

Még láttam, ahogy működni igyekeznek – minden jel ellenére – az elhárítás. Itt voltak a Fiúk. Nem a régi, újabbak. Akiket még senki sem ismert. Ott lebzseltek az ellenzéki gyűléseken, hogy fölkészítsék a hatalmat a váltásra. Egyikből ki, másikba be.

Undorító. Na, látod, erre nem voltam képes. Lopni, csalni, hazudni, bármi, de hogy. A hitünket megváltoztatni! Semmi pénzért.

Persze ki tudja. Azóta soha senki nem kísértett meg. Többé nem molesztáltak. Úgy vehették, kitelt az esztendő, jöjjenek a friss erők.

Ahogy elnéztem az első záró ellenzéki gyűlésen, van belőlük elég. A szagukról föl ismerem őket. A nézésükről. A kézfogásukról. A szava járásukról. Ahogy félrenéznek, megveregetik a vállad.

Hagyjuk. Jobb elfelejteni az egészet. Majdnem az életem részévé vált. Pedig az egész nem így indult.

Hogy, hogy. Majd neked elárulom.

A regényíró terveimmel kezdődött? Vagy mégis az vitt jégre, hogy szoknyabolondnak születtem?

'Regény'. Másé. Hamar letettem róla. A második oldalon? A negyedikig sem jutottam el. Az a nagylány.

Akkor tudtam meg, hogy még kiskorú, amikor az egyetemi diákszállásról behurcoltak a kapitányságra. Úgy becsuknak, hogy vénemberként látom meg a napvilágot. Buzeráns rablók közé vágnak, meglátom! Anyád sem látod többet. Babád a markod lesz! Ilyesmikkel szórakoztattak. Nem vertek pofán, bár úgy festett, arra készülnek, nekem ugranak. Az elkalapálástól rettegtem a legjobban. Apám csak néha kapott el – azt mondja, többször kellett volna –, a szíjat nagyapám kapta elő. Megérdemeltem, de ha ezek hozzám nyúlnak...

Tizenkét év! Azt mondták, ennyit kapok. És örökös jogfosztás – előbb csak jogerősen, majd ténylegesen, ahogy szokták (láttam, hogy csinálják!) –, és mehetek bányába, mert könyvtáros hogy lehetnék ilyen végbizonyítvánnyal? Az én törekeny alkatommal.

Azt mondták, jó kis bizonyítványt tudnak rólam kiállítani, ha tizennyolc év múlva szabadon eresztenek.

A végén húsz év lesz, úgyhogy aláírtam.

Hogy kényszerre, a napnál világosabb.

Inkább azért szoktam rá – mármint a hazudozásra, a másik lejáratására, ártatlan balfékek besározására –, mert ugyanazon ok miatt újra és újra bajba kerülhettem volna. Volt, hogy lelepleződtem, máskor csak tartottam attól, hogy újfönt kiderül a rosszaságom.

– Rosszalkodunk, rosszalkodunk, „Baráth” elvtárs?!

Így szórakoztak velem az 'Állami Biztosító' emberei. Néha már kész ideg voltam. Csak a feleségem tudott megnyugtatni. A babáim nem, ők csak pillanatnyilag, hogy úgy mondjam, futólag. A nejem ellenben.

Ezért jutott az eszembe egy adott szent pillanatban az a regénycím – családregegy lesz, verem a mellem, ezerkétszáz oldalas! –, hogy *Futóvendég*. Futóvendégeimről, futó kalandjaimról, azok esszenciájáról, hogy ne mondjam kivonatáról, lényegéről, tetejéről!

Abból sem lett semmi.

Belőled, „Baráth”.

Barát nélküli pasas.

De nem hagyjuk magunk. Holnap beiratkozom a körzeti nyugdíjas körbe, átveszem a vezetést és.

És mégis megírod azokat a regényeket? Csak elkapod, ha máskor nem, most hetven-nyolcvan évesen azokat a lányokat, akik valamiért kiestek a szórásból? Hogy most aztán adsz nekik!

Nem lett volna rossz.

Rossz; rossz.

A rossz az rossz, a jó jó, nem?

Nem annyira. A jó is lehet rossz, a rossz meg.

Miért, nem tettem elég jót a világgal? Például amikor.

Mondj egyet.

Gondolkodnom kell!

Erkölcös az, ami nekem tetszik, nekem jó. Más szempontjából (amannak a szemszögéből): ami neki. Ha a kettő összejön, csúcs! A csúcson lehetünk.

'Lányok', 'asszonyok'. Juliskám, te értél a legtöbbet. Te tartasz ki mellettem a legtovább. Így, halálozód után is.

Csak hát, ugye.

Az élet.

Azt hiszed, tudtam, hogy tizenöt sincs az a nagylány, akivel rajtakaptak? Nem ránk nyitott a nagymama? Épp hogy meg nem vakultam, akkorát csapott a kenyérsütő lapáttal a fejemre. Szedte volna ki a kemencéből a cipókat, amikor ránk nyitott. Én marha, a fiatalság, satöbbi. Vak voltam, nem láttam, nem hallottam. A későbbi asszonyom – akkor már gyűrűs menyasszonyom – éppen a tüszős mandulagyulladását ápolta odahaza, nem engedett magához. Én meg rajta a szűken tizenöt évesen.

Akkora mellet életemben nem láttam. Mindene kerekedett, nem mint egy tizenöt éves kamaszlánynak! Nem, inkább mint aki már túl van három gyermekáldáson, tele az alaposan megismert élettel, kirobbanó vágyakkal.

Adtunk neki.

Én be vele az ágyba, ő.

Szegény, mit tehetett róla. Ahogy én sem.

Az unokáival láttam. Ma már azért egy kicsit másképp néz ki. A babám meg ott porlik.

Húsz évet ki bír ki az én véremmel? Aláírtam, kész.

Más is aláírt, nem?! Mégsem.

Még szerencse, hogy tartományunk nyugati harmadában, Kilső-Zaránd vármegyében elég nehezen mozdul a jobboldal. Máshol már rég kitergették a szennyesünket, itt nem. Persze amikor III/III-ast választott a zárándszéki nép 1990-ben, a vármegyei közgyűlésnek legalább a fele ma is a régi rend híve, tanítványa, híveinek, tanítványainak a leszármazottja. Majd kiadja az utasítást a volt ávosok nevének megnevezésére – kikutatására, tanulmányozására és közhírré tételére a vármegyei közgyűlés jobboldali elnöke, amikor az apucika többet járt ugyanoda, ahova engem vittek, a rendőrkapitányságra a hivatal miatt, mert komcsi vébé-titkár volt! A másik nagy 'jobboldali' hangoskodónak meg zöldbáró volt az apja... Hogyne lehetne őket megfogni!

Ezeket rávenni az ávos-névsor közreadására...

Így a végén megúszom szárazon.

Majd meszet esznek. Bolondgombát falnak. Nekimennek a falnak. Tüzet nyelnek. Kútba ugranak. Kecskét hágnak, amikor kerülne más is.

Mindig ugyanoda lyukadunk ki! (EZ AZ, EZ! – EGY SORSTÁRSAD.)

Bekényszerítették... Mit mondjak? Tény és való.

De az az előbbi föl sorolás nem is volt olyan rossz. Mintha újraéledne az írói vénám.

– Nekem nehogy költő legyél! – vágott kupán nyolc és fél éves koromban az a paraszt öregapám.

Mondhatom, azóta nem szeretem. Szinte meggyűltem kulák mivolta miatt. Bár ne csak két évre vitték volna el! Akkor megúszom ezt a fölvilágosítást. Mert hogy szerinte inkább fogjam meg az eke-szarvat.

Kapanyelet.

Egyiket is, másikat is emlegette. Mikor hogy. A gyűlölet akkor támadt föl bennem a jobboldali, keresztény, demokrata, kisgazda, polgári, kispolgári, nemzeti, miegyéb vonal iránt. Kész lettem volna ölni.

Még hogy én tehetségtelen lettem volna. Amikor azt mondják, mindenkinek van valamilyen adottsága. Valamire tehetsége, képessége! Csak nekem ne lett volna?

Na, öregapám, ha később kerültél volna a kezem közé! Kanyarítok róla olyan, de olyan 'beszámolót'! Nem ússza meg szárazon.

Jobb így. Most vakarhatnám a fejem: 'Miháj', 'miháj', mit tettél?!

Úgyhogy így. Így volt! Így esett velem.

Elseggeltem. Most tápáskodnék.

Ha lenne minék. Kivel. Hova. Kire.

Na, nem baj. Több is veszett.

Mohácsnál? Kilső-Zarándban? 'Baráth'-éknál? Az én lelkem legmélyén.

Persze, hogy én vagyok a hibás. Minek lettem szerelmes az első pillanatban minden csinos nőbe.

'Szerelmes'. Szóval hogy.

Úgy, ahogy mondod.

Egy fúrt tetre készen. Hogy akkor jöhet a következő!

Rosszor születél, öreg. Akkor kellett volna.

Hogy mondta Lenin, Krupszkájának? Nem Krupszkájának, valaki másnak. A nő arra jó, avégett teremtett, hogy alákn vágja magát. Valamelyik jelentésem főszereplőjétől hallottam. Nem is rossz! Kár, hogy kicsapták érte a suliból. A társát meg börtönbe csukták.

Mi közöm hozzá! Miért pofáztak.

Persze, zászlót égettek. Kis hülyék. Azt hitték, nem figyelünk oda. Éjnek éjadján egy zarándi városban azt tehetnek, amit akarnak. Ostobái a magyar világnak 1960-ban. Hatvanvalahányban.

Pontosabban?

Mi vagyok én, számtartó hivatal?

Mit gondolsz, mit kapnál, ha a Magyar Országház előtt százezer embert arra biztatnál, hogy égesse el az amerikai zászlót? Megúsznád ép bőrrel?

Kész. Punktum. Éppen így vettem én is. Ahogy – állítólag – Lenin mondta. Attól fogva lettem (egy darabig, nem végig!) leninista. Mert nem az igazat mondta? Ja, Luxemburg Rózának, ha jól emlékszem. Arra is tisztán, hogy az egyik megfigyeltől hallottam. Az volt az apjával a baja, hogy efféle nézeteket vallott. Hagyján, hogy valaki így veszi, de hogy az apja, az ő szülőanyukáját hanyagolja! Bár az elvtársai a megyénél nagyon ellene voltak a válásnak, faképnél hagyta a gyerekeivel – megfigyeltemmel egyetemben – a hites feleségét, és összeállt a gépíróonőjével. Aki meg a másodtitkár szeretője volt eredetileg.

Na, azt a fölbolydulást!

Te meg csak jelentettel arról a szerencsétlen fiúról, aki elkeseredésében inni kezdett, tombolt, dúlt-fúlt, föl akarta robbantani a világot.

Miért, ma mit gondolsz, nem állítják a terrorelhárítást az efféle vadócokra, ha azt kezdik hangoztatni, hogy fölrobbantják ezt az egész kurva világot? Komcsistul, ruszkistul, mindenestül! Hogy verjék bele az oroszok a Leninükbe a.

Ilyeneket mondott. Annyira vadult szegény, hogy még csak le sem mertem írni pontosan, mit ordított a Fő téren az éjféli utáni csöndbe. Csak a lényegét. Az is elég volt, hogy kitiltsák vármegyénkbe. Az apjára tekintettel alig bántották. Szinte simogatták. Még ezek is sajnálhatták.

Én igen. Megesett rajta a szívem. Különben nem nagyon volt rá példa. Most, vénülvén vagyok csak ilyen megbocsátó. Türelmes. Megértőnek mutatkozó.

Mert persze mindennek van határa.

Akkor még több volt.

És arról nem mi tehattunk.

Hát ki, 'Lenin'?! – ordított ilyenkor, ha ilyesmi szóba került, ifjú titánunk, akinek a leleplezésében én is részt vállaltam. Részvét nélkül. Mert csak utólag kezdett bántani.

Nem hiszem. Akkor is.

Akkor is. Mit akkor is?! Akkor miért írtad le, hogy ez meg az.

Igyekeztem tényszerű maradni.

Nála igen, a többinél rátettél egy lapáttal. Ha utáltad. Ha el akartad tüntetni az utadból. Például azt a festőt, akiről minden külön erre való hivatalos fölkérés nélkül összeírtad, kiket tart szeretőjéül. A hölgyek asszonyneve, lánykori neve, anyja neve. Születés helye és ideje, foglalkozása, végzettsége, párttagsági viszonya, ideiglenes és állandó lakcíme! Sőt, a férj személyes adatai... Hogy el lehessen kapni a szarjankót. (A MELLBŐSÉGÜKET KIHAGYTA – FŐHADNAGY.)

Éppen hogy utasításra.

Mi bajod volt vele? Semmi. De művészként egy olyan asszonyt is elkapott, akire neked is fáj a fogad. És akkor az az asszony nem kikoszorózott? El merészelt utasítani. Te lángolsz, az meg hidegen elnéz fölötted. Na, várják csak.

Több sem kellett neked. Szépen beírtad azok közé, akikkel meg lehet zsarolni. Kényszeríteni lehetséges. Hogy ha ellenzéki vizekre merészkedik, ezzel visszafogják, ha nem, de jó lenne jelentésírónak a művészvilágról, azzal foghatják meg...

Téboly. Effélével téged is hányszor meg lehetett volna fogni?

Mi őket igen, engem soha.

Azonkívül, amikor sikerült.

Lelkiismeret. Mégis lenne? Hogy, állítólag, egyszer, mindenkiben fölébred.

Énbennem aztán sosem. Bolond lennék szabadon engedni. Jól néznénk ki!

Az tenné be a kaput; akkor inkább a ciánméreg.

Ne hamarkodd el. Valami kiút csak akad. Mentség.

Ha meggyónod.

Az attól függ, kinek.

Papnak, én?

Akkor inkább.

A csuhásokat sosem szerettem.

Magam sem tudom, miért. Irigyeltem őket önmegtartóztatásukért? Talán. Hogy annál jobban fenekedjem azokra, akikben valami hasonló pislákol mélyen elfojtva, ami bennem időnként valósággal tombolt.

Szóval így kerültem képbe. És abból nem vághattam ki magam. Csak a legvégén. Amikor már.

Talán ők is örültek, hogy megszabadultak tőlem.

Ki tudja.

Én meg.

Apropó! Csak eszembe jutott: az elsőáldozásomat megelőző első szentgyónásomon nem bevallottam, hogy fogdosom a szomszéd Ilit? A plébános majdnem kiesett a gyóntatószékből. Mintha nem látott volna még olyat. Úgy megbüntetett, de úgy – rám vert (ha jól emlékszem) három Miatyánkot, két Hiszekegyet, egy Üdvözlégyet –, hogy örökre elment a kedvem a vallástól. Ha ezért a semmiségért ekkora vezeklést szabnak ki, mi lett volna, ha a többit is elárulom? Mert ez csak a kezdete lett volna a gyónásomnak, a többit így már magamba fojtottam, egy életre.

Életgyónás... Az valóban rám férne. De mondom, attól függ, kinek. Azt mondják, más lelkipásztor az alkalmi házasságtörést is csak egy Szentírás-vers elolvasásával és átgondolására biztatásával büntet, és már föl is oldott valamennyi bevallott és be nem vallott bűnöd alól.

Tehát attól függ.

Mint az egész élet.

'Lányok', 'asszonyok'.

Maradjunk úriemberek

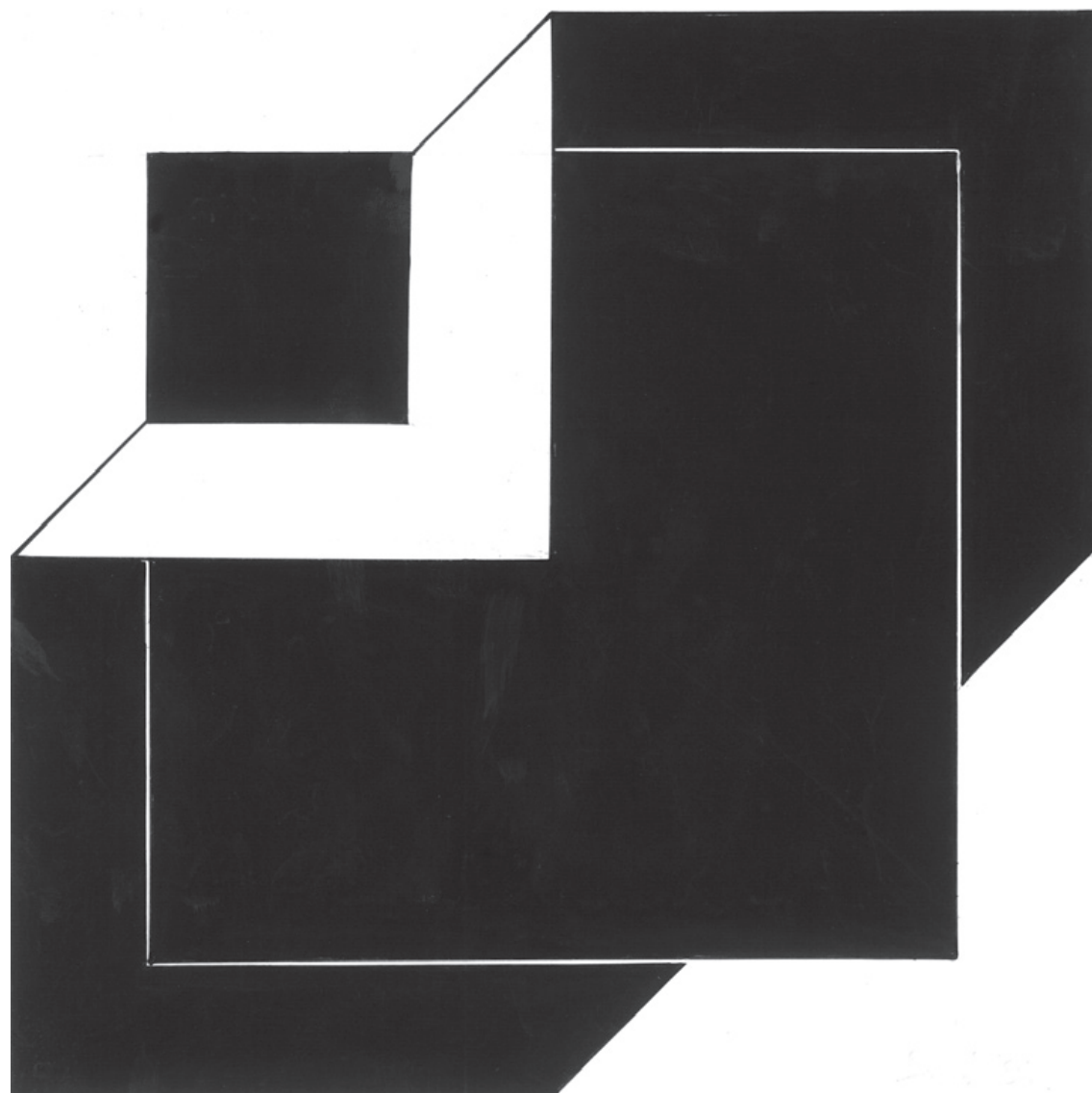
Igyekezett az ember.

Néha sikerült.

Amikor a proli gőg hajtott bennünket?!

Mikor voltál te proli.

Több is veszett Zarádnál.
Sokan megúszták.
Sajnálom.
A hálónk nem volt tökéletes.
Majd a tiétek!
Hajrá, 'fiúk'. Nektek szurkolok. Csak engem hagyjatok békén.
Békében. Békével.
Békin!
De amikor...



Négyzet visszahajtás (1996; tus, papír; 180x180 mm)



„Xavier” – avagy a magyar politikai rendőrség Kovács Imre nyomában

„Kovács Imre Zalaegerszegen baráti körben kijelentette, hogy őt nemcsak a múltban, hanem most is üldözi a politikai rendőrség. Sokszor veszi észre az utcán, hogy valaki követi, de csak nevet rajta.” E sorokat 1946 áprilisában rögzítette a Budapesti Rendőrkapitányság Politikai Rendészeti Osztályának a/1/1 jelzés alatt dolgozó, Nemzeti Parasztpártba (NPP) beépített ügynöke. Első hallásra talán meghökkentőnek tűnhet, hogy már ilyen korai időszakban megfigyelés alatt tartott a kommunisták által uralt és vezérelt politikai rendőrség egy olyan politikust, aki a Magyar Kommunista Párt (MKP) leghűségesebb koalíciós partneréhez, a Nemzeti Parasztpárthoz tartozott. Tanulmányunkban azt szeretnénk bemutatni, hogy miért is válhatott Kovács Imre a politikai rendőrség által megfigyelt, ún. célszemély, s milyen stációi voltak az ellenőrzés, szemmel tartás folyamatának. A megfigyelés dokumentumai az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárának őrizetében találhatóak. Ezek közül a leglényegesebb Kovács Imre több évtizeden keresztül vezetett személyi dossziéja, amely a téma legfontosabb forrásait tartalmazza. Mind emellett más, a politikai rendőrség által keletkeztetett, a Nemzeti Parasztpártra vonatkozó anyagokat is felhasználtunk. Ezek levéltári jelzeteit tanulmányunk végén találhatja meg a kedves olvasó.

A lepolitikusabb népi író

Kovács Imre neve a történelem iránt érdeklődők számára leginkább a magyar szegényparasztság sorsáról igen szenvedélyes hangnemben tudósító *Néma forradalom* című, 1937-ben megjelent szociográfiához kapcsolódik. Ezzel a könyvvel váltotta meg belépőjegyét a népi mozgalom táborába, ahol a Márciusi Front mozgalma egyik vezetőjeként, a Nemzeti Parasztpárt alapítójaként, majd főtitkáráként és alelnökeként, földreform problematikájának legalaposabb ismerőjeként szerzett hírnevet. Kovács legnagyobb erényét az jelentette, hogy a népi mozgalmon belül ő értette meg legjobban a modern, többpárti demokrácia mibenlétét, a parlamentáris politizálás taktikai és stratégiai gyakorlatát.

Részt vett az 1944-es antifasiszta ellenállásban, harcosan kiállt a demokratikus átalakulás, ezen belül a földosztás 1945-ben lezajlott módoszata mellett. Ugyanakkor kezdettől fogva szemben állt az MKP antidemokratikus és antiparlamentáris törekvéseivel, igen korán észrevette a diktatúra fenyegető előjeleit. Pályájára árnyékot vet a magyarországi svábok kitelepítése kapcsán kifejtett publicisztikai működése, amikor sommás, igaztalan megállapításaival tovább fűtötte az amúgy is zaklatott közhangulatot. Mégsem emiatt vált már igen korán politikai rendőrség szemében ellenséggé, hanem azért, mert ő vezette az Nemzeti Parasztpárt azon csoportját, amely a Független Kisgazdapárttal kívánt együttműködni. Kovács végző célja egy olyan demokratikus parasztpárt megteremtése volt, amely eredményesen szállhatott volna szembe az egyeduralmi törekvésekkel. A Parasztpárton belül elsősorban a titkos kommunista párttag Erdei Ferencel vívott késhegyre menő csatákat. A két hajdani barát ekkorra már mélységesen gyűlölte egymást, bár nem annyira a személyi konfliktus, mint inkább az eltérő politikai jövőkép volt a meghatározó: a Kovács által vizionált parasztblokkal szemben a marxistává lett Erdei a Kommunista Párttal való szoros szövetségben képzelte el az NPP jövőjét.

Politikai alapállása egyértelműen megmagyarázza, hogy miért tartották megfigyelés alatt Kovácsot. Pontosabban szólva, miért folytatódott megfigyelése, amely minden jel szerint már 1937-ben, a *Néma forradalom* kapcsán indított pere idején elkezdődött. Ezt bizonyítja az a feljegyzés, amelyet még a csendőrség politikai nyomozó osztálya készített, valamikor 1939 késő nyarán, kora őszén, a Nemzeti Parasztpárt megalakulását követően. A rövid összefoglaló jelentés sorra vette a párt létrejöttének állomásait, a makói dreglyén történt megalapítástól kezdve az első hivatalos vezetőségi ülésig. Felsorolta a 14 főből álló végrehajtó bizottság tagjait is, köztük Erdei Ferencet, Kovács Imrét és Veres Pétert. A csendőrségi feljegyzést 1945-ben megtalálták a politikai rendőrséget megalapító kommunista káderek és nemes egyszerűséggel a „Fasiszta egyesületek és pártok szervezeti felépítésének kivona-

ta” elnevezésű dossziéba sorolták be. Sem a dokumentum eredete, sem a Nemzeti Parasztpárt szövetségi mivolta nem zavarta őket.

A Nemzeti Parasztpárt legveszélyesebb politikusa

A legkorábbi jelentés, amely Kovács Imre állambiztonsági megfigyeléséről tanúskodik, 1945. szeptember 5-ről származik. A Nemzeti Parasztpárt vezetőségi ülésén felszólaló politikus elsősorban a közelgő budapesti és nemzetgyűlési választásokra való felkészülésről, illetve a szovjet–magyar viszonyról szolt, s beszédét a jelenlévők egyike szó szerint lejegyezte és az továbbította az állambiztonságnak. A szöveget a „Kovács Imre NPP” nevet viselő, 586. számú személyi dossziéba helyezték el. Az itt található jelentések szerzőit személy szerint nem tudjuk azonosítani, mivel a korabeli ügynöki nyilvántartó rendszer az 1956-os forradalom során megsemmisült és/vagy megsemmisítették. Annyi azonban bizonyos, hogy a történetünk főszereplőjéről információkat adó ügynökök a Nemzeti Parasztpárt központjában és Veres Péter titkárságán dolgoztak. Minden jel szerint az Erdei Ferenc körül gyülekező fiatal Györfly-kollégisták is vállaltak efféle megbízatást.

A politikai rendőrség által begyűjtött információk közvetlenül a kommunista pártvezetés asztalára kerültek. Nem csupán az elvi meggyőződés biztosította ezt, hanem az a tény is, hogy az állambiztonsági szerveket 1945-től 1953-ig irányító Péter Gábor kezdetű fogva tagja volt az MKP Központi Vezetőségének. Ez a fajta információ szerzés lehetővé tette, hogy már előre értesüljenek a koalíciós partnerek politikai lépéseiről, tisztában legyenek bizalmas vagy szűk baráti körben megfogalmazott véleményükkel, a hivatalosan el nem mondható állásfoglalások tartalmával. Így például 1945. szeptember 16-án az „x” fedőnevű ügynök azt jelentette, hogy a Kovács Imre–Erdi Ferenc ellentét mélyen megosztja a Parasztpártot. Az alapszervezeteket inkább Erdi uralja, Kovács vele szemben a Kisgazdapárt felé tapogatózik és Tildy Zoltán pártelnökkel folytat tárgyalásokat. Az ügynökök részletes beszámolókat készítettek olyan, voltaképpen nyilvános, de mégis bizalmas körben tartott parasztpárti gyűlésekről, mint amilyen a Lónyai utcai Budapesti Református Gimnáziumban vagy a VI. kerületi párhelyiségben tartott összejövetel volt. Gondosan megszürték a Kovács Imréhez befutó vagy általa írt leveket is, amelyekben vidéki hívei beszámoltak az aktuális politikai helyzetéről, meghívták előadásokra vagy csupán az MKP-val szembeni határozott kiállásra biztatták. Ezek között maradt fenn egy 1946. március 29-én Féja Géának küldött levél, amelyben Kovács annyit írt, hogy sürgősen intézkedni fog, hogy egykori küzdőtársának semmi baja ne történjék. Nem tudni, hogy Kovács informálisan mit tett, de tény, hogy végül nem indult Féja ellen politikai rendőrségi vizsgálat. Bár a szellemi élet

centrumától távol, békéscsabai könyvtárosként, de mégis sértetlenül vészelte át ezeket az éveket.

A politikai rendőrség számára nagyon világosan kiderültek Kovács Imre politikai szándékai. Egy 1946. február 19-én kelt, névtelen jelentésben az alábbiakat olvashatjuk: „Kovács Imre, aki a párt jobboldalának vezére, erősen készülődik a pártkongresszusra, ahol nagy összecsapás várható a baloldal képviselőivel. Intézbizottsági üléseken, képviselők között állandóan a határkérdésről tárgyal és bizonyos sovíniszta vonal az, amelyen lovagolva politikai tőkét igyekszik szerezni magának.” A szövegben előre vetített nagy összecsapásra ekkor még nem került sor, mert az NPP néhány héttel a Baloldali Blokk megalakulását követően tartotta kongresszusát. Mivel a földhöz jutott parasztságot sikerül felajzani a „Földet vissza nem adunk”-jelszóval, ez a légkör nem kedvezett egy markáns, MKP-val szembeni fellépésnek. Nem úgy, mint 1946 őszén, amikor felcsillant a remény, hogy a polgári demokrácia erői képesek lehetnek a kommunisták előrenyomulásának megakadályozására. Ugyanis a munkáspártok által sokat támogatott vallás- és közoktatásügyi miniszter, Keresztury Dezső lemondásakor az NPP vezetői, köztük Veres Péter komolyan mérlegelte, hogy a kultusztrácat elcseréli a kisgazdákkal a földművelésügyire. A posztra pedig Kovács Imrét szánták, akinek kormányba kerülését az MKP minden eszközzel meg kívánta akadályozni. A bizalmas elképzelést egy 1946. november 8-án kelt ügynöki jelentés révén a politikai rendőrség is megismerhette, így annak megfűrésására jó előre felkészülhetett a kommunista pártvezetés.

1946/47 fordulóján végül nem Kovács Imre, hanem az Erdei Ferenc vezette balszárny kerekedett felül a Nemzeti Parasztpártban. Kovács hamar levonta a konzekvenciákat és a Magyar Közösség-per kapcsán erőszakkal őrizetbe vett Kovács Béla letartóztatása előtt egy nappal, 1947. február 24-én kilépett a pártból, és ettől kezdve ellenzéki politikusként lépett fel.

Utolsó kísérletek a demokrácia megőrzésére

Kovács Imre az NPP-ből való távozását követően még nem adta fel a reményt, hogy létre lehetne hozni valamilyen életképes politikai alakulatot, amely esélyvel szállhat szembe az MKP hatalmi törekvéseivel. Úgy vélte, hogy a parasztság lehet az a társadalmi erő, amelyre építhet és ezért valamilyen módon a Független Kisgazdapártra vagy az abból kivált politikusokra kívánt támaszkodni. Próbálkozásait a politikai rendőrség is figyelemmel kísérte. A *Válasz* című folyóirat szerkesztőségébe beépített ügynök 1947. július 18-án azt jelentette, hogy Kovács Imre felkereste a szerkesztőséget, beszámolt külföldi útjáról és kijelentette, hogy nem szeretne a politikai élettől visszavonulni, de még nem tudja, milyen párt keretében indul el a választásokon. Tíz nappal később pedig a Polgári Demokrata

Párt egyik vezetője, Zsedényi Béla környezetében lévő ügynök számolt be arról, hogy Kovács Imre bizalmas megállapodást kötött az FKGP-ből kilépett Balogh Istvánnal, annak pártjához való csatlakozásáról.

A Független Magyar Demokrata Párt (FMDP), Kovács Imre új politikai otthona, kétség kívül igen eklektikus politikai alakulat volt; ez is szerepet játszott abban, hogy a párt meglehetősen gyengén szerepelt a kékcédulákkal is manipulált 1947-es választásokon. Kovács Imre azonban bejutott a parlamentbe, ahol éppen a választási csalás miatti felháborodást igyekezett kihasználni és tő alá hozni az FMDP és a Kisgazdapárt egyesülését. Közben a kisgazdák a Parasztpárttal is tárgyaltak, ha nem is fúzióról, de nagyon szoros politikai szövetségről. A zárt ajtók mögötti egyeztetésekről szorgalmasan beszámoltak a Kovácsra és Veres Péterre állított ügynökök. Így aligha véletlenül a kommunista *Szabad Nép* megszéllőztette a tárgyalások ügyét, ezért azoktól végül minden fél visszalépett. Ezek után Kovács Imre számára nem maradt politikai tér, ahol érdemben felléphetett volna. Egy 1947. október 11-én kelt, szó szerint a parlament folyosóján szerzett értesülésekre támaszkodó ügynök arról számolt be, hogy Kovács szeretett volna belépni a Független Kisgazdapártba, amit azonban Dobi István elnök mereven ellenezett. Mindez elképzelhető, és kommunista társutas Dobi magatartása is logikus, nem feltétlenül az ügynök azon kijelentését olvasva támad neki kételyünk, hogy mindez Kovácsot meglepetésként érte.

Mivel minden kör bezárult, így Kovács számára nemigen maradt más lehetőség, mint az emigráció. Hivatalos útlevél birtokában felült a zürichi gyorsvonatra és elhagyta az országot. Azt, hogy távozását véglegesnek tekintette, nem hozta nyilvánosságra, csupán itthoni támogatóinak üzent meg 1948. januárjának első napjaiban: nem kíván hazatérni. Ezt az információt a „X/2” fedőnevet viselő ügynök tudatta a Belügyminisztérium Államvédelmi Osztályával.

Az emigráció csapdjában

A politikai emigráció önmagában is szűk ösvényei nem sok manőverezési lehetőséget hagytak az olyan tetterős és ambiciózus politikusok számára, mint Kovács Imre. 1947-től Svájcban, majd 1949-től az Egyesült Államokban élt. Bár kezdetben ő is hitt a Magyarországtól távol élő, különböző pártcsaládokhoz tartozó politikusok együttműködésének lehetőségében, hamarosan saját útját kezdte járni. Emigráns életének 1948 és 1955 közötti első szakaszáról a magyar állambiztonság, ezen belül a szerveződben lévő és mindvégig komoly szervezeti és személyi problémákkal küszködő hírszerzés csupán szórványos információkkal rendelkezett. Egy 1948. február 23-án keltezett jelentés Kovács Imre zürichi ténykedéséről számolt be. Szó esett készülő könyvről, amely „Im Schatten der Sowjets” címmel jelent meg és az 1944 és 1947 közötti esztendőktől történe-

seit mutatta be. Ezen kívül megemlégették, hogy Nagy Ferencsel, Sulyok Dezsővel és Peyer Károllyal tárgyalt. A bennfentesnek tűnő ügynök azt is tudni vélte, hogy Kovácsot máris felkereste az amerikai hírszerző szolgálat és leszidták, hogy miért a franciákkal kereste az együttműködést és nem pedig velük. Ez utóbbi megállapítás remekül illeszkedik a hírszerzést mindig is körülölelő mitikus ködbe.

A konkrétumoknak viszont nagyon is híjával volt az Államvédelmi Hatóság, csupán 1950-ben csíptek el egy levelet, amelyet Kovács Imre Pista nevű barátjának írt Washingtonból. A levél inkább az emigráció történetével foglalkozó történéseknek lehet érdekes, mivel a különböző irányzatok és személyiségek, Eckhardt Tibor és Nagy Ferenc, kisgazdák és parasztpártiak közötti civódásokról esik benne szó. Az információk hiánya vagy felettébb pontatlan volta nem akadályozta meg abban a magyar hírszerzést, hogy 1952. július 12-én új személyi dossziét nyissanak Kovács Imrének, azzal az indoklással, hogy „a Magyar Népköztársaság ellenes tevékenységet folytat, részt vesz a magyar fasiszta emigráció megszervezésében”. Kovács veszedelmes mivoltát azzal igazolták, hogy közreműködik a Nagy Ferenc és Mikolajczyk volt lengyel miniszterelnök vezette „Parasztozat Felszabadító Tömörülés” munkájában, amely „fasiszta szervezet”. A valójában Nemzetközi Parasztiuni néven 1947-ben megalapított, emigráns agrárpárti politikusokat összefogó szervezet veszélyességét éppen az jelenthette, hogy a hatalmas erőt jelentő parasztságra támaszkodhatott volna egy esetleges politikai fordulat idején.

Ez a fordulat azonban nem jött el és az évek folyamán az emigráció legfontosabb szervének számító Magyar Nemzeti Bizottmány amúgy sem túl szilárd egysége tovább repedezett, Kovács Imre már 1951-ben távozott a szervezetből. Az emigránsok megosztottak voltak többek között abban is, hogy hazatérésük esetén meddig is kellene visszamenni, vajon 1947-nél, 1945-nél vagy éppen 1939-nél kellene felvenni a politikai fejlődés elejtett fonalát. Kovács Imre, mint a radikális földreform és a nagyítóke korlátozásának híve az 1946/47 fordulóján fennálló állapotokhoz kívánt visszatérni, s emiatt több emigráns vezetővel, így például Barankovics Istvánnal is vitába keveredett. Az emigrációt sokáig egyneműnek tartó magyar hírszerzés 1956 folyamán kezdett érzékenyebben rezonálni a kitapintható véleménykülönbségekre és ettől fogva próbálták kiaknázni az emigráció széttagoltságában rejlő lehetőségeket. Mérlegelték hogyan használhatnák fel Kovács személyét az emigráció megosztására és/vagy információk gyűjtésére.

Az első lépések Kovács Imre megközelítésére

A Belügyminisztériumban dolgozó hírszerző tisztek azzal a szándékkal fogtak hozzá Kovács Imre

ismerőseinek, magyarországi kapcsolatainak feltérképezéséhez, hogy megtalálják azt a személyt, akin keresztül közvetlenül is elérhetik őt. A terv már első pillantásra sem ígérkezett könnyűnek, mivel az egykori parasztpárti politikus az Egyesült Államokban élt, ahol a magyar szervek nagyon korlátozott mozgástérrel bírtak. Kovács közvetlen környezetében egyetlen ügynökkel sem rendelkeztek, így csak abban bízhattak, hogy találnak olyan személyt, akivel levelező kapcsolatban áll. Hogy az államvédelem mennyire sötétben tapogatózott, azt igen jól jelzi, hogy 1956 augusztusában először Földes Zoltánról, Kovács apósáról gyűjtöttek információkat. Vagyis nem tudták azt a cseppet sem mellékes körülményt, hogy a Kovács Imre már négy évvel korábban elvált magyar feleségétől és 1953-ban egy amerikai egyetemi hallgató hölgyet vezetett az oltár elé.

Ezután Kovács Imre László és Endre nevű testvéreinél próbálkoztak, egészen pontosan mindkettejük munkahelyének káderesétől bekérték az önéletrajzaikat. A két fivér teljesen ellentétesen viselkedett: László meg sem említette Amerikában élő testvérét, Endre viszont leírta a tényeket, sőt külön hangsúlyozta, hogy 1944-ben ő bújtatta bátyját a nyilasok és a németek elől. Mindebből arra a merész következtetésre jutott az államvédelem, hogy Endrét fel lehetne használni az Imrével kapcsolatos információk összegyűjtésére. Még azt sem zárták ki, hogy Endre saját elhatározásából vállalkozna az együttműködésre. Mindezt arra alapozták, hogy Kovács Endre részt vett az antifasiszta ellenállásban, tehát szívesen dolgozna a bátyja ellen is – így szólt a nyakatekert okoskodás.

1956 szeptemberének utolsó napjaiban a hírszerzéstől átirat érkezett a Belügyminisztérium ún. környezettanulmányozó osztályához, hogy készítsen Kovács Endre családjáról, munkahelyéről, baráti, ismerősi kapcsolatairól, politikai ténykedéséről szóló jelentést, állambiztonsági szakzsargonral szólva, környezettanulmányt. Az esetek döntő többségében ez az illető munka- és lakóhelyén való érdeklődést jelentette, városi környezetben igen nagy hatalmat adva a rosszindulatú személyzetisnek és házmasternek kezébe. A Kovács Endrére vonatkozó értesítéseket három házfelügyelő hölgytől és két szomszédtól szerezték meg. A szöveg rendkívül pontatlan és hamis állításoktól hemzseg. Például Kovács Imrét kisgazda politikusként írták le, akit 1944-ben azért üldöztek a nyilasok és a németek, mert egy „ellenük szóló” könyvet adott ki. A szomszédok még azt is tudni vélték, hogy az „ÁVH elfogató parancsa elől szökött Nyugatra”. Az egyetlen használható információt az jelentette, hogy megerősítették: a két testvér rendszeresen levelez egymással.

A jelentés szeptember 28-i dátummal készült el, de a lassan mozgó hírszerzést és ezzel a Kovács Imre, illetve Endre megkönyvezésére irányuló akciót elsőpörte a forradalom. Évekre elült az ügy és csak 1960.

február 24-én foglalkoztak újból a Kovács-testvérekkel. Tóth József rendőr főhadnagy, a Belügyminisztérium Politikai Nyomozó Főosztályának hírszerző tisztje két terjedelmes jelentést is megfogalmazott. Az első dokumentumban Kovács politikai pályafutását foglalta össze, rendkívül felületesen. 1946-os választásokról írt, a Parasztpártból való kilépését 1947 februárja helyett májura tette. Ezeket a tévedéseket bármelyik korabeli újságból korrigálhatta volna. Ráadásul még mindig nem jutott a hírszerzők tudomására Kovács válása, továbbra is foglalkoztatta őket hajdani apósának személye. Ennél is izgalmasabb az ún. operatív terv, amely azt tartalmazta, hogyan kívánja ellenőrizni a magyar állambiztonság Kovács Imrét. Ez arról árulkodik, hogy míg négy évvel korábban számoltak azzal a lehetőséggel, hogy a bizalmába férközzenek, most újból „aktív ellenséges tevékenységet kifejtő” személyként kezelték, ezért „elhárítási objektumként foglalkozunk vele” – olvashatjuk. Eltekintvén attól a merénylettől, amit a szöveget fogalmazó tiszt a magyar nyelv ellen elkövetett, figyelemre méltó a szándékok változása. Hét pontban sorolták fel, mit kell tenni, ezek között olyan képtelenségek is voltak, mint magyarországi ügynökök útján való ellenőrzése. Számításba vették a Washingtonban lévő magyar hírszerző állomás, szakszóval élve rezidentúra felhasználását is. Ugyanakkor nem döntötték el, hogy Kovács folyamatos megfigyelése vagy az emigráció köreiből való kompromittálása a cél.

A hosszú szóáradat egyetlen kézzelfogható pontja az volt, hogy javasolták a Kovács Endrével való kapcsolatfelvételt. Erre azonban további három évig nem került sor. Ez idő alatt befutott néhány szövevényes értesülés arról, hogy Kovács újból bekapcsolódott az emigrációs közéletbe. Tagja lett az 1958-ban alapított Magyar Bizottságnak, illetve, hogy jó viszonyt ápol a Demokrata Párt egyes politikusaival, így a Kennedy-adminisztráció kormányzása idején valamilyen szerepet kaphat. Azonban egészen addig az időpontig, amíg maga Kovács Imre nem kereste a kapcsolatot a hivatalos Magyarországgal, az állambiztonság nem tudott a közelébe férközni.

„Xavier” és „Szabados” találkozása – a Kovács-ügy lezárulása

Kovács Imrének a Kennedy-adminisztrációhoz fűzött elképzelései szilárd alapokra épültek. Az új kormány az Egyesült Államok által mindig kitüntetett módon kezelt latin-amerikai térséggel kapcsolatban elődeihez képest más megközelítést alkalmazott. Úgy vélték, hogy a forradalmi eszmék terjedését leginkább egy jól kidolgozott földreformmal lehetne megakadályozni, s ennek előkészítésében résztávítottak a kelet-európai agrárreformerek tapasztalataira. 1961-ben felállították az International Center for Social Research

nevű kutatóintézetet, amelyet egy háttéralapítványon keresztül feltehetően az amerikai kormány finanszírozott. A központ célja a közép- és dél-amerikai országok mezőgazdaságának tanulmányozása és földreform tervek kidolgozása volt. Az intézet élére Kovács Imrét nevezték ki, akinek ezáltal újból megadott, hogy fajsúlyos ügyekben érdemi politikai szerepet játszhasson. Kovács ezt az alkalmat felhasználta arra, hogy Magyarországról is információt gyűjtsön. 1963. január 30-án levelet írt a Magyarok Világszövetsége (MVSZ) főtitkárának és magyar irodalmi és tudományos témájú könyveket kért tőle. Mivel az MVSZ és a hírszerzés kapcsolata eléggé összefonódott a Kádár-korszakban, így a levélváltás felkeltette az állambiztonsági szervek figyelmét.

1963 márciusától ismét elkezdtek figyelni a két itthon élő Kovács-testvért, hátha kapnak olyan levelet, amelyből kiderülne, hogy Imre bátyjuk találkozni kíván velük. Az állambiztonsági szervek nem is csalódtak várakozásaikban, mivel megtudták, hogy Kovács Imre valamikor a nyár folyamán Európába utazik és találkozni szeretne Endre öccsével.

A hír hallatára a Kovács-ügy új stádiumába lépett. Immár lehetséges ügynökként, az állambiztonsági szóhasználatban „beszervezési jelöltként” kezelték Kovács Imrét, aki a továbbiakban „Xavier” fedőnévvel szerepel az iratokban, Endre pedig a „Szabados” fedőnevet kapta. A beszervezést az alábbi módon képzelték el: egy hírszerző tiszt felkeresi Kovács Endrét azzal az ürüggyel, hogy ő az MVSZ munkatársa és a szervezet kiemelt célja az emigránsok és itthon élő hozzátartozóik közötti kapcsolat segítése. Felajánlja, hogy segít az útlevél megszerzésében, s a jó viszony megteremtése után megpróbálja rábeszélni Endrét, hogy bírja rá bátyját a hazatérésre, vagy legalább a hazlátogatásra. A terv eléggé gyenge lábakon állott és mindig a legelőnyösebb feltételek megvalósulásával számolt. Természetesen az emigráció egyik tekintélyes, ráadásul határozottan antikommunista vezetőjének hazatérése/látogatása nagy sikert jelentett volna a hazai politikai vezetésnek. A Kádár-rendszer nem csupán saját presztízsének növekedését, hanem a magyar emigráció megzavarását is remélhette tőle.

A terv eleinte jól haladt: Kovács Endre kedvesen fogadta az álnéven bemutatkozó állambiztonsági munkatársat (szakszóval élve operatív tisztet), aki először a Világszövetség alkalmazottjának mondta magát, később pedig közölte, hogy immár a Külügyminisztériumban dolgozik. Endre elismerte, hogy leveleket vált a bátyjával, azonban hamar kiderült, hogy a tervezett 1963-as látogatás csúszni fog. A magyar szervek ekkor külső segítséget kértek: a KGB-től szerették volna megtudni, hogy mivel foglalkozik a Kovács Imre által vezetett intézet, illetve, hogy az egykori parasztpárti politikus kapcsolatban áll-e az FBI valamelyik részlegével. A magyar–szovjet állambiztonsági együttmű-

ködés feltehetően intenzív volt, de Kovács Imre ügye azon nagyon ritka esetek egyike, amikor ez konkrétan tetten is érhető. A szovjetek két hónap eltelte után semmilyen információval sem tudtak szolgálni.

Az események másfél évnyi ellanygulást követően 1965 októberében élénkültek meg újból. A hírszerzés egy felbontott levélből tudomást szerzett arról, hogy Kovács Imre és Endre Bécsben szeretne találkozni. Intézkedtek, hogy Kovács Endre soron kívül kapjon útlevelet és a magát külügyi tisztviselőnek álcázó operatív tiszt újból felkereste, aprólékos utasításokkal látva el a találkozót illetően. A hírszerzés azt szeretne elérni, hogy Endre kérdezze meg testvérét, van-e kedve Bécsben egy magyar diplomatával emigrációs kérdésekről eszmét cserélni. Igen válasz esetén természetesen egy állambiztonsági tiszttel találkozott volna Kovács Imre. Ekkor felkínálták volna a hazatérés lehetőségét, de cserébe elvárták, hogy kimerítő tájékoztatással szolgáljon az emigráció vezető szervéről, a Magyar Bizottságról, illetve az amerikai kormányzathoz fűződő kapcsolatairól.

A merész feltételezéseken alapuló terv nem vált valóssá: a két Kovács testvér valóban találkozott ugyan, de Imre nem volt hajlandó semmilyen „külügyi tisztviselő”-vel értekezni. Viszont küldött egy kézzel írott levelet Kállai Gyula miniszterelnöknek, akivel együtt szervezkedtek a Márciusi Frontban, hogy Endrét az ellenállásban szerzett érdemeire tekintettel helyeztesse el valamilyen értelmiségi munkakörben. Kovács Imre lépése jelképes fricskaként is felfogható: a legkisebb engedményre sem volt hajlandó, sőt még ő állt elő konkrét kéréssel. Végül soron a magyar állambiztonság levonta a nyilvánvaló következtetést: Kovács Imre nem hajlandó együttműködni. 1967. február 20-án dossziéját az alábbi kommentár keretében lezárták és irattárba helyezték: „Újból aktív ellenséges tevékenységbe kezdett. Megközelítésére nincs reális alapunk.”

Felhasznált források:

- Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára
- 2.1. VII/1. Nemzeti Parasztpárt
- 3.2.3. Mt-772/2. „Urbán”
- 3.2.4. K-1869. „Xavier”
- 4.1. A-550. Fasiszta egyesületek és pártok szervezeti felépítésének kivonata

Felhasznált irodalom:

- Benkő Péter: A magyar népi mozgalom almanachja. Bp., Deák, 1996.
- Borbándi Gyula: A magyar emigráció életrajza 1945–1985. I–II. Bp., Európa, 1989.
- Gyurgyák János: Ezzé lett magyar hazátok. Bp., Osiris, 2007.
- Kovács Imre: Magyarország megszállása. Bp., Katalizátor Iroda, 1990.

▶ ILIA MIHÁLY



Egy régi jelentés és elé néhány szó

Az egykori BM III/III-as és más osztályainak rám vonatkozó jelentéseiből közöltem már a Bárkában és Korunkban néhány részletet (a lehallgatók beszereléséről, a névtelen, kompromittáló levelek írásáról, a tervezett „kiszorításomról”), most egy összefoglaló jelentés közlök itt. Ez a „műfaj” gyakori és kedvelt formája volt ennek a szervnek, az összegyűjtött lehallgatási, besúgói anyagokat időnkint jelentették fölfele, meghatározták a teendőket, gyakran kijelölték a besúgók feladatait. A módszer jól látható: levéldízetekből, lehallgatási töredékekből koncepciót alakítanak ki a megfigyeltről, távoli, össze nem függő ügyeket, eseményeket szorítanak egymáshoz, hogy az eleve ellenségesnek hitt valakit bevarrhassák egy ellenséges csoportba, ahová nem is tartozik vagy csak véletlenül a kapcsolatai. Az itt felsorolt „Subások” nevű „ellenséges tevékenység folytatásával gyanúsíthatók” csoportja is ilyen ötlet-szerűen kialakított társaság volt, a szervek kapcsolták össze őket. Az elnevezés is érdekes, van, ahol engem neveznek „Subás” néven, utóbb meg a megkonstruált ellenséges csoportot „Subásoknak”, nyilván a népi irányultságot ezzel akarták jelezni. Ami persze semmiképpen nem összefoglaló jellemzője mindazoknak, akiket itt felsorolnak. Később az én nevem ezeknél a szerveknél ez lett: „Szerkesztő”. Itt is, mint annyi más rólam szóló jelentésben a fő vád a nacionalizmus, irredentizmus, a szomszédos országok magyar íróival és a nyugati magyar emigrációval való kapcsolat, egyetemi hallgatóimnak ilyen irányú tájékoztatása, ill. az ő pályafutásuk segítése, a külföldi, főleg nyugati magyar nyelvű kiadványok megszerzése, kölcsönzése. Ezeknek nagyobb részét, ami postán jött, elkobozták és az Országos Széchenyi Könyvtárba a zárt anyagok osztályára vitték. A könyvtárban dolgozó régi hallgatóim, a Tiszatájnál írásokat közlő könyvtáros szerzőim néha megmutatták az elkobzott könyv-, folyóirathalmok között a nevemre jött küldeményeket, de nem merték átadni nekem, nem is kértem, mert tudtam, hogy az állásukat kockáztatnák. Ezek a kiadványok más úton jutottak el hozzám, ebben a szomszéd országok magyar írói voltak segítségemre. Természetesen tudtam, hogy ezeknek a kölcsönzése büntethető, leginkább

csak az előadásokon idéztem belőlük. Előtte volt Bálint Sándor professzorom, kedves tanárom szomorú példája, akit ilyen könyvek kölcsönzéséért ítétek el és kényszerítettek nyugdíjba az egyetemről. A jelentésben szereplő levéldízeteket nem tudom kipótolni az eredeti szöveg-összefüggésekkel, mert nincsenek levélmásolataim ebből az időből, de bizton állíthatom, hogy az idézetek tendenciózus csonkítások, hogy a vád az ellenséges magatartásra vonatkozóan hitelesnek tűnjön.

A jegyzetekben néhány kérdésre még külön kitérek.

CSONGRÁD MEGYR
RENDŐRFŐKAPTÁNYSÁG

Szigorúan titkos!

III/III. Osztály

Tárgy: Dr. Ilia Mihály

egyetemi adjunktus

és társai ellenséges

tevékenységéről

ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉS

Szeged, 1976. január 24.

1974. augusztus 29-től „Subások” fedőnéven II-Cs-780 számon a MB III/III-4. Osztály (1) bizalmas nyomozást kezdeményezett az irodalmi élet területén elhelyezkedő néhány személy ügyében, akik nacionalista platform alapján ellenséges tevékenység folytatásával gyanúsíthatók. Megállapítottuk, hogy a csoportosulás tagjai – Dr. Czine Mihály, Csoóri Sándor, Fekete Gyula, Sánta Ferenc, Kiss Ferenc (2) budapesti lakosok – bizalmas baráti kapcsolatot tartanak

Dr. ILIA MIHÁLY

Tápe, 1934. szeptember 29.

Dobó Erzsébet

Egyetemi adjunktus

MSZM-tag (alapszervezeti vezetőségi tagja),

nős, vagyontalan

büntetlen előéletű

magyar nemzetiségű és állampolgár (3)

Szeged, Tarjántelep 611 szám

alatti lakossal, aki ebben az időben a Tiszatáj c. irodalmi folyóirat főszerkesztője volt, ezért a központi

osztállyal együttműködve a csoportosulás ellenséges tevékenységének felderítése és dokumentálása céljából bizalmas nyomozást vezettünk be.

I.

Ellenőrzött adataink bizonyítják, hogy a nevezett a folyóirat szerkesztését saját és baráti nacionalista koncepciójának szolgálatába állította. Célkitűzései megvalósítása érdekében szoros kapcsolatokat alakított ki a nyugati emigráns központokkal és személyekkel, hogy rajtuk keresztül megszerezzen magyar nyelvű ellenséges tartalmú kiadványokat. Közvetítő szerepet vállalt a nyugaton, illetve a Román Szocialista Köztársaságban élő magyar írók között.

Baráti kapcsolata dr. Komáromi Mihály nőgyógyász, magyar származású román állampolgár (aki jelenleg Svájcban él, ahova 1973-ban Magyarországon keresztül disszidált.) Nevezett a HUNGAROCAMION-nál dolgozó és a BM III-II-6-c. Alosztálya által „Karácsonyi” fedőnéven ellenőrzés alá vont személy felhasználásával titkos csatornát létesített. (4) Ezt használta fel ellenséges politikai tartalmú anyagoknak Magyarországra való bejuttatására, melyekből rendszeresen kapott a célszemélyünk is. (5) Dr. Komáromi jelezte feléje, hogy a nyugati emigráns körök is felfigyeltek a Tiszatáj nacionalista profiljára, és kilátásba helyezte nevezettnek a húszezer frankkal járó Herder-díj odaítélését, amennyiben a folyóirat erősíti a Kárpát-medencei jellegét. (5)

Dr. Ilia levelezés útján kapcsolatot létesített Szépfalusi (Seligmann) István Bécsben élő evangélikus lelkésszel a Bornemissza Társaság vezetőjével, aki 195?-től ellenséges tevékenységet folytat a Magyar Népköztársaság ellen. (6) Együttműködik az osztrák belügyminisztériummal, a SZER bécsi kirendeltségével, egyházi reakció vezetőivel. 1962-ben alakította meg fedőszervül a „Bornemissza Társaság”-ot, melynek valódi célja a nyugati befolyás erősítése a magyar művészeti életben.

Levelezést folytat olyan emigráns személyekkel, mint pl. Hanák Tibor bécsi lakos, aki CIC hadnagyként amerikai hírszerző központban oktatóként tevékenykedett. Lukács Györgyről írott könyvét azzal küldte meg nevezettnek, hogy „...örülnék, ha sikerülne elhelyeznie egy kis ismertetést, vagy – akár csípős – bírálatot is nagyrabecsült folyóiratában” (7)

Baráth Tibor USA állampolgár szintén könyvbírálatot kért:

„közeljövőben egy nagyobb könyvem, jelenik meg, címe: A külföldi magyarság ideológiája. Tudom érdekelni fogja a tanár urat, ha másként nem, legalább negatívan. Majd küldök belőle talán a Tiszatáj címére. Az nem baj, ha majd a kritikus elítéli. A konfrontáció egyik módja az eszmék és elvek tisztázásának.” (8)

Számos nyugaton megjelenő, magyar nyelvű emigráns lap szerkesztőjével is levelezett. A Tiszatáj főszerkesztőjeként hivatalos minőségében tett csereajánlatot (Magyar Műhely, Mérleg, Új Látóhatár, stb.) Az USA-ban megjelenő ITT-OTT c. lap 1974/1. számában a „Tiszatáj” folyóirattal kapcsolatban a következőket írja: „...Folyóiratunk nem egy tájirodalom lapja, az összmagyar irodalom igényével szerkesztődik...”

A felsorolt és még számos nyugati kapcsolata írásait lapjában közölte, illetve ígéretet tett későbbi megjelentetésükre.

Dr. Ilia rendkívül kiterjedt kapcsolatokkal rendelkezik elsősorban az erdélyi magyar írók körében. Gergő András budapesti lakosnak írt levelében megjegyzi:

„Erdélybe ne mehettek anélkül, hogy ne találkozzatok olyanokkal, akiket én ismerek...” (9)

Rendszeresen közöl tőlük írásokat, illetve a megjelent kötetekről könyvismertetéseket.

A folyóirat hazai szerzőgárdáját személyes kapcsolataiból alakította ki, a bizalmas nyomozás alá vont csoport tagjain kívül olyan személyektől publikált, akiknek politikai koncepciója megfelel saját elképzeléseinek (dr. Péter László, dr. Bálint Sándor szegedi „F” dossziés személyek, dr. Für Lajos budapesti lakos, Ratkó József költő). (10)

Balogh Edgár romániai magyar íróknak küldött levelében állásfoglalásáról a következőket írja:

„írásaikat azért közöltem, mert egyetértettem velük, nézeteiket osztottam és osztom ma is.” (11)

A szerzőgárda összetétele és szerkesztési alapelvek érvényesülés jól kimutatható a publikációk százalékos megoszlásában: (12)

	1972	1973	1974
Budapest	55%	60%	41%
Szeged	15%	10%	12%
Romániai	25%	30%	28%
Jugoszlávia	3%	3%	1%
Csehszlov.	1%	1%	2%
Szu	2%	3%	3%

A lap szerzői elsősorban a fővárosi romániai személyes barátságban, politikai nézetek azonosságán alapuló kapcsolatokról kerültek ki, s a „határainkon túli magyarság” koncepció is elsősorban Románia vonatkozásában érvényesült.

Szerkesztői alapelveit számos kapcsolata előtt kifejtette, és így összegezte:

- összmagyar irodalmi folyóirat,
- a szomszédos országok magyarságának kérdései,
- a Kelet-Európa-i kapcsolatok ápolása,
- a magyarság sorskérdéseivel való állandó foglalkozás.

Leváltás után erről a következőket mondja:

„Ezekben az ügyekben keményen benne voltam, részben a lappal. Mert a lap azért mégiscsak egy bi-

zonyos irányt képviselt, és azért, hogyha szervezeten nem is tartozott oda bizonyos helyekre, de hát azért oda csatlakozott.” (13)

Támadja a kultúrpolitikánk mai irányítási módszerét, gyakorlatát, valamint pártunk és kormányunk vezetőit.

Erről Ambrus Lajos III. éves bölcsészhallgató előtt a következő kijelentést tette:

„Oly kicsi és bizonyos szempontból a nemzet tétől oly idegen az a csoport, amely velünk szemben tartalmi (helyesen: hatalmi) pozícióban áll és ehhez nem mindig szükséges, hogy vele tömeg álljon szemben, hanem a minőség, itt nem mindig az szükséges, hogy nagy, nyílt harc történjen. Elegendő a politikai gyakorlat egy picike változása”. (14)

A „minőség” érdekében helyet adott több politikailag zavaros, nacionalista tartalmú írásoknak, mint pl. dr. Für Lajos, Dr. Péter László publikációi, dr. Ádor László (helyesen Ódor László) „Kós Károly portréja”, vagy Balogh Edgár tanulmánya. Ezeket az írásokat a kritikusok – elsősorban a Népszabadság – elmarasztalták.

A Tiszatájban megjelent nacionalista tartalmú írások, versek, novellák, tanulmányok, valamint szerkesztői tevékenységét ért bírálatok miatt 1974 őszétől a lemondás gondolatával foglalkozott. Ellenséges beállítású budapesti kapcsolatai Illyés Gyulát kérték fel, hogy beszélje le nevezett lemondási szándékáról. (15)

Illyés Gyula közbenjárására Dr. Ilia Mihály egyelőre nem mondott le, de a különböző pártfórumokon elhangzott elvi, politikai bírálatok hatására 1974. december 31-én véglegesen elhatározta és benyújtotta a főszerkesztői megbízatásáról való lemondását. Kiszorítását elősegítette az állambiztonsági szervek a birtokukba került információkról rendszeresen tájékoztatták az illetékes pártszervezeteket. (16)

Ebben az időben Kiss Ferenc budapesti lakosnak küldött levelében a következőket írta:

„Körülottem ver a hullám. E. Fehértől a nagy ház különböző tisztségviselőiig gyakorolják rugótechnikájukat rajtam... Egy ősszmagyar irodalmi értékű folyóirat Szegeden nem illik bele semmiféle koncepcióba. Ezt csak úgy tudnám elviselni, ha a folyóirat mellett nem csupán jó szerzőgárda lenne, hanem a hatalomban, a politikában is levő emberek állnának mellettünk. Ez nincs így.”

Ugyancsak ezzel összefüggésben Funk Miklós budapesti lakosnak a következőket mondja: „Nem vagyok az ellenzéki típusnak az a fajtája, amit a pártfegyelem, a párttal szemben úgy, valamit végig visz. Mert nem vihetem végig, nem abban a helyzetben vagyok. Ha nekem az egyetemen van olyan helyzetem, amelynek neki vethetem a hátam, akkor biztos nem mondtam volna le. (17)

Felmérte, összegezte, hogy lemondása milyen következményekkel jár a nacionalista platformon cso-

portosuló kapcsolatai számára, akik ezzel elveszítik a legális publikálási lehetőségeiket:

„Belátom, hogy ezzel annak tábornak, vagy barátainak, vagy annak a minőségnek, amit szerzőim képviseltek, egy fórumát veszítem el, mert nem tudom biztosítani, hogy aki utánam jön, ezt a vonalat, vagy ezt a szerzői gárdát működtetni fogja...”

II.

Főszerkesztői beosztásból való kiszorítását követően bizalmas kapcsolatai előtt rendszeresen támadta az MSZM XI. kongresszusa irányelveiben megfogalmazott kül- és belpolitikánkat, gazdaságirányítási rendszerünket, kulturális célkitűzéseinket.

Szegedi írókkal beszélgetve elemezte a XI. pártkongresszus várható irányvonalát:

„Nyilvánvaló, hogy nem inflációt jelentünk be, hanem szellemi megszigorítást. A kongresszusi cirkusz pont ellenünk dolgozik... A szocialista államot az jellemzi, nem bukhat meg egy kormány gazdasági okok miatt. Csongrád megyében nem az ipar rossz termelését, a vagy megbukott beruházásokat fogják negatív tényezőként feltüntetni, hanem a Tiszatájt.” (18)

A vezetőket tehetségtelen, hozzá nem értő embereknek tünteti fel, olyanoknak, akikkel nem lehet együttműködni:

„Az elképesztő, hogy egy pártra egy hivatalnokréteg annyira ráépüljön, mint nálunk. Az ügyeket decentralizálták, az embereket nem. A koponyákat nem lehet kicserélni. Az, aki az ötvenes években is ebben a funkcióban volt, még most is ebben a funkcióban van, az ugyanúgy intézkedik... cserélte ki az agyát...” (19)

Politikát nacionalista platformról támadta Csoóri Sándornak írt levelében kifejtette, hogy: „Az a nemzedék, mely éveit és munkásságát tekintve legerősebb – ez a Csoóri nemzedéke – nincs ott, ahol lennie kellene: a közélet, irodalmi élet zsilipjeinél, irányító, befolyásoló szerepüket hivatal, hivatalnok veszi át...”

Az erdélyi magyar írók műveinek magyarországi megjelenetése korlátozásával kapcsolatban támadja a politikát, az ősszmagyar irodalom visszaszorítását hangoztatja:

„Nagyon elkeseredett vagyok. Publikáljanak csak ők otthon és ne tiszteljenek meg bennünket az írásaikkal, mert nem érdemljük meg. Az egész magyar kultúrpolitika ezt az ügyet olyan pitinek tekinti és olyan divatnak, hogy soha komoly lépést sehol sem tettek.” (20)

A nemzetiségi kérdés megoldatlanságát, főként az erdélyi magyarság ügyében megnyilvánuló „tehetetlenségünket” a Szovjetunió befolyásoló szerepének tulajdonítja, s ezt nacionalista, szovjetellenes szellemben értékeli:

„A Szovjetunió a mi román viszonyainkba nem engedte meg, hogy belevegyük a magyar kérést. Újra

megkötöttük a szerződést és ez nem szerepelhet. A Szovjetunió nem képviseli az európai biztonsági értekezleten a kisebbségek ügyét... Egyáltalán nem engedte ezt a kérdést napirendre tűzni a népidemokratikus országokban, mert attól tart, hogy ez tovább gyűrűzik a saját országában is.”

A Tiszatáj c. folyóirat főszerkesztői beosztásából kiszorítva felmérte azokat a lehetőségeket, melyeket felhasználva megtarthatja, sőt bővítheti nyugati és romániai kapcsolatait, növelheti és elmélyítheti nacionalista befolyását. Egyetemi hallgatók előtt a következőképpen elemezte helyzetét:

„Bach korszak... Nem lesz mindig éjszaka. Én egyes dolgokat nem adtam fel. Igaz, nagyon kicsi területre szűkül jelenleg, amit tehetek. Én azért bizakodom, hogy fordul ez az ügy. Nem ez a Tiszatáj, más ügyek. Lesz út, más út, vagy más alkalom.”

III.

Dr. Ilia jelenleg mint a József Attila Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara Irodalomtörténeti Tanszékének adjunktusa oktató-nevelő munkáját felhasználva folytatja nacionalista, szovjetellenes tevékenységét. Rövid idő alatt több olyan bölcsészhallgatót vont befolyása alá, akik az erdélyi magyarság kérdésében, pártunk politikájának bírálatában egyetértéssel, érdeklődnek a nyugati emigráns magyar irodalom iránt. Tevékenységének legalizálására meghirdette a „Határainkon túli magyarság irodalmi élete” című speciális kollégiumát. (21) Ennek jegyében szervezett előadásokon tanítványai szűk csoportja előtt részletesen foglalkozik a környező országokban élő valamit a nyugati disszidens magyar írókkal és azok műveivel, elvonatkoztatva azok hazánk ellen irányuló ellenséges tevékenységétől, attól, hogy számos kiadványukban a szocialista rendszert gyalázzák, aknamunkát folytatnak Magyarországon és a Szovjetunió ellen. (22)

1975. március 14-én a nyugati magyar irodalommal ismertette meg a speciáliskollégiumán a résztvevő hallgatókat. Előadásához saját – részben illegális úton bejuttatott – anyagokat, valamint az Irodalomtudományi Intézet által a pártközpont számára készített jelentést használta fel, melynek a Tiszatájban történő publikálására korábban nem kapott engedélyt. Tekintet nélkül az egyes nyugati országokban megjelenő magyar nyelvű folyóiratok és az ezekben publikáló írók politikai arcúlatára, és az ősszmagyar irodalom művelése szempontjából pozitívan értékelté azokat, így többek között az „Új Látóhatár”, „Katolikus Szemle”, „Nemzetőr” c. lapokat, a különböző könyv- és lapkiadó vállalatokat. Kihangsúlyozta, hogy:

„...Egy Márait, Zilahyt, Cs. Szabót... stb. nem lehet kiiktatni. Olyan esztétikai teljesítmény az ősszmagyar irodalomra vonatkozóan, olyan reflexióik vannak, irodalmi, kritikai, szépirodalmi munkássá-

guk – Határ Győző pl. – akiknek munkáit, ha kiiktatnánk, szegényebbek lennének kétségtelen... (23)

Farkas Árpád, romániai lakosnak küldött levelében ugyancsak megerősíti, hogy rendszeres, aktív kapcsolatban áll nyugaton élő disszidens személyekkel, és a tőlük kapott anyagokat felhasználja előadásain: (24)

„Hallom, hogy Veress Dániel úr (romániai magyar író) ment Bécsbe Szépfalusiékhoz. Sőt már bizonysgom is van felőle, mert megküldték a programot. Szegények mindig küldik, mintha én állandóan menendő lennék a Bornemisszások üléseire. Egyszer ki kell menni, ha mód lesz rá, hadd lássam, kik azok, kikről óráimon hallgatóimnak annyit beszélek.”

A speciális kollégiumon részleteket olvasott fel pl. Baráth Tibor: A magyarság őstörténete” c. nacionalista tartalmú könyv harmadik kötetéből, Illyés Elemér – Münchenben kiadott – „Erdély változása” c. munkájából, Márai: „Föld, Föld. Emlékezéseim '44–49 c. írásából.

Szintén az ősszmagyar irodalom kialakítása mellett szállt síkra fellazítás szellemében is, amikor ismerteti disszidens magyar fiatalok tevékenységét:

„Minden évben Münchenben, vagy Nyugat-Németországban tanuló magyar egyetemi hallgatók összegyűlnek és a hazai, vagy a nyugati magyarok irodalmáról előadásokat tartanak. Annál is inkább figyelemmel kell lenni iránta, mert azt a feladatot tűzték ki maguk elé, hogy az egyenrangúság alapján a nyugati diákok magyar diákkörökkel és diákmozgalmakkal kapcsolatot tartsanak.”

A befolyása alatt álló egyetemi hallgatók előtt azt a politikai meggyőződését fejtette ki, hogy a magyar íróknak – akár itthon élnek, akár külföldön – nem a politikai tevékenységüket kell bírálni, hanem mint „értékeket” kell besorolni az ősszmagyar szellemi életbe.

Az előadása iránt érdeklődő hallgatókat tanulmányozza. Azokkal, akik azonosulnak ellenséges, nacionalista, revizionista koncepciójával, egyéni beszélgetéseket folytat. Hatására egyes tanítványai is szovjetellenes, nacionalista, rendszerünket bíráló nézeteket fejtenek ki.

Célszemély a kiválasztott és befolyásolt politikai nézeteivel teljesen azonosuló hallgatókat romániai és nyugati „futárszolgálat” bízta meg. Leveleket, esetenként ellenséges tartalmú kiadványokat küld velük, illetve hozat be hazánkba. A kioktatás alkalmával felhívja figyelmüket, hogy a BM szervek ellenőrzéseket tartanak, s a leveleket átvizsgálják. 1975. április 24-én Duró Győző II. éves bölcsész hallgató – aki az Egyetemi Színpad tagjaként egy fesztiválra utazott Ausztriába – megbízta, hogy Bécsben keresse föl Szépfalusi Istvánt és Hanák Tibort. Szépfalusitól könyveket kellett behoznia, Hanáknak pedig megüzente, hogy ígérete ellenére nem tudott a könyvéről ismertetést közölni a Tiszatájban. Tanítványát kioktatta, hogy Hanákkal legyen óvatos, mert a Szabad Európa Rádió

állandó munkatársa. Duró végrehajtotta a megbízást és Szépfalusiól több ellenséges tartalmú könyvet kapott, melyet intézkedésünkre a határőrizeti szervek elkoboztak. (25)

Hasonló feladattal bízta meg Románia felé Ambros Lajos III. éves bölcsészhallgatót, aki szüleinek küldött levelében az alábbiakról számolt be:

„Küldtek (két tanár) velem leveleket, üzeneteket, könyveket... Ez nagyon komoly dolog, hiszen a tanulmányok végeztével ezen a területen szeretnék elhelyezkedni, s ezek a kapcsolatok aranyat érnek. Ilia nem küldött az egyetemről mást, még senkit sem ezekhez az emberekhez. (Balogh Edgárhoz, Kányádi Sándorhoz, Kántor Lajoshoz, Benkő Samuhoz kell most mennem...)”

Veress Dániel erdélyi íróknak a tanítványaira gyakorolt hatásáról a következőket írta: „Hallgatóim, kikkel éppen miattatok vagyok kapcsolatban a speciális kollégiumon rongyra olvassák drámáidat... Ha más haszon nem is lett volna mindebből, ez haszon, mert ezek tanárok lesznek, s tovább visznek sok mindent, a jót is...”

A fentiek is bizonyítják, hogy a befolyása alá került hallgatók fanatikusan hajtják végre megbízásait, pályaválasztásukat is e politikai tevékenység szolgálatába kívánják állítani.

Hasonló céllal futárként többször járt Erdélyben Csapody Miklós I. éves bölcsész, Borhidán Éva IV. éves főiskolai hallgató is. (26) Adataink szerint rajtuk kívül számos kapcsolata ajánlkozik, illetve vállalkozik küldeményei továbbítására (pl. Fülöp Miklós, Funk Miklós pesti, Lezsák Sándor lakiteleki lakosok.) (27)

A befolyása alá került egyetemi hallgatókat, valamint a romániai magyar kapcsolatokat az egyetemen alakuló Kelet-Európai Kutatócsoportozóhoz való csatlakozásra ösztönzi és legmegbízhatóbb tanítványait kádertartalékként kívánja ott majd foglalkoztatni. Minden lehetőséget megragad legális befolyásolási fórumok teremtésére és felhasználására. (28)

Száraz György budapesti lakosnak küldött levelében erről a terveiről a következőket írja: „Valahogy a fajtámban van a kívárási elve. Egy Kelet-Európai kutatócsoport alakulhat itt. Ezt írtam már neked. Az lekö, mert az irodalmi rész az enyém lenne.”

Meghívására az egyetemen gyakran tartanak előadást romániai és jugoszláviai magyar írók, a hallgatók részére pedig zártkörű vitákat szervez, melyeken gyakran juttatják kifejezésre nacionalista koncepciójukat.

IV.

Dr. Ilia az elhibázott kultúrpolitika, a rossz vezetők áldozatának tekinti magát. Lemondását egyik legális fóruma elvesztését ideiglenesnek tartja, taktikai lépésnek tekinti:

„Mindig vallottam, hogy egy cenzori társadalomban rengeteg akadály lehetséges... Taktikázást is vál-

laltam sokszor, belementem olyan dolgokba, hogy a jobbat kieroszakolhassuk... De sokáig nem lehet taktikázni, amikor a stratégia rovására megy...”

A bizalmas nyomozás alá vont személyek és más, a vele egy platformon lévő kapcsolatai kényszerűségből belenyugodtak lemondásába, de támogatására számos mentőakciót indítottak, a beosztásukat felhasználva különféle pozíciókat igyekeztek biztosítani számára.

Bakos István budapesti lakos, levelében így fogalmaz: „Fogunk mi még találkozni harcostársakként, amikor Te egy másik folyóirat szerkesztését, vagy szerv vezetését veszed át, mert ez az ország a mi országunk, s a hatalom is a miénk kell legyen...”

Csoóri Sándor annak szükségességéről ír, hogy mielőbb egyeztessék terveiket:

„Nagyon össze kellene dugnunk a fejünket, hogy mi legyen velünk, veled. Ha engedjük folyni az időt, szabadidőt engedünk a hordalékának is. Valaki kijelentette: Elegünk van már abból, hogy Nagy László, Páskándi, Csoóri annyira pártfogásukba vették a népi kultúra ügyét: tudni való, hogy emögött a mozgalom mögött ellenzékiesség húzódik meg.”

Felelős beosztásokba való elhelyezésére ezután számos kezdeményezés indult. Juhász Ferenc író felajánlotta neki az Új Írás c. irodalmi folyóirat szerkesztői állását. (29) Király István, Sőtér István, Béládi Miklós irodalomtörténészek az MTA Irodalomtudományi Intézetének egy státuszát. Funk Miklós, László Gyula professzor és mások különféle könyvkiadói, lapszerkesztői és régészeti feladatok végzését helyezték kilátásba.

Többen anyagi megsegítésén is fáradoztak. Bakos István fél éves TOT, Funk Miklós ugyancsak ennyi időre szóló írószövetségi ösztöndíjat ajánlott fel számára. Kiss Ferenc a bizalmas nyomozás alá vont csoport vezetője, valamint Bodnár György budapesti egyetemi tanár közbenjárására Szabolcsi Miklós az ELTE egyik állami vezetője 1976. első félévére ösztöndíjat helyezett kilátásba részére.

Sükösd Mihály és Huszár Tibor budapesti lakosok Szinetár Miklósnak a Magyar Televízió művészeti igazgatójának javasolták, hogy helyezze a nevezett felelős beosztásba.

1976. január 6-ra felelős beosztású párt- és állami vezetők rendelték fel Budapestre és felajánlották számára, hogy vállalja el a Kulturális Minisztérium Színházi Főosztályának vezetését. (30) 1976. január 9-ig kapott gondolkodási időt, akkor ismét felutazott Budapestre és bejelentette, hogy a megbízást nem fogadja el.

Felhívták figyelmét a beszélgetés bizalmas voltára és nyomatékosan kérték, hogy az elhangzottakról senkinek ne tegyen említést. Ennek ellenére több szegedi kapcsolata előtt részletesen beszámolt a tárgyalásairól, a vele kapcsolatos elképzelésekről. Közölte kapcsolataival, hogy őt titoktartásra kötelezték, sőt figyelmeztet-

ték, hogy levélben sem írjon erről, mert azt ellenőrzik. Száraz György budapesti lakosnak ezzel kapcsolatban levelében az alábbiakban számolt be:

„...föjlánlották a kult. min. színházi főosztályának vezetését. Nem vállaltam. Bár gondolatban mindig csak te jártál az eszemben, ha elvállalom, akkor... Nyilván közös barátainkban nagy ellenkezését vált ki a nemleges válasz, de te megérted...”

Többször kifejtette, hogy elutasító magatartása miatt nem számíthat jelentős beosztás betöltésére, mégis bízik abban, hogy befolyásos budapesti kapcsolatai révén az irodalmi élet területén kap majd felelős beosztást. (31) Arra számít, amennyiben a közeljövőben a Kortárs c. irodalmi folyóirat szerkesztésében személyi változás történik, úgy felajánlják számára a főszerkesztő-helyettesi állást. Irodalmi és kultúrpolitikai elképzelései változatlanok. Erről a következőket írja dr. Ódor László budapesti kapcsolatának:

„Ha én az életben még olyan helyzetbe kerülök, hogy az élő irodalomban valami rám lesz bízva, azonnal fordulok azokhoz az emberekhez, kikkel eddig együtt dolgoztam...”

Az ellenséges tevékenység felderítése érdekében a bizalmas nyomozást folytatjuk, külön intézkedési tervet dolgozunk ki Dr. Ilia Mihály csoportosuló egyetemi hallgatók levélasztására, illetve a csoport bomlasztására. (32)

Egyetértek:

Dr. Molná István r.alezredes Dán István r.alezr.

főkapitány áb.helyettese

Láttam:

Dr. Kelemen Miklós r.vezérőrgy.
megyei főkapitány

Jegyzetek

1. A BM III/III-4 osztálya: kulturális elhárító osztály
2. A névsor (bármennyire is megtisztelő, hogy egybesodortak ezekkel a személyekkel), nagyon megtisztelő, de nagyon konstruált, hiszen van köztük barátom, szerzőm a Tiszatájnál, de van, akivel csak egyszer találkoztam az életemben, nem lehettem vele valami nagy összeesküvésben.
3. A BM iratanyaga anyám nevét mindig Dobónak írja, pedig ő Bodó volt, ami egy kis különbség.
4. Nem tudom, hogy a Hungarocamionnál ki lehetett az a „Karácsonyi” fedőnevé megfigyelt, aki továbbította nekem Komáromi Mihály küldeményeit.
5. Dr. Komáromi Mihály kovásznai orvos barátom, kedves, szépen éneklő és szavaló, kicsit bohém valaki volt, még Bálint Tibor regényének is hőse lett (*Zarándoklás a panaszfalhoz*). Nem hiszem, hogy komolyan gondolta a Herder-díjat. Emigrációja alatt aktívan vett részt a nyugati magyarság kulturális életében.

6. Szépfalusi István (1932–2000) evangélikus lelkész, az ausztriai magyarság áldozatos kulturális munkása, szervezője, a Bornemisza Péter Társaság megalapítója és vezetője, a bécsi egyetem magyar lektora. Több, jelentős könyvet írt az ausztriai magyarokról, a Bornemisza Társaság konferenciái fontos fórumai voltak a nyugati magyarságnak, ahová mindig hívtak magyarországi előadót is. A magyar belügy tendenciózusán feketített be alakját.

7. Hanák Tibor (1929–) filozófus, szerkesztő, jelentős magyar filozófiatörténeti munkák szerzője, az itt említett könyve: A filozófus Lukács György. Párizs, 1972. Jó levelező volt, de kézírásos levelét alig tudtam elolvasni.

8. Baráth Tibor (1906–1992) kanadai magyar történész, munkásságáról az Új Magyar Irodalmi Lexikonban és Borbándi Gyula: Nyugati magyar irodalmi lexikon és bibliográfia. Budapest, 1992. c. munkájában is olvashatunk. Érdekes, hogy a BM a lehallgatott szemináriumi beszédemet mint büntettet idézi, pedig én Baráth művéből elrettentésül idéztem őstörténeti képtelenségeit.

9. Gerő András – ez nyilván névelírás, Gergely András történészről van szó, aki a Tiszatájnak is szerzője volt.

10. Péter László és Bálint Sándor tanárim voltak az egyetemen. Bálint Sándor a szakrális néprajz világhírű tudósa volt, sokat tanultam tőle, jó barátságban voltam vele. Péter László irodalomtörténész a szegedi művelődéstörténet jeles művelője, vele már hallgató koromban együtt dolgoztam a Juhász Gyula-kritikai kiadás munkálataiban. Szereplésük a Tiszatájban szakmai nyereség volt számomra meg érzelmi kötődés is. Ratkó József költőt már egyetemista korában ismertem (1956–58), később, amikor szerkesztő lettem, gyakori és kedves szerzőm volt. *A holtak derege* c. verse körüli kalamajkát együtt vészeltük át.

11. Balogh Edgár közíró, szerkesztő, aki előbb a csehszlovákiai, majd élete végéig a romániai magyar közélet és kulturális élet jelentős baloldali alakja volt, valami okból nem volt kedves a szegedi és Csongrád megyei párthivatalnokoknak. Amikor 1974-ben egy magyar közéletet is bíráló írását titkos kezek a nyomdából vették ki a Tiszatáj kinyomtatott ívéből, a megyei pártbizottság ideológiai titkárhelyettese azt mondta, hogy ő nem tudja, hogy kicsoda Balogh Edgár, de hogy nem marxista, az biztos. Szegény Edgár, kényetlen voltam megírni neki ezt abszurd véleményyt.

12. A kis statisztikai összeállítás jelzi, hogy milyen buzgón foglalkozott a BM az irodalmi lapokkal. Néha persze tévedtek, pl. az én anyagomban Simonffy Andrást romániai magyar íróknak vélik, Danilo Kis szerb író pedig a párizsi magyar emigráció tagjának.

13. Ezek az idézetek telefonlehallgatási anyagokból vannak, nem mindig pontosak, nem érthetők. Magam sem értem mindegyiket, pedig a jelentés sze-

rint én mondtam volna ezeket. Három helyen volt lehallgatókészülék az én megfigyelésemre: a Tiszatáj szerkesztőségében, az egyetemi szobámban és a lakásunkon. Az első kettő kiszűréséről van jegyzőkönyv, de lakásunkról való eltávolításról nincs.

14. Ambrus Lajos (1950–) író, szerkesztő, a Kortárs főszerkesztője. 1978-ban végzett a szegedi egyetemen magyar-történelem szakon. Már hallgató korában erősen érdeklődött romániai magyar irodalom iránt, ebből a témából írta szakdolgozatát és ilyen tárggyal szerepelt diákkörökön is. Az egyetemi diáklapok szerkesztőségében is dolgozott. Működésére igen korán fölfigyelt a rendőrség, egyetemi hallgató besúgók jelentettek róla.

15. Nem tudom a BM honnan vette, hogy Illyés Gyulát kérték föl, beszéljen le a főszerkesztőségről való lemondási szándékáról. Ismertem személyesen Illyés Gyulát, szerzője volt a Tiszatájnak (a „*Babius szemébe nézni*” c. írását én hoztam a laphoz még rovatvezető koromban, azután sűrűn szerepelt nálunk), de a lemondásomról sem előbb, sem utóbb nem beszéltem vele. Naplójában elítélően említi ezt az elhatározásomat.

16. Több BM jelentés végződik azzal a megjegyzéssel, hogy eljuttatják a megyei pártbizottsághoz, gyakran az első titkár nevére küldik. Tehát a belügyi jelentések itt kötöttek ki.

17. Funk Miklós (1935–) kritikus, többször voltam vele munkakapcsolatban pl. a Művészeti Alap Irodalmi Szakosztályában, ahol ő vezető volt, és kapcsolatban voltam vele mint szerkesztő, amikor ő a Kulturális Minisztérium Irodalmi Szakosztályán dolgozott. Jóindulata, segítőkész gesztusai kiemelték a merev, hivatalnoki világból az ő személyét.

18–19–20. Ezek is lehallgatott szövegek, a tendenciózus idézés meg a pontatlanság is okozhatja, hogy ilyen suták.

21. A külföldi magyar irodalommal foglalkozó speciális kollégiumot általában az egyetemi szobámban tartottam, nem tudtam, hogy lehallgatják ezt a szobát, így aztán szem (és fül) előtt volt minden, amit mondtam. Nem felejttem el Temesi Ferenc íróbarátomat, aki az egyetemi szobámba lépve harsány hangon mindig ezt mondta: fiúk, kapcsoljátok be a magnót! Úgy látszik, a fiatalabb korosztály nem volt ekkor sem olyan naiv, mint mi.

22. Valóban így volt, a jelentés nem téved. Én az emigrációban élő magyar írókról úgy beszéltem mint magyar írókról. Sem a politikai nézeteiket nem taglaltam, sem pedig a politikai szereplésüket nem részleteztem.

23. Persze ilyenkor, amikor nevetek mondtam és idézetek hangzottak el, a könyveket is kézbe adtam, gyakorta a szobámban olvasták ezeket a könyveket a hallgatók.

24. Farkas Árpád – „romániai lakos” – jellemző stílus, nincs író, művész, alkotó, lakos van, a korabeli politikai frazeológiára jellemző szóhasználat.

25. Duró Győző (1953–) dramaturg, színházi szakíró, bécsi útja után nem indítottak rendőrségi eljárást ellene, mert Szépfalusi István könyvei mégsem voltak politikai fölforgató irodalomnak tekinthetők, de kötelezték az egyetemet, hogy kapjon fegyelmet. A fegyelmi bizottságnak nem adták át a behozott könyveket, úgy kellett ítélniük, hogy nem tudták: miről van szó. A fegyelmet így is megadták, Koestler és Orwell regényeibe illő történet.

26. Csapody Miklós (1955–) szegedi egyetemi hallgató, magyar-történelemszakos, irodalomtörténész, politikus. A külföldi magyar irodalom iránti érdeklődését már középiskolából hozta magával, szakdolgozata és egyetemi doktorija is ebből témából volt (az Erdélyi Fiatalok), több kötetben foglalkozott Bálint Sándor munkásságával. Az egyetemi diáklapok szerkesztőségében is működött, a rendőrség figyelmét elég korán fölhívta magára, jelentős mennyiségű megfigyelési anyagot produkáltak róla.

Borhidán Rozália (emlékem szerint nem Éva, ahogyan a jelentés írja), román szakos főiskolai hallgató volt, a jelenkori román irodalomból szakdolgozott, románul jól tudott, ilyen témákról beszélgettem vele.

27. Lezsák Sándor (1949–) tanár, író, politikus, a szegedi főiskolán volt levelező hallgató a magyar szakon. Szegedi útjain talákoztam leggyakrabban vele, így alakult ki a lakiteleki kapcsolat.

Fülöp Miklósról nem emlékszem, lehet, hogy ez is névelírás.

28. A Kelet-európai Kutató csoport az én ötletem volt, kis tervet is dolgoztam ki hozzá, de az egyetemi vezetés átvitte az egészet az egyik történelmi tanszékre a pártközpont nemzetiségi tanácsadójának a fölügylete alá, ahol csöndesen megszűnt. Ez is volt a cél.

29. Ez az Új Írással kapcsolatos történet pletyka lehetett, magam soha nem tudtam erről, Juhász Ferencel sem beszéltem róla, pedig ismertük egymást.

30. A sok segítőkész terv és szándék közül ez valósult meg: Bakos István szerzett TOT ösztöndíjat, Bodnár György irodalomtörténész barátom pedig egy félvétre beszervezett az MTA Irodalomtudományi Intézetébe. Persze mindvégig a szegedi egyetemen voltam státuszban. De most jó olvasni mindazoknak a nevét, jóindulatát, akiket a jelentés emleget. Király Istvánét, aki első tanszékvezetőm volt a szegedi egyetemen, és akinek emberi habitusáról nekem más véleményem van, mint azoknak, akik irodalompolitikusként ítélik meg és ítélik el, Sötér István akadémikusét, SI szegedi volt, itt járt középiskolába, regényeiben megörökítette Szegedet, a vele való ritkás találkozásokon soha nem felejtette el, hogy a közös város emlékét fölemlégesse, László Gyula régész professzorét, akinek felgyőí ásátásain baráti menedéket leltem, elfeledkezhettem a sírbontás közben az élők világáról és nagyon sokat tanulhattam az ősök világáról, Szinetár Miklós néhány baráti, segítőkész ajánlatára gondolok most vissza,

soha nem találkoztunk sem akkor, sem később, de érezhető volt, hogy érdek nélkül nyújt kezét, Sükösd Mihály a barátom volt, szerzője a Tiszatájnak, levelei tényleg panaceának hatottak, Huszár Tibor távoli, szinte máig megmagyarázhatatlan gondoskodása, érdeklődése, pedig nem ismertük akkor még egymást, olyan szép, emberi gesztus volt, hogy a bajban is fölragyogtatta a reményt, hogy nem volt hiába, amit igyekeztem csinálni. Sokan kérdezték, hogy lehet az, hogy Szabolcsi Miklóssal én olyan jóban vagyok. Hát éppen azért, mert megtapasztaltam, hogy a Tiszatájtól való megválásom után mennyi visszaköszönés maradt el, hány kéznyújtásra nem mozdult kéz, hány levél maradt válasz nélkül. Én Szabolcsi Miklóssal nem voltam eszmetárs szerkesztő koromban, mégis, amikor bajban voltam, őszintén közeledett hozzám és segíteni akart, ha kérem.

31. Azt hogy én a Tiszatájtól való megválásom után valami „felelős beosztásban” reménykedtem, valószínű, hogy a szervek találták ki. Ha reménykedtem, az 1989 után volt, 1975-ben még az ajánlatot is elutasítottam, annyira megcsömöröltem attól a kulturális irányítástól.

32. A levélasztás és a bomlasztás nem sikerült, minden évben volt hallgatóm a külföldi magyar irodalmi szemináriumon, igaz, utóbb a megkapott anyagokból látom, hogy sikerült a hallgatót beépíteni a speciális kollégiumba.

Megjegyzés: a jelentés eredeti szövegében csak a hosszú ékezeteket tettem föl (a rendőrségen is NDK-s írógépek voltak, amelyeken nem szerepel hosszú ékezet), és néhány nyilvánvaló névelírást javítottam ki. Az eredeti megfogalmazást mindenütt meghagytam.



Kör III. (1986; tus, papír; Ø 170 mm)

▶ ERDÉSZ ÁDÁM



Források 1989 „titkos történetéből”

Szigorúan titkos '89 (Szerk: Müller Rolf-Takács Tibor), Hangulatjelentések a fővárosból (Szerk: Katona Csaba, Rácz Attila)

A rendszerváltás folyamatait kutató történészek, ugyanúgy, mint a közelmúlt eseményeit értelmezni próbáló közírók, különleges figyelmet szentelnek az 1989. esztendő eseményeinek. Az érdeklődés csöppet sem meglepő, hiszen ez az év volt a legnagyobb változások időszaka: ekkor erősödtek meg az ellenzéki pártok, 1989 a nagy politika földrengések esztendeje, s az egymással szemben álló politikai szervezetek '89-ben alakították ki az átmenet jogszabályokba foglalt kereteit. A meghatározó események sűrűsége és intenzitása önmagában is magyarázza a figyelmet, ugyanakkor a rendszerváltást és az utána következő évtizedek történéseit vizsgáló írók szerzőinek egy része valami máig rejtve maradt titkot is keres az 1989-es év eseményei mögött. Keresik a kevésbé látható, a folyamatokat mégis erőteljesen befolyásoló kül- és belpolitikai tényezőket – ki azért, hogy az ok-okozati összefüggések világosabbá tegye, ki azért, hogy megjelje a pontot, ahol „utat veszítettünk”.

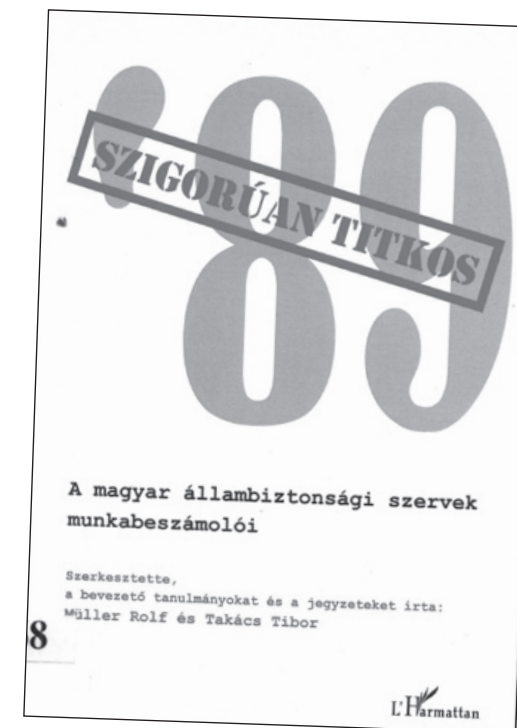
Az elmúlt évben két terjedelmes forráskiadvány is megjelent 1989 mozgalmas történetéről. Al'Harmattan Kiadó Müller Rolf és Takács Tibor szerkesztésében *Szigorúan titkos '89* címen kiadta a magyar állambiztonsági szervek 1989. évi záró munkabeszámolóját. Budapest Főváros Levéltára pedig Katona Csaba és Rácz Attila gondozásában az 1988. októbertől 1989. októbertől keletkezett budapesti hangulatjelentésekből adott közre egy gondosan válogatott összeállítást, *Hangulatjelentések a fővárosból* címen. Mindkét terjedelmes kötet szerkesztői gondosan jegyzetelték a publikált dokumentumokat, színvonalas bevezető tanulmányokban foglalták össze a publikált források keletkezési körülményeit, s elemezték azok tartalmát. Mindegyik összeállítás önmagában is lebilincselően érdekes a téma iránt érdeklődő olvasó számára, egymás mellé téve pedig szinte megelevenítik az átmenet évének fordulatait és bizonyos, fontos döntéseket illető következtetések levonására is alkalmat adnak. A heti és havi rendszerességgel papírra vetett hangulatjelentések a napi események forgatagát idézik fel, pontosan megmutatva, hogy egy-egy mára már teljesen elfeledett hír – például televízió tudósítás – néhány napig

milyen izgalomban tartotta a közvéleményt. Az állambiztonsági szervek év végi beszámolóinak szerzői viszont megpróbálták az év eseményeinek alapirányait meghatározni, a sorsdöntő eseményeket kiemelték, s e valós vagy téves helyzetértékelés alapján jelölték ki azokat a pontokat, ahol megkísérelték a folyamatok befolyásolását.

Lássuk először azt, hogy a párt vezető testületei számára készült hangulatjelentések összeállítói mit és hogyan rögzítettek 1988–89-ben. Az MSZMP rendszerváltás előtt működő információs rendszere 1964-től épült ki, 1968-ban alakult ki az információs szolgálatok állandó struktúrája. Eszerint a megyei és fővárosi pártszervezeteknek havonta átfogó jelentést kellett készíteni a Központi Bizottság Agitációs és Propaganda Osztálya részére, a jelentések első részében a pártélet-ről, a második részben a lakosság hangulatáról kellett beszámolni. A havi jelentések mellett hetente tényközlő információs beszámolók is készültek. Az összefoglaló jelentések az alsóbb szintű pártszervek hasonló információs jelentéseire támaszkodtak. (E rendszerről lapunk 2008. évi 6. számában Sáfár Gyula *A párt információs jelentéseinek rendszere Békés megyében* címen közölt tanulmányt.) A rendszeres jelentések elvileg a pártvezetők tájékozódását, a jobb döntéshozást szolgálták. Katona Csaba és Rácz Attila az 1988. október 23. és 1989. október 23. között keletkezett hangulatjelentésekből válogatott. A szerkesztők úgy ítélték meg, a változás döntő eseményei e két dátum közé estek. Az időhatár kijelölését befolyásolhatta az is, hogy a jelentések terjedelme és információgazdagsága '89 őszén érezhetően csökkent. A válogatás szempontjairól a szerkesztők a következőket mondják: „Összességében – nyilván vitatható módon – megpróbáltuk az általunk leginkább korjellemzőnek tartott forrásokat összeszedni. Korjelző alatt nem pusztán azt értjük, hogy milyen eseményekről szólnak, hanem azt is, hogy mit, hogyan hangsúlyoznak, milyen nézőpontból, milyen vélt vagy valós elvárásoknak megfelelően.” Katona Csaba és Rácz Attila kihasználta a jelentések rétegzettségéből adódó lehetőségeket is: a közölt források többsége az MSZMP Budapesti Bizottsága Agitációs

és Propaganda Osztályán – később Társadalompolitikai Osztály – készült, de az összegző jelentések mellé a szerkesztők beválogatták a kerületi, tanácsi és szak szervezeti jelentések jellegzetes darabjait. Sőt, olvashatjuk az ELTE vagy éppen a Taverna Belvárosi Szálloda és Vendéglátó Vállalat MSZMP szervezetének havi jelentését is. Így azután az összeállítás tükrözi az értelmiségi és munkás többségű csoportok különböző eseményekről alkotott véleményét. A könyv 55 különböző terjedelmű forrást tartalmaz.

A dokumentumokban rejlő páratlan tömegű információ különösen érdekes annak, aki átélte ezeket a hónapokat. A Grósz-beszéd, '56 ártértelese, a demonstrációk vagy éppen egy-egy éjszaka rádió és Tv-műsor – Bagoly, Napzárta – az adott pillanatban különösen fontosnak tetszett. Ma már sokkal könnyebben kiemelhetünk néhány, az év történéseit alapvetően meghatározó tényezőt. A társadalom nagy többségének életkörülményei romlottak, az ebből fakadó elégedetlenségről beszámoló bekezdések, hol tompítottabban, hol élesebben, újra és újra visszatérnek a jelentésekben. Az 1989. évi januári áremelés után a Társadalompolitikai Osztályon készült jelentésben olvashatjuk: „Az áremelés voltaképpen nem érte meglepetésként a közvéleményt... Váratlanul az áremelés széles köre, aránya, egyes áru fajták és szolgáltatások esetében a drágulás szokatlan nagysága bizonyult. Különösen drasztikusnak minősítik az alapvető fogyasztási cikkek, a gyógyszerek és a közlekedési költségek árának emelését... Az általános hangulat igen elkeseredett, túlzás nélkül állítható, hogy mélyponton van. Indulatos, olykor minősíthetetlen kitörés és letargikus beletörődés egyaránt tapasztalható. Ennek fő oka a megélhetés nehézségei mellett elsősorban az, hogy a lakosság kilátástalannak tartja a jövőt, nem bízik abban, hogy az eddigi áldozatok kiutat jelentenek.” A párt a politikai reakciókra figyelt, pedig a szélesebb közvéleményből a legintenzívebb érzelmeket nem a politikai lépések váltották ki, hanem az olyan szituációk – archetipikus helyzet – amelyekben sokan megtalálták a helyzet egyszerű magyarázatát. Nagy felháborodást keltettek az alapvető erkölcsi értékeket sértő ügyekről szóló tudósítások. Amikor a TV beszámolt egy korrupciós ügyről, érdemtelenül kapott nagy jutalomról vagy beszéltettek egy érezhetően hazudozó, esetleg gyenge képességű politikust, a hangulatjelentések szerint felizzottak az indulatok. Ám ezzel a helyzettel a párt egy darabig nem tudott mit kezdeni. Először a magát önállósító sajtó megzabolozására születtek tervek, de viszonylag hamar belátták, új megoldásokat kell keresni. Először a párt Budapesti Bizottsága Pártszervezési Osztálya 1989. augusztus 1-jei jelentésében szólnak arról, hogy a fővárosi pártértekezlet bemutatásának kommunikációs feladatait immár profi szakemberek bevonásával, a legaprólékosabban kell megszervezni.



A hangulatjelentések azt mutatják, hogy az MSZMP vezetői ebben a társadalmi és politikai alapszituációban becsapták magukat. A jelentések nagyobb része magával a párttal foglalkozik: több, mint két hónapig napirenden volt Grósz Károly 1988. novemberében a Sportcsarnokban elmondott – fehér terrort emlegető – beszédének kommentálása. Az persze nagyon érdekes, hogy az első, magabiztosság növekedéséről szóló jelentések után egy-két héttel hogyan szaporodnak meg a kételyekről hírt adó passzusok. Ugyancsak óriási párton belüli visszhangot váltott ki Pozsgay Imre 1956-ot népfelkelésnek minősítő interjúja. Érdekes az is, hogy a hangulatjelentések mennyire elfedik az 1989. március 15-i ellenzéki demonstrációk jelentőségét és erejét. A Társadalompolitikai Osztály jelentését író Bródy Péter a március 15-i ünnepekről sokkal inkább azt írta, amit feljebbvalói olvasni szerettek volna, semmint a valóságot. Összességében megállapíthatjuk, hogy bármilyen nagy tömegű információt tartalmaztak is a korabeli hangulatjelentések, a döntéshozókat bizonyos mértékig félrevezették, a jelentések írói túlzottan befelé figyeltek, s számos igazi, nagy társadalmi konfliktust nem mertek a valóságnak megfelelően bemutatni.

Míg a hangulatjelentések szerzői váltakozó sikerrel próbálták a napi információkból kiszűrni a lényegét, addig az állambiztonsági szervek csoportfőnökségeinek és megyei szerveinek munkatársai 1989. decemberében, a befejeződőben lévő átalakulási folyamat döntő fordulatainak ismeretében jóval nagyobb biztonsággal emelték ki jelentéseikben a

folyamatokat meghatározó elemeket. Müller Rolf és Takács Tibor az állambiztonsági szervezet öt csoportfőnökségének, öt önálló osztályának, a budapesti és a 19 megyei állambiztonsági szerv 1989 decemberében kelt, az év eseményeit összefoglaló jelentését közölte. Müller Rolf bevezető tanulmányában áttekinti az állambiztonság szervezeti felépítését, az állomány létszámát és összetételét, a vezetést és az elhárító tevékenység jellemzőit. Az országos szervezet felépítése ma már viszonylag ismert: III/I. – Hírszerzés, III/II. – Kémelhárítás, III/III. – Belső elhárítás, III/IV. Katonai elhárítás, III/V. – Operatív technikai csoportfőnökség. Az utóbbi egység a telefon- és lakáslehallgatás működtetésétől a fedőokmányok készítéséig minden technikai feladatot ellátott. Jóval kevésbé ismert a megyei állambiztonsági szervek működése és felépítése. Müller Rolf tanulmánya szerint a területi elhárító szolgálatok élén a megyei rendőrfőkapitány állambiztonsági helyettese állt. Ő irányította az úgynevezett állambiztonsági törzset, amely két súlyponti területen, a kémelhárításban és a belső reakció elhárításában tevékenykedett. A megyei állomány létszámát illetően igen nagy különbségek voltak: Zalában az állambiztonság kötelékébe 31 hivatásos és 4 polgári alkalmazott tartozott, Győr-Sopron megyében 95 hivatásos és 11 polgári státusú személy látta el ugyanezeket a feladatokat. Hasonló eltéréseket mutat a beszervezettek köre: Nógrádban 104, Veszprémben 283 beszervezett személy alkotta a hálózatot. Békés megyében 1989 elején 114 hálózati személyt tartott számon a kapitányság, év végén 108-ra csökkent számuk. Legtöbben, 104-en titkos megbízottak (tmb) voltak. '89 elején 47-en dolgoztak a kémelhárítás területén, 38 személyt a belső elhárítás foglalkoztatott. A Békés megyei részleget 1986-tól a rendszerváltás idején 40 éves Virág Sándor alezredes vezette. Utóbbi végzettségét a Kossuth Lajos Katonai Főiskolán és az SZKP KB Főiskoláján szerezte. A közölt, igen beszédes adatok közül még egy: 1989. január 1-jén a belső reakció elleni elhárítás területén az országban összesen 2162 hálózati személyt foglalkoztattak.

Az év végén papírra vetett jelentések forráskritikai szempontból is igen érdekes szövegek. A rendszerváltás jogi kereteinek kialakítása után számoltak be a jelentést aláíró állambiztonsági vezetők évi munkájukról, amelyeknek az év elején alighanem markáns része volt az ellenzéki erők megfigyelése, sőt akár azok „elhárítása”. „Ezek a szövegek nem törésként, hanem egy »alkotmányos« jogállamba és egy többpártrendszerű demokráciába való átmenetként, »belenövésnek« látatják 1989-et” – olvashatjuk Takács Tibor tanulmányában. Vannak csoportfőnökségek, amelyek hatásosabban tudják dokumentálni az alkotmányos jogállamba való belenövést és vannak olyanok, amelyek számára ez megoldhatatlan feladat.

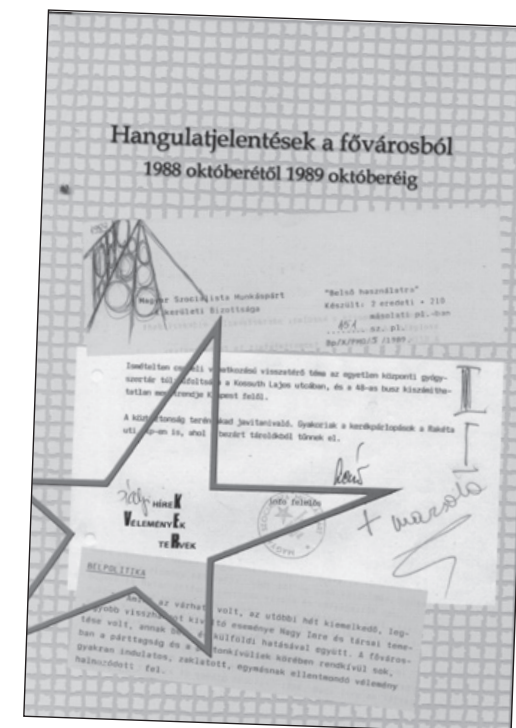
A rapid sebességgel zajló belső politikai változások mellett más tényezők is alakították a szolgálatok feladatait. A politikai nyitással párhuzamosan gazdaságilag is kinyílt az ország. Ez és a szolgálatok helyzetének bizonytalanabbá válása fokozta az idegen országok hírszerzéseinek magyarországi aktivitását. „Az információszerezésben továbbra is a mélységi felderítésre törekcszenek, az eddigieknél erőteljesebben igyekeznek beépülni a döntéshozó centrumokba” – írta a III/II. Csoportfőnökség vezetője 1989. december 22-én kelt jelentésében. Sőt, a „baráti” országok egyike, Románia is korábban nem látott mértékű és igen agresszívnek minősített hírszerzői és zavarkelő tevékenységbe kezdett Magyarországon. Tekintve, hogy ekkor már tízezres nagyságrendben érkeztek romániai menekültek az országba, a védekezés nem is akármilyen feladatot jelentett. Ebben a szituációban a hírszerző és kémelhárító csoportfőnökségek viszonylag könnyen megtalálhatták a „nemzetbiztonsági” szerep felé vezető utat.

Ritkán olvashatunk olyan, mindössze huszonegy évvel korábban keletkezett kémelhárítási jelentést, mint amilyen a kötetben szerepel. A dokumentum az elhárítás egyes ügyeit és az úgynevezett „játszmas” akcióit is felfedi. Példa gyanánt egyetlen részlet. Az amerikai nagykövetségen működő CIA-rezidentúra egyik ügynökére vonatkozó felderítő munkáról a következőket olvashatjuk: „»Lepke« fn. ügy. A nagykövetség politikai osztályának vezetője. Fő tevékenységét az új pártokkal, szervezetekkel való kapcsolattartás, információk szerzése, az átalakítási folyamatban részt vevő ellenzéki pártok erkölcsi és anyagi támogatása képezi.” Itt azután meg is állunk, egyelőre csak töprenghetünk azon, hogy a „Lepke” fedőnevű ügynök az ellenzéki szervezetek körül szálldosva csupán – az akkor Magyarországon igen népszerű Mark Palmer nagykövet munkáját segítve – a rendszerváltó szervezeteknek adott támogatást és némi védelmet, vagy azok politikában járatanabb vezetőit valóban hírszerzőként is befolyásolni próbálta. – Esetleg a két-féle tevékenységet összekapcsolta?

A román hírszerzés elleni védekezés arányait bemutatandó Békés megyei adatokat idézek: a határ menti megyében 1989-ben közel 6000 személy kért ideiglenes tartózkodási engedélyt, mintegy 2000 fő maradt tartósan a megyében. A szolgálat megyei szervezete – decemberi jelentése szerint – felderítései és meghallgatásai során az év folyamán 67 Securitate-tisztet és 108 Securitate-, illetve milícia besúgót azonosított. Természetesen ez csupán egy forrás, amelynek adatai más források hasonló adatai nyomán tekinthetőek bizonyosnak. Az mindenesetre tény, hogy az elhárítás a román aktivitás láttán X-300 néven egy új vonalat létesített. S ez a fajta védekező szerep is alkalmasnak bizonyult a szolgálat meggyengült önbizalmának, pozitív önképének erősítésére.

Gyökeresen más helyzet alakult ki a belső elhárítás terén. A III/III-as csoportfőnökség is kereste a továbbélés útját. A nevezetes év vége felé úgy látszott, meg is találja: az új feladatot a békés átmenet biztosításában, az esetleges társadalmi robbanások megakadályozásában, a szélsőséges erők térfoglalásának elhárításában határozta meg a csoportfőnökség stratégiái. A jelentésekből az derül ki, a központ folyamatosan információs anyagokkal, iránymutatással látta el a nehezebben váltó megyei szervezeteket. Az év végén több jelentés már saját eredményként számol be az átmenet békés voltának biztosításáról, az alkotmányos rend megőrzéséről, a szélsőséges politikai erők térfoglalásának megakadályozásáról. Talán ezen a ponton ragadható meg legjobban a szolgálatok befolyásoló szerepe. Mert a szélsőségek elleni küzdelem esetén az alapkérdés az, ki a szélsőséges? A különböző jelentések máshol húzzák meg a határt: az óvatosabb BRFK egyházi területen egyedül a Bulányi György vezette bázisközösséget jelölte meg a szélsőségesek gyülekezési helyeként. Úgy látszik, az egyházi reakció elleni elhárítás embereinek Bulányi György hosszú és kitarató üldözése alatt, szilárd meggyőződésüké vált, hogy a Bokor közösség a „szélsőségeket” tömörítő szervezet. Politika szélsőségeként a punkokat, skinhaedeket, anarchistákat és újfasisztákat említették. Máshol húzta meg a szélsőségesesség határát a Csongrád megyei belső reakció elleni elhárítás. A szervezet „ultradikális, szélsőséges politikai tevékenységet folytató személyekről” szóló értékelő jelentéseiben szerepel Pordány László MDF-vezető, az SZDSZ helyi vezetője és egy ötvenhatos. Az MDF- és SZDSZ politikusnak 1986 óta volt F-dossziéja. A mondottak értelmében itt az általuk képviselt „szélsőséges” politikát kellett elszigetelni. Mellesleg a Csongrád megyei jelentéshez egy olyan statisztikai táblázat is csatolva van, amelyben a politikai és civil szervezetek taglétszámát, vezetőiknek nevét rögzítették. A Csongrád megyei jelentés további érdekességgel is szolgál: 1989-ben két alosztályt hoztak létre, egyet a nemzeti, egyet a polgári radikális „szélsőségesek” ellenőrzésére. Aligha tévedünk nagyot, ha ezt a mondatot úgy értelmezzük, hogy a két legerősebb ellenzéki szervezet ellenőrzéséről lehetett szó. Lám, az akkori időket jellemző nagy törést helyenként még az elhárítás szervezeti struktúrája is tükrözte.

A „szélsőségeket” keresve visszafordulhatunk Kátana Csaba és Rácz Attila kötetéhez. A hangulatjelentések pontosan tükrözik, bizonyos pillanatokban mi kapta meg a szélsőségesesség bélyegét. A párt Budapesti Bizottságának Nagy Imre újratemetése után papírra vetett jelentésében olvashatjuk: „...akadtak, akik éles szovjetellenes, antikommunista kirohanásra használták fel az alkalmat. Ezt különösen Rácz Sándor és



Orbán Viktor durva, uszító szavaira vonatkoztatják. A közvélemény azt várja, hogy ezt ne csak külföldön, hanem magunk is határozottan utasítsuk vissza, és bélyegezzük meg.” A szolgálatok a temetés békés, szélsőséges megnyilvánulásoktól való megóvását az év kiemelkedő feladatának tekintették. S hozzáteszük, hogy az elhárítás is „mélységi felderítésre”, azaz a döntéshozó centrumokba való beépülésre törekedett, bizonyosnak látszik, hogy itt a „szélsőséges” jelző tematizálását érhetjük tetten.

1989 decemberében sokan gondolhatták – a Békés megyei szolgálatok vezetőjéhez hasonlóan –, hogy a belső elhárítás is átmege a tű fokán. „Hálózati kontingensünk zöménél törés nélkül ment, illetve megvége a váltás” – írta a parancsnok. Tudjuk, nem így történt – a Duna-gate botrány elmosta a III/III-as csoportfőnökséget. Egyre több információt ismerünk, ismerhetünk, ám ezek a '89-es jelentések, kiváltképp a hozzájuk kapcsolódó statisztikai adatok arra engednek következtetni, hogy a látható felület még mindig jóval kisebb, mint a „fedésben” lévő terület.

E recenzió keretében a két különösen információ gazdag forráskiadványnak csak néhány kérdéskörét érinthettük, talán a felvillantott témák is jelzik, milyen fontos könyvekről van szó. A rendszerváltásról szóló későbbi publikációk hivatkozásaiban bizonyosan mindkét összeállítás gyakran fog szerepelni.

▶ BANNER ZOLTÁN



A rend romantikusa

Fajó János művészetéről¹

„Hatalmas felhőkarcolókat építünk majd és játéknak az Eiffel-torony mását. Bazalt talpú hidakat. A tekrekre új jeleket acélból s a döglött sínekre üvöltő, tüzes lokomotívokat lökünk, hogy ragyogjanak és fussák be a pályát, mint az ég szédületes meteorjai.

Új színeket keverünk s a tenger alá új kábeleket húzunk...”

(Kassák Lajos: Mesteremberek)

Kassák utolsó tanítványa, segédje, igazolója ezzel a mottóval lépett először a nyilvánosság elé 1968-ban, a budapesti Fényes Adolf Teremben. Mesterének látomását az élet azóta tökéletesen megvalósította: ma ilyen a világ, a közlekedés, az informatika társadalma, a művészet, a dizájn és a civilizáció. Igaz, nem a művészi kezdeményezés, hanem a tudomány, a technika és a pénz törvénye nyomán.

Fajó János éppen ezért visszaforgatta a témát a művészeti szférába, és ötven éve azon fáradozik, hogy annak a zseniális gondolatnak az érvényét, amelyet Cézanne és Braque nyomán a nagy orosz, holland és magyar konstruktivisták (s kicsoda nevek!, Malevics, Tatlin, Liszickij, Mondrian, Kassák, Moholy-Nagy, Mattis Teutsch, stb.) a huszadik század elején felvetettek, visszahelyezze jogaiba. Azaz az emberi önzés, kapzsiság, erőszak, haszonvágy által elsikkasztott erkölcsi tendencia (talán a művészet utolsó világmegváltó terve, lehetősége) újra értelmet nyerjen a két világháborút követő szellemi zűrzavarban.

Amikor tehát belépünk a Múzsák Termébe, az a benyomásunk támad, mintha valahonnan, nagyon messziről, újra megérkeznénk a XX. századba – vagy egy régi békési parasztházba, amelyben minden berendezési tárgy, a tárgyak összessége és elrendezése a természetben átélt otthonosság és ésszerűség szellemét sugallja.

Mert hiszen az előző századokban elért civilizációs és kulturális eredmények függvényében, az értelmetlen szenvedéseknek kiszolgáltatott emberi sors rehabilitációjaként éppen ez lett volna a XX. század

feladata: berendezni egy ilyen tiszta, egyszerű, raciónális, mégis romantikusan színes életformát, egy Európát, amelyben olyan fényerővel ragyogjon a társadalmi igazság, mint a művészi igazság Fajó János művészetében.

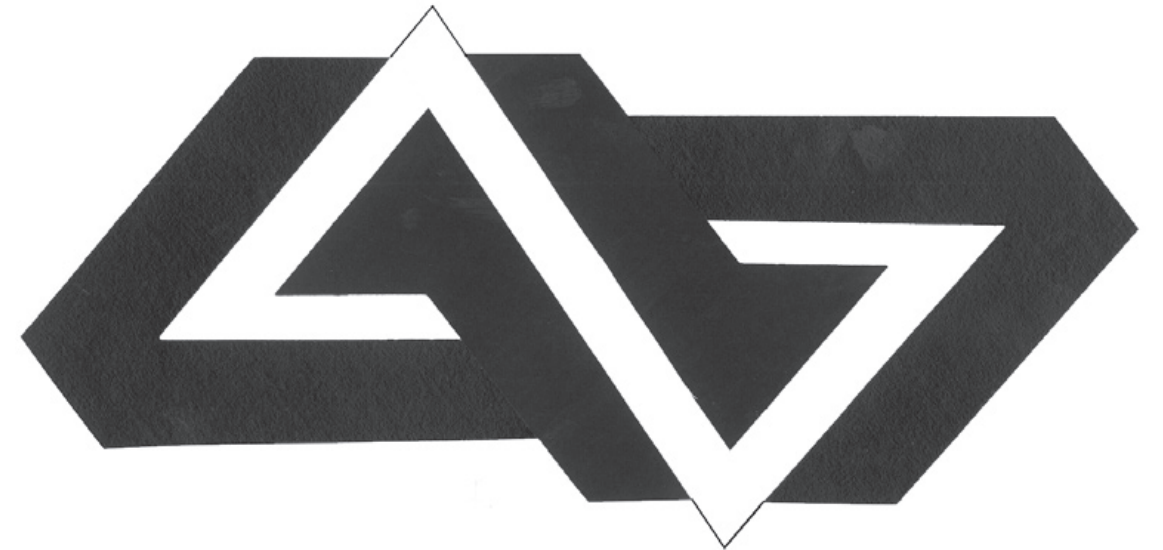
Vagyis nosztalgiánk van, mivelhogy nem ilyen lett a század, amelyben életünk döntő szakaszát leéltük; jólesik visszapillantani e műegyüttes tükrében a *megnemörtöntre*, s legalább így, utólag és képzeletben berendezkedni benne, mint az utókorra örökítendő makettben.

Fajó egy ritka emberfajta: az ALKOTÓEMBER típusának egyik legkiválóbb hazai képviselője. Ez összetettebb s egyben demokratikusabb fogalom, mint hogy MŰVÉSZ valaki.

Egy asztalosmester, egy mérnök, falusi gazda, orvos vagy tanár is lehet alkotóember, bárki, aki a világot saját teremtményeként éli át; tehát a Teremtő nyomába lép; mert tudja, hogy a TEREMTÉS addig tart, ameddig egyetlen ember él a Földön; bárki, aki HIVATÁSNAK tekinti a munkát.

A művészek között is sok az asztalosmester, mérnök, gazda, orvos, tanár, stb. – de csak azt nevezhetjük alkotóembernek, aki nem csupán képet, szobrot, műtárgyat készít (elvégre ez a mestersége, hát csináljon is minél jobbakat!), hanem azt, aki megérti, hogy megkülönböztetett kegyelem birtokában van: ő ugyanis egyenesen a teremtett világ törvényeibe láthat – ha egyszer eljut önmagához; és aki ekkor, de csakis ebben az esetben ezeknek a törvényeknek a szellemében alkothat. Fajó János ilyen típusú alkotóember.

Nem vagyok jártas a rendszerkutatásban, a rendszerelmélet mai fogalmait nem ismerem. Ezúttal is pusztán a józan paraszti ész műkritikájával szeretném megközelíteni és mások számára is járhatóvá tenni e 2011-es válogatáson át az életművet. Ezt teszi



Formázott képterv (1976; kollázs, papír; 120x246 mm)

ő is írásában, hiszen egyike a legfelkészültebb, legintelligensebb teoretikus elméknek a kortárs művészeti szcénában. Művészetfilozófiájának 2009-ben megjelent összefoglalása páratlanul értékes kordokumentum (Fajó János: Rögeszmém – eszmém rögei. Hagyományról, kompetenciáról. Vince Kiadó, Budapest, 2009.), amelynek egyes tételeivel lehet (esetleg kell is) vitatkozni, de érvelésének egyértelműsége, a gondolati áttetszőség és tartalmasság hatása alól nem vonható ki magad.

Fajó annyira és oly régóta megingathatatlan saját alkotói (és művészeti-közéleti) meggyőződésében, hogy annak a jelentőségét, amit 75. születési évfordulója előestéjén bemutatott művészeti szülővárosában (Orosházán látta meg a napvilágot), már rég nem egy STÍLUS, hanem egy MAGATARTÁS ismérveivel mérhetjük fel s helyezhetjük a kortárs magyar művészet színképébe.

1. Mindenekelőtt azt a paradoxális jelenséget kell feloldanunk és megértenünk, hogy ez a puritán, egzakt módon gondolkozó és alkotó, aszkétikusan önmegtartóztató művész – napjaink egyik legnagyobb ÁLMODÓJA/ÁLMODOZÓJA.

Calderon a XVI. század közepén azt írja (színháztörténetileg) korszakalkotó színpadi műve élére: La Vida es Sueno – Az élet álom. De hát akkor mi a művészet? Az álom álma? Hiszen minden igazi művészi mű álommal kezdődik és álommal végződik. (Pontosabban mi álmodjuk tovább.) Csakhogy ez az álom éppenséggel az életen, tehát a calderoni álmon túli VALÓSÁG, azaz a LÁTHATATLAN birodalma és ostroma. Az út viszont valóban a spanyol szerző által – már csak az élet rövidsége miatt is – álomnak minősített LÁTHATÓN keresztül vezet.

Az Ő útja is ez volt, méghozzá éppen innen, Békéscsabáról indult, talán éppen ebből a teremből, de mindenképpen a mai Munkácsy Mihály Múzeum fedele alatt működő „képzőművészeti körből”, azaz Mokos József legendás szabadiskolájából, aki maga is tudatában volt ennek az igazságnak. Vagyis, hogy ezt az utat megjárni csak úgy lehet, ha egyrészt tökéletesen elsajátítod a LÁTHATÓ megragadásához szükséges kifejezési eszközöket, másrészt viszont az Ő sajátosan célszerű, konstruktivistikus „kockológiájával” rögtön tanítványai kezébe is adta a LÁTHATATLAN kulcsát. Aztán ezt a kulcsot KASSÁK LAJOS illesztette a zárba, a Fajó terembe vezető ajtó kulcslyukába, ahonnan ebből a teremből soha többé nem mozdult ki, csupán mindig másképpen rendezte be, most például úgy, ahogyan látjuk, s ahogyan az ő napfényes terméből pillanthatunk be „rögeszméinek” laboratóriumába.

2. Beszéljünk tehát az Ő saját ÁLMÁRÓL.

Ez a kiállítás is, akárcsak valamennyi kiállítása tulajdonképpen engedmény, kompromisszum, tehát ajándék egy olyan művész részéről, aki a világot nem részleteiben, hanem organikus, egységes EGÉSZKÉNT szemléli és évtizedek óta arra törekszik, hogy környezetére, az egész tárgyi világra rávetítse ennek az egységes, organikus egésznek a rejtett arculatát: a REND törvényét és szellemét.

Egy 1980-ban készült, de csupán a fent említett könyvben megjelent interjúban arra a kérdésre, mi a művészet – ezt válaszolta: „Nem tudom, de azt hiszem, valami olyasmi, ami az életért és benne egy önmegvalósult, kiegyensúlyozott emberért és annak szabadabb életéért van. Örökké mozgó, változó, mégis testre szabott, értelmes, tudatosult életért, ahol elvi

¹ A Békés Megyei Múzeumok Igazgatósága Munkácsy Mihály Múzeumában rendezett Fajó János-kiállítás megnyitászövegének kiegészített és szerkesztett változata. A tárlat 2011. június 9. és július 31. között várta a látogatókat. (A szerk.)

tisztaság, élet-egyszerűség, értelmi, érzelmi rend és értékrend van.”²

Fajó lemondana a kiállításokról, ha egyszer felkérnék, hogy tervezze meg egy város, a társadalom, az ország életterének a formáit, színeit, stílusát, amelyben ez az ő REND-ILLÚZIÓJA megvalósulhatna. Illúziót írtunk, hiszen ő is tudja már, hogy ez csupán álom, akárcsak Victor Vasarely/Vásárhelyi Győző *színes városa*, amit nem hogy Magyarországon, de második hazájában, Franciaországban sem tervezhetett meg, hanem Braziliában kínálkozott egy kísérleti lehetőség, aztán soha többé és sehol a világon...; talán Dubajban, vagy a holnap Kínájában?

Persze önmagában a Rend – hiszen mindjárt jön belőle a Rendszer! – nem feltétlenül megnyugtató fogalom, sőt (megértük!) igen félelmetesen elburjánozhat; Fajó álmának azonban semmi köze sincs semmiféle katonai, politikai, hatalmi, tehát az erőszakos rend önkényéhez, az ő rend-eszménye: az ÉRZÉKENY rend, mondanivalója: a REND romantikája. Romantikus és érzékeny rend – háromszögekből, négyzetekből, körökből, ellipszisekből! Merev, hegyes, szögletes vagy hajlított vonalú síkmértani elemekből, amelyekkel már az iskolában halálra bosszantottak?!

3. Művészetének ez a látszólag szűkkörű, fantáziátlan ABC-je, a REND nyelve önmagában hordozza értelmét, módszertanát, tartalmait. A síkmértan három alapeleméből és a három alapszínből (piros, kék, sárga) pontosan oly hajlékony, árnyalatos valóságfeltáró kreált nyelvet kreált, mint a hagyományos művészek a táj, a természet, az emberi és állati alakosság kifejezési lehetőségeiből. Hiszen Fajó eszménye ugyanaz a *törvényerejű* rend, ami a teremtett világban uralkodik – de mint fennebb említettük: LÁTHATATLAN. (Vagyis, másképpen: nem annak a csodálatos körkörös folyamatnak vagyunk tanúi, amely az ősművészet geometrikus jelrendszerével kezdődött, majd, mondjuk legalább 5000 éves korszakot követően, amely a látványvalóság minél szemfényvesztőbb leképezésére irányult, újra visszatértünk a konstruktívizmusban az alapokhoz?)

A művész nem a naturát, nem a földi dolgok isteni pompáját szimplifikálja kiserkeszthető elemekre, hanem eleve az elemi formák és színek nyelvét beszéli, gazdagítja, telíti új tartalommal, immár olyan folyékonnyan, ahogy az igehirdető adja elő 30-40 évi gyakorlat után a maga bölcséleti tétéleit.

Valamelyik írásában azt olvassuk: „A festészet a csend művésze.” Persze a szobrászat is, ha úgy művelik mint ő, hiszen szemlélésükkor, légterükben semmi mást nem érzékelünk „csak” ilyesmit: NYUGALOM, HARMÓNIA, BIZTONSÁG, MÉLTÓSÁG, SZERELEM, stb. Igen: szerelem, azt érzékeljük, amivel ezek a művek készülnek, hiszen éppenséggel az a szerelmes játék, gyötrelmek, gondosság, amivel társat

2 Rögeszmém, 144.

keres a meghúzott vonalnak, a vonalba zárt formának és színnek – ez ennek a művészi nyelvnek legfőbb mondanivalója.

4. És ez lenne negyedik pillére az én konstrukciónak – amit az ő konstruktivitása sugall: „ha már kitaláltam/megtaláltam/megfejtettem egy ilyen ABC-t, társakat/tanítványokat keresek, akikkel elbeszélgethetek, s akiknek elmondhatom: hogyan induljanak el önmaguk keresésében.” Ennek jegyében alapította meg az idők folyamán több vidéki színhelyen működő szabadiskoláját, majd pedagógiai tevékenységéből született meg 1999-ben az a remek elméleti (s egyben gyakorlati) kompendium, a *Síkfestészet*, amelyet akképpen használnak, már külföldi főiskolákon is, mint Barcsay Jenő *Művészeti anatómiáját* az ellenkező: a figuratív oldalon.³ Gyermekek, fiatalok, felnőttek százait figyelmeztette Kassák intésére: „Az igazság emberének nem a világot kell megváltania, hanem önmagát...”; s úgy engedte útnak őket: „ne kövessetek senkit – keressétek önmagatokat mindhalálig...”.

5. Minthogy a világot organikus, egységes egészként szemléli, egyfajta PLASZTIKAI TOTALITÁS szolgálatába szegődik. A 2011-es visszpillantásban a különböző anyagú – krómaccél, réz, bronz, márvány, alumínium, fa, plexi – szoborművekben arról a „tér-szomjúságról” ad számot, amely egyrészt felszítja, másrészt új dimenzióba helyezte a *Síkfestészet*ben kidolgozott elvek és arányok dinamizmusát.

Öreg mestere és harcostársa, a hajdani Bauhaus-tanár, svájci formatervező és építész fogalmazta meg 1988-as kiállítás megnyitó szövegében: „Nagyon jelentős ezekben a kompozíciókban, hogy teret képeznek, amelyet az ember egyáltalán nem tud pontosan értelmezni, és amely valójában a nagy felületekből és a satírozott fotókból jön létre. (...) A síkbeli formák térbelivé egészülnek ki. Azt hiszem, Fajó itt valami olyat csinált, ami eddig nem létezett, valami egészen eredeti, új formát hozott létre a konkrét művészet keretein belül...”⁴ Vagyis a reneszánsz vonal- és színperspektíva után felfedezi a „*virtuális perspektívát*”? A plasztikai munkák azt a benyomást keltik, mintha nem ő helyezné el a formát/nem a formák helyeződne el a térben, hanem a tagolatlan, tapinthatatlan, formátlan tér nyílna meg/nyilvánulna meg e szobrok által: „itt vagyok, én vagyok a TÉR!”

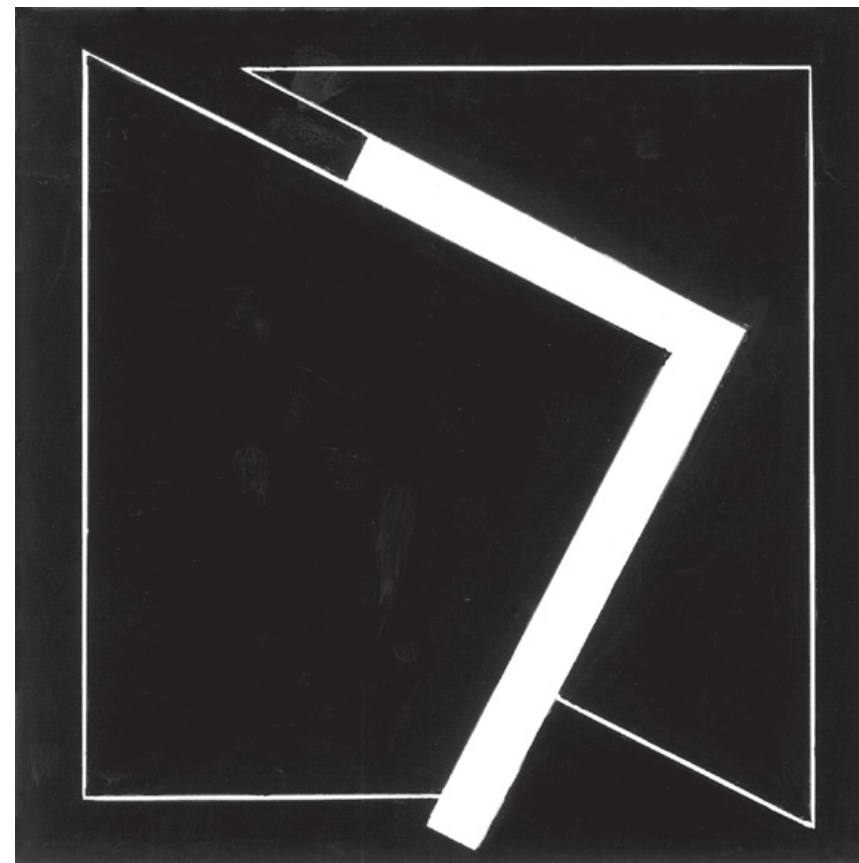
6. Végezetül a tényeknek és hatásoknak még egy sajátos együttállásáról: MÉLYSÉG (intellektuális és fizikai értelemben egyaránt), MONUMENTALITÁS (építészeti kiszámítottság és ugyanakkor nagyvonalúság), valamint KÉZMŰVESSÉG (a mű-alkotás va-

3 Fajó János: *Síkfestészet. (A mód – A módszer)*. Osiris – Magyar Iparművészeti Egyetem, 1999.

4 Fajó János. *Monográfia*. Vince Kiadó, Budapest, 1999. 9.

lamennyi mozzanatát saját kezűleg végzi) egységéről szeretnénk említést tenni. S ez utóbbi, a mesterségbeliség pedantériája és artisztikuma a nemzetközileg számon tartott Fajó János művészi személyiségét viszcacsatolja szülőföldjéhez, a békési térséghez, ahol világra jöttétől a munka becsületének és tisztességének a légkörét tapasztalhatta s ezt a morális örökséget szinte a génjeiben hordozza.

A legjelentősebb életművek olyan személyes szellemi univerzumok, amelyekben eldobhatjuk magunktól az „úrutazáshoz” szükséges biztonsági felszerelést, mert fenntart annak a vonzásnak a magnetizmusa, mely a Föld és Végtelen közötti pálya feszültségéből sugárzik. Ennek a szimulációs utazásnak az élményében részesültünk Fajó János *Válogatás egy életműből* című nyári tárlatán Békéscsabán.



Négyzet és „L” forma (2000; tus, papír; 152x152 mm)

▶ GRASL BERNADETT



Még a Mesén is túl

Farkas Zsuzsa képgrafikái a békéscsabai Jankay Galériában

Meséből álom vagy álomból mese. E szójáték mindkét eleme igaz Farkas Zsuzsa grafikáira. A fiatal alkotó egyaránt otthonosan mozog az irodalmi illusztrációs munkák, a művészkönyvek és a gyermekjátékok tervezése, valamint az önálló grafikai lapok kivitelezése területén. Képekben, látványos történetekkel mesél és játszani tanít minden gyermeket és felnőttet. Munkáit szemlélve, a realitást elhagyva, a színek, vonalak, formák alkotta képzelte történetekkel szinte észrevétlenül egyre csak közelítünk a valóság mesébe álcázott „problémavilága” felé.

A nagybetűs MESE elképzeltetlen a középkor népszerű szörnye, a tűzokádó, leányrabló, vitézeket gyomrába nyelő sárkány alakja nélkül. Várak, királyok, királynők, hintók és lovak, a magyar népművészeti formavilág elmeivel tarkítva jelennek meg a színes rajzokon és grafikai alkotásokon. A gonosz a lovagkor mítoszainak legfőbb kihívásaként újra és újra felbukkan, más-más kontextusban bontakozik ki a grafikus látványos művein. A színpompás szörnyeteggel viaskodó apró hős lehetetlennek tűnő küzdelme az életben rejlő örök kihívás ellen folytatott harcról szól.

A sárkány sztori másik örökérvényű története a Fehérlófia meséjéből kiemelt leányrablás. „Meg is viaskodtak. De Fehérló fia mindjárt a földhöz vágta a sárkányt, s levágta mind a három fejét. Azzal visszament a királykisasszonyhoz. Azt mondja neki: – No, most már megszabadítottalak, királykisasszony, jere velem a felvilágra! – Jaj, kedves szabadítóm, felel a királykisasszony -, van nekem idelent két testvérem, azokat is egy-egy sárkány rabolta el; szabadítsd meg őket, neked adja az édesatyám a legszebb leányát meg fele királyságát.

– Nem bánom, hát keressük meg...” Arany László idézett meserészletének képi értelmezése elevenedik meg Farkas Zsuzsa alkotásán. A sorozat három grafikai lapból áll, a három királylány sárkánykalandjának



Farkas Zsuzsa: *Zivataros idők jönnek I.* (2008; linóleummetszet, papír; 200x200 mm) Ezzel a sorozatával Farkas Zsuzsa elnyerte a 2008-as Kisgrafikai Biennálén a Magyar Grafikusok Szövetségének díját.

sajátos átírata, amely finoman árnyalt erotikus részletektől sem mentes.

Más művét tekintve, a *Lovagregény* gazdag színválasztással megfestett kartonvár, amely szöveg nélkül, igazi képregényszerű megoldással mondja el a várakók mesés hétköznapijait. Képekkel mesét írni, színekkel történetet mesélni. Az alkotó ezt, a számára legkedvesebb metódust követi egy példányos művészkönyvein is. Míg a *Csigahajszs Sárkányvárban* című könyve a pöttyös ruhás kislány kalandjain keresztül, a *Lovagregény* mesevilágához kötődik, addig a *Gulliver* – ami a történetből kimaradt – fantáziavilága élesen pajzán história. A hangsúly ez esetben, „az ami kimaradt” szavakban rejlik. Szöveg nélkül a művészi képzelet szabadon játszik, kiegészítve Johnatan Swift

szürreális képzelgéseit. A színes, sárkánykígyó alakú könyvecske oldalain újrajátszódnak a liliputi kalandok, az óriások és Nyihahák földjén átélhető történetek írott formában nem létező „jelenetképzései”. Köztük arra is választ találunk, hogy valójában mit is titkol oly elszántan hitvese elől a liliputi királyné...

A *Caligula* illusztrációs sorozat a kettős címadásról is szól. A grafikai ciklus valójában Kosztolányi Dezső *Nero, a véres költő* című művéhez készült. Az alkotó számára azonban Tinto Brass legendás filmje, az 1979-ben forgatott híres-hírhedt *Caligula* képi játéka is ihletadó volt, „összemosva” ezzel a két véreskezű római császár szörnyeteinek oly sokszor megidézett krónikáját. A képek hangulatvilága, a linómetszés és a dombornyomás technikai finomságai szemléletesen idomulnak Kosztolányi szavaihoz is: „Éjszaka volt körülötte. Puha és bársonyos, fekete, mint a korom. Nem olyan éjszaka, mint a többi, hanem parttalan és határtalan, melybe belebukik és hull, hull lefelé. Utóbb gyakran volt ez az érzése. Mikor felébredt, nem tudta, hol van és meddig aludt, egy perce-e vagy egy éve. A tárgyak elvesztették körvonalukat, imbolyogtak az űrben, az ablak közel lépett az ágyhoz, az ajtó eltávolodott.”

Farkas Zsuzsa az egy példányos művészkönyvek és a mives illusztrációs lapok mellett játékosan installált kisméretű alkotásokkal is kísérletezik. A *Madármitológia* és a *Boszorkányszombat* képsorozatai kicsi, tenyérben elférő

alkotások, amelyek méretük ellenére gondolatban és a valóságban is magukban rejtik a felnagyítás lehetőségét.

A színérzék és a fantáziagazdagság mellett Farkas Zsuzsa művei a mesterségbeli tudásról szólnak. Nyolc éves korától kezdve folyamatosan élete és hivatása részévé vált a képgrafika, azaz a fa- és linómetszés, a litográfia és a szitanyomás technikái, a grafikai műhelyben alkotás igazi öröme. 2008-ban, a Kisgrafikai Biennálén elnyerte a Magyar Grafikusművészek Szövetségének díját. 2010-ben első önálló tárlatával, a *Lovagregénnyel* nyílt meg az ország első gyermekmúzeuma a győri Városi Művészeti Múzeumban. Farkas Zsuzsa számos csoportos bemutatkozás mellett önálló kiállítással szerepelt Pásztón, Salgótarjánban, Gyirmóton, Ászáron, Ménfőcsanakon és Békéscsabán¹. Könyvillusztrációit 2011-ben a lengyelországi Poznan-ban megrendezett gyermekkönyv szalonon is láthatták az érdeklődők.

Munkái, nem mindennapi képi fordulatokkal tarkítva, a mese és a valós pillanat küzdelmes világáról szólnak. Kételkedés nélkül elhithetjük a győri Városi Művészeti Múzeumban rendezett első kiállításának vendégkönyvében olvasható mondatot: „Farkas Zsuzsa, ha elkezdi rajzolni, valóban gyönyörű világban él!”

¹ Farkas Zsuzsa kiállítását Békéscsabán a Jankay Gyűjtemény és Kortárs Galéria mutatta be 2011. szeptember 30. és október 26. között. (A szerk.)



Farkas Zsuzsa: *Zivataros idők jönnek II.* (2008; linóleummetszet, papír; 200x200 mm)

▶ SZOMBATHY BÁLINT



Sámánok ivadéka

Baji Miklós Zoltánt faggatja Szombathy Bálint

1.

Ha jól értem, interjúnk apropóját az adja, hogy beléptél az ötvenesek klubjába. Szép kis összeg, de mekkora lehet a valódi jelentősége az évek számának az esetekben, hiszen Art Angel-nek vallood magad. Van egyáltalán az anyagoknak koruk, vagy pedig időtlenek? Másrészt művészként nem éppen örök érvényű műtárgyak létrehozására törekszel? Nincs itt valami ellentmondás?

Igen, most december 2-án leszek ötven éves. Azt mondják, hogy aki ötven éves kora előtt betegeskedik, az szimulál. Kétségtelen, hogy kölcsönkapott testünk anyaga használódik, vagyis mulandó. Az egyéneknél mért életidő kitöltését követően jobban érződik, hogy van: nyúlik, kopik, fáj, készül a visszarendeződésre. Ez tényszerű dolog, de tudatunkkal, boldogság megéléseinkkel, vagyis a körülményekkel nem mindig szinkronban lévő kellemes érzetünkkel, derűs életvitelünkkel meghosszabbíthatjuk az aktivitási időnket.

Az „angyalok”, angeloszok az Ég és Föld közötti közvetítők. Maradva a görög alapértelmezésnél: örök életűek. Amíg a világegyetem egzisztál, addig léteznek. A földi karrierjének váltóciklusát élő emberiség most nagyon távol került az Égtől, az égi értékektől, az égi rendtől, égi erkölcstől. Az anyagi világ beragasztotta, lebéklyózta, leárnyékolta „égi antennáit” (Nagy László), szellemi lehetőségeit. Mindig születtek a Földre olyan lelkek, akik emberi testbe költözve végzik kapcsolattartó, egyensúlyteremtő munkájukat. A legismertebb Jézus, de említhetnénk Gandhit vagy Teréz anyát. Bizonyos szakterületeken ilyenek tartom Weöres Sándort, Nagy Lászlót, Pilinszkyt, Kassákot is, de ide sorolhatnám Schwarzkoglert, Marina Abramovićot, Hajas Tibort, vagy akár közös barátunkat, Kántor Istvánt is.

Nem hiszem, hogy egyetemes mércével mérve beszélhetünk örök érvényű dolgokról. Leginkább tárgyról nem. A műtárgy és műtárgyérték fogalma társadalmi megegyezés függvénye. Természetesen lehet olyan az e világi létben, ebben a szférában létrehozott „műtárgy”, „műalkotás”, amely azon kívül, hogy egyes aukciókon vagyonokat adnak érte, ténylegesen hordozhat egyetemes, spirituális, szakrális, metafizikai tulajdonságokat.

2.

Következtetésként mindebből levonható, hogy elsősorban szellemi-spirituális gyakorlatnak, ön-épitésnek, mint sem anyagi tárgyak létrehozásának tekinted a művészeti aktivizmust.

Gyakorlatok sorának. Hosszú az út, sok megélést, tapasztalást igényel, amellyel ráléphetünk a TAO szerinti úthoz vezető ösvényre. Főként nekünk, európaiaknak nem egyszerű ez, mivel kezdetben nem is tudjuk, mit keresünk. Én személy szerint negyven éves koromra jutottam el odáig, hogy tudatosuljon bennem, hol tartok, és megtörténjen az én paradigmaváltásom. Eljutottam odáig, hogy rájőjjenek, sehol sem tartok, de jó úton járok. Ez a felismerés új kapukat nyitott ki számomra, immár tudatosan átjárhatok a „Világok kapuin”.

3.

Az aktivizmus fogalmát nem véletlenül használtam sima aktivitás helyett. Ám nem annak a múlt század eleji aktivizmusnak a továbbgyúrására gondolok, melyet Kassákék által örököltünk, hanem arra az aktivizmusra, amely a kortárs művészeti gyakorlatot jellemzi, s amelyben teljes nyíltsággal és határtalan szabadsággal nyilvánul meg az emberi önkifejezés nyelvének valamennyi állománya. Indulásodkor mindössze két esztendő kellett hozzá, hogy a táblaképtől tovább lépj a happening, az akció, a performansz felé. Hogyan tekintesz vissza azokra az időkre?

Feldolgoztam és megpróbáltam értelmezni az eddig megtett utat. Engedd meg, hogy ezekkel a meghatározásokkal válaszoljak kérdésedre.

Igazából 1988-ban kezdek olyan műveket, táblaképeket létrehozni, amelyek eltávolodnak a valóságosnak vélt képi „ábrázoló” világtól. Inkább azt próbálják a táblakép eszközeivel megmutatni, ami a látható világ mögött érzékelhető. Az 1986 és 1993 közötti hét év fokozatos élet- és létminőség-változások időszaka, egy élvezetikk-, hús-, alkohol- és drogmentes idő, amely az új dimenziójú képek megszületésével 1988-ban kezd eredményt felmutatni. A testi és lelki tisztulás folyamatának ciklusa ez, amely meditatív önvizsgáló



Baji Miklós Zoltán (Fotó: Szilágyi Lenke, Noszvaj, 2008)

dással, a világot éltető erőik belső úton történő megismerésével és a külvilág számára történő projekcióval telik. Filozófiailag a zsidó, ókeresztény, a bizánci keresztény vallás, majd a buddhizmus szellemi hatásai érhetők tetten a munkákban.

Az 1991–1998 közötti időt két részre oszthatjuk. Az első szakasz 1991 és 1993 közé esik, amely a „belső utazások” ideje, ekkor erősödik fel bennem a keleti filozófiák iránti vonzódás. A táblakép kereteiből egyre gyakrabban lépek ki az emberek által használt térbe, s egyúttal belépek egy metafizikai kiterjedésbe is. Saját lényemet, testemet alkalmazom kifejezési eszközként. Az akkori munkák, performanszok, akciók motivációja és célja a világ rendjének, dolgainak belső úton történő megfejtése s projekciója.

Öt éven át húzódo nehéz kísérleti munka ez. Úgy hívom: Testem Alkimista Kohójában. Módszere szerint a belső úton szerzett tapasztalatokra épít, s a testre irányított külső, e világi, érzéki irritációk révén tárja fel az emberi test és a psziché tűrőképességét, alkalmazkodási képességeinek határait. Az érzékek felfokozásával, a test irritációinak (levegőhiány, vérhiány, fényhiány, turbósított plusz oxigén az agyba, hideg, meleg, forró, lent, fent, a testbe, a húsba olykor mesterséges nyílásokon történő behatolás) fizikai megismerésével foglalkozik. A testen keresztül az idegrendszerre, a test kémiai laborjára, mindennek az egyéni lélekre gyakorolt hatásának a megtapasztalására, a fájdalomérzet tudatos kikapcsolására, a test működtetésének, tűrőképességének, aggyal történő szabályozásának megtanulására szánt nehéz időszak ez. Ebben az alkotói periódusban a folyamatos önvizsgálatokon kívül az előadások közönségre gyakorolt hatásának vizsgálata is megtörténik. Az így szerzett tapasztalatok közül alkotói részről az egyik legfontosabb a fizikai irritáció során bekövetkező transzállapot átélése. Ezek az ideiglenes lélekvesztések, a lélek gyötört testből történő menekülése közben

létrejövő transzállapotok egészen más természetűek, minőségűek, mint a későbbiekben, a Paradigmaváltásban szereplő tudatváltások, révületek.

Összegezve: kívülről jövő ingerek átéléséből leszűrt belső, átdolgozott tapasztalatok kívülről történő projekciója. A közönség felől érkező impulzusoknak a belső úton zajló tapasztalatokhoz történő csatolása, feldolgozása, mindezek összegzésének a világ rendjébe történő illesztése.

A következő, hétéves (1998–2005) ciklust Paradigmaváltásnak hívom. A performanszművész elődök és a kortárs alkotók eddig a szintig nagyon ritkán jutnak el. Ennek egyik oka lehet, hogy nem élük túl saját, „választott”, kijelölt útjukat. A másik ok lehet,

hogy nem nyílnak meg előttük a kapuk, ez leginkább a művészeti, esztétikai megközelítéshez való ragaszkodásukból adódhat. A művelés fontosságának felértékelődése az ego felülkerekedésének lehet a következménye. A különbség nagyon leegyszerűsítve abban áll, hogy a gyötrelm által előidézett transz-állapotok csak a gyötrelm fenntartásának idejéig vagy a halál bekövetkeztéig tarthatók fenn. Nem alkotó jellegűek, inkább destruktívák, önfeláldozóak, negatív irányúak. Az archaikus és neo-sámán technikák alkalmazásával előidézett tudatváltások a gyakorló akaratának megfelelően szabályozhatók. A hétköznapi tudatból (HT.) a sámán tudatba (ST.) történő oda-vissza váltás megfelelő tapasztalati tudásszint elérése után egy-egy munka közben folyamatosan megtörténhet. Sőt, ez esetben a fizikai fájdalom és a maradandó sérülés (a transz közben meglátogatott világokban szerzett sebesülésektől eltekintve) teljes mértékben kiiktathatók. Céljukat és eredményüket tekintve építő jellegűek, konstruktívák, pozitív irányúak. A Paradigmaváltásból eddig feldolgozott dolgok végkifejletének, működési mechanizmusának tömör kifejtése: A világ, a világok rendjébe történő belépés, az ott szerzett kapcsolatok, tapasztalatok, tudás vissza hozatala az érzéki világ földi dimenziójába. Ezen talentumok alkalmazása, beavatkozás a földi idő és tér szerint határolt folyamatokba.

4.

Érdekes, hogy a nyomdászat és az iparművészet felől jöttél, másrészt a dekoratőri szakmából emeled fel magad, mint oly sokan a hatvanas-hetvenes években. Ne feledjük, a nyomdászok valamikor a szellemi elithez tartoztak, és sokan szakmájuk esztétikai potenciáljából, illetve mediális hozadékából fejlesztették ki magukat (újság)íróvá, költővé, grafikusművésszé. Nem kis ellenállás övezhette kitérésű szándékodat a békési provinciában, hiszen alapvetően nem a festészet felé mozdultál ki!

Ez igaz. Igazából nem rendelkezem nyomdászti végzettséggel, de kezeltem nyomdagépet, sőt, életem egyik legizgalmasabb időszakában, amikor mint a már sajnósem létező, nagy hírű Tevan Könyvkiadó művészeti vezetőjeként dolgozhattam néhány évig. Nagyon büszke vagyok a korabeli Tevan Könyvtár sorozat régiesített megjelenésű újraélesztésében játszott szerepemre. A sorozat sajnósem futtatott ki, mert gazfickók kezébe került a kiadó, de többek között Ady Endre *Muskétás Tanár Úr* című műve volt ennek a 2003-ban megjelent régiesített sorozatnak az első darabja. Van egy mesekönyv, amelyet én terveztem, Carlo Collodi *Pinnokkiója*. Voltam én pék és újságkihordó is, sőt macskaszitter, mélygarázs-takarító és fűnyíró-ember is.

A rendszerváltást követően sokáig újságíró-sodtam, az oknyomozás volt a fő profilom, de amikor rájöttem, hogy a hatalom vadászkutyának használja a firkászokat, akkor abbahagytam ezt a tevékenységemet. TV-műsorokat is szerkesztettem, vezettem, *Aktuális Aggódásaink* című telefonálós, helyszíni tényfeltáró riportokkal és meghívott szakértőkkel adjusztált adások rendkívül népszerűek voltak. Természetesen nem azok között, akiket lelepleztek. Ebben az adásban alkalmaztam a „szociálisan érzékeny dizájnt”, ami egy vidéki szegénylakás előszobáját idézte hangulatában. Az akkori igazságügyi miniszter kissé meglepődött, hogy milyen háttérben „vallatom” egy ügyben. A rádiózást nagyon élveztem, egy ideig műsoridőt is béreltem egy helyi rádiótól. Nem is műsorok voltak ezek, hanem audio-művek, élő hangjátékok, performanszok, mint a *104-dik fokozat* című is. Azután egy másik frekón, néhány év szünet után megjelentem az *Éjszakai Bevetés* című élő rádiós fergeteggel, amely effektjeivel technikai és szerkesztési rendjében teljesen új szintet hozott a magyar média világba. Annak ellenére, hogy egy vidéki frekvencián tódult, ismerték az egész országban, sőt a határon kívül is, mert ez a rádió akkor már interneten is hozzáférhető volt. Na, ezzel a műsorral rengeteg ellenséget szereztem magamnak, sőt a felületes megítélők azt hitték, hogy én egy örült, gátlástalan barom vagyok, aki megrontja



BMZ Agy-aritmia (Gyógyító mágia) című előadása az egri Art-Atom Fesztiválon (2011; fotó: Regős Buda Tamás)

az ifjúságot. Ezt a billogot még mindig nem tudtam levakarni magamról. De aki hajlandó megszabadulni előítéletétől és beszélget velem, hamar rájön, hogy nem vagyok állat. Mint tudod, hat gyermekem van, a hatból már kettő önálló, a négy kicsi meg velünk él nagy szeretetben. Az ítélezők közül kevesen élnek olyan erkölcsi normák között, mint mi a feleségemmel! Eszükbe nem jut, hogy az adás, amit éjszakánként szabadjárá engedtem, nyelvezetében és problémakörében is a summantás nélküli valóságot hozta a felszínre, mint egy tükör! Vagyis nem én vagyok a „strici, a kurva, a buzi, a köcsög, az alkoholista, a drogos, az árnyoldalra keveredett rendőr, a perverz, az idegbetegség-élységzavaros pedagógus, zsidónáci-cigány-hazafi”, nem én teremtettem meg ezeket a nehézségeket, hanem a társadalom. Én csak „hallhatóvá” tettem őket!

Ez csak úgy kitört belőlem. Bármihez nyúlok, az mindig kettéosztja a népet, de nem azért, mert ez a célom, hanem azért, mert a kívülállást nem fogadja el a többség. Most pedig, amikor szinte bűn egyik politikai oldalhoz sem tartozni, nem egyszerű az életem. Az emberek nagy része nem a szeretet útját választja, hanem a gyűlöletét, ezért bélyegzi meg az egyik oldal a másikat, ezért működhet még mindig és mindinkább az oszd meg és uralkodj elve! Egyik oldal és másik oldal van, nem egyéni emberi érték. Félre ne érts, nem valamelyik politikai irányzat módszere ez, hanem a hatalomé, amelyik önös céljai elérése érdekében politikai, kulturális, vallási, etnikai, szociológiai alapokon szétválasztja és összeugrasztja az embereket. Neked egyébként ezt nem kell külön fejtegetnem, hiszen a volt Jugoszlávia területén éltél valaha, élesben tapasztalhattad meg, hová vezethet a megosztás fekélye.

5.

Aktivistának bizonyultál abban az értelemben is, hogy igen hamar vágtd a fejszédet performanszfesztiválok szervezésébe, előbb a csabai kulturális intézmények pajzsa alatt, majd amikor belőlük kibruadtak, akkor saját tanyádon, radikális körülmények közepette. Az egyik

ilyennek Disznók között volt a címe. Ezzel kivettséggedre kívántál utalni? Vagy arra, hogy az értetlen közeg olyan, amilyen?

Hasonló a hasonlóknak örül, mint mondják. Békés-saba kulturálisan elszigetelt az ország és a világ szellemi mozgásától. Ez érthető, mert itt leginkább nem a tehetséges emberek vetik ki horgonyukat, hanem a tehetségtelenek és a jellemi problémákkal nem küszködő szerencsevadászok, mindenkorai pártmunkások és leszakadó szegények. A tehetséges itt született fiatalok meg elmennek, mert ha már kikerültek ebből a lapos gödörből, rájönnek, hogy itt nincs életterük.

Természetesen voltak kiemelkedő egyének, mint Sinka István, Ladányi Mihály, Kohán György, Gubis Mihály, és vannak kivételek most is, de nem ez a jellemző. Valóban magányossá váltam, főleg amióta Gubis Misi is meghalt. A szándékom az volt, hogy a néhai Vihar Galériával, a Téglá Galériával, a pósteleki kastélyfoglalós *Csalánlevelekkel*, az *Oriens* keretén belül létrejött (1992) Kelet-Európai Alkotóműhelylyel, vagy az említett *Disznók Közé Modern Kultúra Fesztivállal* (1995), majd a tanyasi *Csalánlevelekkel* az itt élő gondolkodásra hajlamos felnőttek és fiatalok találkozzanak élő kortárs művészettel, művészekkel. Táguljon a művészetről, alkotói lehetőségekről alkotott világképük, és én találkozzam a nagyvilágban élő barátaimmal és leendő barátaimmal, anélkül, hogy el kelljen utaznom hozzájuk. Szerettem volna itt, az Alföld viharsarki porában egy szellemi műhelyt kialakítani, hogy legyen valami kapocs a felnövő generációk számára, ne csak a kommersz disznórőfögős, nagy tömegű zabálás gagyi, önmocsárba taszajtós értéktelenség alakíthassa őket. Van egy-két jó gondolkodású fiatal, de a megfelelési és megélhetési kényszer levágja szárnytollaikat. A *Disznók Közé* is többretegű munka, benne van az ön- és a társadalmi ironia, mert ugye: „Disznók közé gyöngyöt szórni nem érdemes!” Vagy: „Aki korpa közé keveredik, azt megesszik a disznók!” Igaz, közhelyek ezek. Maga a fesztivál az egyik fő művem, s az azonos című akciódrama egy egyszerű dramatizált montázs kísérlet, amely bibliai idézetekből és Marx *Tőkéjéből* került összeollózásra. Ha belegondolsz, mára már összesimult a két ellentétesnek hitt ideológia. A régi egyházak, vagy az új keletűek, esetleg szekták vagy ezoterikus csoportok ugyanolyan materialista alapokon működnek, mint egy gazdasági szervezet. Közben meg egy multi cég alkalmazottjának lenni is vallás, a tőzsdézés is vallás. Pedig a jelen világ „értelme”, tudniillik a pénz valójában nem is létezik, nincs sem arany-, sem pedig áru-fedezete. A számok virtuális mozgatója dönt nyomorba embereket, embercsoportokat, népeket, országokat, kontinenseket. Ez ember már nem individuum, hanem adat, mi több, törölhető adat.

Visszakanyarodva a *Disznók Közé*hez, egyéni alkotói munkám egyik fontos tárgyi kivételése a darab dísz-

letének készült *Ember alakító gyár* című gép-szobrom, amely több színvonalas kiállításon szerepelt már.

6.

Közösségre, közösségi megértésre vágytál tehát, továbbá igazoló visszajelzésekre, hiszen a közvetlen környezet nem értett meg, elutasított, bizonyos értelemben kiközösített. Törekvéseidben magányos voltál. Holott nem elitista művészetet eszményítettél, hanem pont olyat, amely eszközhasználat tekintetében például szorosan kötődik a falusi munka- és életfolyamatokhoz, vagy az egyszerű emberek hitvilágának ősi gyökereihez. Csakhogy az emberek mintha elfelejtették volna, elődeik hogyan éltek, milyen volt a természetsemleletük, az ősi vallásuk. Ha az emberek sem a hagyományos múltat, sem pedig a korszerű jelent nem képesek elfogadni és tisztelni, akkor valójában milyen síkban is élnek, mozognak, merül fel a kérdés?

Egyik elhunyt filozófus barátom, Bohár András szerint az én ténykedésem elitista. Ebben az életközegben mindenképpen. Tény, hogy vonzódom a földhöz, anyám parasztlány, magam is próbálok „gazdálkodni”, de én már városból kitelepült „nájlonparasztnek” számítok. A tanyasi élet sokat absztrahált rajtam, nem is igazán szeretek kimozdulni a tanyáról, a természetközelség tudja az elmét és lelket leginkább kitisztítani. Válaszolva a kérdésedre: nem tudom, hogy milyen síkban mozognak az emberek. Kívülről nézve anyag-röghöz kötött, stresszelt „zombiknak” tűnnek, mintha már elmúltak volna a síkjukkal együtt.

7.

Mit gondolsz, miért kélt még napjainkban is megbotránkoztatást, ha egy művész a testén át kommunikál a világgal? Csak azért, mert a test még mindig tabu, vagy mert megkísérli lerombolni a hozzá tapadt erkölcsi mítoszt, miközben öndestrukciónak folyamodik?

Az istenség előtt mindenki meztelen. Az exhibitionizmust mellőző meztelenség egyenlő a teljes kitárulkozással, önfeladással, az ego megsemmisítésével. Az emberek nem ismerik önmagukat, s nem is merik igazán megismerni. Sajnos nem boldogok, inkább elégedetlenek, nem érzik magukat jól a bőrükben. Ha soványak, akkor kövérek szeretnének lenni, ha kövérek, akkor meg soványak. Nem tudják elfogadni saját helyzetüket, saját magukat, saját testüket. Így testük tabuvá válik, s a meztelenség leegyszerűsödik a szexualitás szintjére.

Mágikus szertartásoknál, révüléseknél segít a meztelenség, segíti a transz-állapot kialakulását és fenn-tartását. Amikor kezdtem pocakosodni, a hiúságom engem is próbált lebeszélni arról, hogy performanszok alkalmával le merjem venni ruháimat. Aztán rá kellett jönnöm, hogy a deformált, kissé eleresztett állagú test az én testem, az én kifejezési eszköze. Amikor erre ráébredtem, s elfogadtam ezt a testet, minden más

lett, ismét át tudtam lényegülni. Sőt, kifejezetten építettem a deformációra. Az álszemérem és a prüdség nem ismer határokat. Már több helyről hallottam az országból, hogy azokban a művészeti középiskolákban, amelyeket egyház tart fent, nagy probléma van az élő akt-tanulmánnyal. Konkrétan tudok olyat, ahol a szeméremre hivatkozva leszedették a tanulók tanulmányrajzait az évszáró kiállításról. Gondolj bele, milyen mélységű korlátoltságra vall ez!

8.

Nyomdász, dekorátor, rádiós műsorvezető, testművész, sámán, angyal. Nagyjából ezek lennének „evolúciód” fő állomásai. Most hol tartasz?

Többen többféleképpen rákérdeztek már, hogy mi köze a performanszművészetnek a sámánizmushoz. Úgy általában nem tudom: a testművészettel foglalkozó performanszművészek nagy része valami ősi katarzist keres, szeretné megérinteni a léten túlit. A hiteles előadó

ténylegesen átél, megérinti valamit, ami ott lebeg a létezés és a megsemmisülés határán. Transzba kerül, átlép az anyagi léten, médiummá válik. A kilencvenes években ezt így fogalmaztam meg: előadásaim során én vagyok a szertartást vezető áldozópap és maga az áldozat. Mindig is a transzcendenst kereső, a szakralitást körüljáró performanszokat valósítottam meg. Műveimbe beépítettem a különböző vallások szertartás-vezetőinek liturgikus mozdulati elemeit, keverve jóga és csikung gyakorlatokkal. Kidolgoztam egy módszert, amely a modern technikai eszközöket is igénybe veszi a test, mint médium felerősítése érdekében. Előadásaim kilépnek a jelenvalóság idejéből, egy ismeretlen kort teremtenek meg, archaizálnak. Megtaláltam az úgynevezett „művészetek” gyökerét, a vallások ősmagjában, a sámánizmusban. A sámán az első pap, az első orvos, az első botanikus, az első kémikus, az első csillagász, az első meteorológus, az első színész, az első zenész, az első táncos, az első költő, az első mesélő, az első író, az első rajzoló, az első festő, az első szobrász, az első performanszművész, az első intermédia művész.



BMZ: Csillagfolyosó / Ósapa tűzscappal (2005; festett fal, nemes vakolat, tűzscap; Békéscsabai Ifjúsági Ház és Általános Társaskör, II. emelet; fotó: Zentai Péter)

Mai munkáim elhagyták avagy mellőzik az esztétikai illemt, a művészeti trendeket, nem tartanak formát, nem korszerűek, nem önkifejezőek. Amit én művelek, az nem *művészet*. A „művészet” önmagáért való, maradandóságra törekvése ellenére mulandó, emberi léptékű, kicsinyes, értelmetlen, művi dolog. Haszontalan, s mivel elveszítette szakralitását, pusztulásra ítéltetett. Az általam létrehozott tárgyak, eszközök, tájálakítások, mozdulatsorok, szavak, versek, énekek, ritmusok nem önállóak, hanem együvé tartoznak. Minden, ami ily módon jön létre, többet hordoz pusztán léténél, s folyamatosan változik, él, organizál. Már egy jó ideje, lassan tizenhárom éve egyetlen egy művön dolgozom. Ez a folyamatmunka megszámlálhatatlan részből tevődik össze, része minden, ami körülvesz bennünket, amelynek részei vagyunk mi magunk is. A létezés a mű. Részei vagyunk a Nagy Műnek, s hogy ezt ismét megtapasztalhassuk, bebocsátást kell nyernünk a misztériumba, amelyet szertartások útján lehet elérni. Minden általunk teremtetett műnek ezt a szent célt kell szolgálnia, egyébként a lerajzolt ábra nem lesz mágikus jel, nem kerül be a nagy egyetemes mintába, nem hat vissza ebbe a világba. A performanszok megtapasztalásai egyenesen vezettek vissza a sámánizmus irányába. Addig kopogtattam a kapun, míg egyszer csak átrántottak rajta. Több elhívásom volt, amelyeket nehezen éltem túl, minden egyes elhívás és túlélés, újjáépülés után tágult spirituális lehetőségeim.

Kéréseim eljutnak a „címzettekhez”, súlyos betegeken lehetett, lehet így segíteni. A gyógyító szeretetszertartásokat leginkább itt hajtom végre a tanyánk udvarán kialakított gyógyító helyeken. Kiállítóteremben is építettem már gyógyító kápolnát, ahol szerdánként foglalkoztunk a gyógyulásra várókkal. Egerben végrehajtott két legutóbbi performanszom is konkrét személyek gyógyulása érdekében felajánlott munka volt. Ez az én utam. Amúgy meg a család, a gyermekek és a feleségem az én „egyházam”, s az otthonunk a templomom.



BRETYÁNSZKI BOROS ROZÁLIA ◀

Csörte

Szereplők:

*Bogi – rutinos nihil, de valaha nyilván csillogott
Gergő – fátyolos nihil, lassan, távolról, békésen
Jócsi – itthonról elment, de oda nem ért haza
Vivi – itthonról elment, és menne minél távolabb*

Helyszín:

Egy határmenti kicsiny falu, kb 2002-ben.

1. jelenet

Váhalol egy másik világban ragyog egy tévé, és abban Jócsit látjuk egy énekverseny elődöntőjében. Dalának végén talán csak a három zsűritag fanyalgó arcát látjuk.

Sötét...

2. jelenet

Tompa, sárga villanykörte bádögköntösben. Kopott búrpuh, egy régi juke-box. Asztal, székek. Téli délután.

Bogi egy asztalnál ül, előtte kávésbögre, és halkán, merengve énekel vagy inkább dúdol. Gergő a búrpuh mögül hallgatja, krigliket rakosgat vagy légyapírt biggyeszt valahova.

Bogi (abbahagyja az éneklést) Szarba léptem. Tegnap, hazafelé. Ne kérdezd, hogy hol, mert fogalmam sincs...

Gergő Kihűl a kávé.

Bogi Rohadt hideg van, szerintem mínusz tíz biztos... De akkor legalább havazna, nem? ... Ráfagyott a csizmámra. Nem is vettem észre. Hazamentem, beengedtem a Pudingot, és nem is vettem észre.

Gergő Bekapcsolom a tévét.

Bogi Kapcsold...

Halkán susogva szólal meg a rozszant kistévé (pl. az Önök kérték c. műsor). Gergő állítgatja a csatorna élesítését.

Bogi Bevittem a csizmámmal. Reggel meg tiszta szarszagú volt az egész ház. ... Azt hittem, hogy a macska. Télen folyton ezt csinálja. Fázik kikéredzkedni a rohadék. Úgy vágtam ki,

hogy a lába se érte a földet, de aztán sehol se találtam a szart. Közben meg ott volt csizmatalpamon.

Gergő Megint elfordította a szél az antennát.

Bogi Ha havazna, akkor látnám, hogy mibe lépek, de ebben a sárban... (csend) Nem veszek karácsonyfát az idén. Minek?

Gergő Szokás.

Bogi Frászt.

Gergő Régen nem voltál ilyen makacs.

Bogi Régen volt miért szarakodni... Amíg a Tecád bele nem köpött a levesünkbe.

Gergő Az enyémbe is beleköpött.

Bogi És most sajnáljalak?

Gergő Hagyd már ezt.

Bogi Letörök egy ágat. Ki látja? Hát nem? Rábígyesztetek egy szalag csillogóst, jó lesz az. A Péter meg úgyse jön haza. (szünet) Nem jött tőle levél ma se, ugye?

Gergő Ja! Telefonált.

Bogi Mit beszélsz?!

Gergő Hívott. Délután.

Bogi És nem is mondd?

Gergő Most mondom.

Bogi Eddig mire vártál?

Gergő Elfelejtettem, na.

Bogi Mit akart?

Gergő Aszonta, tartsad bekapcsolva a mobilodat.

Bogi Az a rohadt szar... Hát be van dugva a falba! Mi a fenét csináljak még veled?

Gergő Aszonta, hogy kapcsold be, mert ki van kapcsolva.

Bogi Jó. És még mit mondt?

Gergő Csak ezt. Nem tud felhívni, mert ki van kapcsolva.
 Bogi Ezt megértettem! Mást?
 Gergő Mért nem hívod fel te?
 Bogi Hát tudom én, mikor hol van? Lehet, hogy épp Kínában eszi a fene!
 Gergő Kínában, persze...
 Bogi Azt te honnan tudod? Ha mehetett Angliába meg Németországba, akkor Kínába mért nem?
 Gergő Mindegy. Az ő ízéjén, azon a mobilján felhívhatod, akárhol van.
 Bogi Én arról az én ízémről nem tudom. Csináljam neked a telefonszámlát? Azt nem nem szeretném. A postára meg tudod, hogy nem megyek, hogy a Bögyös röhögjön rajtam.
 Gergő Aranka.
 Bogi Nekem Bögyös. Meg neked is... Egyébként tényleg, voltál már a nála?
 Gergő Voltam. Befizettem a számláidat. *(előszedi a papírokat, és Boginak adja)* De már te is elmehtnél néha!
 Bogi Mi van, nehezedre esik?
 Gergő Nem esik nehezemre.
 Bogi Épp elég nekem ide elkutyagolni, meg elviselni a Savanyú Gizikét a boltban. Egyébként meg úgyis minden nap benézel a Bögyöshöz. Annnyira odavagy érte.
 Gergő Fársztasz, Bogi.
 Bogi Te is engem... Elég volt a pénz?
 Gergő Maradt is. *(leszámolja a pénzt)*
 Bogi Azt mondták a tévében, hogy idén se lesz fehér karácsonyunk.
 Gergő Sok hülyeséget mondanak.
 Bogi Te is nézed. A múltkor láttam a Pétert is a kockás tévén. *(szünet)* Szerinted mért nem ír soha?
 Gergő Nem tudom.
 Bogi Nehéz neki ceruzát fogni... Jó volna már látni. Vagy legalább... De mindegy... *(szünet)* Nem érzed?
 Gergő Mit?
 Bogi Szarszag.
 Gergő Képzeldődsz.
 Bogi Nem. Érzem. *(a csizmáját szagolgatja)* Van valamid a Pudingnak?
 Bevágódik Vivi.
 Vivi Gergő bá! Szia! Mindjárt bepisilek. A slozi? A még mindig a sarokban? *(kírohan véccére)*
 Bogi Ki ez?
 Gergő Gőzöm sincs. Na, egy sör? Új krigliből.
 Bogi És attól jobb lesz a söröd? *(nemet int, majd a vécc felé:)* Nem ismered?
 Gergő Nem. *(tölt magának)* Ökör iszik magában...
 Bogi Mit mondtál, van valamid a Pudingnak?
 Gergő Csont. Meg túrós tészta.
 Bogi Azt nem eszi meg.

Gergő A csontot elviszed?
 Bogi Csirke?
 Gergő Ja.
 Bogi Azt elrágja még, ha szétcsapkodom neki. *(szünet)* De sokáig kotlik!
 Hosszú *csend után előbújik Vivi a véccéből.*
 Vivi Hű, azt hittem, kipukkadok. Szia, Bogi! Te is itt vagy? *(puszika)* Hát hogy vagytok? Jól vagytok? Mi van, nem ismertek meg? Vivi vagyok, a Vivien!
 Bogi A Kopaszné unokája?
 Vivi Az!
 Bogi Jézusom! Hát nem csoda. Ezer éve nem láttalak.
 Vivi Ennyire megváltoztam?
 Bogi Hát, megni meg.
 Vivi Te nem. Meg a Gergő bá se. Itt semmi se változik. Tiszta fura. Gergő bá, adsz valamit inni? Rohadt hideg van.
 Gergő Mit szeretnél?
 Vivi Adj egy pohár bort! Mit néztek ezen a susogó tévén? Még mindig nem vezettétek be a kábelt?
 Bogi Nekünk elég az, ami ebben megy.
 Vivi Hogy bírjátok nézni ezt a szar képet? Nem idegesít?
 Gergő *(elé rakja a pohár bort)* Nem.
 Vivi Te tudod. Ugye, itt hagyhatom a Toyotát? Nem akarom beszározni.
 Gergő Nem bántja itt senki.
 Vivi Azért, basszus, hogy még azóta se aszfaltotatok ki egy utcát se... Pedig azt mondják, hogy nyitnak itt egy határátkelőt. Hallottátok?
 Gergő Ja.
 Vivi Bogi, mi van a mama házával?
 Bogi Mi volna? Benőtte a gaz.
 Vivi Istenem, hogy mindent az én nyakamba varrnak.
 Bogi Nem voltál a temetésén se...
 Vivi Nem hát, mert nem adtak szabadnapot, a rohadékok. Most is csak azért vagyok itt, mert a rájuk jött a temetőjárás. Halottak napja, basszus! A jövő hétvégén meg gürizhetek megint...
 Gergő bá segítesz nekem? El akarom adni a mama házát.
 Gergő Eladni? Itt? Ki a fenének?
 Vivi Hát ez az. De, ha megnyitják azt a határátkelőt, akkor talán forgalmasabb lesz ez a környék... Szerinted nem...? *(csend. Gurul a bor. A tévét nézve:)* Borzaszó szar ez a kép, én nem bírnám ezt nézni.
 Bogi Megszoktuk.
 Vivi És csak ez jön be? Akkor nem láttátok a Józsi se?
 Gergő Mi van a Józsival?
 Vivi Hát, Bogi, lófaszt se ért, hogy ismeri a fiadat. Kifúrták az elődöntőben, és azt hiszem, hogy

a Peti rá se bagózott. De azért tök jó volt, gitározott is, én is láttam. Kár, hogy kiesett. *(bor gurul)* Na mindegy, megyek, megnézem az öreglány házát. *(a maradék bor is legurul)* Gergő bá, mennyivel jövök?
 Gergő Hagyd csak.
 Vivi Köszike, puszó, majd jövök nemsokára! *(el)*
 A tévében közben valamikor elkezdődött a jelenet elején dúdolt dal.
 Bogi Most mi van a Józsival?
 Gergő Bekerült az elődöntőbe azon az énekversenyen vagy min.
 Bogi Komolyan?
 Gergő Ja.
 Bogi És nem is mondod?
 Gergő Most mondom. *(a tévére fülel)* Hallod?
 Bogi Bolond vagy te.
 Gergő Nem hallod?
 Bogi *(huncut mosoly)* Dehogynem. Mintha megéreztek volna *(dúdolni kezdi a dalt)*
 Gergő *kikapcsolja a tévét.*
 Bogi Mért kapcsolad ki?
 Gergő Susog.
 Bogi Elmész te a...!
 Gergő Énekelj. Szépen énekelj.
 Bogi Képzelem. Na, hol az a zacskó a Pudingnak? *(átveszi).* Aztán holnap, ha a Bögyöshöz mész el ne felejtsd feladni a levelemet a Péternek. *(a csizmáját szagolgatva)* Lepucolom a fűben még egyszer, hiába, érzem... Na, szevasz.
 Bogi *kabátot vesz, elindul. Ballag, közben halkán dúdolja, majd egyre bátrabban éneklí a tévében hallott dalt. Eközben hazaér, mielőtt belépne alaposan letörli a csizmája talpát, odabenn leveti kabátját, az asztalra, deszkára önti a zacskóból a kutyakaját, de mindvégig énekel, majd végül egy bárdal hármat csap a csontokra és a tálkát leteszi a földre.*

3. jelenet
 Bogi Puuuuudiiiiing! Hol vagy? Puuuuudiiiiing!!!
 A sötétből előlép Józsi.
 Bogi Jézusmáriaszentjózsef!
 Józsi Csak Józsi.
 Bogi Józsi! Hát de megijesztettél, te bitang! Nem szégyelled magad?! Szerencsétlen vénasszonyra így ráhozni a fárszt.
 Józsi Én nem látok itt vénasszonyt, Bogi.
 Bogi Ne izéljess itt engem, mert mindjárt megkólintalak. Taknyos kölyke! De rég láttalak. Hogy jöttél be?
 Józsi *(kulcsot mutat)* Még mindig a régi helyen tetszik tartani a pótkulcsot.
 Bogi Na, gyere ülj le. De jól nézel ki! Meséj, mi van veled, hogy vagy? Apádnál voltál már?
 Józsi Még nem...
 Bogi Hallom, sztár lettél!

Józsi Hát nem egészen.
 Bogi Dehogynem! Még a tévé is lehozta! Én nem láttam, de a Gergő mesélte.
 Józsi Igen? Pedig azt hittem, hogy... Na, mindegy.
 Bogi Meséj, mi szél hozott haza?
 Józsi Találkoztam a Petivel a tévében.
 Bogi Az én Péteremmel?
 Józsi Igen. Azt mondja, hogy küldött egy mobiltelefon, de sose tetszik elérhetőnek lenni.
 Bogi Ott van. Be van dugva a falba. Nézd meg. *Józsi odasétál a telefonhoz.*
 Vártam én, hogy hívjon, de sose. Nem ír meg nem is hív... Hagyd a fenébe azt a nyavalyát, inkább meséj, mi van vele.
 Józsi Jól van.
 Bogi Üzen valamit?
 Józsi Mindenről kikérdezett. Már mint hogy hogy tetszik lenni, meg...
 Bogi Na, jótól kérdezi. Te se voltál itthon mióta.
 Józsi Nem elég bedugni, be is kell kapcsolni. *(megnyom)* Így.
 Bogi Gratulálok. Rögtön megtalálta a piros gombot.
 Józsi Milyen piros gombot, Bogi? Nincs is rajta piros gomb.
 Bogi Nem mondod. Észre se vettem.
 Józsi És fel kell tölteni. Alig van rajta egység.
 Bogi Abbahagyod már a szarakodást azzal a vacakkal?!
 Józsi Akarja használni?
 Bogi Nem!
 Józsi Akar beszélni veled?
 Bogi Persze.
 Józsi Akkor hogy legyen?
 Szünet.
 Bogi Írjon levelet, ha úgy odavan az anyjéért. Én írok... Mindig írok... De biztos nem kapja meg, folyton utazik, sose tudom, hogy hol van.
 Józsi Ja, utazik... Bogi, tessék idenezni, ez tök egyszerű...
 Bogi El ne magyarázd!
 Józsi Jó... Jó, nem magyarázom el. De küldött magának még valamit.
 Bogi A Péter? Megint? Mit?
 Józsi *(elővesz a táskából egy laptopot)* Ezt. *(szereli)*
 Bogi Ez mi?!
 Józsi Laptop. Komputer. Hogy kapcsolatban legyenek. Vettem hozzá mobil internetet, a Peti kifizette. Happy csomag, nagyon kedvező feltételekkel. Magának nem kell törődnie semmivel.
 Bogi Mit beszélsz, te gyerek?!
 Józsi Megmagyarázom.
 Bogi Ne magyarázd el!!! Nem érdekel. Írjon egy rohadt levelet. Vagy hívjon fel a Gergőnél vagy ezen az izén... Vagy jöjjön haza.

Józsi Ezt tök egyszerű használni, meglátja. *(szerel)* Mindent megbeszélhetnek Skype-on. Az Office-t még otthon felszereltem, de nem is lesz rá szüksége. Minden esetre azért feltettem a Desktopra a Word-öt. Ide raktam az Explorert is, de én jobban szeretem a Mozilla Firefoxot, esetleg itt van az Opera is vagy a Chrome, ez nem terheli meg annyira a procit. *(csörög a mobilja, megnézi, kinyomja)* Amikor a logint kéri csak entereljen, nincs rajta password, és automatikusan indul a Skype. A kamera itt van, csak álljon a látószögbe és minden oké lesz.

Bogi Persze.

Józsi Nem tetszik érteni, ugye? De nem baj. Csináltam magának egy username-ot, automatikusan kapcsolódik, és a partnerlistára már felvettem a Petit, meg ő is magát, úgyhogy nyugodtan konnektálhat a fiával.

Bogi A fiam a *partnerem* és *konnektálhatok* vele. Remek.

Józsi Igen. *(megint csörög a mobilja, megint kinyomja)* Minden működik. Ha zöld ez az izé, akkor a fia online van, tetszik látni? Tessék idenézni. Bogi!

Bogi Hova nézzek?

Józsi Ide.

Bogi Odanézek.

Józsi Ne csináljon már viccet ebből.

Bogi Én? Soha.

Józsi Látja, ez a zöld. És csak rákattint erre a telefonra és már hívja is.

Bogi Kattintok, hát.

Józsi Ha a fia hívja akkor csak klikk a kagylóra és sínen a beszélgetés.

Bogi Klikk.

Józsi Egyszerű, mint a pofon. Ne is kapcsolja ki, és ne csukja be. Ne csináljon vele semmit, csak hagyja így. Öt perc után elalszik a monitor, de csak mozgassa meg az egeret és felébred.

Bogi Megmozgatom és elszalad.

Józsi *(ismét csörög a telefon)* Bogi, ne tessék már ezt csinálni, nem olyan bolond maga. *(felveszi)* Elnézést, beszéltem a másikon... Igen? ... Most sajnos nem tudok, mert elutaztam...

Bogi Én ezt kidobom...

Józsi *(a telefonba)* Hát azt mondták, hogy az ünnepekre... Haza, az apámhoz.... Nem, ő még él.

Bogi Elalszik a egér...

Józsi *(a telefonba)* Persze, hogy ott leszek. És köszönöm a megértését. *(leteszi)* Na, nekem nem kell. Bogi, örülök, hogy láttam. Ha valamire szüksége volna, csak tessék felhívni. Most már be van kapcsolva a mobilja, és töltök is rá rögtön még valamennyit.

Bogi Egységet, mi?

Józsi Azt bizony! Ha valami nem stimmelne, akkor fater tudja a számomat, nyugodtan hívjon fel, oké? Most mennem kell, vigyázzon magára *(indul)*

Bogi Ha látnád Pétert...

Józsi *(már távolodva)* Átadom. De még nem megyek vissza... *(el)*

Bogi *(nézi a laptopot)* Nabazmeg... Sötét.

4. jelenet
Kint zuhog az eső.
Vivi lép a kocsmába. Csapzott haj, csuromvizes kabát.

Vivi Gergő bá! *(csend)* Gergő bá, itt vagy?! *(semmi)* Affenébe....

Vivi ledobja kabátját, kivrázsa hajából a vizet, és üresjáratban teng-leng: a juke-box-hoz megy, nézgeti, rátalál egy dalra, mosoly, bedob egy érmét, és megszólal a zene. Vivi dúdolva a pult mögé megy, bogarászik az üvegek között, egyik sem igazán nyeri el tetszését, végül egy pálinkásüveg mellett dönt. Úgy, üvegből, meghúzza, és énekel a zenegéppel.

Jön Józsi. *Vivi eleinte nem veszi észre, mert annyira átélősen énekel.*

Vivi *(amikor észreveszi)* Józsi!

Józsi Szia.

Vivi Hát te? Hogy kerülsz ide?

Józsi Hazaugtottam.

Vivi *Ugrottál 350 kilométert? Na, gondolom... Neked is hosszú hétvégéd van, mi? Bocsi a hajamért. Laposra áztam. Képzem, hogy nézek ki.*

Józsi Kurva jól nézel ki...

Vivi Kösz. *(szárítkozik)* De megfulladok ebben a bűzben. Tiszta alkohol meg dohyszag leszek.

Józsi Az öreg?

Vivi Fogalmam sincs hol van. Nyitva volt minden, de nem volt itt senki.

Józsi Mit keresel itt?

Vivi Rámuccolták a mama házát, és most értem rá, basszus.

Józsi Fasza. *(nézi a pálinkásüveget)* Pálinka?

Vivi *bólint, átnyújtja az üveget.*

Józsi Legyen. *(a pult mögé megy, elővész két poharat, tölt, koccint, isznak)* A tiéd az a kocska a ház előtt? Szép verda.

Vivi Ugye?

Józsi Új?

Vivi Nekem igen... Tízévesen vettem, kölcsönre.

Józsi Bátor húzás... És megnézted már a házadat?

Vivi Egy attá rom az egész. Nem tudom, így ki veszi meg. Meg egyébként is, ez a világ segge lyuka. Azt mondják, hogy nyitnak itt egy határátkezelőt, hallottad?

Józsi Nem ártana.

Vivi Engem nem érdekel, csak szabaduljak meg attól a szárkúptól, és a büdös életbe nem jövök ide vissza. Jó volna, mert akkor dobhanthatnék valahova... Hol a fenében van már Gergely?! ... Adsz még? *(mármint pálinkát. És Józsi ad: isznak)* Te? Még mindig a régi helyeden melózol? Vagy visszaköltöztél?

Józsi Közlekedésrendészeti felügyelő vagyok. *(el a témától:)* Kávét? *(kotorászik a bárput mögött)*

Vivi Nézd már, felvitte az Isten a dolgodat! A múltkor még jegyellenőr voltál a metróban. Láttalak, pasikám, csak te nem akartál észrevenni.

Józsi Most is az vagyok.

Vivi Basszus, hát ez jó szar, mi?

Józsi Ja... Az az igazság, hogy... nincs elég kapcsolat. Vagyis semmilyen kapcsolat sincs. Vissza is jönnék, de informatikus meg ide nem nagyon kell. De ennek most vége lesz...

Vivi Miért? Mi lesz most?

Józsi *(megtalálja a kávé)* Győzelem! Kérsz?

Vivi Nem.

Józsi Nem? *(akkor ő sem kér)*

Vivi Én desk manager vagyok a körzeti telekommunikációs központ ügyfélszolgálati irodájában.

Józsi Profi.

Vivi Telefon, internet, satöbbi. Minden felhasználói észrevétel hozzám fut be, és én továbbítom a megfelelő szervéz.

Józsi Telefonos kisasszony egy tolóablaknál...? *Vivi pálinkát tölt, iszik, bólint, csend.*

Józsi Én meg... Nemrég indultam egy énekversenyen, és szerintem itt is...

Vivi Láttalak. Tök jó voltál.

Józsi Láttál?

Vivi Bunda az egész, mi? És a Peti? Nem segített?

Józsi Ő a mindenese az egész cirkusznak, a forgatáson nem is láttam, szerintem el se jött. De, azért találkoztam vele, és... Beszélgettünk, és...

Vivi Nyögd már ki.

Józsi Tervezünk egy közös prodzsektet. Itt.

Vivi Ne mondd. Mit?

Józsi Add ide azt a poharat. *(legurítja ő is)* Csinálok itt egy kis antidepresszáns-akciót. Vége a stand-by-nak! Felrázom a népet.

Vivi Hát neked tényleg beállt az agyad? Itt akarsz bizniszelné?

Józsi Társproducerek leszünk a Péterrel. Övé a technika és én szervezem az egészet. Olyan pezsgés lesz itt, hogy megáll az eszed.

Vivi Itt?!

Józsi Trambulin! Egy karaoke-verseny – egy kis rusztikus beütéssel. Mindenki indulhat, aki csak akar, és az egészet megveszi a Péter csatornája. Mindenki indulhat, Cucus! Te is!

Vivi Cucus az anyád.

Józsi Annak idején nem volt ezzel bajod. *(pálinkát nyújt)*

Vivi *(meghúzza)* A Cucus régen volt, producer úr, és elmúlt.

Józsi Csak társproducer... De itt pitét sütök a szarból. *(bedob egy érmét a zenegépbe, és ismét az a szám csendül fel, mint amit a jelenet elején Vivi választott)* Emlékszel?

Vivi Ja... Azt hittem, hogy sose jössz oda hozzám....

Józsi Nem mertem.

Vivi Ne hülyéskedj. Te nem mertél?

Józsi Egy lúzer voltam, te meg...

Vivi De most nagy ember leszel, mi?

Józsi Az tetszene neked?

Vivi Ne már.

Józsi Kurva jól nézel ki.

Vivi Mondtad.

Józsi Gyere ide.

Vivi Minek?

Józsi Táncolni.

Vivi Azt mondtad, hogy nem tudsz táncolni.

Józsi Te fogsz táncolni.

Vivi Neked, Cucus?

Józsi Nekem, kislány.

Vivi És miért csinálnám, kicsi csődör?

Józsi Mert ezzel még adós maradtál, bébi. *És isznak, és a régi emlékek melegszenek... Elég magas hőfokra – a zenegépen.*

Belép Gergő. *Szétrebbenés, csikordulva elhallgat a zene, zavar, ruhaigazítás meg ilyenek. Meg hosszú csend.*

Vivi Gergő bá, négy pálinkám volt... *(a pénzt az asztalra teszi és sebesen el)*

További csend.

Gergő Szevasz.

Józsi Szia apa...

Gergő Éhes vagy?

Józsi Nem...

Gergő Itt hagytad a tolladat a múltkor.

Józsi Igen? Nem érdekes.

Gergő Ha éhes vagy, van szalonóm.

Józsi Nem vagyok éhes... Apa, szeretnék neked valamit elmondani.

Gergő A Zódi Árpai is megnősült, tudod?

Józsi Igen? Az jó.

Gergő Mit akarsz mondani?

Józsi Nem véletlenül jöttem haza.

Gergő Az biztos.

Józsi Nem úgy értem...

Gergő Hanem hogy? Miattam?

Józsi Nem, hanem...

Gergő Na, látod.

Józsi Apa, hallgass meg.

Gergő Késő van, fiam. Holnap is ráér. Húzd fel a sliccedet.

5. jelenet
Bogi szobájának kopott fénye. Bogi az asztalnál egy levelet bámul a kezében.
 Bogi Puding... ezt... Most mondd meg, minek csinálom? Úgyse olvassa el... Meg egyáltalán, mit érdekl, hogy az idén nem virágnak a krizantémjaim? El se olvassa... Ugyan már! (összegyűri a levelet)
Ebben a pillanatban megsörren a mobil, és Bogi felváltó rémületében. A mobil ma kacsal cseng tovább (azaz zenél pl. valami elcsépett melódiát). Időbe telik, amíg Bogi felfogja, hogy mi a helyzet, és felkapja. (megpróbálja túlüvöltetni a mindig halkán kezdődő, de mindig egyre hangosodó melódiát) Halló? ... Halló! ... Péter? ... Te vagy az? Halló!!! (de a telefon csak tovább zenél)
Bogi kétségbeesetten megpróbál valamilyen gombokat nyomogatni rajta, de az ma kacsal mindig újradzdi a dalt és csak tovább cseng. Bogi teljesen tehetetlen, végül már-már hisztérikus rohamot kap... De végül a telefon elhallgat. Bogi áll, bámulja a kezében a telefont, és hajsza választja el a sírától.
Csend. Majd egy puttyanás – a Skype-üzenet jellegzetes hangja.
 Bogi Puding... ?
Bogi lassan, óvatosan körülnéz, majd megállapodik a tekinetete a laptopon. Ismét egy puttyanás, Jézusmáriaszentjózsef...
Hosszú mozdulatlan, gyanús csend, majd ismét egy putty.
 Puding! Gyere ide...
Lassan odalopakodik a géphez, nézi.
 Hogy a fene vinne el...
 Putty.
 Úristen! Puding! Hol vagy?
Hirtelen jött ötlettel a falhoz megy, és kihúzza a kábelt a konnektorból. Miután kihúzta, ismét egy putty.
Bogi felvisít és kirohanna, de a bejáratban Vivibe ütközik.
 Vivi Jó reggelt, Bogi.
 Bogi Vidd ki innen azt az izét! Vidd ki, vidd ki, gyorsan!
 Vivi Ne kiabálj már... Mit vigyek ki?
 Bogi Azt az izét az asztalon, azt a szart, de gyorsan!
 Vivi Mit? A laptopot?
 Bogi Ne vacakolj már!!!
Vivi odalép, megérinti a billentyűzetet, a képernyő világos lesz.
 Úgy puttyog, mint egy bomba!
 Vivi Puttyog?
 Bogi Mint a filmekben. Kihúztam az áramból is, de nem akarja abbahagyni!
 Puttyanás.

Vigyed már!!!
 Vivi Bogi, nincs semmi baj, ez csak a Skype.
 Bogi Micsoda?
 Vivi A Skype.
 Bogi Csak a szkájp...?
 Vivi Igen. Nincs semmi baj.
 Bogi Nincs baj... (visszamerészkedik)
 Vivi Nincs. (olvastatja a Skype-üzeneteket, mosolyog)
 Bogi Jó... Jó... Értem... Vivi?... Ezt nem lehet kikacsolni...?
 Vivi De ki lehet. Csak nem úgy, hogy kihúzod. (visszadugja az áramba) Ez csak egy ballék volt, aki rád küldött néhány hülye üzenetet. Szépen letiltjuk és kész, vége, nem fog többet rádputtyogni. Nyugi. Ül le, igyál meg egy pohár vizet, nekem meg gyorsan főzzél egy kávét lécci-lécci-lééééccii! Itt aludtam a szomszédban, a mama házában, szarrá fagytam és szétrobban a fejem a Gergő pálinkájától.
 Bogi (még mindig a laptopot stíröli) Én ettől megbolondulok.
 Vivi Ugyan, ne hisztizz már.
 Bogi Nem hisztizek, csak megijedtem... Nem kell annyira felválni. Nincs kávém, aszpirin? (előkotor)
 Vivi Kávét adjál, Bogi, kávét! Hogyhogy nincs kávé?
 Bogi Gergőnél szoktam meginni. Itt az Aszpirin.
 Vivi Kösz.
 Bogi Ne köszönd, mert nem fog hatni...
 Vivi Kurvára fáj a fejem... Elegendem van ebből az egész rohadt Isten háta mögötti nyomortelepből... Egyébként honnan neked ez a laptop, Bogi?
 Bogi A Péter küldte...
 Vivi Neked? Nem mondd. Ugye, és mi van vele?
 Bogi Nem tudom.
 Vivi Hogyhogy? Hát most mondtad, hogy küldte neked a laptopot. Nem beszéltek néha?
 Bogi Nem.
 Vivi Most mondja a Józsi, hogy együtt fognak bizniszteni.
 Bogi Sokra megyek vele. Nem tud egy nyavalyás levelet se írni, hanem ilyen mahaságokkal macezál engem, mint ez a lapizé.
 Vivi Ma már ez így megy.
 Bogi Hát a Péternek sehogy se megy. (hirtelen ötlet)
 Vivi!
 Vivi Ne kiabálj, kérlek.
 Bogi Próbáld meg te.
 Vivi Mit?
 Bogi Ezt. Te tudod hogy kell.
 Vivi Megnézhetem, hogy online van-e a Skype-on. (a képernyőre pillant, megérinti a billentyűzetet)
 Zöld. Gyere ide. Megpróbáljuk felhívni.

Bogi odamerészkedik. A Skype hívóhangja.
 Bogi Ez mi?
 Vivi Nyugi, semmi, csak hívom.
Kattanás, a túloldalon felveszik.
 Peti Szia, anya.
 Vivi Szia kicsim, én vagyok az! Megismersz még?
 Peti (a laptopból) Vivi? Hogy kerülsz te oda?
 Vivi Csak itt jártam, és beugrotam a muterodhoz.
 Peti Elég nyúzottnak látszol kislány, mi van, rádjár a rúd?
 Vivi Hagyjuk ezt, itt van az anyád. Gyere, Bogi, ül ide.
Bogi a gép elé ül.
 Peti Szevasz anya.
 Bogi Szia kisfiam...
 Peti Ül már úgy, hogy lássalak, jobbra egy kicsit, látod, hogy bent legyél a képben...
 Bogi (helyezkedik. Közben:) Úgy örülök, hogy végre...
 Peti Nem igaz, hogy nem látod. A hasadra van irányítva a kamera, nem látod? Vivi! Itt vagy még? Ugyan igazítsd már meg a monitort, hogy rendesen álljon az a kamera.
Vivi megigazítja.
 Bogi Olyan furcsa ez nekem, most így nézni meg beszélni, mint a filmekben...
 Peti Anya, kérlek ne billegélj, mert akkor kimozdulsz a képből, próbáld egy kicsit nyugodtan ülni, jó?
 Bogi Jó, persze... Kisfiam, mi... mi van veled? Hogy vagy? Egészséges vagy? Rendesen eszel?
 Peti Eszek, anya, ne idegeskedj. Te? Megvagy?
 Bogi Nekem semmi bajom, csak emlékszel, írtam is a múltkor, hogy a Pudingnak nagyon fáj a foga, én meg nem tudom, hogy mit lehetne...
 Peti Vén dög az már.
 Bogi Persze, tudom én, csak annyira fáj neki, enni se tud, meg itt sír mellettem mindig, aludni se tudok tőle rendesen, és azt gondoltam, hogy te tudsz szerezni valami gyógyszert...?
 Peti Minek engeded be? Még behord neked valami szart.
 Bogi Persze, igazad van, csak fázik, én meg szeretem.
 Peti Ugyan már. Majd veszek neked egy másik kutyát, ha az boldoggá tesz. Na látod, most már tudunk rendesen kommunikálni. Okés? És ne vágd el magad a világtól, nem vagy te olyan korlátolt, csak akarnod kell.
 Bogi Akarnom? Mit? Ezt?
 Peti Persze. Na most nem tudok tovább, majd még halljuk egymást, jó? Szeretlek, anya. Ne haragudj, de mennem kell.
 Bogi Persze, menj csak...
 Peti Öllelek, szia.
Kattanás: a kapcsolat megszakad.
 Vivi Na. Nem egy nagy hókuszpókusz, látod. Ezt meg tudod csinálni te is. Katt és kész.

Bogi Katt és kész... Azért ha egyszer az életben írna nekem egy levelet, papíron, tollal... Amit a postás kihoz ide...

6. jelenet
Kocsma.
 Józsi (lappal a kezében) Mit szólsz hozzá?
 Gergő Semmit.
 Józsi Öreg, ugyan már, meglátod, milyen jó lesz ez.
 Gergő Minek csinálod ezt, Józsi?
 Józsi Hülyeséget kérezel. Úgy élek, mint egy patkány, és minden nap benyelem, hogy szembe-köpnék, hazudoznak, anyáznak velem. Elegendem van. Csinálni akarok valamit!
 Gergő Attól tartok, fiam, hogy itt senki nem fog jelentkezni erre a te versenyedre.
 Józsi Dehogynem! Ha ezer forint a beugró, és mondjuk százan eljönnek...
 Gergő Hol van itt száz néző?
 Józsi Mindenhol jönni fognak, meglátod! És figyelj: mondom ezer forint a belépő. És mondjuk eljön száz ember. Szorozva ezer... – figyelsz? – az százezer forint! Ennyi a nyerelemény. És csak annyit kell érte tenni, hogy kiválasztasz egy dalt a listából, nem is kell tudnod fejből a szöveget, mert az ott van a tévén, a zene megy, te csak olvasd és éneked. Ennyi. Minden dalt összeszedtem, nincs ami nincs. (Gergő felé fordítja a laptopját) Nézd! Próbáld ki!
 Gergő Én?! Na, engem hagyjál ki ebből.
 Józsi Nem! Te is benne leszel! Meg mindenki! Kicsik, nagyok, öregek, fiatalok, mindenki. Az emberek énekelni akarnak. Eddig is énekeltek ennél a rogyant juke-box-nál, de ez most már senkit sem érdekel! Karaokezni akarnak! Nézd, akármelyik dalt kiválaszthatod!
Rákattint az egyikre, a zene beindul, és énekelni kezdi a szöveget...
 Ne mondd már, hogy ez nem jó.
 Gergő Nekem jó.
 Józsi Mindenki énekelni akar majd! Tele lesz a kocsmád emberekkel, kurva nagy lesz a forgalmad, és mindenki énekelni akar! Például azt, hogy... (rákattint, zene indul, és belekezd egy dalba)
 Vagy, hogy... (rákattint, és belekezd egy dalba)
És beindul vízió – azaz az interaktív örület a közönséggel. Józsi az egyik nézőtől a másikig fut, mindenkit dalra fakaszt. Közben:
 Látod te ezt? Énekelni akarnak az emberek! Nem értem ezt a bamba benuást, Öreg. Folyton csak nyafogsz, hogy soha senki rátok se bagózik, hogy titeket mindig kifelejtene mindenhol, hogy rólatok lemondtak. Végre valahára lesz itt valami élet, akkor meg az se jó?
Egyik nézőtől a másikig fut a lappal, énekel, közben:

Mikor volt itt ilyen lehetőségek? El tudod te képzelni, hogy mi lesz itt? Mindenki titeket néz majd. Az egész ország! És minden megváltozik, minden. Annyi pénzetek lesz, hogy aranytányérból lapátoljátok a sárgalevest a szátokba.

Tovább futkos a nézők között a lappal, közben:

Ez sztori, Öreg! Olyan sztorit csinálunk, amire kíváncsiak lesznek az emberek. Nevetés, könnyek, sorsok, minden. „Trambulin!” „Karaokesztár a peremen!” Megashow! Megcsináljuk a Petivel, és az egész ország látni fogja a tévében! Megcsináljuk!!!

Gergő egyre inkább beszippantja a fia láza...

Jócsi Apa, nézd, ez is megvan! (elé dugja a laptopot, megindítja a zenei alapot)

Maci Na ne hülyéskedj. Ennek a szövege is megvan?

Joci Meg hát. Énekelj!

És Gergő a vízió lázas pompájában karaokézni kezd – bár tudja ő a szöveget fejből is...

Miközben Gergő énekel Jócsi a lappal és vele együtt az összes vízió-csillogás is lassan kiköpik a színről.

7. jelenet

A dal végén a kocsmában fásult fényében csak Bogi ül egy asztalnál, a kávéját iszogatja, és hallgatja Gergőt – aztán meg hosszú, fakó csend.

Bogi (elérzékenyülve) Te hülye...

Gergő Hülye vagyok, mi? ... Kihűl a kávéd.

Bogi Ja...

Csend.

Gergő A te fiad beszélte rá. Százezer forintért.

Bogi Százezer forintot adott neki?!

Gergő Nem, hanem annyit kapsz, ha megnyered a versenyt.

Bogi Ja... Kicsoda?

Gergő Te.

Bogi Én?!

Gergő Akár.

Bogi Hogyne. (szünet) Ma se jött levél... ugye? ... Meg nem is hívtott itt...?

Gergő nemet int. Szünet.

Gergő Énekelj valamit te is.

Bogi Minek?

Gergő Amiért máskor.

Bogi Máskor egyedül voltunk.

Gergő Most is. (énekel) Most múlik pontosan...

Bogi Múlik hát.

Gergő Engedem, hadd menjen...

Bogi Engeded hát, hogy fölfordítsák a házad.

Gergő Énekelj, Bogi.

Bogi Frászt.

Gergő Szeretem, amikor énekelsz.

Bogi A Bögyöst is nyúzod?

Gergő (énekel) Szaladjon kifelé belőlem / Gondoltam egyetlen...

Bogi (mégis énekel?) ...nem vagy itt jó helyen...

Gergő ...nem vagy való nekem...

Bogi Villámlik mennydörög...

De a dal fenn reked a levegőben.

II. FELVONÁS

8. jelenet

Az imponáló „Trambulin – karaokesztár a peremen” felirat ragyog valahol. Pompás fények, igazi megashow-hangulat. Felzúgnak a fanfárok, és közepén, a mikrofonnál megjelenik Jócsi. Halk háttérzene szól, miközben Jócsi felkónferál (papírról puskázik?).

Jócsi Szép jó estét kívánok történelmünk első, de legnagyobb, legizgalmasabb és legsikeresebb énekversenyén!!! Sziasztok!!! Sok szeretettel üdvözlöm közönségünket és a televízió nézőit is, akik szurkolhatnak a hallatlanul izgalmas verseny résztvevőinek. Mindenekelőtt azonban versenyzőinket szeretném sok szeretettel köszönteni, akik időt és fáradságot nem kímélve készültek erre a napra, legyűrték lámpalámpákat és bátran lépnek majd Önök elé! Sziasztok!!!

Ha jól látom, akkor a nézőtérén nincs üres hely, azaz mind a száz jegy elkelt – vagyis a pénzjutalom száz-ezer-forint! Istenem, de izgulok... De hát elnézik ezt nekem ugye? Hiszen én is versenyző leszek ma este... De mit húzom itt az időt? Legyenek velünk! Szurkoljanak nekünk! Kezdődjék a Trambulin!!!

Fanfárok, majd hirtelen csend és sötét.

9. jelenet

A helyszín ugyanaz. A kiskocsmában a régi sárga villanykörte fénye világol. Schol senki, csak a lepukkant televízió duruzsol susogva egy eldugott sarokban.

Megsörren a telefon. Hosszan. Gergő lassan beslatyog, gombolja sliccét és halkán morogva felveszi a telefont.

Gergő Igen? ... Jó estét, igen. ... Igen, holnapután lesz a nagy nap. Nem, nem érdemes reggel, elég ha este hat órára. ... Jelentkezési sorrendben. ... Ebben nem tudok segíteni... Elhiszem, hogy szoptatni tetszik, de... Bocsnat, én nem akarok vitatkozni, mondom, hogy nem én... Ne haragudjon, este legyen itt hatkor és megbeszélheti a szervezőkkel. Viszlát.

Leteszi. Először egy sört a pult alól, kibontaná, de ismét megsörren a telefon.

Tessék. ... Igen. ... Ezer forint. ... Nem, semmi más. ... Micsoda?... Sminkes?! Minek? ... Hát lehet, ezt én tényleg nem tudom. Holnap délelőtt hívjon... Mondom, holnap! Viszlát.

Leteszi. Elővesz egy kriglüt, önteni kezdi a sört. Ismét telefon.

Ezt nem hiszem el. (felveszi) Igen? ... Igen, bármit a listából. Kiválasztja, olvassa és énekl. ... Fejből? Biztos lehet... Inkább holnap hívjon, akkor lesz itt valaki, köszönöm, viszlát.

Leteszi. Azonnal megsörren ismét. De Gergő szép nyugodtan kitölti magának a sört.

Ökör iszik magában...

Visszaül székre, és belekortyol a sörébe. A telefon csörög, de Gergő nem kel fel. Ül, a kriglivel, és nézi a berregő telefont.

Sötét.

10. jelenet

A helyszín ugyanaz: a kiskocsmában. Felragyognak a showműsor fényei.

Jócsi Színpadon az egyes számú versenyző!!!

Vivi lép a kocsmához közepére. Nagy taps.

Vivi Jó estét kívánok mindenkinek... Én... Vivien vagyok... Kopasz Vivien, csak nem szeretem a vezetéknevemet, de mindegy... És szeretnék elénekelni egy dalt... Igen... Egy kicsit zavarban vagyok, bocsánat... Szóval én a _____-től a _____ című dalt szeretném elénekelni... Elnézést, kicsit berekedtem...

Kezdődik a dal, és a monitoron a szöveg, Vivi énekel.

A dal végén taps, majd sötét.

11. jelenet

Bogi háza.

Bogi fahasábokat rakogat egymásra egy sarokban. Gergő érkezik.

Gergő Kop-kop. Bejöhetek?

Bogi Gyere.

Gergő Segíthetek?

Bogi Azokat összerakhatod még. (mármint a fahasábokat) Akarsz valami szívmelegítőt?

Gergő Rohadt hideg van kint.

Bogi Szar idő, hát-hát. De akkor te meg mit mászkálsz ilyenkor?

Gergő Nem jössz már át. Azt hittem valami bajod van.

Bogi Minek menjek? Tisztára megbolondított a fiad.

Gergő Megiszod a kávédat.

Bogi Na ne mondd. Tán' hiányoztam.

Gergő Ezt? (mármint hogy hova tegye a fát)

Bogi Oda, a többihez. Mért? Nem szégyen az. Hiányoztam, Gergely?

Gergő Ja. (a nyitott laptop felé) Az meg? Működik?

Bogi Látod.

Gergő És semmi?

Csend.

Bogi Semmi.

Gergő Elhoztam a számláidat.

Bogi Rakd le oda az asztalra.

Gergő Na, hol van az a szívmelegítő?

Bogi Úgy vigyázz, hogy ez birs! (mármint a pálinka, amit hozott)

Gergő Úgy vigyázzok. (egysülök)

Gergő Namégegyet.

Bogi Húha... (tölt) Szóval?

Gergő (megint egysülök) Nem bírom már hallgatni a telefoncsörgést. Tegnap még éjfélkor is hívtak. Megbolondulok.

Bogi Minek kellett neked ebbe belemenni?

Gergő Azt nem tudom... A Savanyú Gizi Máté Pétert akar énekelni...

Bogi Az nem igaz!

Gergő De. Boglár, százezer forint az nem semmi...

Bogi legyint. Csend.

Na mindegy. Megyek. A számláid ott vannak az asztalon. Ha jössz, akkor vár a kávéd. És aztán hátha egyszer megiszol velem egy sört is.

Bogi Unlak, Gergely.

Gergő Nem baj.

Csend.

Bogi Na mi van? Nem mész?

Gergő De igen... Boglár?

Bogi Na. Mi van? ... Mondod? ... De nehezen jön ki!

Gergő Régóta nem járok már a Bögyöshöz.

Bogi És nekem ahhoz mi közöm?

Gergő Ja... (el)

Bogi arcán alig, de mosoly? ... Aztán leül az asztal mellé.

Bogi Hülye vagy, Boglár. Puding, gyere, nézzük inkább ezeket. (bontogatja a számlákat) Na persze. Mintha legalábbis én raknám dugig a szemétkerakót. (másikat bont) Azért, mert néha bekapcsolom azt a kis villanymelegítőt, hogy a fene vinné el. (másikat bont) Ez meg... ez meg mi? Körzeti telekommunikációs központ? Mi a fene? Ez nekem jött? Hát nekem jött. Szolgáltatói kedvezmény...? Hapi csomag...? Puding! Gyere ide! Hallod? Mi ez? Nem érttem... Internet... Micsoda?! Mennyi?!!

12. jelenet

Felragyognak a reflektorok és a tévék.

Jócsi Következzék a tizenharmadik versenyző! És miután senkinek sem kívánunk balszerencsét így a tizenharmadik versenyző egy olyan tehetséges, rátermett és – valljuk be, hölgyeim – szép fiatal ember lesz, aki a mai este folyamán minden erejével azon van, hogy az Önök kedvében járjon. Színpadon Fehér József – Józsi – azaz jómagam! És amit éneklek az _____-től a _____ című dal. Szurkoljanak nekem!

Jócsi éneklő nagyonhepi a dalt. Dal végén taps, sötét.

13. jelenet

Kocsmában. Gergő schol, Jócsi egy aqtatáskával robban be.

Jócsi Ezt nem hiszem el... (elkiáltja magát) Itt vagy?

Gergő *(valahonnan kintről)* Jövök!
 Józsi *valahova lerakja, majd kinyitja az aktatáskát, amelyből egy halom papírt szed elő, és szinte hisztérikus sebességgel kutatni kezd közöttük.*
 Józsi A rohadt életbe, most melyik az... *(megtalálja)*
 Ez az. Vagy nem? De, de, ez az. *(türelmetlen, körülnéz)* Hol a fenében... Nekem nincs erre időm... *(megint elkiáltja magát)* Hol vagy már?!
 Gergő *(jön)* Szartam.
 Józsi Eddig?
 Gergő Mért? Meddig kellett volna?
 Józsi Nem érdekes. Ezt írd alá. Itt.
 Gergő Miért?
 Józsi Kérlek, most ne nyaggass, csak írd alá.
 Gergő Mi ez?
 Józsi Öreg, kérlek, sietek.
 Gergő Nem írok alá semmit, amiről nem tudom, hogy micsoda.
 Józsi Akkor olvasd el.
 Gergő *keresgélni kezd.*
 Most mi van?
 Gergő Nem tudom, hogy hova raktam a szemüvegemet...
 Józsi Hagyd a fenébe. Megmondom, hogy mi van benne. Jelzalog.
 Gergő Mi?
 Józsi A házra. Meg a kocsmára. Mármint együtt. Öreg, ez csak arra az esetre, ha valami balul ütne ki, de nem fog semmi balul kiütni.
 Gergő Nem értem.
 Józsi Nézd, most nincs időm arra, hogy részletesen elmagyarázzam, ez csak formalitás.
 Gergő Próbáld meg nem részletesen.
 Józsi Peti beszállt a buliba a tévével, de én azt szerettem volna, hogy ha már csináljuk, akkor csináljuk meg rendesen.
 Gergő Még mindig nem értem.
 Józsi Nem akarom, hogy a műsor csak valami nyamvadt falusi bénázás legyen, az a kutyát se érdeklí. Egy csomó plussz cuccot béreltem ki a stúdiótól. Fasza lesz, meglátod. Aláírod?
 Gergő Nem.
 Józsi Mi?!
 Gergő Nem írom alá.
 Józsi Ne szarozz velem, Öreg. Ez nem csak a béleti díjakra kell. Fel kell vennem egy kölcsönt, ebből kell kifizetnem az egész marketing-kampányt, a nyomdát, a stylistokat, és az összes szervezési költségemet. Már fűnek-fának tartozok, Öreg, ne csináld ezt velem.
 Gergő Én nem csinállok veled semmit.
 Józsi Nem írod alá?
 Gergő Nem.
 Józsi Jó... Akkor ülünk le...
 Csend. *Leülnek.*
 Fellépsz?

Gergő Fel.
 Józsi Miért?
 Gergő Mert hülye volnék kihagyni.
 Józsi Na látod.
 Gergő Nem. Nem látom. Nekem nincs semmi veszténivalóm – legfeljebb ezer forint. De abba nem dögölök bele.
 Józsi Én felmondtam, apa. Én minden hidat felégettem...
 Gergő Mibe keveredtél, gyerek?
 Józsi Semmibe. Csak most segíts, kérlek.
 Gergő Van pénzem...
 Józsi Annyi nincs. Itt sokkal többről van szó...
 Gergő Bajban vagy?
 Józsi Ha aláírod, akkor nem.
 Gergő Nem tudom...
 Józsi Meg akarsz ölni?!
 Gergő Nem.
 Józsi Akkor írd alá!
 Sötét.

14. jelenet
Showműsor, csillogás, „sztárok”.
Zene, Gergő énekel. A dal végén taps, sötét.

15. jelenet
Az asztalnál Józsi és Gergő – úgy ahogy az előző jelenet végén hagytuk őket, az asztalon még mindig az a bizonyos jelzalogos papír.
Az ajtóban Bogi áll, nagy kerek szemekkel, nem tud megszólalni, csak hápog, és mutatja a kezéből lógó számlát.
 Gergő Beszélni is fogsz, Boglár?
 Bogi Én... ezt... én...
 Bogi *belpébb vánszorog, de nem ül le.*
 Józsi Számla? Nézem. *(kiveszi a kezéből, olvassa)*
 Hű, ez király.
 Gergő Mi van már?
 Józsi Bogi, mit tetszett csinálni?
 Bogi Hát mit csináltam?!
 Gergő Mit csinált a Bogi?
 Józsi Ez háromszázezer.
 Gergő Mi?
 Bogi Forint.
 Józsi Hogy tudott ennyit netezni ennyi idő alatt?
 Bogi Neteztem?
 Józsi Bizony.
 Gergő Mutasd! *(elveszi, olvassa)* Körzeti telekommunikációs központ. Internet használat. Szolgáltatói kedvezmény. Hapi csomag. És... háromszázezer forint! Mi történt itt?
 Bogi Mi történt itt?
 Józsi Hát mit történt itt? Hol a fenében szörfözött ennyit össze?
 Bogi Én?

Gergő Mi a fenét csinált a Bogi? Szörfözött?
 Bogi Dehogy!
 Józsi Nyúlka! Valaki más is ahhoz a laptophoz?
 Bogi Nem. Senki. Én se. Te raktad a szobámba, azóta úgy áll... Úgy áll, kinyitva, ahogy mondtad... Úristen, háromszázezer forint! Az rengetegsok pénz! Most mi lesz?
 Józsi Semmi. Majd felhívjuk az ügyfélszolgálatot és megkérdezzük, hogy ez mi. De én már nagyon el vagyok késve, bocsánat, köszi apa, szevasz, viszlát.
 Gergő Nem mész sehova.
 Józsi Öreg, ne csináld a feszkót.
 Gergő Kit kell felhívni?
 Józsi A szolgáltató ügyfélszolgálati irodáját, de...
 Gergő Ugye, nem ott dolgozik a kis Vivi?
 Józsi De igen.
 Gergő Hívjad.
 Józsi Apa...
 Gergő Hívjad.
 Gergő *feladja, hívja Vivit a mobilján.*
 Bogi Mi lesz velem, Gergő?
 Gergő Elintézi ezt a Józsi...
 Józsi Nem veszi fel. Na mindegy, majd utánajárunk, ha lemegy ez az egész cécó.
 Bogi Nem. Én nem várok semeddig. Én nem csináltam semmit. Én azt akarom, hogy ezt az egészet elintézzük, most mindjárt.
 Józsi Ne butáskodjon, Bogi.
 Bogi Akkor hívd fel a Petit.
 Gergő Hívjad.
 Józsi *(hívja, csend)* Ki van kapcsolva.
 Bogi Én megyek.
 Gergő Várjál már! Ne rohangássz, mint a kerge birka. Majd a Józsi kitalál valamit.
 Józsi Én? Nekem most nagyon nincs időm ezzel szarozni. Meg egyébként is, ismerem ezeket. Kutya szájából a tojást...
 Bogi Mit beszélsz? Azt mondd, hogy ki kell fizetnem? Háromszázezer forint! Tudod te, hogy ez mennyi pénz? És én az égvilágon semmit se csináltam! Te szereltem nekem be azt a szart! Én megyek. *(és indul is)*
 Gergő Van autód?
 Józsi Megcsináltattam. Kölcsönből. De legalább most már ki tudom fizetni...
 Gergő Akkor bemegyünk mi is. Autóval gyorsabb. *És mennek, mindhárman.*

16. jelenet
Karaokészta fényeiben Józsi és Gergő – azaz apa és fia – énekel.
A dal után taps, majd sötét.

17. jelenet
 Józsi, Gergő és Bogi az ügyfélszolgálati iroda tolóablaka előtt.

Vivi Na, mondjátok, mi a baj? Ne haragudj, de telefonon egy szót se értettem.
 Bogi Vivikém! Hát most nézd már ezt!
 Józsi Tessék hagyni, majd inkább én. *(Vivi felé)* Van egy kis problémánk. Tudsz segíteni?
 Vivi Neked, Cucus? Hogyne. Mindig. Érted vagyok itt.
 Józsi Van itt egy kis zúr.
 Vivi Muti. *(nézi)* Mi?! Hát nem mondom. Mit csináltál, Bogi?
 Józsi Semmit se csinált. Tévedés történt.
 Vivi Nem hiszem.
 Bogi Vivi, ne hülyéskedj már, ez attól a lapizétől van, amit a Péter küldött, azt pedig csak te használtad! Te csináltad meg, hogy lefilmezve lássuk egymást!
 Vivi Bogi, az egy perc Skype beszélgetés volt.
 Bogi Hát ez az! Pont ez csinálta a bajt!
 Vivi Az nem csinált semmiféle bajt.
 Józsi Bogi, tessék hagyni hogy ezt mi intézzük, jó?
 Vivi, azért megnézed, hogy mi van itt?
 Vivi Persze. *(pötyög a komputerén)* Látom. A Bogi beleszaladt a roamingba.
 Gergő Hova?
 Vivi Hát az ilyen problémákat nem lehet előrelátni. Ezt sajnos ki kell fizetni.
 Bogi Mi?!
 Vivi Sajnálom.
 Bogi Én nem fizetek ki semmit! És miből is fizetnék? Életemben nem láttam ennyi pénzt! Meg különben se csináltam semmit. *(Józsinak)* Ezt a Peti találta ki, te hoztad el nekem, és a Vivi csinálta a filmes beszélgetést! Nekem semmi közöm hozzá! Én nem kértem, nekem jó lett volna egy levél is, amit a postás hoz ki a házhoz, nekem ez nem kellett!
 Gergő Nyugodj le, Boglár.
 Bogi Hogy nyugodjak le, mondd meg! Én csak a fiammal akartam beszélgetni, de ebben a rohadt világban nem lehet! Semmit se lehet! Elúszik mindenem, de még az se lesz elég! Gergő! Csinálj valamit!
 Vivi Sajnos visszamenőlegesen nem tehetünk semmit.
 Bogi Hát nem is használtam!!!
 Vivi Én értem, Bogi, csak te is értsd meg, hogy...
 Bogi A rohadt életbe! Nem értek meg semmit! Nem akarok semmit se érteni!
 Gergő Hallgass, Boglár, engedd, hogy a fiatalok intézzék, mi nem értünk ehhez.
 Józsi Vivi, itt hiba történt. És a hibát korrigálni kell. Az ügyfeletek, ugye, nem járt a határ túloldalán, itt használta a szolgáltatását, önhibáján kívül történt a roamingos számlázás.
 Vivi Cucuskám, értsd meg, a számlázást gép végzi. Mi folyamatosan arra törekszünk, hogy ügyfélkapcsolatunk rugalmas legyen, csak néha...

Józsi Vivi! Hallod, amit beszélsz?
 Vivi Annyit tudok tanácsolni, hogy Bogi keresse fel a cég központi irodáját. Vagy esetleg forduljon a megyei fogyasztóvédelmi egyesülethez. Én ennél többet nem tehetek.
 Bogi Hát minek nézel te engem, te kis szarházi?! Mi?! Én csak a fiammal akartam beszélni, semmi mást nem akartam, semmi mást, érted?! De azt se sikerült rendesen! És miattatok nem sikerült! Mert ha nem volna ez a sok szar, akkor hazajönne még néha megnézni az anyját! De nem, mert van a telefon meg a mobil, meg az a lapizé, minden van, és már nem tudtok emberből beszélni, csak ezek a kurva gépek mögé bújtok! Hát mit vétettem én ellenetek? A fiamat akartam látni, ez volt a baj? Hogy nem vagyok hajlandó használni ezt a sok kibszott szemetet?! Ez a baj? Hát bassza meg! Nem akarom!!! Csak beszélgetni szeretnék, vagy levelezni, mint egy normális ember, és nem kattogni meg klikkelni, meg puttyogni!!!
Bogi teljes erővel nekiesik az üvegnek, majdhogynem betöri (betöri?). Józsi lefogja, Bogi kitépi magát és kirohan, Józsi utánaszalad.
 Vivi Gergő bá!
 Gergő Mi van?
 Vivi Hogy állsz a házammal?
 Gergő A kutyának sem kell az, Vivi. (el)
Sötét.
 18. jelenet
A showműsor pompájában felcseng egy zenei alap, és a monitorokon a szöveg... de senki sem énekel... (Viszont az is lehet, hogy Vivien a plexikuckójába zárva énekel...?)
A dal után taps, sötét.
 19. jelenet
 Gergő Ülj be a kocsiba.
 Bogi Én nem megyek haza...
 Józsi Tessék már beülni.
Csend.
 Bogi Nem tudom... Hívjuk fel a Petit...
 Józsi Felhívom, ha be tetszik ülni.
Bogi beül.
Józsi indítja a kocsit, bekapcsolja a GPS-t.
 GPS Menjen egyenesen 500 métert, majd forduljon balra.
 Gergő Ez mi?
 Józsi GPS. Most nincs időm szarakodni az egyirányú utcákkal.
 Gergő Mi az a dzsípíz?
 GPS Forduljon balra.
 Gergő Ez hozzád beszél?
 Józsi Mondom, hogy a GPS. Globális helymeghatározó rendszer.

Gergő Értem... És az beszél.
 Józsi Az.
 Gergő És honnan tudja?
 Józsi Ki?
 Gergő Hát a dzsípíz. Hogy merre kell.
 Bogi Józsi... hívod a Pétert?
 Peti Hívom... Csak ki akartam kerülni a központból.
 Gergő Honnan tudja?
 Józsi Látja.
 Gergő Lát bennünket? Honnan?
 Józsi A műholdból.
 Gergő Ott ül valaki és nézi?
 Józsi Nem, Öreg, automatikusan észleli.
 Bogi Hívod...?
 Józsi Hívom... (bekapcsolja a gyorstárcsázót) Kihangosítom. (a telefon kihangosítva búg)
 GPS Menjen egyenesen 200 métert és forduljon jobbra.
 Bogi Péter?!
 Józsi Nem, ez még mindig a GPS.
 Peti (a telefonból) Mondjad, Józsi.
 Józsi Szevasz Péter. Itt ülünk az anyáddal a kocsiban. Akadt egy kis guzmi...
 Gergő De honnan tudja, hogy most hol vagyunk?
 Bogi Mondd meg neki, hogy micsoda bajt csinált az a masina.
 Peti Szia anya, mi a baj?
 Bogi (ordít) Szia kicsi fiam! Nagy baj történt!
 Józsi Ne tessék kiabálni, így is hallja.
 Bogi Ja? (halkabban, de csak rövid ideig) Háromszáz-ezer forintot kellene fizetnem, fiam...
 Peti Mi?!
 Bogi Pedig én nem csináltam semmit...
 Peti Mit beszélsz, anya?
 Bogi Kisfiam, én nem akartam semmi rosszat, csak téged szerettelek volna...
 Peti Mi történt, Józsi?
 Józsi Anyád beszaladt a nettel a roamingba, és miután állandóan online volt, hát összeszedett a számlájára háromszáz rongyot.
 GPS Menjen egyenesen 100 métert, majd forduljon balra.
 Gergő Azt is tudja, hogy merre akarunk menni...
 Bogi Kisfiam, én nem tudom...
 Peti Ne most, anya. Meglátom, mit tehetek.
 Bogi Én nem csináltam semmit. Azt csináltam amit a Józsi mondott. Úgy hagytam, kinyitva, hogy ha hívál... De nem hívtál, csak akkor beszélünk, amikor a Vivivel, tudod. Ugye, Józsi?
 GPS Menjen 50 métert, majd forduljon balra.
 Peti Nekem most nincs erre időm. Józsi, tudsz segíteni ebben?
 Józsi Hát most jövünk a körzetis szolgáltatóirodából, és rohannék intézni a cuccokat...
 Peti Jaj, Józsi, tényleg ideszóltak a tárvezetők, hogy még egy csomó cuccot lekértél. Ez tök jó, csak

bele kellett vennem a szerződésedbe, és még ma utalnod kéne a bérleti díjakat. Meg az összeget nettósítani is kellett.
 Józsi De hát erről nem volt szó. Megbeszéltük, hogy bruttó...
 Peti Velem nem beszéltél meg semmit. De semmi gond, a papírmunkát elintézem én, hozzáírok még harmincnégy százalékot a szerződésed első oldalához, az aláírásod úgymint a másodikon van, minden sínen lesz, neked nem kell vele szarozni, csak utaljal.
 Józsi A marketing felzabálta az egészet...
 Peti Szerezz valahonnan, és nem lesz semmi gáz.
 Józsi Nincs több pénzem, Péter...
 GPS A következő útkeresztvezőnél forduljon balra.
 Bogi Kisfiam, én nem tudom, mi lesz velem...
 Peti Józsi majd rendbe hozza azt a bakit, ugye? Minden rendben lesz, ne idegeskedj. Na, csó-kollak, öllelek, szeretlek, de most mennem kell, szevasztok, szia.
 Bogi Ne hagyj egyedül, fiam...
 Józsi Péter, hallod, ne tedd le, kérlek értsd meg, hogy...
 Péter Múskor, Józsi, múskor. Csak utald a pénzt még ma, különben szarás lesz. Na csá.
Megszakad a vonal, búgó hang, hosszan.
 GPS Forduljon balra.
Csend.
 GPS Forduljon balra.
Csend.
 GPS Rossz irányvonal. Forduljon vissza.
 Gergő Ül ott fönt, és nézi, hogy mi hova megyünk...
 Mindent tud.
 GPS Újratervezés.
 Bogi Édes Istenem, ha lehetne olyat...
Sötét.

20. jelenet
Showműsor.
 Józsi Hölgyeim és uraim, Ladies and Gentlemen, Mesdames et Messieurs, következzen az utolsó versenyszám.
 De előtte tartozom egy vallomással...
 Az illúziók néha a megtévesztésig hasonlítanak a valóságra.

Remélem, mindennek ellenére töretlen lelkesedéssel szavaznak majd kedvenceikre, és a versenyzők kedvét sem szegi az előállt helyzet – hiszen a fődíj az eszmei és erkölcsi győzelem. Tehát fel a fejvel! És sok sikert!

21. jelenet
Bogi acapella énekel.

Én vagyok az, aki nem jó, a fellegajtó-nyitogató. Nyitogatom a felleget, sírok alatta eleget. Ifjúságom telik el, azért a szívem hasad el. Ifjúság gyöngy koszorú, ki elveszti de szomorú. Bolond volnék, ha búsulnék, ha a bűnnek helyet adnék. Én a bűnnek utat adok, magam, pedig vígan járok. Édesanyám rózsafája, én voltam a legszebb ága. Bár soha sem nyitott volna, maradtam volna bimbóba. Édesanyám rózsafája, én voltam a legszebb ága. Kihajlottam az utcára, Leány s legény bosszújára. Édesanyám mondta nékem, minek a szerető nékem. De én arra nem hallgattam, titkon szeretőt tartottam. Virágzik a cseresznyefa, szebben virít a rózsám arca. Rózsám arca télben, nyárban, szebben virít a határban. Édesanyám rózsafája Én voltam a legszebb ága. Legszebb ága, legszebb lánya Engem nyílt utoljára.

Vége.

Szabadka, 2011. november 6.

► FAZEKAS IBOLYA



„hatalmas havazásokban éltem”

Tóth Erzsébet: *Aliz már nem lakik itt*

Tóth Erzsébet új kötetének (*Aliz már nem lakik itt*) megjelenése azért számít irodalomtörténeti eseménynek, mert a kiadás a költő összes kötetét egybegyűjti az új írások mellett. A verseket időrendben végigolvasva plasztikus képet alkothatunk egy olyan művész pályájának alakulásáról, akinek első verseskötete még a szocializmus árnyékában, 1979-ben született meg. A pályakezdés éve az „arctalanságban” teltek, amely Zalán Tibor emblemikus esszéje révén Tóth Erzsébet nemzedékének „ismertetőjegyévé” is vált. Az „arctalan nemzedék” színfoltja és ugyanakkor vakfoltja is a '70-es, '80-as évek fordulójának. A korábbi lírai hagyományokkal szemben új forma- és tartalomvilággal egyidőben fellépő, az irodalmi köztudatba alig beépült, irányzatokba és folyóiratok köré nem tömörülő fiatal írók csoportjának követhetetlennek tűnt a nagy elődök hagyományán járnival. Inkább a kirekesztettség érzése kovácsolhatta e nemzedéket össze, mintsem a hasonló lírai hang. Hisz ahány fiatal poéta, annyi megoldási kísérlet társult hozzá. A nemzedéktársak – Zalán Tibor, Csajka Gábor Cyprian, Szervác József, Csordás Gábor, Parti Nagy Lajos, Lezsák Sándor, Szikszai Károly – mindegyikének megnehezítette az első éveket a kor szerkesztői gyakorlata, amely csaknem lehetetlenné tette a fiatal írók és költők számára az irodalmi életbe való bekapcsolódást, hisz az elfogadott és megtűrt kor-

társ irányvonalakba besorolhatatlanoknak számítottak.

A nemrégiben 60. születésnapját ünneplő költő méltatásakor a kortársak az *Egy végtelen vers közepe* (1979) és a *Gyertyaszemlő* (1982) című első két kötetére emlékeznek vissza úgy, mint azoknak az éveknek kiemelkedő irodalmi termékeire. A szabad formák felé nyitottabb személyes líra hangjai bontakoznak ki e kötet lapjain, és egyben vetítik előre Tóth Erzsébet lírájának legfőbb karakterét. A szerelmes nő vágyait, vágyódásait finomabbá színezi a természeti képek, mintha egy *ķertországserű* látványból nyerné őket. Érdekesnek tűnik így harminc év távlatából ez az időszak abból a szempontból is, ha a háttérben elképzeljük azt a fiatal nőt, aki az 1979-es lakiteleki írótalálkózón, majd az 1980-as szentendrei tanácskozáson, értelmiségiként felelősséggel nyilatkozik a társadalmi problémákról, a rendszer beteg helyzetéről, a nemzeti útról való letérés túrhetetlen valóságáról. Ismerve társadalmi szerepvállalását, költeményei innen nézve kimondottan apolitikusnak tűnnek. Verseit nem terheli meg ideológiákkal. Sokkal inkább tűnnek alkotásai egy vérbeli verselő, vérbeli, élő valóságdarabjainak, ahol ugyanaz a hatóerő, mint a közéletben: az etikai imperativus, amely sosem tolatkodik, hanem implicit benne foglaltatik a megszólalásban. A pályakezdés hangjait az is izgalmassá teszi számunkra, hogy most már visszatekintve/visszaolvasva szemlélhetjük, hogy az életmű, amely



Nap Kiadó, Budapest, 2011.

sok tekintetben egységesnek látszik, honnan hova jutott.

Az egész költészetre jellemző, hogy a lírai én szinte mindig valakihez fordulva, valakihez szólva nyilatkozik meg. Míg a kezdeti években sokszor a titokzatos arctalanságba burkolja a megszólítottat, aki mögött leggyakrabban a vágyakat és fájdalmakat felkorbácsoló szerelmet képzelhetjük, addig az érett években a rejtélyesség, a titokzatosság már kevésbé fontos, és már csak a megszólalás szituációja, a másokhoz való szólás marad a versírás apropója. Az *Aliz már nem lakik itt*ben, az új írásokat is egybegyűjtő kötetében, a versek nagy része egy költőtársához vagy annak emlékére íródott. A lírai én ebben a vonatkozásban tehát hasonlóan mutatkozik meg az egész pályán. A mindig jelenlévő „Te”, aki a beszéd előfeltétele Tóth Erzsébet életművében, arról árulkodik, hogy a be-



Ellipszis (2008; tus, papír; 182x108 mm)

széd *másik* nélkül elképzelhetetlen számára, azaz a megnyilatkozó érzések, vágyak, gondolatok és élethelyzetek csak mások viszonylatában értelmezhetők. Ebből a szempontból *társas* lírának tekinthető a költőnő eddigi életműve, hisz a lírai megszólalás sosem monologikus, hanem dialogikus helyzetben szituálódik. Ezzel a megszólalásmóddal is lényegében egy folytonos létmagányt próbál oldani, amely érzés a teljes költészetét elárasztja.

Érdeemes egy kicsit elidőzni azon, hogy kik azok a költő- és embertársak, akik képesek és méltók arra, hogy magányát elűzzék. Csoóri Sándor, Lezsák Sándor, Csajka Gábor Cyprian, Nagy Gáspár csak néhány a megnevezettek közül, akikkel e költészet párbeszédet kezdeményez. Felidéz e versekben közös emlékeket és élményeket, kontrasztot teremtve a jelennel, miközben értelmezi a pályatársakkal megélt és közben megváltozott történelmet, társadalmi valóságát: „bársnyos forradalmunk / nem ölt meg senkit, / „Ugye, mi nem tudunk ölni?” / csak az halt meg, akik már nem tudnak élni-, / jönnek új életformák és új halálnemek...” (Reád hull)

Tóth Erzsébet életművét értékelve gyakran elhangzik, mint ahogy a kötet borítóján is olvasható: „a versek nyelvi megfogalmazását a szinte hétköznapi egyszerűség jellemzi”. Az egyberostált hét kötet azonban mégis ellentmond ennek a megítélésnek. Korántsem állítható az egész életműről az egységes nyelvi megformálás. Az első két kötetben metaforák, hasonlatok és alakzatok indái át- és átszövik a költői mondanivalót. Kimondottan poétikus költészetéről beszélhetünk, és csak a későbbi kötetek termékei a nyelvi egyszerűsödés és depoétizált nyelvi világ. Mégis van a Tóth Erzsébet-lírának kezdetől fogva egy jegye, amely miatt a versbeszéd hétköznapiak tünhet, de az sem egyszerűsége, hanem éppen hogy bonyolultsága miatt, ez pedig a mindennapi beszédet imitáló szintaktikus szerkesztés. Az érzelmi-hangulati-gondolati mondanivaló teljes, egymást követő tag-

mondatokban artikulálódik, ennek következtében a logikai-tartalminyelvtani viszonyok és utalások beszédszerűvé formálják a költői nyelvet, mindeközben, főleg a pályája elején, a költőnő igényt tart a „képes”, poétikus beszédre is. Ez a kettősség teszi izgalmassá és egyedivé a versek nyelvi megformáltságát.

Kezdetben minden alkotásban erőteljesen jelen van a lírai én; gyakori, hogy ő maga a cselekvő alany a költői képekben („kezemmel dobálom égre a csillagokat”), később az öntematizáció poétikusabb formáitól egyre inkább eltávolodik, és vagy hétköznapi helyzetekben mutatja magát, az öniróniát sem spórolva meg magától („Az időtöltés civilizált formái / rendkívül unalmasak. / Most egy géppel játszom, de itt legalább tudom a szabályokat.”), vagy témái a külső világból valók (*Katýn földjéből*), olykor objektivizálja a mondandót, ahol a lírai én már nem tartja fontosnak önmaga megmutatását, folytonos láttatását, hanem csak önmagában a közlés válik fontossá: „kiürül estig a piac / elfogy az ígéret a bizalom kihűl / megfagy a rózsán a harmat / nem tart ki estig az élet”. Az *Arcod mögött május* című 1993-as kötet jelent fordulópontot e tekintetben. A korábban megmutatózó nőies, olykor szentimentális személyes líra mintha valahol elveszítette volna érintettségét, tisztaságát, misztikusságát. A *Gyertyaszentelő* és az *Arcod mögött május* kötetek megjelenése közti tíz éves hallgatás is erről a (rendszer)változásról árulkodhat. Tóth Erzsébet Szikszai Károlynak tett interjújában így fejezi ki a változást: „Ez nem a vers ideje”. Az „alkotás-lélektani váltás” hátterében a várva várt rendszerváltás és annak eredményei is feltételezhetők. A „újvilág” nem azt hozta meg Tóth Erzsébet számára sem, mint amit várt tőle fiatal értelmiségiként. A '90-es évektől kezdve megsokasodnak publicisztikai és prózai írásai, míg az önfeltárulkozó líra helyett új utakat keresett magának, mégpedig a nagy reményekből való kiábrándulás és csalódottság hangjai számára. Ez persze nem azt jelenti, hogy teljesen elhagyta volna azokat az alaptónu-

sokat, amelyek jellemezték pályája indulásától fogva. Ezután is olvashatunk tőle elégiákat, és fontos témája marad költészetének az elmúlás, a halál gondolata, de a meg nem valósult álmok az álomvilágból a valóság tudomásulvételére kötelezték. Az elmúlt húsz év e kettősségben telik: a vers vagy követi a valóság posztmodern tudomásulvételét, hétköznapi pillanatok hétköznapi megörökítését, vagy a verset az egyéni és a társadalmi létben feladattal és szereppel rendelkező „márvány pillanat” hordozójának tekinti a költő, azaz örök értéknek. Egyszer az egyik, másszor a másik felfogás követését érzékeljük a költeményekben. Azonban míg az előbbi ujgyakorlatnak, a kísérletezés terepének tűnik, addig az utóbbi e költészet belülről fakadó karakterének látszik. *Alíz már nem lakik itt*ben Szervátiusz Tibornak ajánlott ars poética arról vall, hogy a költő hazája az anyanyelv; őrző, aki vigyáz a strázsán, aki védi a nyelvet; szobrász, aki a lelkét csempészi bele. Ez a vallomás hisz még a nyelv erejében, a költő felelősségében, a vers szerepében. Ha néha-néha fel is támad benne a nyelvi kétely, az nem egyéb, mint játék és kísérlet. A költői hitvallás mégis mindvégig ugyanaz: nyelvében él a költő/nemzet.

Tóth Erzsébet költészetében változást hozó *Arcod mögött május*ban a lírai én és a lírai te problematikája a legtöbb alkotásban megjelenő arc-motívumban realizálódik, amelynek első megjelenése már megfigyelhető a *Gyertyaszentelő* című kötetben, viszont még nem jellegzetes motívumként. Az arc az, amelyen minden nyomot hagy, ugyanakkor maszk is lehet, ami el is tud rejtteni, ami mögé el lehet rejtőzködni. Ebben a metaforikus jelentéskörben az önfigyelés, hűvös önreflexiók, majd az önelrejtés szándékai a lírai én válságát is jelzik: „nem lehet úgy / verset írni, ha az ember egyszerűen rühell magára nézni. / Tény, hogy már nem nézem, valahogy már nem nézem magam / sem csillagképekben, sem pocsológyákban, sem színésznők arcában...” (Rongyból és proclánból) E motívum talán nem véletlen utal

Tóth Erzsébet nemzedékére is. Az arctalanság és arctalanvá válás a nemzedék széteséséről, a nemzedéklétnek megszűnéséről, a nemzedéktársak elvesztéséről is vall. Mintha a nemzedék az elnevezésében a sorsát hordozta volna leginkább, mintsem arctalan, jellemző karakter nélküli fellépését.

A saját fájdalommal és érzésekkel való azonosulás hiánya és a meghasonlás jelei, amelyek szükségessé teszik az iróniához, az 1997-es *Nem lehetek* című kötetben fedezhetők fel talán először. „ami fontos volt azt cetlikén közöltem / a hozzám tartozókkal / eleinte egy kicsit szomorúak voltak / de később rájöttek / hogy papíron sokkal kedvesebb vagyok” (*nem volt az szórahozás*). A korábbi finom patosz és elégikus hangvétel az idővel mintha szenttelenné változott volna, visszafogottabb és egyszerűbb képi beszédet is eredményezett. Éppen ezért bonyolódhat bele az utolsó kötetben már komolyabb nyelvjátékokba is, hisz a költői beszéd időközben elveszítette a kezdeti évekhez képesti komolyságát.

Költészetének indulására éppen ezért az elégikus hangnem a jellemző, melynek legszebb megnyilvánulásai a finoman megalkotott természeti képek, amelyek leggyakrabban az őszhez és a télhez kapcsolódnak. A haldokló vagy már halott természettel fejezi ki a jelen értékvesztettségét, ami költészetének alapvető hangoltságát határozza meg. Ebbe az elégikus képbe illik bele a sírás, mint a lírai én sajátos állapota. Kezdetben a gyermekkori emlékképek kontrasztjában érzékelteti a jelen sivárságát, gonddal telítettségét, élménytelenségét. A gyermeki lét vidéki, falusias környezetben jelenik meg, ahol a tyúkól, a padlás, a kert a lét édeni, idillikus terei. Mindez azonban nem torkollik provincializmusba, hanem kijelentési időtlen értékké válnak. A 2004-es *Rossz környék* kötetben már az életér egyáltalán nem idillikus, sőt életveszélyes, azonban a hangnem, éppen a fentiekben elveszített komolyság miatt, a hétköznapi beszédbe ágyazva humoros-ironikus hatást kelt: „nekem csak rossz környék van / netán

ha tudna valaki / egy vendégszobát a házában / elgondolkodnék a költözésen” (*Rossz környék*). A költő szerelmes lírájára is hasonló a képlet. A fiatal, szenvedéllyel teli lány vívódásai komolyak és szentimentálisak, díszítve ezer meg ezer metaforaláncal. Önmagát is fel akarja díszíteni, szinte rituális metamorfózisokon esik át: „Csuklómra igazgyöngyöt kérek, / derekamra meggyaszínű tengert, / a homlokomra három boszorkányjegyet.” (*Búcsú, karácsonykor*) Az érett nő azonban határozott és letisztult módon beszél érzéseiről. Az indulatok ugyanolyan hőfokon égnek, de azokat az elmúlás gondolatának jelenléte teszi drámaivá: „Hogy gondolok rád! / Hogy el ne vesszen millió csók és ezer és ezer / és megszámlálhatatlan ölelés. / Csak legyen még soká papír! / A toll el ne vesszen, meg ne fagyjon a kéz. / A tinta ki ne boruljon. / Csak annyi hó maradjon, / amennyi a papírra jut a kéz melegéből.” (*Oda a kézírásához*). A magyar irodalomban rendkívüli kuriózumértékkel bír Tóth Erzsébet „szerelmi lírája”, hisz ezt az érzésvilágot olyan női szempont szövegezte meg, ami a magyar irodalomtörténetben ritka jelenség. E művek egyediségét emeli, hogy a téma a költő egész életén átívelően jelen van. A lány, a nő és az érett asszony hangjai egy összetett és csodálatosan gazdag képet adnak a szerelem jelenségéről életkorokon átívelően.

Egyre inkább szaporodnak a szabad versek a kötetekben, mintha a lírai én türelmetlen lenne versbe szedni mondandóját, és egy végtelen szóáradatba hallgatnánk bele. Még erősebb ez a hatás, amikor a költemények szövegformája prózai, mintha szabad asszociációk egymásutánját olvasnánk, és elfeledtetik az olvasóval megformáltságukat. A versebe tördelt szövegek leggyakrabban az alakzatok ismétlődésére épülnek, azon belül is a hangsúlyok gyakran a verssorok élére kerülnek, ezzel is a mondandó indulati tartalmát erősítve, ugyanakkor mindezzel újból közelebb kerül az alkotó a mindennapi beszéd alakzataihoz, sokkal inkább, mint a mondatok végén összecsengő ismétlődésekkel,

ami a hétköznapi nyelvhasználattól teljesen idegen.

A *mondásszerű* versformálás sajátos darabjai a narratív versek. A költőnő „mesélőkedvére” az *Arcod mögött május* című kötetben figyelhetünk fel talán először. Több olyan poémát tartalmaz, amelyekben mintha le akarná rombolni a lírához kapcsolódó előítéleteinket, és egy elbeszélés formájában olykor direkt magánéleti, olykor nagyon is prózai témákat bont ki. Mégis mi teszi líraivá ezeket a szövegeket – tehetjük fel a kérdést Tóth Erzsébet verseit olvasva. Elsősorban az, hogy zseniálisan találják meg azt a finom határmezsgyét, ahol a tartalom és a forma közös játékból adódóan, lírai marad minden alkotás. Gyakran elnyomja a prózaiság a szövegek ritmusát, amely mégis a megfelelő tartalmi helyen előre tolakodik, és lírikus hangsúlyt ad a közölnivalónak.

Tóth Erzsébet költészetének elődjeiként József Attilát, Sylvia Plath-t szokták megemlíteni, de a fenti megállapítások tükrében, költészetének '90-es évektől történt változásai, a depoétikus, narratív, a lírai kifejezőmódot leépítő nyelvezete, Petri György poétikájával is rokonságot mutat. Szellemi közöséget ez a költői világ ugyanakkor másokkal mutat: Nagy Lászlóval, Pilinszky Jánossal, Csoóri Sándorral. Több intertextuális utalás közül a legfontosabbnak tekintem a hamleti vívódás, a hamleti kérdés jelenlétét, hisz jól jellemzi e költészet hangulati tartalmait. A lenni vagy nem lenni, vagy nem úgy lenni, mint ahogy az élet kínálhatja, nemcsak a szubjektum, hanem a társadalom kérdéseként is felvetődik. Az értékhiány legjellegzetesebb képe a téli táj a kezdeti évektől az utolsó kötetig: „álomszerű / hatalmas havazásokban éltem / a nyarakat mintha máshol töltöttem volna” (*Alíz már nem lakik itt*). Ugyanakkor e borús költői világkép sosem volt teljesen elkeseredett. A tavasz közeledésében bízott. Ez az a remény, amely miatt Tóth Erzsébet költői világa nem fulladt abszolút rezignációba már az induláskor. A hit mentette meg a megsemmisüléstől.

▶ EKLER ANDREA



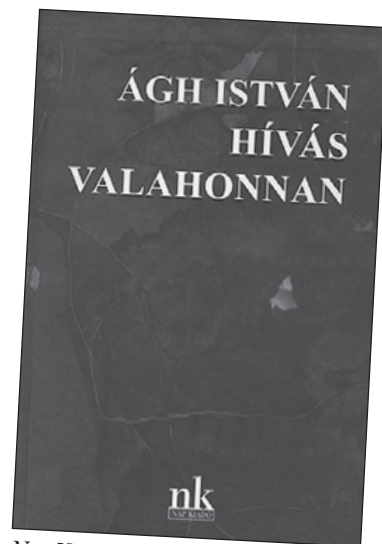
Az idő célkeresztjében

Ágh István: *Hívás valahonnan*; Szepesi Attila: *Lyukas kétfilléres*

Már gyermekkoromban felborzoltam a kedélyeket azzal a boldériámmal, hogy voltak tavaszi, nyári, őszi és téli könyveim, amelyeket évről évre elővettem újra, s nehézzel szívvel váltam meg tőlük akár egy kis időre is. Akadtak, amelyeket lassan betéve tudtam, kialakultak bennük titkos járatok, melyeknek okát, rejtélyét csak én ismertem. A könyvek összetétele kényszerűen változott, éveim számának szaporodásával ugyanis nőtt a könyvek mennyisége is, s be kellett látnom, rostálnom kell. Nehéz szívvel mondtam le minden egyes titokról, külön polcra helyezve őket. Ugyanakkor ünnep volt minden új felfedezés, vélt vagy valós találkozás. „Őszi könyveim” között már ott volt Ágh István egyik kötete (*Októberi fogadalom*), közvetlen Nagy Gáspár és Buda Ferenc „társaságában”, most újabb két könyvvel bővült a gyűjtemény: Ágh István *Hívás valahonnan* és Szepesi Attila *Lyukas kétfilléres* című köteteivel. Mindkettőt a Nap Kiadó jelentette meg, de nem ez az egyetlen találkozási pont a két kötet között. Ágh István és Szepesi Attila versei is a múltat idézik, számomra mégsem a nosztalgia, hanem az idővel folytatott küzdelem ontológiai kérdéseinek költői megragadása, a szembenézés, a számvetés bátorsága, nyíltsága, emberi hangja, a nem bölcselkedő bölcsesség, a nyelv tisztetele, a felfokozott líraiság, a költészet fűzi össze verseiket.

„Túl közel jött az ifjúság, / s nem lehet újat mondani, / nem jut eszembe semmi / róla e purgatóriumban.” Szólnak a *Kastély az Örök Várakozáshoz* régi-új sorai. És írjuk ránk hagyja újabb testamentumát, kétciklusnyi verset, az elsőben inkább elégikusan megszólítva, a másodikban, ha nem is lázadón, de vitára hívva a múltó időt.

Testamentum ez a kötet, létösszegzés, nem bölcséleti líra, inkább a személyes tapasztalok, létélmény átadása, megosztása, búcsú a gyermekkortól, az ifjúságtól, az élet forogtatógától. Minden törvényt felülír az idő. A történelem, életének meghatározó fordulatai, mozzanatai még a sodró, dinamikus versekben is kijelentő módon vagy kérdések formájában bukannak fel, a kérlelhetetlen, megváltoztathatatlan törvény: az idő szorításában. Csupán az emlék és az álom képes megbontani az idő linearitását vagy körforgását, visszafordítani, végletekig tágitani az időt. Emlék és álom így lehetőség is a jelenből való menekülésre. S hogy mi minden indíthatja újtárra az emlékezést, arra változatos válaszokat kap az olvasó. Főként emberek – barátok, családtagok, szomszédok, sorstársak, alkotók, ismertek és ismeretlenek –, helyszínek, tárgyak, a természet változásai – például a napnyugta vagy a fák –, sokszor képek, színek impressziói, vagy prousti módon ízek, illatok. Vagy a századokon átáram-



Nap Kiadó, Budapest, 2011.

ló vér, mely olyan változatos, mint a *Reneszánsz*, a *Barokk*, a *Rokkó* és a *Modern* kép- és stílusremekek láncolata, kapcsolata. Álmodok és emlékek a múltba vezetnek, visszatávovalodva, találkozási pontokat keresve, kijátszva az időt, újraalkotva, újraélve a régit, átgondolva, a jelen bölcsességével, s talán azzal a reménnyel is, hogy az idő tartósan visszafordítható. A *Visszatávovalódás* szürrealisztikus visszafordulás, szembenézés a léttel, a hivatással, a költészettel, a halállal. E szembenézésnek, számvetésnek számos variációját nyújtja a kötet, drámait, lírait, komorait, s még szellemeset is. Nemcsak szóalkotásában rendkívül izgalmas a *Lábbelítörténetem*, valóban egy-egy lábbelihez kapcsolódó, sűrített élettörténet. Az itt-ott kallódó vagy már csak emlékezetben létező lábbelik felidéznek az otthon me-

legét, a kezdeteket, az iskolaidőt, az esküvőt, nagy utakat vagy a „halálfélelem emlékezetét” őrzik. S akad, amely a lírai én jelenlegi létélményének lírai metaforájává válik, kíméletlen önkritikával, inkább már önostorozással: „divatjammúlt, haszontalan”, s mintha már a túlvilágról szólna, kísérteties. Akadnak a múlt szereplői között, akik kisajátítják az időt, nekik az is sikerülhet, ami másnak nem, zárolni a megfoghatatlant, a megállíthatatlant. Azonban a műsák is a semmibe veszhetnek, s ami súlyosabb léttapasztalat, keserűbb és kiábrándítóbb, hogy az öröknek remélt nyom, hátrahagyott emlék, az alkotás, a mű sem őrzi meg őket bizonyosan. Meg-meginog a költői szereptudat, nem vállalásától szabadulna, inkább a jövőbe vetett bizalma szenved csorbát. Az időt kutatva nem kerüli el az éjféli misztikus, csalárd idejét sem, pontosan megragadva a két mutató közé szorítottság, s az ugyanabban a pillanatban megállíthatatlanul továbblóuló idő létélményét – „Ingaóra szól az idő sötétjében, / aki álmod lát most, azt hiszi, hogy éber, / a csoda játszik vele tündéri költeményt / elcsigázott teste szalmás fekvőhelyén.” (*A nap vége*) Ugyanakkor soha nem a mérhető, hanem a belső idő hangsúlyos, a maga fényeivel és árnyékaival. „míg az időt a benti méri meg, / nem ez a szakadt, ideiglenes / függés a jelen napos oldalától.” (*Csillagóra*)

Változatos nyelvi megoldásokat rejtenek a versek. Szinte érthetetlen, hogyan fér ennyi kép, a nyelv ennyi szépség e a pátoszt kerülő, rendkívül visszafogott lírába. Néhol feltolulnak az emlékek, érzések, gondolatok, elindul egy hatalmas áradat: arcom, helyek, pillanatképek, események követik egymást, halmozó szerkezetekben, sűrű képi világgal. A képek többnyire egy szituációból, léthelyzetből indulnak és a külső, belső változásokra reflektálva szövédnék tovább. Összegződnék gyötrelmekkel, szépséggel, pillanatokra újravarázsolva a múltat, ha

onnan visszazökkenve rezignáció veszi át a lelkesedést, öröm helyét. Megkapó szemlélődésből is táplálkoznak ezek a képek – „költője lennék verseimmel még annak is, / aki rám bámul, miközben semmibe mered” (*Kora nyár, későn*) – hangzik a vallomás.

A kötet verseinek főbb motívumai az idő, az öregedés, halál, a magány. Hol a túlélő, hol a búcsúzó hangját hallani. Egyéni sorsán keresztül nemzedéki kérdéseket szegez szembe az olvasóval. Kíméletlen nemzedéki kritikát gyakorol, nem köntörfalaz, vélt vagy valós hibájuként felrótt magatartásformájukat, csendes visszahúzódsukat hol bírálja, hol szembehelyezi más nemzedékekével, kiemelve a különbségeket. Egyik emblemikus különbség, hogy míg az ő nemzedéke a városban telepedett le, a fiatalok a falvakba húzódnak. A halál sok változatban jelenik meg, áldozatul esnek barátai, szerettei, állatok, fák, tárgyak, épületek. Csend és üresség jár a halál nyomában, „halál utáni csendélet” (*Városod, nélkülünk*). Az állandó haláltudat Ágh István eddigi költészetében is lényeges, azonban ebben a kötetben válik meghatározóvá. A kiszolgáltatottság érzése miatt búcsúzik vagy búcsúztat, szembehelyezve az idővel, a halállal a gyermekkor, a fiatal kor, a szerelmek képeit, a természet szépségeit. A feszültség azonban csak részlegesen és időlegesen oldható. „Folytonos készültségbe kényszerít, / s a robotnál is jobban kisajátít / valami, felsőbb rendelés szerint. /.../ Csekély remény, ha érzed, mi aláz, / ha lassabban jársz, mint a rohanás, / és számon tartod, amit elfelednél.” (*Kötelező út*) A feloldhatatlan feszültségben egymásba csúsznak az időrétegek, egy köztes, teremtett teret alkotva, amelyben azonban minden bizonytalan. „ő támadt föl vagy én mentem le hozzá / szereplőnek múltunk jelenetében” (*Ellobbant selyemkendő*) A belső tér végtelen gazdasága mellett a külső tér is

változatos. Hazai és messzi tájak, a fiatalság, a fikció és a jelen határolta tér váltakozik, vagy csúszik egybe. Valamennyit áthatja az idegenség érzet, a magány. A kiürült, megváltozott terekben nem talál nyugalmat, válaszokat. Így többnyire kérdez: „azt sem tudom már, mit keresek itt, / hogy amit látok, hozták vagy viszik, / s honnan hiányzik vajon, ami nincs?” (*Csucs, Ady nélkül*) Másutt így tűnődik: „azt hittük, mi csaltuk meg az ifjúságot, / pedig az ifjúság hagyott el bennünket” (*Öreg párok szilvesztere*) vagy „egyszerre csupa idegen, / vagy arcról ismerős leszármazott / vett körül, egy tehetséges, derék, / megalázóan szabad nemzedék / semmisít meg, miként észre sem vesz.” (*Hol véget ér a Kelenhegyi út*). Sokat szenvedett ez a nemzedék, küzdelmük eredményét kétkedve, csalódottan nézik. Az utókor sajnos legtöbbször hálátlan. De vannak kézzszorítások, mesterek és tanítványok. Utóbbiak a barátok, családtagok elvesztése, egy nemzedék csendes visszahúzódsága és távozása után is őriznek, továbbvisznek valamit *Az idő tengelyében*, kíméletlen célkeresztjében.

A diszharmónia nem csak a lírai én és az állandóan változó, számára szerettei elvesztésével egyre inkább kiüresedő külvilág között feszül, de a belső küzdelem eredője is. A múlt szépségei, a barátok, az utak küzdenek benne a mindent átítató halálélménnyel. Ágh István mindvégig az emberre, az emberire figyel, az univerzumot otthonná varázslók halála a legnagyobb értékvesztés számára, akár az évszázados, évezredes, sokat „látott” fák pusztulásáé. És számunkra is, mert – kissé másként olvasva versét – „Olyan közeli a távol, / amilyen messze a tegnapi” (*Az idő tengelyében*).

*

Egy képet idéznek fel bennem Szepesi Attila új kötetének versei: egy férfi ül egy kávéház-

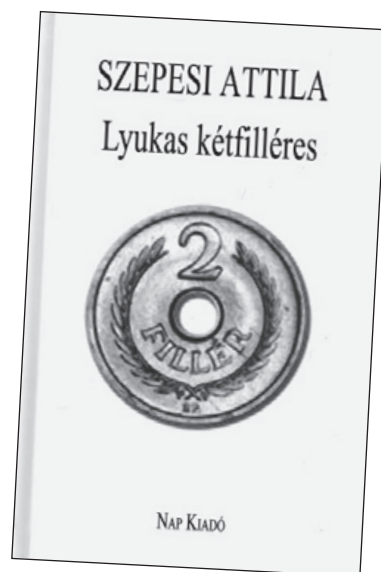
ban egyedül, oldalvást az utca forgatagának (majdnem háttal), mégis látható, mindent tud. Elmélyültnek tűnik, pedig látszólag nem csinál semmit. Nyilván gondolkodik vagy mereng. Laza a tartása, ugyanakkor feszültség ül az arcán. Mindenén kívül van, mégis ő az egyetlen a belső térben. Körötte (kívül) emberek, tárgyak. Mindenki, minden viszonyul egymáshoz. Fekete-fehér irányítja a szemet, mellettük pedig színek kavalkádja. És esik a hó. *Na'Conxpanban hull a hó.*

Mintha ez a kívülállás és bentlét határozná meg a lírai én helyzetét visszatekintésében, elődökhöz, gyökerekhez való oda-fordulásában, az emlékek girbe-gurba kanyargós útján történő létösszegzésében. A versek festmény-jellege misztikus képisége, hol középkori, hol impresszionista, hol kortársi és együtt időtlen, legalábbis az időn kívülit célozza, többször reménykedve, mégis szépséggel emlegetve az örök körforgást, a természet rendjét, az Isteni rendet. Ez már nem is csak kizökent idő, nem megtalált idő, inkább elveszni látszó idő. Az elmúlás árnyékában az elveszett (de nem elvesztegetett, sőt értékkel, ugyanakkor gyarlóságokkal, emberrel, léttel teli) idő keresése, szélre pattanva vágy annak összefogására, utolérésére.

A jeles napok, az évszakok, az emberi élet fordulói, a szenvedéstörténet forgó kereke mintha egy-egy pillanatra megakadna az emlékezésben, visszatekintésben is, összetett időélményt, időszerkezetet eredményezve, meghatározva a kötet struktúráját is. Elegyedik benne profán és szakrális, univerzális és bergsoni szubjektív idő, lineáritás és körforgás, jelen, múlt, jövő nagyívű folyamatai vagy felnagyított, ikonná szilárdult másodpercei. Ebben a szakralitással átszőtt versvilágban magára vonja a figyelmet a versek három ciklusba sorolása. Különösen, ha Nagycsütörtöktől Mind-szent haváig ölelik fel a világot –

a szubjektumát a mindenségben, s a végtelent az egyénben.

A megidézett jeles napok, ünnepek közül kiemelkedik a cikluscímet adó Zöldcsütörtök. A Zöldcsütörtök vagy Nagycsütörtök (nem kevésbé kifejező nevén



Nap Kiadó, Budapest, 2011.

Csonkacsütörtök) Jézus szenvedésének kezdete, az Ol-táriszentség ünnepe, a bűnösök kiengesztelése, az alamizsna fejében hívekért imádkozó koldusok kiváltsága, a bűn letétele, a harangok, csengők, orgonák hangzavara utáni nagy csend (amikor a harangok Rómába mennek) ideje. Sok helyen a gyermekek, fiatalok kerepeltek, elúzva a gonoszt, imádságra hívva, alamizsnát gyűjtve. Szintén gonoszűző, tavasz elérkezését segítő játékos szokás volt a pilátuségetés vagy pilátusverés. Felidéződik a középkori lábmosás, mint a szolgálat jelképének liturgiája. És még egy fontos mozzanat: Nagycsütörtök a magányos ima ideje is, több helyen a kertben imádkoztak az emberek, osztozva Jézus magányában, megnyugvásában, aki ekkor már tudta, hogy meg kell halnia. Csak néhány motívum, mozzanat az egyházi, néphagyománybeli rítusokból, szokásokból, liturgiákból, mely mind-mind áthatja a kötetet.

A szokások felidézésében sokszor a látás, láttatás vágya, a titok nyomába szegődés igénye, varázs kerül előtérbe. A versekben kitűnnek a szokások, rítusok ellentmondásai vagy épp sajátos logikájuk, mint az ólomöntés metódusában is, a vízbe öntött forró pép esetleges, kiszámíthatatlan alakja és a sors kiszámíthatatlansága közötti párhuzam, ugyanakkor az ebben rendet látó, tudást, felsőbb rendező elvet feltételező „jóslás” profán és szakrális elkülöníthetetlen elegye. A látás vágya tehát túllép a rendező, visszarendezni vágyó múltba tekintésen, sőt az örök körforgás, az élet-halál-feltámadás bizonyosságán is, a jövő felé fordul a megismerés, a tudás ígézetében. „Titkuk kifürkészni, / látón szóra bírni / egek-adta kiváltság.” (*Ólomöntés*) S hogy kinek adatik meg a kiváltság, az kérdés is meg nem is.

Ezeket a verseket is gazdagítja a szerepjáték (az eddigi kötetekhez hasonlóan), bölcssek, balgák, bolondok arcai, maszkjai, alteregói, a maguk keresztjével, a költő keresztjével. A kötet egyik ars poéticája, a *Fekete labirintus* a lírai én és a költő összecsapása. Az egymásra toluló forgatagokban, vásári (tragi)komédiákban, örvénylő haláltáncban vagy sodró karneválban akár ezek a szerepek is felcserélődhetnek... „Írígyltem mindig a keresőt, aki tudja: honnan hova tart: / élébe kanyarog az út, míg engem árnyékom vezet tovább – / követem, vaksi csavargó, / s hogy kijutok-e valaha Isten elé, nem tudhatom.” A lírai én valamennyi szerepben lát-szólag a „maga szolgálja és maga ura” (*Részkaré*), aki szolgálatot és nem szolgásgot vállal, akinek azonban dalát a kenyér-gond is befolyásolhatja, de legfőképp az időnek kiszolgáltatott. A *Borges*, a legerőteljesebb én-vers is az időnek alávetett marionett-léttel száll szembe. Mi másnak is eredne utána annyi változatos módon, mint a múltó időnek. Végtelenné tágul így a tér is, huzatossá a sok szél-

től, mely, ha épp le-lecsendesül, bejárható egy-egy hely, kiviláglik egy-egy arc. Mesterien ábrázol egy-egy szóval, szikár mondattal embereket, figurákat. Apró portréi nem is csak a kötet haláltáncverseiben emelkednek ki, de a múltkereső, régi-új helyszíneket bejáró versekben is, amelyekben a tér üressé válik, s az időnek áldozatul esett alakok hiányukban tűnnek fel (*Hideg csillagok*).

Miközben csodás festmények elevenednek meg a verseket olvasva, mindvégig „átszínezi”, árnyékolja vagy deríti a fény és az árnyék, a fehér és a fekete. Átjárja őket a szél (mely a kötet egyik meghatározó motívuma, wagneri vezérmotívumként újra és újra lecsap, elsodor, továbbvisz, elsöpör vagy épp kitisztít, megtisztít). „Sodor átkot, áldást, / hova viszi, hova nem, / füttyül rá.” (*Déli szél*) Egyrészt ezzel az idő, az elmúlás, a távolság okozta hiányt a végletekig fokozva (a csodás Szepesi-sorok mellé ide kívánkozik egy másik örökérvényű: „Hiányod átjár, mint huzat a házon.”), másrészt a kiszolgáltatottság mellett a szabadságot, a tisztaságot is hangsúlyozva (utóbbinak legszebb példája kötetzáró vers, az *Óbudai varjak* záróképe: „mint egykor: pattogó verkliszó, dobok dübögése, / csak messzi hajókürt-rikkantás, // jégcsapok pendülése, / meg a világító szél muzsikája.” – megejtő finom-

sággal, szépséggel visszakanyarodva a Zöldcsütörtökhöz.

Hatalmas tablók elevenednek meg, melyeket a vándorlás fűz össze, megelevenítve az emberiség történetét, szokásait, rítusait, gyökereit, alkotásait, ösztömvészeti intertextust teremtve a zenétől, a táncon, a képzőművészetben, a színjátszáson keresztül az építészetig, az igricektől, táltosoktól, látóktól, a ritmustól, a barlangrajztól napjainkig. Látomásszerű, sűrű szövésű képek ezek, nincs bennük fölös szín, alak, ahogyan a kötet verseiben sincs fölös szó. E minimumig leredukált, s végtelenségig felfokozott költői világban akkora feszültség lakozik, hogy az egymásra torlódo maszkanép haláltáncba torkolló karneválja sem képes feloldani. A *Vidám busók* kötet szereplői, közeli-távoli rokonok sorra buknek el, hiába a gonoszűző próbálkozás, a küzdelem, a hit ereje, a felcserélt pólusok – vonzó és ijesztő alakjuk könnyednek tűnő, de egyre lassuló mozgással az elmúlás árnyékába vész. *Csonka fényképalbum* marad utánuk és a költői emlékezet. Utóbbi hatalma még a haláltáncban is túlmutat, búcsúzva, megörökítve, átörökítve, őrizve őket, hagyatékukat. A határátlépések, átjárások költészete ez, már magában, költészetként is. Weöreshez hasonlóan lenyűgöző formaművészettel, a legegyszerűbbnek tűnő rímekbe foglalva az univerzumot. A játé-

kosság – amely inkább a ritmus, a rím, a forma, a szójáték sajátja – és a lét súlya közötti párbeszédből tűnik elő a költői játék tétje. Legyen gázél, leoninus, szonett, kuplé vagy janusi, dantei, berzsenyis stílusfutam, benne „Maszkot cserél bölcs és bolond, / mikor, miért, nem tudható. / A tudás több, mint az ígézet, / az álom több, mint a való. /.../ Az ember, ha emelkedik / angyal, ha süllyed, rusnya démon.” (*A búsképpű lovag*)

Ebben a színes, mégis sokszor sötét (fekete) tónusú verstáncban dinamizmus uralkodik, egyébe olvad haláltánc és tavaszköszöntő, Janus, Cervantes, Dante, Berzsenyi, maszkák, szerepek állandóan úton vannak az időben, letűnnek emberek, korok, művek, épületek, mégis egy-egy örvénylő tánc feldobja, pillanatokra kiveti, megmutatja őket, olyan erővel szólnak, szólhatnak, hogy aki/ami a közelükbe kerül, magukkal ragadják, így ölelkezik múlt-jelen-jövő, mint Szepesi Attila kötetében az első vers az utolsóval. Finom, szép költészet, ugyanakkor vad és megfélemezhetetlen – akár a szél, szabad.

Két költő, két kötet, kincseket felszínre hozó ajándék, kiszolgáltatva az idő kényének. „Talán egykor akad valami hóbertos utód, ki ezt az elfelejtett kincset értékelni fogja, s valamiként elmulatva, dári-dósan el hejre-hujrázza.” (Gulácsy Lajos: *Úti emlékezés*)

▶ MOLNÁR ILLÉS



A kórteremből sztorizni végig – három Új Vizeken-kötetről

Magyari Andrea: sztori; Lázár Bence András: A teraszról nézni végig; Szöllősi Mátyás: Aktív kórterem

Elsőkötetes szerzőkről írni hálás feladat: nem igényel különösebb utánajárást. A recenzens megkapja a jól áttekinthető szövegkorpust, és úri kényelemmel megteheti, hogy kizárólag e szövegre korlátozza értelmezői erőfeszítéseit. Nincsenek korábbi pontok, melyeket össze kéne kötni, hogy pályáivet szerkesszen. Nincsenek tendenciák, színrelépések vannak. Ugyanakkor ezek az belépők azonban nem egy légüres térbe, hanem egy méretéhez képest meglehetősen zsúfolt és szegmált irodalmi térbe történnek, így az értelmezőnek mégis olyan könnyű dolga, hiszen – létéből fakadóan – egyből fogódzkodók után nyúl, kapcsolódási pontokat keres: nagy elődöket, akik ott visszhangoznak a szövegekben, sorok közt megbúvó kortársakat, megidézett regényeket, filmeket, dallamokat. Az előttem heverő három kötet – a Parnasszus Új Vizeken-sorozatának 2010-es darabjai – mindegyikénél más-más, radikálisan eltérő hangot, és így eltérő kapcsolódási pontot találtam, ami azért is öröndetes, mert egy első kötetnél szinte önnön létjogosultságáért harcol az – akár már kiforrott, akár még keresgélő – autonóm költői hang. S ha ez túlmutat az aktuális tren-

dek autofellatív reprodukálásán, már nem hiába olvastunk.

A fent említett kapcsolódási pontok közül Magyari Andrea *sztori* című kötetéhez egy „nagy előd”, Sylvia Plath lírája kínálja szinte tálcán magát: ugyanis az amerikai költőnő volt Magyari doktori disszertációjának témája. Ez persze könnyen vezethet leegyszerűsített olvasathoz, hájánál fogva történő belemagyarázásokhoz, amiktől szeretném távol tartani magam, ugyanakkor megkerülhetetlen, különösképpen, hogy Plath fontos szerepet játszik sok fontos fiatal kortárs költészetében (Csobánka Zsuzsa, Deres Kornélia – hogy csak a legkézenfekvőbb példákat említsük). A szerző disszertációjának legalább a címét érdemes megemlíteni itt: *A fikcionalizálás aktusai Sylvia Plath Az üvegbúra című regényében* – ott és más Magyari-szövegekben is tetten érhető, mennyire foglalkoztatja a szerzőt a – bagatell megfogalmazásban – élet és irodalom viszonya, illetve e kettő kölcsönhatása. A magát minden szövegbe beleíró fikcionalitást, a primér tapasztalatok közvetlenségétől eltávolító szövegszerű konstruáltság, az emlékezés narratív volta olyan problémák, amelyek végiggon-



Parnasszus Könyvek, Budapest, 2011.

lása Magyari Andrea minden sorából kiérezhető.

A *sztori* mint kötet cím is ezt a problematikát idézi fel. A kötet címet adó vers cím két különböző pozícióban is szerepel a könyvben, így talán nem indokolatlan hangsúlyos szöveggé tekinteni rá, és mélyebben megvizsgálni. Először a kötet 15. oldalán bukkan föl, *a tied. az enyém* című, két számozott szakaszra osztott vers első szakaszaként, ugyanezzel a címmel zárójelben. Majd a 32. (!) oldalon, a *Sophia Porter-ciklusból* című ciklusban, immár különálló versben.

Ez a hat verset tartalmazó rész egy fikatív (?) angol fotóművész-költőnő verseit tartalmazza, akivel a szerző a ciklus bevezetője szerint egy berlini ösztöndíjas időszak

során ismerkedett meg, és később sokáig leveleztek, majd Sophia Porter talán öngyilkosság, talán leukémia általi halála után a szerző lefordította, és közölte ezeket.

A helyzetet tovább bonyolítja, hogy így ugyanaz a szöveg két szerzői név alatt is szerepel, és mindezt tovább szépíti maga a szöveg indítása: „*kinek a története tulajdonképpen. az én sztorim. a te sztorid. az én / sztorija, az énünké, ahogy váltott, ahogy kiharódott / az arcod helye a retinámon, vagy hogy a túlsó oldalán akár kimutatható lenne egy miniatűr dombormű...*”

Az én tehát nem egy zárt, fix identitásként képeződik le, hanem egymással folyamatos kölcsönhatásban álló, épp ezért nem stabil halmazállapotú létezőként, amelyeknek még a megnevezése sem egyértelmű, hiszen az „én” egyből elbillen személyes névből főnévvé – tehát egyszerre megfoghatatlan és megnevezhetetlen –, de legalábbis mindkét aktus nehézségekbe ütközik. Az én érzékenysége lesz fő tulajdonságává, az interakciók által képződött sérülékenység, „az emlékek szilánksága” kiszolgáltatottá teszi az elbeszélőt. Kiszolgáltatottá, első sorban a nyelv felé: „*a tragédia az, hogy milyen / nehéz elmesélni a kettőnk történetét*”, (*tragédia*) a nyelv felé, amelybe a szerző kétségbeesetten próbálja belegyömöszölni az emléktöredékeket, amelyekből néha – egy réteggel mélyebben – gyönyörű képek állnak össze, ha az olvasó hajlandó kicsit belemenni, szabadabban asszociálni, az olvasásban és jelentéstulajdonításban úgymond termékeny módon részt venni, megejtően szép motivikus rímeket találhat: „*mutatni, hogy szereted a mellem, szereted a kávé, amit főzök.*” „*egyik hold sem a hold többé.*” – a hold épp a kávé és a mell képe után jön elő, amely a Hold-mell motívumpár párhuzamosaként a kávé automatikusan az éjszaka sötétjéhez társítja, de ezt már nekünk kell hozzágondolni: ez az

olvasói aktivitást mozgósító szövegalkotás tudja gyakorlativá tenni az olyan elkoptatott frázisokat, melyek szerint a szöveg a befogadóban lesz teljessé, a mű maga az olvasással artikulálódik.

Itt Plath mellett egy másik párhuzam merül föl, aki nem más, mint a kötet fülszövegét jegyző Marno János. Az ennyire távoli képek közötti szép motivikus összecsengéseket jómagam legalábbis nála láttam. A közvetlen-tapasztalati és a reflektált-szövegszerű érzékiség közötti feszültség, mint egy bizarr lélegeztetőgép, tartja életben ezt a költészetet – a közölni kívánt tapasztalat rendre szétfeszíti a költészet – de a nyelv, mint olyan határait is: többnyire nehéz eldönteni, lendületes kispórákat, vagy aprólékosan analizáló, mániákus szabadverseket olvasunk. A *Meghallgatott monológok*-ciklus esetében pedig a harmadik műnem, a dráma is beköszön. Ezek a szereplőrák mind egy-egy jellegzetesen női élethelyzetből szólnak: a barátnője gyermekét karjaiban tartó vénlány vagy a tönkrement házasságára egy régi fotót szemlélve rádöbbenő feleség monológjai megrázó erejű pillanatfelvételek. Beszédjük első olvasatra mindennapi élőbeszéd, de sűrítettségük, kanyargó zaklatottságukat szenvtelenség mögé rejtő, elliptikus mondataik nagyon erős drámai esztétikummal bírnak. Magyari Andrea könyvét méltatlanul elhallgatja a kritikai recepció, pedig sokkal zajosabb sikert érdemelne, versei egyéni ízt hoznak a kortárs lírába, poszt traumatikus objektív szerelmi lírája nyelv- és genderközponturn olvasatok felé egyaránt nyitott, legfőbb ereje mégis inkább a személyesség és a nyelvkritikus szemlélet, amely túllép a vallomások és doktriner költészet kettősségén, egyszerre művelve mindkettőt.

A hagyományos lírai fogalmainkat némileg kevésbé formabontóan, más irányból feszegeti

Lázár Bence András *A teraszról nézni végig* című kötet: az 1989-es születésű költő az épp színre lépő legifjabb generációt képviseli. Számukra szinte már magától értetődő volt, hogy a Telep által kitesztelt úton, alkotói körbe tömörülve, internetes publicitással kerüljenek be az irodalmi köztudatba. A Körhinta-kör továbbítta azt, amit a Telep és az Előszó blogok elkezdtek, de a most húsz év körüli nemzedék még bátrabban nyúl az új médiához: blogjukat a Facebookon is követhetjük, és a Körhintára már nem csak írott szövegeket, de Youtube-videókon hangzó verseket is közzétesznek. Legutóbb épp Kemény István *Élőbeszéd* című versét olvasta föl a kör szakaszonként egy-egy tagja a költő születésnapja alkalmából, de például Lázár Bence András is készített hangzó változatot *Borges emlékezete* című szövegéhez.

Lázár Bence András szövegei – a költő fiatal kora és a diskurzusban való hangsúlyos jelenléte ellenére – első olvasásra konzervatívnak mondhatók mind tematikailag (család, emlékezés, szerelem), mind formailag: a meditatív szabad vers jelenleg épp a kortárs paradigma egyik uralkodó vonulata. Hatásaiban Lázár lírája több kortárs, sőt fiatal költő hatását mutatja, mintsem klasszikusokét: sorai mögött jobban kihallani Krusovszky Dénes vagy Szabó Marcell hangját, mint mondjuk a fülszöveget jegyző Szijj Ferencét vagy a mottóban megidézett Pilinszkyt. És persze nagyon érezhető Kemény István, úgy tűnik, az ő lírai jelenléte már jó tíz éve kitörölhetetlen az induló költők sorából. Mindezek ellenére azonban nagyon koncepciózusan és önmagából, személyes emlékeiből, azok mozaikszerű, érzéki benyomásaiból építkezik.

Tematikailag nagyon erős koncept-kötet a *Teraszról nézni végig*: a gyerekkori-családi emlékek felől indul, (*a családi albumból*), majd a költői én megszületése és a pályatársaknak dedikált versek, jó-

részt átborozott-átbeszélgetett éjszakák és nappalok emlékeiből felépítve (*Fehér lapjaim*). A harmadik ciklus (*Elképzeltelek*) pedig szerelmi lírát vagy inkább szerelmekre emlékező verseket tartalmaz.

A tematikai tagoltság ellenére maga a költői hang annyira egységes, hogy ha a szövegek nem lennének ciklusokba rendezve talán fel sem tűnne ez a három blokk. Lázár nyelvileg teljesen zárt formakészlettel bír. Ugyanakkor éppen ez a zárt magabiztosság, ami csapdákat is rejt: Csak úgy dől a nosztalgia, az aprólékos emlékbölcselet, a tekintet, a figyelem tematizálása, melyet egy-egy – többnyire a test vagy papír/könyv irányába elvonatkoztató – metaforikus sor tör meg:

„Figyeltelek. Figyeltem a szemedet, szemhéjadat, mikor lecsukódik. / A hátad ívét, a lapockádat, körmeid ápoltságát. / Lemértelek magamban, elhíttem, mennyit ér igazából / egy női test.” (Nem történt semmi).

Vagy: „Ott feküdtél mellettem, akár egy lecsiszolt / porcelánbaba, meztelen a francia ágyban. / Idegen voltál, ahogy csak egy test tud idegen lenni / egy másiknak.” (Az első emeleti teraszon). Ezek a kicsit rutinosnak tűnő megoldások néha kimondottan modorosnak tűnnek, csakúgy, mint a Lázár által előszeretettel alkalmazott, keretes szerkezetek vagy a visszatérő sorok, variánsok. De ilyen modorosság szinte a teljes szöveg *A Deák Ferenc utca és a bíborfák története* című versben: „És mi együtt sétáltunk a bíborfák alatt, / akik szeretnek összehajolni, / abban a bizonyos Deák Ferenc utcában...”, de hasonlóan pózoló-nak érzem az *Egy istentelen pécsi éjszaka látomása* sorait is: „Hiszen vannak ám prima, igen prima pillanatok arrafelé. / Például Tettyén, főleg lefelé.” A nosztalgikus, emlékekkel dolgozó szabad versek kétségtelenül divatosak – azonban akkor tudnak érdekessé válni, ha

a töredékesség, enigmatikusság aktivizálja az olvasót, ha a szöveg értelmezői erőfeszítésekre készítet, ha a személyességéből van kijárat az egzisztenciálisba. Lázár Bence András verseinél én magam nem találtam ilyen bölcséleti megalapozottságot, csak – első kötetek közt kétségtelenül ritka és mint ilyen, elismerésre méltóan dörsölt – ru-



Parnasszus Könyvek, Budapest, 2011.

tinmunkát. Mintha a költő nem az első, hanem az utolsó – fénykorán már túljutott, önméltó, de egykori nagyságából még valamit hordozó – könyvével debütált volna. Ugyanakkor a kötet rendkívül érzékenyen reagál a korszellemre, az elmúlt években a klasszikus valamósos (vagy épp objektív) líraiság felől a monologikus dramatisztikus és az epika felé elmozduló, olykor balladisztikusan elliptikus költészetet kétségtelenül értő módon műveli.

A teraszról nézni végig mindamellert túlnyomórészt pozitív kritikái visszhangot kapott, a szerző a legifjabb nemzedék egyik húzóneve lett, nyilván nem érdemtelenül. Így csak remélni tudom, hogy folytatásképp megírja az előző kötetét. Erre minden esélye meg is van, ha a kompozíciós érzék

és a gördülékeny stílus gondolati mélységet is kap. Olyan versekben, mint *A rozsdás kések*, egyértelműen megmutatkozik, hogy Lázár képes roppant összetett komplex tartalmakat is szép stilizációval kezelni. A vers elején álló Bartis Attila-idézet, nem csak a versnek, de a kötetben mottóként gyakran használt ószövetségi idézeteknek is új értelmet ad.

A három Parnasszus-könyv közül Szöllösi Mátyás *Aktív kórterem* című kötetéről a legnehezebb írni. Ha Lázár Bence András (e három kötet) szűkös koordináta-rendszerében, tehát relatíve és túlzó módon) paradigmakövetőnek bélyegeztem, akkor Szöllösi ennek éppen ellentéte: annyira magányos szigeteket képez, hogy ezzel meg is nehezíti a róla való beszédet: lírája eszköztelen, afféle „kerék-perc” – szereti nevével nevezni a dolgokat, és gyakran rímel, ami nemzedékében már-már kuriozitással bír. (Megint csak e túlzó, helyi értékű értelemben, lásd fentebb.) Alapos költő: a kötet végén függelékben hozza a kapcsolódó idézeteket, a latin címek jelentését, illetve egy vers is idekerült, amolyan bónuszként. Maguk a szövegek – különösen az első, *Gyulladás* című ciklusban, a kötet cím által is sugallt kórház-betegség-test tematika köré csoportosulnak. A test hívószava fogalmisága jellemző témája a kortárs lírának, Marno János Borbély Szilárd, Németh Zoltán, Nemes Z. Márió mellett még sokak életművének centruma a test és az azt boncolgató szöveg. De míg a kortárs kánonban elsősorban mint absztrakció, mint filozófiai-egzisztenciális problematika jelenik meg, amely általában valamilyen paradoxonon keresztül artikulálódik, addig Szöllösi a test érzéki megtapasztalását annak rendellenességén keresztül ragadja meg, így sokkal köznapibb, konkrét formában lesz ihlető. Jól jellemzi ezt a kötet cím nélküli nyitóverse:

„A záróizmok összehúzódságának hiánya / Az izzadás. Fósás, nyilvános

helyen – / s a közízlés számára furcsa pillanat / látni, testedből mi maradt / fogys után.”

Ebből a ciklusból talán annak utolsó darabja, a gyomortükrözést száraz, objektív nyelven, de kereszt-rímekkel (!) megéneklő *Újra péntek* a legemlékezetesebb: „A felbuggyanó nyálcsomók után / itt csakis egy dolog, mi érdekel; / hogy lélegezni, nyelni is talán / meg negyven centit öklendezni fel.” És alapvetően ez a kezdőciklus is tűnik a kötet legerősebb részének. Személyességében távolságtartó, minden modorosságtól mentes keresetlen stílusa itt kiválóan érvényesül, talán épp a téma révén: a kórházi tartózkodás kiszolgáltatottsága, az egyént a külvilágtól elszigetelő betegség élményei épp ilyen száraz, értelemmentes hangon szólnak igazán hitelen. Sajnos a további ciklusok – és általában véve Szöllösi szerelmi lírája – már nem ilyen sallangoktól mentes. Programszerűen lecsupaszított, eszköztelen lírájának egyszerűen nem áll jól a párkapcsolati tematika, zavarba ejtően idegenszerűségbe torkollik, és eltávolít a szövegtől: „Én értem és érzem hiányod, / bár tőlem nem kérdezte senki / hogyan érnék vállhoz, szájhoz. / De nekem nem derogálna semmi.” Ami a kórházlíráját újszerűvé teszi, az a szerelmi költészetében már hiányérzetet hagy, ugyanaz a lecsupaszított egyenesség közhelyeszerűen hat egy párkapcsolat elemzésekor: „Azt hittem, itt hagytál, de el se jöttél. / Csak vonzódás és kötődés, de nem szeretsz. / Az érzéketlenség nem valódi; / inkább idegződés, korábbi minta ez.” A 'líraiatlanságban' nem megy el olyan messzire, hogy az plusz esztétikummal telítődjön, a hidegséggel nem párosul távolságtartás – így nem az angol-

szász minimalizmus hangját kapjuk meg, hiszen a versek az objektivitás látszatát is kerülik – inkább egyfajta századfordulós rezignáltság kap itt új erőre, és ad egészen egyedi stílust, hangot, életérzést: a test terheit – legyen az a saját test kórja vagy egy másik test terhe és / vagy hiánya – semmi sem könnyíti, csak a megszokás. A hétköznapi szürkeség árnyalata veszi el a Szöllösi-líra patoszát, s ez egyszerre válik előnyére is – a patosz még mindig nem menő –, de ez a szürkeség visz el némely verset az érdektelenség felé. A versek többségénél mégis van a személyességnek, vagy inkább a szövegekben megképződő személyiségnek elég vonz- és hordereje ahhoz, hogy a kötetet újra és újra átlapozzuk.

A három kötet különbözőségei ellenére is jól körülírható tanulságokkal bír: láthatjuk, hogy a kortárs fiatal lírában egyre markánsabban van jelen egy nehezen körülírható, de könnyen felismerhető, tűnődő, nosztalgikus, emlékezésre épülő hangvétel, amelyre többnyire jellemzőbb a szabad vers, mint forma, a rímek, ha vannak sem tolatkodóan hangsúlyosak, nem kerülnek előtérbe. Stílusosan mindhárom kötet a köznapi, emelkedettségtől mentes, élőbeszédet imitáló nyelvi elemekből építkezik. A nyelvi megformáltság felől így a jelentés(ek) felé toródik el a hangsúly, ami a lírai konstrukciót lassan átformálni látszik.

A mai líra összességében ugyanis több szempontból is kilépni látszik eddigi műnemi kötelekeiből: a zeneiség például szinte teljesen eltűnni látszik, (Magyarai Andreánál leginkább, de Lázár Bence



Parnasszus Könyvek, Budapest, 2011.

Andrásnál és sok Szöllösi-versből is, és véleményem szerint ez a megállapítás sok-sok itt nem tárgyalt kötetre is érvényes), előtérbe kerül a beszélő (fikcionált, konstruált) személye, a helyzet szituáltsága, és gyakran egy történet szervezi a szöveget. Ilyenképp a mai líra részben a dráma (azon belül a monológ), részben pedig az epika (történetmesélés) felé mozdul el. Ez persze korántsem példa nélküli, vagy forradalmi jelenség, gondoljunk csak a XIX. század népballadai hagyományaira, vagy számtalan, XX. századi példára. A ballada persze kötöttebb műfaj, de a fentiekben túl a kortárs versek elliptikussága, gyakori enigmatikus homálya, és sötét, olykor meghökkenítő témaválasztása is azt látszik alátámasztani, hogy van értelme a XXI. századi líra balladisztikus hagyományok felé való elmozdulásáról beszélni, legalábbis a nyolcvanas-kilencvenes évek lírájához képest.

▶ SZAKÁCS ISTVÁN PÉTER



Kis magyar csendélet

Nagy Koppány Zsolt: Amelyben Ekler Ágostra – emlékezünk –

Több szem kevesebbet lát, vagy mégis? – tehetnénk föl facér posztmodern lebegtetéssel a kérdést Nagy Koppány Zsolt legújabb könyvének elolvasása után.* Pedig az alaphelyzet olyan banálisnak tűnik. Ekler Ágost, a jobb (művész)sorsra érdemes alkoholista giccsképfestőt halálra gázolja egy kisteherautó. A kiindulási pont azonban, mely köré a regény szerveződik, a – töprengeni, átélni, szörnyülködni, szórakozni, netán (isten bocsá!) hangosan nevetni szerető – olvasók szerencséjére mégsem ilyen egyszerű, sőt, valójában eldönthetetlen.

Mindjárt az elején szögezzük le: cseles, rendhagyó regényről van szó. Szerzője minden hájjal megkent, ravasz író, a magyar irodalmi préri profi *lézengő writtere* (a dölt betűs megnevezés NKZS szellemi tulajdona), aki nem átható olvasójával játszani; szégyentelenül provokál, összezavar, ködösít, s művelni mindezt legalább annyira a maga örömeire, mint a miénkre. Ezért a „Légy résen!” cserkész jelszót ajánljuk a szépirodalomban (még) esélyt, fantáziát látó Olvasónak, hogy – kezében a könyvvel – sérülésmentesen s minél többet (mű)élvezzen. Közben ugyanis minden írásjelre figyelnie kell, ha nem akar pofára esni, vagy kielégületlenül maradni.

A hagyományos regényeken szocializálódott olvasó már a cím

látán felszisszen. Nem csupán a lazán odavetett mellékmondat fájhat annak, akit zsenge korától veretes címekkel kényeztettek a klasszikusok, hanem az a gondolatjelek közé ékelt alcímféleség is. Pedig ez adja meg az egésznek az alaphangját, narrátori magatartását, ez jelzi előre a mű polifonikus szerkezetét. A többes szám első személyű igealak ugyanis azokra a regénybeli szereplőkre utal, akik megpróbálják a maguk szubjektív módján s a groteszk sorsú festőhöz való viszonyuk alapján elmesélni, értelmezni Ekler Ágost életét és halálát. Egyetlen személy van közöttük, aki nem ismerte személyesen a giccsestőt, maga a műbeli szerző, aki azonban kíváncsiságtól felajzottan fáradhatatlanul csetlik-botlik hősei között.

Az összetett elbeszélői helyzet résztvevői a 0. fejezet szereposztásában kerülnek bemutatásra. Néhány, rövid mondatban felskiccelt jellemvonásával máris ott áll előttünk a festő őrangyala, a balesetet okozó sofőr, a hagyatékot rendező ügyvéd, az ortopéd sebész főorvos nagybácsi, az özvegyasszony, a giccsképfestő kolléga, a képek eladására szakosodott vállalkozó, a történetbeli szerző húsz évvel később, az örömlány, na meg a különböző tárgyak, dolgok, amelyekkel Ekler Ágost élete folyamán kapcsolatba került, pl. Józsi, a sok használatból kifényesedett szexlap.



Magvető Kiadó, Budapest, 2010.

Az *Amelyben Ekler Ágostra – emlékezünk* – egyik lehetséges olvasata szerint tehát oknyomozás, amelyet a szövegbe írt szerző, Nagy Koppány Tömzsi végez, a legkülönbébb szituációkban, helyszíneken (vezetőfülkében, felhő szélén, kocsmában, kórházfolyosón, hálószobában stb.) faggatva interjúalanyait. E dialogikus beszédhelyzetek során azonban nem derül fény az eredendő titokra. Mindenki úgy értelmezi a történetet, ahogyan ismerni véli az áldozatot, s neki könnyebb feldolgozni az esetet. Mindebből az a posztmodern világszemlélet körvonalazódik, hogy egyetlen, mindent megmagyarázó Nagy Történet helyett csupán kis történetek sora létezik, melyek igazságértéke nyugtalanítóan viszonylagos. An-

nál többet tudunk meg viszont a beszélőkről (s egymáshoz való viszonyaikról), akik egymást követő monológjaikban – zafitos részletekkel fűszerezve – saját történeteiket kezdik el mesélni.

A szereplői szólások nyelvi megalkotottsága jelentős mértékben növeli a mű esztétikai értékét. Itt mindenki úgy beszél, ahogy kell. A mondandóját szójátékokra kihagyó, tudálékos sofőr, a sorsán tragikomikusan kesergő, alkoholba menekülő festőtárs, a pikáns szakmai titkait csábító kuncogások közepette részletező örömlány, a bürokrácia száraz nyelvén nyikorogva fogalmazó jogász, a női nemről költői hévvel s meglehetősen szaktudással áradó orvos. (Csak zárójelben jegyezzük meg, bár a jelenség terjedelmes tanulmányt érdemelné, hogy a szövegben előforduló trágár kifejezések helyénvalóak, mert hitelesítik az élet- és beszédhelyzeteket, jellemzik a beszélőket.)

S miközben a regény hősei buzgón mesélnek, érvelnek, magyaráznak, felvillan előttünk a mai magyar valóság görbe tükré. Korunk kis magyar csendélete. Az igénytelenség, a kisszerűség, az értéktelenség, az identitásválság világa, amelyet a mindenáron való érvényesülés, a pénz utáni embertelen hajsza, a megélhetésért hozott megalázó kompromisszumok, a cinikusabbnál cinikusabb önáltatások jellemeznek. Ahol a jobb sorsra érdemes fiatal festőből giccsgyártó lesz, mert igény, az van rá. Ahol a menő orvos reflexszerűen zsebeli be a hálapénzt, anélkül, hogy emlékezne mozdulatára. Ahol a helyét kereső ápolónőből „kiegyensúlyozott” kurva lesz, aki-

re, ha jól beosztja a testét, „szép, utazgatós és fényképezgetős öregkor vár.” Ahol a piac igényeit pontosan felmérő vállalkozó cégtársa a verőlegény. Ahol az emberhez méltó élet A terve helyett már csak a B terven alapuló méltatlan vegetálás marad. Ez a lehangoló világ azonban nem komor, könnyekre fakasztó, hanem önfeledt nevetésre ingerlő módon fogalmazódik meg. S ez az (ön)ironikus hangnem, szemléletmód szintén a mű esztétikai értékét emeli.

Nagy Koppány Tömzsi oknyomozása nem áll meg a földi valóság szintjén. A magyar rögről a felhőkön gubbasztó őrangyalig jut el az igazságot kutató narrátor – transzcendenssé tágítva regénye világát. Ez a fenti világ sem különb azonban a lentinél, legalábbis ez derül, ki Angelus szavaiból, akit lelkiismeret furdalás gyötör, mert szerelmi gerjedelme egyik kolléginája iránt pontosan a kritikus pillanatban vont a figyelmét az út szélén magán könnyíteni akaró festőről. Így ő is csak közvetett bizonyítékokra, Ágost utolsó, töredezett gondolataira hivatkozhat, amelyek azonban nem visznek közelebb a rejtély megoldásához. (Miként Ekler Ágost hátrahagyott rövidprózája sem. Ezeket az abszurd és groteszk írásokat, ötleteket a festő ügyvédje bocsátja a szerző rendelkezésére. Több negatív utópia is szerepel közöttük: A stresszmentesítő gépezet, A beteghajók, A 2050-dik év.)

Az *Amelyben Ekler Ágostra – emlékezünk* – azonban nem csupán monológok sorozatából, különféle szövegtípusok ötvözetéből összeálló regény, rendhagyó jellegét hang-

súlyozza az is, hogy az alkotás műhelytükre beavató alkotás, írás az írásról, szellemes szerepjáték játszótér, amelyben megjelenik a szerző alter egója – sajátos módon hitelesítve a leírtakat –, ahogyan a festők is hajlamosak belopni magukat egy-egy mellékfigura révén képeikbe. Nagy Koppány Tömzsi, a szerző húsz évvel későbbi, elhízott alakváltozata író-olvasó találkozáson osztja az esztétikát közönségének. Hogy honnan lopkodta a neveket. Hogy Karácsony Benő így, hogy Karácsony Benő úgy. Hogy az egész csak játék, fikció, merthogy ez az irodalom lételeme és lényege. A jámbor olvasó meg, ha kapható a játékra, elfogadja a szabályokat, s bizony mondom, nem bánja meg.

A függelékben aztán az ironia fájdalmasan nosztalgikus érzéssel társul, líraisággal gazdagítva a könyvet. Az Ekler Ágost & Nagy Koppány Zsolt „aggályos” szerzőségű *A VENDÉGMUNKÁS DALAI – dal tragédiában elbeszélve; mondja egy büszke székely* – az itthon és az otthon, az Erdély és Magyarország között ingázó, tartózkodási helyétől függően román vagy magyar, mit ad isten! virtuskodó székelynek titulált, köztes állapotából szabadulni képtelen (s már nem is akaró) én maró (ön)ironiával fűszerezett, megrendítő vallomása. E köztes helyzetnek összes hiányai és hátrányai dacára van azonban egy elgondolkodtató előnye is: az így bolyongó ember a bennszülöttekkel ellentétben ugyanis „...mindig másutt jut felszínre. Mindig másutt mehet. Ezer út közül választhat. És ez azért nem semmi.” Ahogyan ez a könyv sem.

Az előző számunk tartalmából

V. Irodalmi humor fesztivál

Kiss Ottó, Varró Dániel, Németh Zoltán, Kiss Judit Ágnes versei

Podmaniczky Szilárd, Temesi Ferenc, Fekete Vince, Garaczi László, Karafiáth Orsolya, Muszka Sándor prózája

Fenyő D. György tanulmánya József Attila: Születésnapomra című versének utótörténetéről

Gyarmati Gabriella írása Nyisztor János/NEStor újabb műveiről, Banner Zoltáné Radován Zivankovic békéscsabai kiállításáról

Varga Anikó tanulmánya a Gyulai Várszínház 2011-es évadáról

Elek Tibor beszélgetése Bereményi Gézával

Kritikák Kiss Ottó, Muszka Sándor, Németh Zoltán, Varró Dániel, Podmaniczky Szilárd kötetéről

Bárka

IRODALMI, MŰVÉSZETI ÉS TÁRSADALOMTUDOMÁNYI FOLYÓIRAT

Megjelenik kéthavonta. Kiadja a Békés Megyei Jókai Színház

Felelős kiadó: Fekete Péter igazgató. Szerkesztőség: 5600 Békéscsaba, Andrassy u. 3.

Telefón: 66/519-558, Fax: 66/519-560, E-mail: barkaszerk@barkaonline.hu; Internet: <http://www.barkaonline.hu>

Szerkesztőségi fogadóórák: hétfőn 14.00–16.00 óráig.

A lapot tervezte: Lonovics László

Alapította: Cs. Tóth János (a Tevan Kiadó igazgatója) és Kántor Zsolt (főszerkesztő) 1993-ban

HU ISSN 1217 3053

Nyomdai kivitelezés: Kolorprint Kft., Békéscsaba

Megrendelhető a szerkesztőségben. Előfizetési díj: 1 évre 2400 Ft.

Terjeszti a LAPKER Rt.

„Meg nem rendelt” kéziratot csak nyomtatott formában, postai úton áll módunkban fogadni.
Kéziratokat nem őrzünk meg, de minden, felbélyegzett válaszborítékkal ellátott küldeményt megválaszolunk.